

HORST TELTSCHIK

329 sorsfordító nap

A német újraegyesülés – belülről

A fordítás alapjául szolgáló eredeti mű:

Horst Teltschik: *329 Tage*

Copyright © 1994 Siedler Verlag, a division of Verlagsgruppe Random House GmbH,
München, Germany

2

320
T41

Somogyi-könyvtár, Szeged

S000583775

Hungarian translation © Csősz Róbert, 2015

Hungarian edition © Antall József Tudásközpont, 2015

Minden jog fenntartva.

ISBN 978-615-5559-06-8

Kiadta az Antall József Tudásközpont

1093 Budapest, Közraktár u. 4-6.

www.ajtk.hu • Telefon: (+36 1) 482 7703

Felelős kiadó: Antall Péter igazgató

Felelős munkatárs: Krivánszky Emőke

Szakmai lektor: Fehér György

Nyelvi szerkesztő: Bazsó Márton

Tördelőszerkesztő: Somos Péter

A borítót tervezte: Cserny Katalin

Tartalom

Előszó	7
Megnyílt a fal	11
Kohl tízpontos terve	39
Az NDK az összeomlás szélén	79
Szabad jelzés Moszkvában	125
Kényes kérdések: NATO, Neisse, szomszédok	135
A Nyugat megbékél az egységgel	191
Hitelek és együttműködés mint katalizátorok	207
Három csúcstalálkozó pozitív üzenetei.	255
A moszkvai csoda	277
Diplomáciai utójáték.	303
Névmutató	329

Előszó

Az 1989. november 28-án a Bundestagban elmondott tízpontos beszédében Helmut Kohl szövetségi kancellár megnevezte a legfontosabb nemzetközi keretfeltételeket, amelyek alapul szolgáltak ahhoz, hogy 1989. november 9-én leomolhasson a berlini fal. Ennek az előtörténetnek a bemutatása szétfeszítené e könyv kereteit. Különben is, ki tudná eldönteni, mikor is kezdődött meg ténylegesen ez a folyamat – 1985 márciusában, amikor Mihail Gorbacsovot az SZKP főtitkárává választották, vagy 1983 őszén, a NATO kettős határozatának megvalósításával, vagy talán már az 1970-es keleti szerződésekkel?

E könyv szerzője ezért úgy döntött, hogy 1989. november 9-én kezdi el a történetet, azon a napon, amikor megnyitották a berlini falat. Beszámolóját pedig a német egység napján, 1990. október 3-án zárja le, jól tudván, hogy a német-szovjet szerződéseket csak Gorbacsov 1990. november 9-i bonni látogatása során írták alá, és a Szovjetunió Legfelső Tanácsa csak 1991 tavaszán ratifikálta őket. Szintén csak 1990 novemberében, 19. és 21. között került sor Párizsban az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezletnek (EBEÉ) arra a 35 állam- és kormányfő részvételével megtartott csúcstalálkozójára, amelyen a német egyesülés megvalósulásáért folytatott munka lezárult. Végül akár még a három héttel későbbi római EK-csúcsot is meg lehetne említeni, amely a politikai, valamint a gazdasági és a valutaunióval foglalkozó kormányértekezletek sorát megnyitotta. Tartalmilag azonban ezek az eredmények már az egység napja előtt megszülettek.

Így tehát a szerző erre a 329 napra összpontosít, és beszámol a Szövetségi Kancellári Hivatalban zajló napi munkáról, amelyet a „Külügyi és belnémet kapcsolatok, fejlesztési politika, külügyi biztonságpolitika” elnevezésű II. ügyosztály vezetőjeként személyesen is átélhetett és alakíthatott. A középpontban a szövetségi kancellárnak és a Szövetségi Kancellári Hivatalban dolgozó munkatársainak az egyesülési folyamatra vonatkozó elképzelései és döntései állnak. Ezért jelen könyv egyáltalán nem formál

igényt arra, hogy a szövetségi kormány teljes külpolitikáját és Németország-politikáját is áttekintse.

Így olyan fontos szereplők, mint Hans-Dietrich Genscher külügyminiszter, Rudolf Seiters, a Szövetségi Kancellári Hivatal minisztere, Theo Waigel szövetségi pénzügyminiszter, Wolfgang Schäuble szövetségi belügyminiszter, Gerhard Stoltenberg szövetségi védelmi miniszter, Helmut Haussmann szövetségi gazdasági miniszter, Dorothea Wilms szövetségi miniszter asszony és sokan mások a politika legkülönbözőbb szintjeiről csak akkor tűnnek fel e könyvben, ha a könyv szerzője személyesen is találkozott velük.

Így a szövetségi kancellár állam- és kormányfókkal, valamint más vezető nemzetközi személyiségekkel folytatott tárgyalásai közül is számos olyat figyelmen kívül kellett hagynom, amelyeknek közvetlenül nem volt közük a német egyesülési folyamathoz. Ez a tárgyalt időszak valamennyi belpolitikai történésére és rengeteg német-német tárgyalásra is érvényes.

A szövetségi kancellár mellett elsősorban azok az ebben az időben a legfőbb nemzetközi partnereinek számító személyek szerepelnek a könyvben, akik az egyesülési folyamat irányának és lefolyásának alakításában jelentősen közreműködtek: George Bush elnök, François Mitterrand elnök, Margaret Thatcher miniszterelnök asszony és – a döntő pillanatokban újból és újból – Mihail Gorbacsov.

Az, hogy a siker milyen erősen függött Gorbacsov személyétől, egyesek számára csak most, a puccs¹ után válik világossá, ami mindazokat végérvényesen el kell hallgattassa, akik állandóan azt kritizálták, hogy a német egység túl gyorsan valósult meg. A német egységhez vezető ajtó csak egy rövid, szerencsés pillanat erejéig nyílt meg, akkor is csak résznyire.

A találkozót, tárgyalásokat, levélváltásokat és nyilatkozatokat, amelyeknek a történetét ez a könyv elbeszéli, a Szövetségi Kancellári Hivatalban készítették elő, értékelték ki és dolgozták fel. A kiváló együttműködésért és a nagyszerű csapatszellemért a szerző külön köszönetet szeretne mondani valamennyi munkatársának és kollégájának, mindenekelőtt Peter Hartmann-nak, Uwe Kaestnernek, Christian Uebersachernek, Joachim Bitterlichnek, Traugott von Leuckartnak, Rudolf Langénak, Gerhard Westdickenbergnek, Rolf Nikelnak, Reinhard Stuthnak, Michael Ludwigsnak, Dieter Schusternek, Detlef Weigelnek, Hermann Kinzynek, Hans-

¹ 1991. augusztus 19-én Janajev alelnök vezetésével a konzervatívok sikertelen puccsot kíséreltek meg Gorbacsov ellen. Horst Teltschik könyvének első német kiadása ezt követően, szintén 1991-ben jelent meg.

Lothar Domrösenek, és titkárnőinek, Elisabeth Tünsmeyernek, Marion Schmitznek és Susanne Knetschnek. A szerző Juliane Webernek, Eduard Ackermann-nak, Walter Neuernek, Baldur Wagnernek, Norbert Prillnek, Michael Mertesnek és Johannes Ludewignek tartozik még köszönettel. Közös volt az út, így a siker is közös.

Ezt a könyvet Helmut Kohl szövetségi kancellárnak ajánlom, aki egy történelmi pillanatban a megfelelő időben a megfelelő döntéseket hozta meg; továbbá feleségemnek, Gerhildnek és a gyermekeimnek: Richard Alexandernek és Anja Katharinának, akik mindig szeretettel és türelemmel viseltettek irántam.

1991 augusztusában

Horst Teltschik

Megnyílt a fal

1989. NOVEMBER 9., CSÜTÖRTÖK

Ma délben vegyes érzésekkel repültünk el Bonnból Varsóba. A szövetségi kancellár az utolsó napokban már észrevehetően nagyon nyugtalan volt amiatt, hogy első hivatalos lengyelországi látogatására éppen most kell elutaznia, amikor az NDK-ban egyre drámaibb a helyzet. Az áttelepülők áradata ismét jelentősen felduzzadt: tegnap több mint 11 000 ember érkezett az NDK-ból, a hét vége óta majdnem 50 000, az egész év folyamán pedig több mint 200 000. Az áttelepülők számának ilyen ugrásszerű megnövekedése 1961 nyarának drámai napjait idézi fel bennünk. Az akkori menekültáradatnak a berlini fal megépítésével szakadt vége.

A látogatást ötnaposra tervezték – hosszú idő, ha azt nézzük, hogy öt napig nem leszünk Bonnban, ugyanakkor teljesen megfelelő, ha az előttünk álló varsói megbeszélések jelentőségéhez mérjük. A szövetségi kancellár egyetlen korábbi látogatása sem igényelt ilyen intenzív előkészületeket, amelyek mindemellett még rendkívül nehézkesen is haladtak.

A Tadeusz Mazowiecki miniszterelnökkel, majd azt követően Lech Wałęsával és Bronisław Geremekkel folytatott első politikai megbeszélések után a Kohl szállásául szolgáló villában gyűlünk össze, hogy aztán onnan együtt menjünk át a hivatalos vacsorára. Előbb azonban a kancellár még meg akarja hallgatni a legújabb bonni híreket. Ez itt Varsóban csak azon a vezetékes telefonhálózaton keresztül lehetséges, amelyet – mint minden külföldi látogatása esetében – már előre kiépítettek a kancellár lakosztályába.

Helmut Kohl érzéseit, mint mindig, most is nehéz kitalálni, csupán pattogó utasításai és egyre hevesebbé váló mozdulatai árulják el nyugtalanságát és feszültségét. Épp most értesült arról, amit e pillanatban alig képes bárki is elhinni, és ami az itteni, lengyelországi tárgyalásokat egy csapásra a háttérbe szorítja: Berlinben leomlott a fal.

A kancellár kapcsolattartja Rudolf Seiterst² Bonnban, aki beszámol neki mindarról, amit addig tudni lehet: Günter Schabowski, a Német Szocialista Egységpárt (NSZEP) Politikai Bizottságának egyik tagja egy sajtótájékoztatón felolvasott egy nyilatkozatot, amelyet úgy lehet értelmezni, hogy az NDK polgárai azonnali hatállyal beutazhatnak a Németországi Szövetségi Köztársaságba. Kohl utasította Seiterst, hogy folyamatosan maradjon vele kapcsolatban. Azzal is megbízta, hogy próbálja meg felvenni a kapcsolatot Egon Krenzcel, az NSZEP új főtitkárával, akivel a kancellár – mint egyben új miniszterelnökkel – a megválasztása után a lehető leggyorsabban találkozni szeretne.

A kancellár lakosztályában hol reményteli, hol aggodalmaskodó a hangulat; reménykedünk benne, hogy ezzel az NSZEP-rezsim számára eljött a vég, és aggódunk, hogy hatalmas menekülthullám indulhat el a szövetségi köztársaság felé. Az én örömömben is aggodalom vegyül, de azért a boldogság érzése az erősebb. A Kelet-Berlinben és az NDK-ban élő barátaim jutnak az eszembe, akik előtt most a szó szoros értelmében megnyílt a szabadság kapuja.

De nincs időnk alaposabban eltöprengeni ezen a szenzációs híren. Néhány perccel később már meg is érkezünk a Radziwill hercegek egykori palotájába, a hivatalos vacsorára, amelyet Mazowiecki miniszterelnök ad a szövetségi kancellár tiszteletére. Abban a teremben írták alá 1970 decemberében a varsói szerződést³, ahol vacsorázni fogunk, és ez év februárja és áprilisa között ugyanitt került sor a kormány és az ellenzék közötti kerekasztal-tárgyalásokra is, amelyek Lengyelország előtt egyengették a demokráciába vezető utat.

Miközben az üdvözléskor felszolgált koktéll mellett ez az egyetlen téma, én felidézem magamban a Lech Wałęsával a délután folyamán folytatott beszélgetésünket: megérkezve Varsóba Helmut Kohl előbb Tadeusz Mazowieckivel találkozott, aki betegesnek, nyugtalannak tűnt, és a tárgyalás alatt egymás után szívta a cigarettákat. Közvetlenül ezután érkezett meg a kancellárhoz a kancellári vendégházként szolgáló Parkova villába Lech Wałęsa és Bronisław Geremek, ez utóbbi a Szolidaritás frakciójának elnöke a lengyel parlamentben, a Szejmben. Wałęsa, a gdański Lenin-hajógyár egykori villanyszerelője extrovertált ember, igen lobbánékony, nagyhangú, de szívélyes és nyitott. Az öltönye hajtókáján viselt jókora Częstochowai Fekete Madonna-kép még nyilvánvalóbbá teszi mély, bár néha egészen gyermekinek tűnő vallásosságát.

Teljesen más Geremek, aki introvertált, nyugodt, már-már túlságosan is megfontolt ember hatását kelti, amit a sűrű szakálla csak még tovább fokoz.

Wałęsa a beszélgetés közben már-már prófétai módon szinte kizárólag az NDK-ban kialakult helyzetről beszélt. Egyértelműen érezhető volt a félelme, hogy az előre nem látható keletnémet események a szövetségi kormány számára háttérbe szoríthatják a lengyelországi helyzetet. Wałęsa egyenesen meg is kérdezte a kancellártól, hogy mit tenne, ha az NDK megnyitná a falat; akkor nem önéki kellene építenie egy másikat? Az NSZEP nincs abban a helyzetben, folytatta Wałęsa, hogy reformokat hajtson végre, mivel már senki sem bíz benne. De jelenleg nincs más olyan csoport sem, amely meggyőzően ki tudna alakítani és irányítani is tudna egy demokratizálódási folyamatot. Az egyetlen járható út az lenne, folytatta Wałęsa, ha megnyitnák a határokat, engedélyeznék a demokratikus pártok működését, és szabad választásokat írnának ki. Csodálkozik rajta, tette hozzá, hogy a berlini fal egyáltalán még áll. Legfeljebb egy-két hét, és el fog tűnni. De mi lesz majd azután? Az NDK-ban nagyon veszélyes a helyzet, folytatta, és szörnyen fél tőle, hogy forradalmi felfordulás alakulhat ki.

Helmut Kohlnek nem sikerült meggyőznie Wałęsát arról, hogy Lengyelország továbbra is megőrzi majd a jelentőségét a német külpolitika számára, bármi történjék is az NDK-ban. Wałęsa mélységesen aggódott, hogy Lengyelország újból a történelem áldozatává válhat.

Ebben tényleg van is valami: gondolatban félig már otthon, Németországban járunk, bár ennek a látogatásnak éppen az lenne a célja, hogy jelentősen javítson a német-lengyel kapcsolatokon. Helmut Kohl a német-lengyel viszonyt illetően mindig is Konrad Adenauer örökösének tekintette magát: Adenauer már 1949-ben, első kormánynyilatkozatában a német külpolitika egyik fő céljaként jelölte meg a megbékélést Lengyelországgal, valamint Izraellel és Franciaországgal. Amikor Kohl a szövetségi kancellárrá választása után, 1982. október 13-án közzétette első kormánynyilatkozatát, ehhez nyúlt vissza, és határozottan kiállt a varsói szerződés mellett, amelyet élettél kell megőrizni. A Jaruzelski tábornok által 1981 decemberében Lengyelországban elrendelt hadiállapot miatt a német-lengyel kapcsolatok meglehetősen fagyossá váltak. A ma kezdődő látogatást megelőzően sok akadályt le kellett küzdeni; félreértések és viták adódtak az Odera-Neisse-határ ismételt meg erősítésével, valamint az annabergi istentisztelettel kapcsolatban. A határkérdésben ideutazásunk előtt Helmut Kohl elsősorban arra szorítkozott, hogy megismételje azt a jogi álláspontot, amelyet előtte valamennyi kormány is képviselt. De aki tudott és mindenekelőtt akart olvasni a sorok között, az azt is tudta, hogy a szövetségi kan-

² 1989 és 1991 között államminiszter, a Kancellári Hivatal vezetője volt.

³ Az NSZK és Lengyelország által megkötött szerződés, amelyben az NSZK elismerte a lengyel határokat, és lemondta az erőszak alkalmazásáról.

cellár nem vonta kétségbe az Odera–Neisse-határ véglegességét. Annak, hogy ő ezt így, teljesen egyértelműen nem fogalmazta meg, kizárólag párt- és belpolitikai okai voltak. Meg akarta akadályozni, hogy az Odera–Neisse-határ kérdése a jobboldal belpolitikai harcának témájává váljon. De még ennél is fontosabb volt a számára, hogy az első pillanattól kezdve biztosítsa a széles többségi támogatást a Lengyelországgal kapcsolatos politikája számára. Ehhez az egykor kitelepített németek támogatására is szüksége volt. Különösen fontos volt számunkra, hogy a lengyelek a látogatás előkészítése során beleegyeztek, miszerint a „közös nyilatkozatba” a Lengyelországban élő németek kulturális identitásával kapcsolatos mondatok is bekerüljenek, akiknek a létezését a lengyel fél most, ebben a nyilatkozatban ismerte el először hivatalosan.

Ez az egész most a háttérbe szorult. Miközben a Radziwiłł-palotában a koktéjainkat kortyolgatjuk, a legújabb berlini hírekről beszélgetünk. Mindenki igyekszik újabb részleteket megtudni az NDK-vezetés döntéséről. Most merül fel először a kérdés, hogy a szövetségi kancellár félbeszakítsa-e a látogatását. Egymás között erről eddig még nem beszéltünk. Én magam mélységesen sajnálnám, ha így történne. Túl sok munkát fektettünk ebbe a mostani varsói látogatásba, és a jövőbeli német–lengyel viszonyt illetően is rendkívül sok múlik ezen a látogatáson.

Az események azonban erősebbnek bizonyulnak. Miközben a Radziwiłł-palota dísztermében kezdetét veszi az állami fogadások megszokott ceremóniája, az újabb és újabb fogások között többször is kihívják az előtérben várakozó újságírókhoz, akik roppant türelmetlenül várják a kancellári állásfoglalást a berlini fal megnyitásával kapcsolatban. Már senkit sem érdekel, hogy mi folyik a teremben, ahogy az sem, hogy milyen kérdésekről tárgyal Kohl kancellár Mazowieckivel és Wałęsával. Amikor még egyszer felhívom az újságírók figyelmét a lengyelországi látogatás tulajdonképeni céljára, csak gúnyos nevetést váltok ki belőlük.

A hivatalos vacsora után a szövetségi kancellár azonnal a Marriott hotelbe megy, ahol az újságírók laknak. Csak úgy záporoznak rá az újságírók kérdései: hogyan vélekedik az NDK-vezetőség döntéseiről, félbe fogja-e szakítani lengyelországi látogatását? A kancellár szemlátomást nagyon igyekszik nyugodtnak tűnni, és úgy érvel, hogy ebben az érzelmileg felfokozott helyzetben józannak kell maradni és higgadtan át kell gondolni a következő lépéseket. Minden olyan lépést el szeretne kerülni, hangsúlyozza, ami a lengyelekben azt az érzést kelthetné, hogy hazájuk az NDK-ban zajló események miatt „harmadrangúvá” vált a számunkra. Végso soron az NDK-ban zajló változások folyamata el sem kezdődött volna, ha forradalmi reformpolitikájukkal Lengyelország és Magyarország nem vállaltak volna úttörő szerepet.

Kohl ehhez még hozzáteszi, hogy a vacsora közben már közölte Mazowieckivel, azt fontolgatja, hogy „megfelezi” a látogatást, vagyis lezárja a varsói tárgyalásokat, a Varsón kívüli programokat pedig később abszolválja. A kancellár szerint Mazowieckinek e felvetés ellen nem volt semmiféle kifogása. A kancellár nyíltan elismeri, hogy a lengyel vendéglátójával szemben „rendkívül nehéz helyzetben van”, és hogy vigyázni akar, „nehogy megsértse a lengyelek érzéseit”. Ugyanakkor, folytatja, most valahogy az az érzése, ahogy bizonyára jó néhány újságírónak is, „hogy rossz időben van rossz helyen”.

Másfelől a kancellár azt is el akarja kerülni, hogy egy elhamarkodott döntéssel „rossz jelzéseket” adjon és tovább szítsa az indulatokat. A kancellár szó szerint ezt mondta: „Ha kell, akkor szokatlan eszközök bevetésével is, de mindent meg fogok tenni, hogy úrrá legyek a helyzeten.” A világ keleti és nyugati fele most pontosan azt figyeli, fejtegeti a kancellár, hogy vajon tanultak-e a németek a történelemből. Ezért most az a legfontosabb, hogy megfontoltan cselekedjünk és gondosan válogassuk meg a szavainkat. „Most világtörténelem íródik”, nyilvánítja ki. Habár azt még senki sem képes megmondani, hogy mikor kerül sor a német egyesülésre, „de a történelem kereke most már gyorsabban forog”. Éjfélkor Kohl telefonon még egyszer jelentést kér Bonnból, Eduard Ackermanntól⁴ az éjszaka történeteiről. Odahaza Németországban ekkor vélhetően az egész nemzet a televíziókészülékek elé gyűlt. Mi azonban ettől az információs forrástól itt Varsóban teljesen el vagyunk vágva. A német televíziók adásait még a követségen sem lehet fogni.

Újból azon gondolkozunk, hogy a varsói látogatást fel kellene függeszteni vagy meg kéne szakítani. A kancellár most már csak a negatív hatás miatt tétovázik, amelyet egy ilyen lépés a vendéglátóinkból kiválthatna. Ugyanakkor Konrad Adenauer esete is az eszünkbe jut, aki 1961. augusztus 13-án, a berlini fal megépítésének napján, a három nyugati hatalom tanácsára nem Berlinbe utazott, hanem Augsburgba, egy választási kampányrendezvényre. A németek közül sokan ezt sohasem bocsátották meg neki. Vajon ma is valami hasonló helyzetben vagyunk? Néhány újságíró már rá is mutatott erre a párhuzamra.

A berlini falnál lejátszódó drámai eseményekről szóló tudósítások miatt Kohl hajlik rá, hogy megszakítsa varsói látogatását, és másnap visszatérjen Németországba. Azért még szeretne rá aludni egyet. Ekkor már éjjel egy órára járt.

⁴ 1982-től miniszteri osztályfőnöki rangban vezette a Kancellári Hivatal 5. „Kommunikáció, dokumentáció és politikai tervezés” osztályát, ahol többek között a hazai és külföldi újságírókkal történő kapcsolattartás volt a feladata.

1989. NOVEMBER 10., PÉNTEK

A kancellár szállásához vezető úton találkozom Lech Wałęsával, aki negyed nyolcra közös reggelit beszélt meg Genscher külügyminiszterrel. Rögtön hozzám lép, karon ragad, és azt mondja, minden sokkal gyorsabban történt, mint ahogy ő azt tegnap megjósolta. Habár ő is örül a fal leomlásának, de attól fél, hogy ennek az „árát Lengyelország fizeti majd meg”. A nyugatnémet politika és gazdaság mostantól teljesen az NDK-ra összpontosít majd, jelenti ki. A válasznak meg kellene nyugtatnia Wałęsát, de ez nem igazán sikerül, mivel alapvetően én is azt gondolom, hogy igaza van.

Mire megérkezem a vendégházba, Helmut Kohl már döntött: délután négy óráig be akarja fejezni varsói programját, és öt órákor vissza akar repülni Bonnba. Másnap délelőttre összehívott egy rendkívüli kormányülést. Még ma este, de legkésőbb holnap délelőtt telefonon beszélni akar George Bushsal, François Mitterrand-nal, Margaret Thatcherrel és Mihail Gorbacsovval. A kancellár tisztában van vele, hogy ebben a helyzetben nagyon gondosan egyeztetnie kell a négy hatalommal. Ezt viszont csak Bonnból lehet megszervezni. Ehhez itt Varsóban valamennyi fontos kommunikációs eszköz hiányzik. Továbbá azt sem értené meg senki, ha a német kancellár ebben a helyzetben nem térne vissza Németországba.

A sűrű és ködös Varsóban az ismeretlen katona sírjánál kezdődik a mai hivatalos program, majd a varsói háborús áldozatoknak emléket állító Niké-emlékműhöz hajtunk, végül a kancellár a gettó emlékművénél is elhelyez egy koszorút. Az emlékmű előtt állva akaratlanul is Willy Brandt jut az eszembe, aki 1970-ben éppen itt hajtott térdet. Hogyan kétkelkedhetett bárki is ebben a gesztusban egy ilyen helyen?

Ezután egy újabb találkozó következik a kancellár és Mazowiecki között, majd egy újabb tárgyalás, amelyen már az egész küldöttség részt vesz. Közben a miniszterek aláírják a tizenegy kormányközi megállapodást, megérkezik a hír, hogy Walter Momper, Berlin hivatalban lévő főpolgármestere nagygyűlést hívott össze a schönebergi városháza elé, amelyre állítólag délután kerül majd sor, és amelyen a szövetségi kancellár is részt vesz.

Helmut Kohl magánkívül van. Ő erről az egészről semmit sem tud. Momper a rendezvényt fél ötre jelentette be, anélkül, hogy a szövetségi kancellárral vagy akár Bonnban az „istállóországgal” (a nem ülésező parlament ügyeletével) egyeztetett volna. Ez több mint szokatlan eljárás. Továbbá az a gyanúnk, hogy Momper szándékosan tűzte ki ilyen korai órára a tömeggyűlést, hogy Kohl minden erőfeszítése ellenére se tudjon idejében Berlinbe érni. Ez a kancellárra nézve kínos benyomást keltene a közvéleményben, és egy ilyen fondorlatot ki is nézünk Momperből.

Kohl számára teljesen egyértelmű, hogy ebben a helyzetben mindent meg kell próbálnia, hogy időben Berlinbe érjen, ami eredetileg egyáltalán nem is állt szándékában. Ezért a háromnegyed kettőre kitűzött megbeszélésre Wojciech Jaruzelski lengyel elnökkel semmiképpen sem kerülhet sor. Nagyjából dél körül Kohl arra kéri Mazowieckit, hogy hívják fel együtt Jaruzelski tábornokot. A miniszterelnököknek a szobájából közvetlen telefonkapcsolata van az elnökkel. Ő maga tárcsázza a számot, miközben elmeséli, hogy naponta többször is telefonálnak, és jó viszonyban vannak egymással. Halk, már-már alázatosnak tűnő hangon beszél Jaruzelskivel, aki megértést mutat a szövetségi kancellár helyzete iránt, és beleegyezik a tárgyalás időpontjának elhalasztásába. Ugyanakkor nagy hangsúlyt fektet rá, hogy az előzetes terveknek megfelelően részletes eszmecserere kerüljön sor, és hogy a találkozásuk ne váljon pusztá udvariassági látogatássá.

A németországi repülőút előkészületeit elsősorban az nehezítette meg, hogy a kancellárt szállító Bundeswehr-repülőgép nem repülhetett egyenesen Berlinbe. A problémát csak az amerikai nagykövet, Vernon A. Walters segítségével tudjuk megoldani: Hamburgban átszállunk majd egy amerikai katonai gépre. A repülő indulása előtt Helmut Kohl még ellátogat a varsói északi köztemetőbe. Egy német szövetségi kancellár Lengyelországban első alkalommal látogathat el egy második világháborúban elesett katona sírjához.

14 óra 30 perc: gépünk felszáll Hamburg felé. A berlini nagygyűlés kezdetét öt órára tűzték ki. A repülőn írok egy beszédtervezetet a kancellár számára. Hamburgban átszállunk a US Air Force egyik kisebb repülőgépére. Ekkor már csak a legszűkebb csapat van jelen. Mindenki nagyon feszült, mindenki a gondolataiba merül, alig hangzik el néhány szó. A szövetségi kancellár velem szemben ül, és a beszédén dolgozik.

A Tempelhof repülőtéren Günter Strassmeir, a szövetségi kormány berlini megbízottja fogad bennünket. A nagygyűlésről és annak tervezett lefolyásáról semmiféle részlettel nem tud szolgálni. A szövetségi kancellár csak egy megsemmisítő pillantást vet rá.

Amikor az autók fél öt körül megérkeznek a schönebergi városháza elé, ott még csak legfeljebb 3-5000 fős tömeg gyűlt össze. Harsány füttykoncerttel fogadják Helmut Kohlt. A kancellár látszólag nyugodt marad, arcizma se rándul. Döbenten odafordulok a szövetségi kancellárhoz: „Ilyen alakok miatt szakítottuk félbe a varsói látogatásunkat?” Jürgen Wohlrabe, a Berlini Képviselőház elnöke köszönti Kohlt, aki csak most tudja meg, hogy a berlini CDU külön nagygyűlést szervez a Gedächtniskirchénél. Ezen már nem lehet változtatni, magyarázza Wohlrabe

a szövetségi kancellár dühkitörése közben, ezért Helmut Kohlnak ott is beszédet kell még mondania. Helmut Kohlt szinte szétveti a düh, majd a következő pillanatban kijelenti, hogy a berlini CDU teljes vezetése „alkalmatlan” alakokból áll. Már sötét van, amikor elkezdődik a nagygyűlés. A résztvevők számát nem lehet megállapítani. A becslések 20 000 és 50 000 között szórnak. Walter Momper, Willy Brandt, Hans-Dietrich Genscher, Helmut Kohl és Jürgen Wohlrabe egy fából készült kis emelvényen zsúfolódnak össze a mikrofon mögött, rengeteg biztonsági ember és a többi politikai „nagyság” közé.

Momper azt mondja, hogy most a német a „világ legboldogabb népe”. Ugyanakkor a keletiek és a nyugatiak e találkozását nem az „újraegyesülés napjának”, hanem a „vizionálás napjának” nevezi. Tény viszont, hogy a város két felében élő berliniek az elmúlt éjjelen néhány órára gyakorlatilag megvalósították az egységet.

Willy Brandt, aki 1961. augusztus 13-án Berlin főpolgármestere volt, már jobban átérzi az éjszakai események jelentőségét. Annak a megerősítést látja a történelemben, „hogy Németország természetellenes megosztottsága nem marad tartós”. „Most olyan helyzetben vagyunk, amikor összenő, ami összetartozik”, mondta Brandt, aki e szavaival dübörgő tapsvihart váltott ki, majd a hallgatóság ujjongása közepette hozzátette: „Berlin élni, a fal dőlni fog.”

Brandt beszéde közben váratlanul telefonhoz hívnak. A bonni szovjet nagykövet, Jurij Kvicinszkij van a vonal túlsó végén. Át szeretne adni egy sürgős üzenetet Mihail Gorbacsovtól a szövetségi kancellárnak, és engem kér meg, hogy azt még a nagygyűlés alatt feltétlenül juttassam el hozzá: jelenleg, mint köztudott, a város mindkét felében nagy tömeggyűlés zajlik. Ebben a kényes helyzetben mindenképpen meg kell akadályozni, magyarázza Kvicinszkij, hogy „káosz” törjön ki. Ezért Gorbacsov elnök arra kéri a szövetségi kancellárt, hogy igyekezzen megnyugtatni a tömeget. Kérdésekre most nincs idő, vissza kell jutnom a kancellárhoz, így aztán átpréselem magam a sűrű embertömegben, hogy átadjam Gorbacsov üzenetét, amelyet a kancellár kommentár nélkül tudomásul vesz. Mit jelent ez? Gorbacsov vélhetően amiatt aggódik, hogy a két nagygyűlés úgy felkorbácsolhatja az érzelmeket, hogy az emberek az előző éjszakához hasonlóan ezúttal is átkelnek a falon, összegyűlnek, és a lábukkal teremtik meg az egységet. Ezzel a politikusok elveszíthetnék az ellenőrzést az események felett, és gyorsan kész tényekkel találhatnák szembe magukat. Gorbacsov mintha ösztönösen érezné, hogy az embereket Németország mindkét felében több hajtja a pillanatnyi vizionálás pusztá mámoránál. Vajon Gorbacsov üzenete több egy aggódalmas kérésnél, valójában rejtett figyelmeztetés volna? Erről most nem tudunk beszélni egymással.

Hans-Dietrich Genscher gondosan kerül minden utalást az egység kérdésére. A beszéde tulajdonképpen kísérlet arra, hogy Németország valamennyi szomszédja és az egész világ előtt kijelentse, a németektől a jövőben sem kell senkinek sem tartania.

Amikor a szövetségi kancellár a mikrofonhoz lép, ismét fülsiketítő füttykoncert veszi kezdetét, amely az egész beszédet végigkíséri. A számtalan választási nagygyűlésen edződött Helmut Kohl állja a sarat és végigmondja a beszédét. Egyszer Momper megpróbálja félbeszakítani, hogy lecsillapítsa a rendbontókat, de a kancellár mogorván félretolja. Spontán módon „higgadságra és okos cselekvésre” inti a hallgatóságot, viselkedjenek úgy, ahogy azt az NDK polgárai tennék, mondja. „Az okos cselekvés most azt jelenti, hogy nem követjük a radikális jelszavakat és hangokat.” Most arról van szó, hogy „megfontoltan, lépésről lépésre kell megtalálnunk a közös jövőbe vezető utat”. A kancellár – a szónokok közül egyedülként – köszönetet mond „amerikai, brit és francia barátainknak a támogatásukért és a szolidaritásukért, ami az utóbbi évtizedekben oly fontos volt Berlin szabad felének létezéséhez”. Gorbacsov elnök iránt is „tisztelőt” fejezi ki.

A „másik Berlin” a Gedächtniskirche körül gyülekezik. Amikor fél hét körül odaérünk, úgy száz-kétszáz ezer berlini gyűlt össze a templomnál. A tömegben csak elvétve lehet rendbontókat látni. Helmut Kohlt ezúttal hatalmas taps fogadja. Amikor elhagyja a szónoki emelvényt, szinte agyonnyomják az emberek. Sokan közülük keletről jönnek, most találkoznak először közvetlenül a kancellárral, és mindenképpen meg akarják érinteni.

Már az autóban ülve aztán Helmut Kohl utasítja a sofőrjét, hogy váljon le a berlini rendőrségi konvojról, és hajtson a Checkpoint Charlie-hoz. Háromszáz méterrel az átkelőhely katonai ellenőrzőpontja előtt kiszállunk az autóból és gyalog megyünk tovább. Kelet-Berlin felől hatalmas embertömeg és egy Trabantokból álló kocsisor hömpölyög velünk szemben. A tömeg egy pillanat alatt elsodor a szövetségi kancellár mellől. Amint észreveszik a kancellárt, máris felzúg a „Helmut, Helmut”-kórus. Kezek nyúlnak feléje. Rengetegen könnyeznek. A kancellárnak szemlátomást erőt ad, hogy így megmártózzhat a tömegben. Amikor már ismét az autóban ülünk, odafordul hozzám: „Itt látható, mit is gondolnak az emberek valójában.”

Nyolc órákor az amerikai katonai géppel visszarepülünk Bonnba. A repülőn sincs időnk rá, hogy egy kicsit kifújjuk magunkat; csak úgy záporoznak ránk az újabb és újabb hírek. Rudolf Seiters, aki időközben csatlakozott hozzánk, beszámol azokról a telefonbeszélgetésekről, amelyeket ő és Wolfgang Schäuble Alexander Schalck-Golodkowski NDK-s államtitkárral folytattak. Az utazási törvényről beszéltek és arról, hogy milyen pénzügyi elvárásai vannak az NDK államvezetésének a szö-

vetségi kormánnyal szemben. Schalck-Golodkowski felajánlotta, hogy megszervez egy találkozót a következő napra Egon Krenz, az új NSZEP-főtítár és Helmut Kohl között.

A kancellár másnap előbb még telefonon akar beszélni Krenzzel. Személyesen csak akkor szeretne találkozni vele, ha már megalakult az NDK új kormánya, és világosan megállapodtak a tárgyalás napirendjéről. Seiters ezért a következő héten az előzetes tárgyalások lefolytatására Kelet-Berlinbe utazik majd. A repülőtérrel a kancellári hivatalba sietünk. Tíz órára már ki van tűzve egy telefonbeszélgetés Margaret Thatcherrel. Az angol kormányfő ma a Downing Street 10.⁵ ajtajában tartott sajtótájékoztatón kijelentette: „A szabadság nagy napja ez a mai. Most a berlini falnak is le kell omlania.” A telefonban a kancellár először azt kéri az angol miniszterelnök asszonytól, hogy támogassa Lengyelországot, és csak ezután tér rá a berlini eseményekre. Margaret Thatcher először elmagyaráztatja Kohllal, hogy milyen lépésekre készül, és felveti, hogy az Európai Közösség tizenkét állam- és kormányfőjének még az Európai Tanács következő ülése előtt össze kellene ülnie egy félnapos rendkívüli tanácskozással, mivel most föltétlenül szükség van a szoros kapcsolattartásra és közvetlen eszmecserére. Azt is fontos tudnia, mondja Thatcher asszony, hogy a szövetségi kancellár tervezi-e, hogy beszél Mihail Gorbacsovval.

A tolmács hölgy a szobában marad, mivel néhány perccel később Helmut Kohl Washingtont hívja majd, hogy beszéljen George Bushsal. Az amerikai elnököt sem nagyon érdekli Kohl azon kérése, hogy segítsenek Lengyelországnak. Bush elsősorban azt szeretné tudni, hogyan vélekedik a kancellár a berlini fejleményekről. Kohl külön hangsúlyozza neki, hogy milyen higgadtan viselkedtek az NDK polgárai, majd kijelenti, most az lesz a döntő, hogy az NDK új vezetése kész-e alapvető reformokra. George Bush a legnagyobb nagyrabecsülését fejezi ki azért, hogy a Németországi Szövetségi Köztársaság kormánya ilyen jól kezeli a helyzetet. Végül a Mihail Gorbacsovval rá váró találkozóról kezd el beszélni, amely most „nagyon fontos” lesz.

Néhány perccel tizenegy előtt a szövetségi kancellár még egyszer összehív bennünket – Rudolf Seiterst, Wolfgang Schäublér, Theo Waigelt, Dorothee Wilmst⁶, Johnny Kleint és engem – egy utolsó helyzetértékelő megbeszélésre. Hosszú és megerőltető nap van mögöttünk. Mindenki kimerült, gyakorlatilag már csak kókadózunk a székeken. Schäuble beszámol róla, hogy az áttelepülők száma aznap jelentősen

csökkent. Nagyon bízik benne, mondja, hogy valamennyi érkezőt sikerül majd elhelyeznünk, és megjegyzi, hogy „mi ezt könnyebben megoldjuk majd, mint az NDK”. A Szövetségi Köztársaságban az NDK-ból áttelepülőket még nagy szimpátia, sőt bizonyos lelkesedés fogadja. De ha a számok ismét emelkedni kezdenének, folytatja Schäuble, akkor a szűkös lakáshelyzet miatt ez a hangulat gyorsan megfordulhat. A németek áldozatkészségét már rég nem tették úgy próbára, mint most.

Kelet-Berlinben, mint az az NDK vezetésével folytatott valamennyi tárgyalásból kiderült, nagyon kényesnek ítélik a helyzetet, és sürgős segítségre van szükségük, hogy stabilizálni tudják a helyzetet. Abban egyetértünk, hogy a Szövetségi Köztársaság által nyújtott bármilyen segítségnek elsősorban az NDK polgárainak javát kell szolgálnia. Mivel bármiféle gazdasági jellegű együttműködésnek, már amennyiben értelmes együttműködést akarunk, az az előfeltétele, hogy az NDK-ban reformokat hajtsanak végre, jelen pillanatban vélhetően csak abban tudunk segíteni, hogy sikerüljön átvészelniük az ellátási nehézségeket és biztosítaniuk az orvosi ellátást.

A megbeszélés közben telefonhoz hívnak. Brent Scowcroft, az amerikai elnök nemzetbiztonsági tanácsadója azt közli velem, hogy Gorbacsov tájékoztatta Busht a ma délutáni szóbeli üzenetéről, amelyről mi a schönebergi városháza előtti nagygyűlésen szereztünk tudomást. Gorbacsov a berlini helyzetet „very sensitive”-nek, vagyis nagyon kényesnek nevezte, és utasította kelet-berlini nagykövetét, hogy vegye fel a kapcsolatot a három nyugati hatalom nagyköveteivel.

Ezt a hírt senki sem kommentálja. A szövetségi kabinet csak előző este – a varsói elutasítás előtt – vett egyetértően tudomást a kancellár azon nyilatkozatáról, amely szerint ő minden, a németek feje fölött átnyúlva kialakított négyhatalmi kapcsolat-felvételt elutasít.

A most kapott hírek közül az a bizalmas közlés a legérdekesebb, amely szerint Gorbacsov felszólította az NSZEP vezetőségét, hogy biztosítsák a „békés átmenetet” az NDK-ban. Ez csak megerősíti azon megítélésünket, hogy a szovjet fél legalábbis nem egy „kínai megoldásban” gondolkozik. A szövetségi kancellár egy ilyen megoldást már kezdettől fogva kizártnak tartott. A Gorbacsovval folytatott számos tárgyalása után ebben egészen biztos volt. A június 17-i események nem fognak megismétlődni.⁷ Gorbacsov üzenete tehát, amelyet most George Bushhoz is eljuttatott, inkább kérdés volt, miszerint közösen gondoskodjunk róla, hogy az események ellenőrzése ne csússzon ki a politika kezéből.

⁵ A mindenkori angol miniszterelnök hivatala és rezidenciája.

⁶ 1987 és 1991 között a belnémet kapcsolatok minisztere.

⁷ Utalás az 1953. június 17-i kelet-berlini felkelésre.

Nekünk egyébiránt az volt a benyomásunk, hogy az NDK új vezetésének is gyorsan elfogyott a tudománya, és ők is kétségbeesetten várják a szövetségi kormánytól érkező gyorssegélyt. A kancellár azt az egyszerre visszafogott és szilárd elveken nyugvó irányvonalat akarja továbbra is megőrizni, amelyet a Németország-politikában egész évben vallott. Az utóbbi időben, a magyar határ nyári megnyitása óta az NDK-ban zajló események jelentették a német politika meghatározó témáját. Helmut Kohl csak három nappal korábban erősítette meg ismételten a Bundestagban, hogy a szövetségi kormány kész „átfogó segítséget” nyújtani, amint az NDK vezetése félreérthetetlenül elkötelezi magát a valóban szabad választások mellett, amelyek majd megszüntetik az NSZEP alkotmányban rögzített hatalmi monopóliumát, és lehetővé teszik a független pártok alapítását. A kancellár az elmúlt hónapok folyamán igyekezett kerülni, hogy olajat öntsön a tűzre, ugyanakkor arra is nagy hangsúlyt fektetett, hogy kívülről senki se avatkozzon be a belnémet ügyekbe.

Amikor Magyarországon keresztül megindult a menekültek áradata, és utána is, amikor szeptemberben a kelet-európai követségeink kertjein keresztül több ezer ember kereste a szabadságba vezető utat, a szövetségi kormány tudatosan került mindenféle fölényeskedő, nagyképű viselkedést. A színpalak mögött lázas tárgyalásokat folytattunk, hogy segítsünk az embereken. Az NDK negyvenéves fennállása alkalmából tartott ünnepségek közben, és néhány nappal korábban Drezdában, a prágai nagykövetségre menekülteket a Szövetségi Köztársaságba szállító vonat áthaladásakor tapasztalt erőszakos rendőri fellépés láttán újra felébredtek bennünk legrosszabb félelmeink. Most azonban leomlott a berlini fal, nem utolsósorban a követségeink kertjeiben lejátszódott jelenetek hatására. Az újraegyesülésről ezen az estén azonban még senki sem beszél. Az elmúlt napokban és hetekben azonban bizonyára mindenkinek megfordult a fejében. A hektikus napi tennivalók nyomása alatt azonban senki sem mer arra gondolni, hogy a fal ilyen gyorsan leomolhat. Ez volna a kezdete a megosztottság végének?

Amióta november 4-én majdnem egymillió ember gyűlt össze Kelet-Berlinben az Alexanderplatzon, hogy békésen tüntessen a reformok mellett, mindenki számára nyilvánvalóvá vált, hogy az NDK vezetése már nem ura a helyzetnek. Az éjszakai megbeszélés résztvevői közül már senki sem gondolja komolyan, hogy az Erich Honecker örökébe lépő Egon Krenz képes lesz majd megoldani a problémákat. A kancellár nagyon bizalmatlan vele szemben, és nem utolsósorban ezért is utasítja el az azonnali találkozó lehetőségét. A májusi választásokon Krenz vezette a választási irodát, és így felelős volt a helyhatósági választásokon elkövetett csalásokért, az NSZEP KB biztonsági osztálya vezetőjeként pedig utasítási jogkörrel rendelkezett

az Állambiztonsági Szolgálat, a Stasi fölött. Eddig legalábbis folyamatosan és félreérthetetlenül azt hangoztatta, hogy számára a szocializmus NDK-beli fennmaradása egyáltalán nem lehet kérdéses, és azt is, hogy az NDK-nak szuverén államnak kell maradnia. Krenzet senki sem tartja különösebb lángelmének, személyesen alig néhányan ismerik.

Jóval éjjel után ér véget a megbeszélés a Kanzlerbungalow-ban⁸, a kancellár rezidenciáján. Hajnali két óra van már, amikor végre beesek az ágyamba.

1989. NOVEMBER 11., SZOMBAT

8 óra 40-kor „helyzetértékelő” a kancellárnál. A Kancellári Hivatalban gyakran ilyen reggeli megbeszéléssel kezdődnek a munkanapok, amelyeken csak a legszűkebb munkatársak vesznek részt. Arra azonban nem emlékszem, hogy ez a „konyhakabinet” mikor ült össze utoljára szombati napon.

Helmut Kohl már az íróasztalánál ül, általában így fogad bennünket. Számára gyakran már hétkor elkezdődik a munkanap. A reggeli nyugalmat kihasználva átolvassa az aktákat és megejti az első telefonokat, még akkor is, ha a tárgyalófelet odahaza kell felhívnia. Ma is kötött, fekete kardigánját és a fehér gyógyszandálját viseli; előtte gondos rendben különféle iratok tornyosulnak.

Első pillantásra minden ugyanolyan, mint máskor. Eduard Ackermann a szokásos módon most is ott ül a kancellár íróasztala előtt, készen arra, hogy megtartsa a sajtószemlét. „Carbonara gróf”, ahogy Kohl Ackermann az olasz konyha iránti rajongása miatt néha szólítja, 1976 óta számít a szövetségi kancellár legközelebbi munkatársai közé. Még régebb óta tartozik ebbe a körbe Juliane Weber, aki huszonöt éve Helmut Kohl személyes munkatársa; ő mindig habozás nélkül kimondja, amit gondol, és így alkalmanként olyan a kancellár számára, mintha ő lenne a „nép szava”. A Szövetségi Kancellári Hivatal főnökeként Rudolf Seiters is ugyanúgy tagja ennek a társaságnak, mint Johnny Klein kormány szóvivő, vagy Lutz Stavenhagen, a Szövetségi Kancellári Hivatal államminisztere, vagy Wolfgang Bergsdorf, aki tizennyolc éve Kohl munkatársa, és most a Szövetségi Sajtóhivatal belpolitikai osztályát vezeti. Norbert Prill, a szövegíró csoport főnöke és Baldur Wagner, a kancellári hivatal bel- és társadalompolitikai osztályának főnöke teszik teljessé a társaságot.

⁸ A Szövetségi Kancellári Hivatalnak helyet adó bonni Schaumburg-palota kertjében 1964-ben épült lakóépület, amely a mindenkori német kancellár rezidenciája volt 1999-ig.

Ackermann sajtószemléjéből megtudjuk, hogy előző napon mintegy 50 000 ember vett részt azon a kelet-berlini nagygyűlésen, amelyről Gorbacsov a szövetségi kancellárnak küldött üzenetében említést tett. A gyűlést az NSZEP szervezte. Ennek ismeretében a szovjet elnök előző napi „intése” még érdekesebbnek tűnik.

Az első hivatalos állásfoglalás, amely Gennagyij Geraszimovtól, a szovjet külügyminisztérium szóvivőjétől származik, örvendetesen visszafogott. A határok megnyitására vonatkozó döntést „az NDK szuverén tettének”, az új utazási szabályozásokat pedig „bölcseknek” nevezi. Ezek az intézkedések azonban nem vonják maguk után a határok eltűnését, folytatja a szóvivő, hanem azon intézkedések részét képezik, amelyekkel a helyzetet stabilizálni kell. A szovjet hírgyűnökség, a TASZSZ „világra nyitott” országgént jellemzi az NDK-t, ahol most „gyakorlatilag eltűnt a berlini fal”, és immár nincs elzárva a külvilágtól.

Franciaországot megosztják a történetek: a francia sajtó hatalmas lelkesedéssel, a francia politikusok visszafogottan reagálnak. Hubert Vedrine, a francia elnök szóvivője és külpolitikai tanácsadója az előző napon azt fejtegette, hogy most „egy erősebb EK-Európának” kell létrejönnie. Mitterrand pedig továbbra is kitart azon elképzelése mellett, hogy még ebben az évben „minden feltétel nélkül” elutazik az NDK-ba a korábban tervbe vett hivatalos látogatására. Roland Dumas külügyminiszter Németország újraegyesülését „legitim törekvésnek” nevezi, amely azonban a „nemzetközi realitások miatt későbbre halasztódik”. Michel Rocard francia miniszterelnök ugyanakkor kijelenti, hogy „az idő mindig a szabadságnak dolgozik”.

A kancellár rögtön a sajtótájékoztató után telefonon beszél Mitterrand francia elnökkel, akit az előző este nem lehetett elérni. Mitterrand azt mondja, hogy valóban egy jelentős történelmi pillanatnak, egy nép nagy pillanatának vagyunk tanúi. Most itt az esély, hogy ez beépüljön Európa fejlődési folyamatába. Határozottan köszönetet mond Helmut Kohlnek, amiért az az utolsó német-francia csúcson, november 2-án és 3-án Bonnban azt tanácsolta neki, hogy a sajtó képviselői előtt fejtse ki a német egységgel kapcsolatos francia álláspontot. Ez egyszerű tanács volt, mondja, mivel így mindenki megismerhette a francia álláspontot. A szövetségi kancellár remekül ráértett a dolgokra. Továbbá még egyszer nyomatékosan biztosítani szeretné a kancellárt a barátságáról. A szövetségi kancellár is megköszöni azt a baráti hozzáállást, amellyel François Mitterrand már korábban is viszonyult hozzá. A barátság illetően kinyilvánítása hallatán kissé meglepődünk, hogy Mitterrand a drámai átalakulások ellenére is kitart az ez évre tervbe vett hivatalos NDK-beli látogatása mellett, miközben a kancellár a maga részéről még hezitál, hogy találkozzon-e Krenzcel.

Közvetlenül ezután felhívom Kvicinszkij szovjet nagykövetet, és továbbítom neki Kohl kívánságát, hogy beszélni szeretne Gorbacsovval.

Miközben a szövetségi kabinet, amely fél tízkor egy kétórás rendkívüli ülésre gyűlt össze, még tanácskozik, telefonon bejelentkezik Egon Krenz. Kifejezetten jókedvűnek, szinte már barátságosnak tűnik a telefonban, és azt mondja, nagyon örül neki, hogy a szövetségi kancellár üdvözölte a határok megnyitását. Helmut Kohl Krenznek is megerősíti, amit az elmúlt hetekben folyamatosan hangoztatott: nem célja, hogy minél többen hagyják el az NDK-t. A jelenlegi helyzetben, hangsúlyozza a kancellár, nagyon okosan kell viselkedni. Felveti, hogy rögtön a lengyelországi útját követően tartani kellene egy találkozót, és kijelenti, hogy még azt megelőzően Kelet-Berlinbe fogja küldeni Rudolf Seiterst.

Krenz kijelenti, hogy most elkezdték a „megújulás politikáját”. A határok ugyan megmaradnak, de átjárhatóbbá válnak. Az NSZEP főtítkára külön köszönetét fejezi ki a szövetségi kancellárnak, amiért az hozzájárult a „kedélyek lecsillapításához”, ugyanakkor azt is határozottan kijelenti, hogy „jelenleg az újraegyesülés kérdése nincs napirenden”. Helmut Kohl ezt nem képes szó nélkül hagyni, és felhívja Krenz figyelmét a számára az Alaptörvényben előírt kötelezettségre. Ugyanakkor azt is kijelenti, hogy a jelenlegi helyzetben más kérdések élveznek elsőbbséget.

Krenz hangsúlyozza, hogy az új Központi Bizottság „kész radikális reformokra”, és bármilyen szinten hajlandó kapcsolatokat kiépíteni; a szövetségi kancellár által követelt „előzetes feladatok” közül „egy sort” időközben már meg is oldottak. Ezért már nagyon várja a jövő hétfői tárgyalásokat Seitersszel. Addigra a parlament, a Népi Kamara is megválasztja az új kormányt. A telefonbeszélgetés olyan hangnemben zajlik, mintha régi ismerősök tárgyalnának egymással, már-már kedélyesen és mindenféle izgatottságtól menten.

Déli tizenkettőkor kerül sor a beszélgetésre Gorbacsovval. Kohl rögtön felhívja Gorbacsov előző délutáni üzenetét, és beszámol neki a nem sokkal korábban Krenzcel folytatott tárgyalásáról. A kancellár hangsúlyozza, hogy most végérvényesen elérkezett az idő a reformok bevezetésére az NDK-ban. A maga részéről nagyon fontosnak tartja, hogy ez az átalakulás nyugodt körülmények között menjen végbe és mindenféle radikalizálódást sikerüljön elkerülni. Kohl ebben a beszélgetésben is felhívja a figyelmet, hogy semmiféle érdeke nem fűződik az NDK elnéptelenítéséhez: az lenne a jó, ha az emberek a hazájukban maradhatnának. Erre már csak azért is szükség van, magyarázza, hogy sikerüljön elkerülni a helyzet destabilizálódását. Míg a Szövetségi Köztársaság az áttelepülőkkel egyelőre jól elboldogul, addig az NDK szá-

mára a gazdasági következmények igen súlyosak. Kohl arról is biztosítja Gorbacsovot, hogy továbbra is fenntartja az ígéretét, miszerint a Szovjetuniót is támogatni fogja a gazdasági reformok megvalósításában, ha azzal az elnök segítségére lehet.

Gorbacsov arra hívja fel a figyelmet, hogy a kelet-európai változások most már sokkal gyorsabban zajlanak, mint ahogy azt a legutóbbi találkozásuk alkalmával feltételezték. Minden országnak, mondja Gorbacsov, a saját tempójában kell haladnia. Az átalakulások mélységében és formájában egyaránt lesznek majd különbségek. Ezért nagyon fontos, hogy szoros kapcsolatban maradjanak egymással. Minden arra mutat, véli, hogy még nagyobb megértést fogunk tanúsítani egymás iránt, és így kölcsönösen közelebb kerülünk majd egymáshoz. Ezért tartja politikailag olyan fontosnak a szövetségi kancellár tegnapi és mai nyilatkozatait. Az NDK-nak most időre van szüksége, hogy megvalósíthassa a szabadság és a demokrácia megteremtését és a gazdasági élet átfogó átalakítását. Ez természetesen együtt jár egy bizonyos instabilitással, ezért most valamennyi félnek bizonyítania kell, hogy képes felelősségteljesen és körültekintően eljárni. Történelmi változásokról van szó, jelenti ki Gorbacsov, amelyek új kapcsolatok és egy új világ kialakulása felé mutatnak.

Kohl egyetért Gorbacsovval. Körültekintőnek kell lenni. A kancellár különösen szerencsés egybeesésnek tartja, hogy az államaik közötti kapcsolat és az ő személyes kapcsolatuk ilyen pozitívan alakult. Az NDK-t illetően megítélése szerint továbbra is az a legnagyobb lélektani probléma, hogy meg kell értetni az emberekkel, a változásokhoz időre van szükség. A német alaposság hozzá fog járulni ahhoz, hogy ezt a problémát is sikerüljön megoldani, feleli Gorbacsov. Végül megegyeznek abban, hogy ha a körülmények megkövetelik, ismét rögtön kapcsolatba lépnek egymással.

Semmi fenyegetés, semmi figyelmeztetés, csak egy kérés, hogy körültekintően járjanak majd el. Most már végképp biztos vagyok benne, hogy nem lesz erőszakos visszarendeződés. Szemlátomást a kancellár is megkönnyebbült. Micsoda változás az elmúlt két év kapcsolataiban! Kohlban egyszeriben oldódik a feszültség. Felszabadultan rám nevet, és jó erős pfalzi tájszólásban azt mondja: „De Bärn is g'schält” („a körte meg van hámozva”), ez az egyik kedvenc mondása az olyan helyzetekre, amelyekben a bonyolult problémákat meglepő sikerrel megoldani. E pillanatban már tudjuk, hogy Gorbacsov az NDK belső folyamataiba nem fog beavatkozni.

Ilyen jókedvű hangulatban ér bennünket a spanyol miniszterelnök, Felipe Gonzalez telefonhívása, aki gratulál a szövetségi kancellárnak. A spanyolok együtt örülnek a németekkel, mondja a spanyol miniszterelnök. „Helmüt” számíthat órá, ha arról lesz szó, hogy egy európai megoldást találjanak. Most közösen kell cselekedni, jelenti ki.

„Nagyon megbízunk benned.” Ennél gyorsabban és szívéliesebben egy partner nem is reagálhat. A szövetségi kancellár örömmel fogadja a szavait. Éppen a megfelelő hangulatban van ahhoz, hogy megtartsa a szövetségi sajtótájékoztatót.

Elszántan, harcosan, agresszívan és öntudatosan beszél az újságírókkal: „a német kérdés központi eleme” továbbra is a szabadság kérdése marad, mondja. Nyomatékosan hangsúlyozza, hogy az NDK polgárainak maguknak kell eldönteniük, hogy mit szeretnének. „Nincs szükségük semmiféle kioktatásra”, minden döntésüket „magától értetődően tiszteletben tartjuk majd”. Egy kérdésre válaszolva azonban még hozzáteszi: „Nincs kétségem afelől, hogy mit akarnak. Semmi kétség nem férhet hozzá, hogy a németek a nemzetük egységét akarják.”

A kancellár politikai irányvonala teljesen világos, és minden eddiginél jobban igazolva látja annak helyességét. A Checkpoint Charlie-nál átélt találkozások és az ott folytatott beszélgetések mély nyomokat hagytak benne. A feléje áradó rokonszenv és bizalom, a közvetlen és őszinte érzelmnyilvánítások, a nép és az ország egyesítését követelő bekiáltások bizonyossá tették a számára, hogy meggyőződése azonos ezekkel az emberekével. Semmi sem adott neki nagyobb bátorságot, erőt és bizonyosságot arra nézve, hogy a helyes úton jár, és hogy ezen az úton változatlanul tovább is kell mennie, még ha egyesek a nyilvánosság előtt kritikával és elég gyakran kárörvendő és gúnyos megjegyzésekkel illetik is.

Háromnegyed háromkor visszarepülünk Varsóba. Nem egészen huszonnégy órát töltöttünk Németországban. Alig érkezünk meg, amikor bosszantó meglepetésben van részünk. A vendéglátóink le akarják mondani a másnapra tervbe vett kreisau iistentiszteletet, mivel a köd miatt repülővel nem lehet eljutni Breslauba. A kancellár tudja, hogy már több ezer sziléziai úton van az iistentisztelet helyszínére. Dühöngve fogadja a hírt, és végül sikerül elérnie, hogy még az éjszaka útnak induljon egy autóbusszal. A nap békésen, egy szűk körben elköltött vacsorával ér véget.

1989. NOVEMBER 14., KEDD

Este visszatérünk Bonnba. Egy hosszú és nehéz, ugyanakkor fontos és eredményes látogatás van mögöttünk. A Lengyelországban töltött elmúlt két és fél nap alatt gyakran kényszerítünk kellett magunkat, hogy valóban a tárgyalópartnereinkre és a vendéglátó országra összpontosítsunk. A gondolataink gyakran elkalandoztak. Vajon mi a helyzet most odahaza? Egyfolytában a bonni és a berlini hírek érdekeltek bennünket. Tegnap az NDK miniszterelnökévé választották Hans Modrow-t.

Eközben Lengyelországban fontos politikai tárgyalásokra került sor. A kreisau-i istentisztelet és az auschwitz-i látogatás az utazás jelentős állomásai voltak. A határkérdés továbbra is az egyik döntő téma marad. Minden lépésünkön elkísér bennünket, amíg Lengyelországban vagyunk. A megbékélésre a németek és a lengyelek között mindaddig nem kerülhet sor, amíg ez a nyomasztó probléma eltorlaszolja az egymáshoz vezető utat. Az nem elég, ha mindig csak a jogi helyzetre hivatkozunk, ahogy a szövetségi kancellár fáradhatatlan próbálkozásai sem, hogy bizalmat ébresszen önmaga iránt. A lengyelek érzik, hogy Kohl őszintén gondolja a dolgot. De akkor miért nem mondja ki azt a szót, amely számukra a megváltást jelenti?

Bonnban a kancellár rögtön magához kéreti megbeszélésre Rudolf Seiterst, Wolfgang Schäublét és Volker Rühét⁹. Ők az előző három napot Bonnban töltötték, és most tájékoztatják Kohlt a legújabb fejleményekről. Seiters beszámol a szövetségi kancellárnak azokról az előkészületekről, amelyekre a Krenz NSZEP-főtitkárral hétfőn Kelet-Berlinben folytatandó tárgyalásokkal kapcsolatban került sor. A tárgyalásokon négy témáról lenne szó: az NDK utazási törvényéről, az átfogó gazdasági segélyről, infrastrukturális intézkedésekről, beleértve ebbe a környezetvédelem kérdését is, és az NDK-beli orvosi ellátásról. Ehhez az NDK vezetésének azt a feltételt szabják, hogy álljanak elő egy „politikai és gazdasági reformokra vonatkozó menetrenddel”. Ez az az ár, amit az NDK-nak meg kell fizetnie „a befektetésért a jövőbe”, amelyet a Szövetségi Köztársaság nyújt neki. Fáradtan, de elégedetten válunk el egymástól. Lengyelországot már letudtuk.

1989. NOVEMBER 15., SZERDA

Klaus Blech moszkvai nagykövet beszámol azokról a megbeszélésekről, amelyeket az előző napon Dumas francia külügyminiszter Gorbacsovval és Sevardnadzéval folytatott, és amelyeken a németkérdés is szóba került. A szovjetek az érvényes szerződések betartását követelték, és külön felhívták a figyelmet a határok megváltoztathatatlan-ságára, valamint a négy nagyhatalom jogaira és felelősségére. Az előző napi *Pravda*-ban még jóval élesebb hangot ütöttek meg. A lap leköszölt egy félreérthetetlenül figyelmeztető cikket, amely szerint egyesek meg akarják változtatni az európai *status quo*-t, és ki akarják használni a szocialista országok átmeneti meggyengülését. Ez

a hivatalos pártlapban megjelent írás azonban nem zavar bennünket, tartjuk magunkat Gorbacsov kijelentéseihez.

Volker Rühe a CDU szövetségi elnökségének rendkívüli ülésén azt a megbízást kapja, hogy folytassa le az első informális tárgyalásokat a keletnémet CDU új vezetésének néhány tagjával. Október 20-án Lothar de Maizière-t választották a keletnémet CDU új elnökévé. Egyelőre még sem a személyét, sem a politikáját nem lehet igazán megítélni.

Az estét Rita Süßmuthnál töltöm, aki másnap francia hivatali kollégájával, Laurent Fabiusszal együtt Moszkvába utazik, hogy ott találkozzon Mihail Gorbacsovval. Megkérem, hogy kérdezze meg a Mitterrand közeli bizalmasának számító Fabiust, nem lehetne-e megnyerni a francia elnököt annak az egyébként éppen tőle származó régi javaslatnak, hogy egyszer Helmut Kohllal együtt tárgyaljanak majd Gorbacsovval. 1990-ben ennek igen nagy jelentősége lehetne. 1988 januárjában a szövetségi kancellár Párizsban felajánlotta Mitterrand-nak, hogy alakítsanak ki egy közös keleti politikát.

A Bundestag elnök asszonyával egyetértünk abban, hogy moszkvai látogatása során mindenekelőtt négy kérdésről kell majd tárgyalni: arról, hogy a be nem avatkozás alaptételének mindenkire érvényesnek kell lennie. Az emberi jogok, az önrendelkezési jog és a nemzetközi jog alapelveit az NDK polgáira vonatkozóan is el kell ismerni. Nem szabad kizárni azt az önrendelkezési jogot, hogy az NDK polgárai maguk dönthessék el, a saját államukban vagy egy újraegyesült német államban akarnak-e élni, és Nyugat-Berlint is be kell vonni az enyhülési folyamatba.

1989. NOVEMBER 16., CSÜTÖRTÖK

A szövetségi kancellár kormánynyilatkozata a lengyelországi úttal és az NDK-ban zajló eseményekkel kapcsolatban. Kohl a fal megnyitása óta eltelt eseményeket röviden és tömören ezzel a mondattal foglalja össze: „Németországban az emberek az elmúlt hétvégén majd három évtizedes megosztottság után a világ közvéleménye előtt tartották meg a vizontlátás, az összetartozás és az egység ünnepét.” Még a zöldpárti képviselők is tapsviharban törnek ki, amikor Kohl még egyszer megerősíti, hogy mi minden olyan döntést, „amelyet az NDK polgárai szabad önrendelkezésükkel élve hoznak meg, magától értetődően tiszteletben fogunk tartani.”

Kora délután a Szövetségi Kancellári Hivatalban tájékoztatom Vernon A. Walters amerikai nagykövetet a szövetségi kancellár lengyelországi útjának eredményeiről, va-

⁹ Volker Rühe 1989 és 1992 között a CDU főtitkára volt.

lamint arról, hogyan ítéli meg a kancellár az NDK-ban kialakult helyzetet. Walters, amióta csak Bonnban van, a németek nagy barátjaként viselkedik. Nyíltan, közvetlenül és egyszerűen vet fel bizonyos problémákat, és igyekszik rájuk olyan gyakorlatias megoldásokat találni, amelyek mindkét fél számára segítséget jelenthetnek. Hosszú és változatos élete alatt a tapasztalt harcos, aki nyolc nyelvet beszél, hivatásos katonatisztként, a CIA igazgatóhelyetteseként és diplomataként megtanulta, hogyan őrizze meg minden körülmények között a higgadságát és a humorérzékét. Walters egy két lábon járó anekdotagyűjtemény.

Ezekben a sorsfordító napokban megmutatkozik, hogy számíthatunk rá. Walters elmeséli, hogy péntek éjjel kiment a Berlint Potsdammal összekötő Gliénicker hídhöz. Négy háborúban harcolt katonaként, de annyi embert korábban még sohasem látott sírni, mint ezen az éjjelen. Akkor már tudta, hogy ez több baráti viszontlátásnál vagy barátok újbóli találkozásánál; egy család tagjai találtak ismét egymásra. „Ezért én – hangsúlyozza Walters rendkívüli lelkesedéssel a hangjában – hiszek az újraegyesülésben. Aki az újraegyesülés ellen szólal fel, azt politikailag félresöprik az útból.” Ezt a véleményét a nagykövet az Egyesült Államok elnökével is közölte.

Most már egészen biztos vagyok benne, hogy az amerikai elnöknek megfelelő tanácsadója van az előttünk álló ügyekben. Walters néhány órával korábban találkozott kelet-berlini szovjet kollégájával, Vjacseszlav Kocsemaszovval. Ez a korábban oly nagyképűen viselkedő férfi teljesen megváltozott, mélységesen elbizonytalanították a Brandenburgi kapunál történetek, tudósít Walters. Attól tart, hogy kicsúszik a kezük-ből az ellenőrzés. Ezért a három nyugati hatalom szerepéről is tárgyalt Waltersszel, arra az esetre, ha a berlini fejlemények válsághelyzetté éleződnének. Azt ugyanis továbbra sem lehet kizárni, hogy az NDK-s biztonsági erőknél vagy határokon átnyúló tömegdemonstrációk esetében a szovjet katonai vezetés részéről valamiféle rövidzárlatra kerülhet sor. Egy ilyen borzalmas forgatókönyvet egyikünk sem tart valószínűnek, már csak azért sem, mert az NDK polgárai nagyon megfontoltan viselkednek – de ki tudna ezekben a napokban bármit is teljes biztonsággal kizárni? Walters megígéri, hogy mindkét nyugati kollégájával beszélni fog erről.

A Kocsemaszovval folytatott beszélgetése alapján Walters azt feltételezi, hogy Gorbacsovot nem informálták megfelelően az NDK-ban zajló folyamatokról. Azon gondolkozunk, hogyan és mikor lehetne megrendezni egy négyhatalmi konferenciát. Ő nagyon határozottan azt az álláspontot képviseli, hogy egy ilyen konferenciának csak akkor lenne szabad összeülnie, ha már csak „Németország szabadságára és egységére kell pecsétet ütnie”, vagy akkor, ha az NDK-ban „válsághelyzet” alakulna ki. Mi a magunk részéről minden tőlünk telhetőt meg akarunk tenni, hogy Kohl és

Bush a közeljövőben találkozzon egymással, talán még Bush és Gorbacsov máltai csúcstalálkozója előtt.

Nem minden szövetségésünktől kapunk akkora támogatást, mint Vernon Walterstől. Douglas Hurd brit külügyminiszter például ma a Brandenburgi kapunál tartott beszédében azt mondta, hogy a jövőt illetően bizonyára van ok a bizakodásra, az újraegyesülés kérdése azonban mégsem tartozik az aktuális kérdések közé. Az újraegyesülés jelenleg nincs napirenden, folytatta Hurd, mivel az NDK reformerei maguk sem szorgalmazzák. A segítségünkre van ezzel szemben Margaret Thatcher Mihail Gorbacsovhoz írott levele, amelyről kapunk egy másolatot. Ebben Thatcher válaszol Gorbacsov november tizedikén átadott üzenetére, amelyet Kohl a schönebergi városháza előtti nagygyűlés közben kapott meg. Az angol miniszterelnök asszony abban egyetért a szovjet elnökkel, hogy egy kockázatos instabilitás kialakulását nem lehet kizárni, és ezért a stabilitás és a megfontoltság megőrzése végett fegyelmet le kell szabni a lépésekre van szükség. Akárcsak a szövetségi kancellár, ő is egyértelműen kihangsúlyozza, hogy hosszú távon az NDK-ban bevezetendő átfogó reformok jelentik a stabilitás „legbiztosabb alapját”. Majd ezeket a reformokat meg is nevezi: szabad választások, többpártrendszer, teljes mozgásszabadság, tényleges demokrácia és egy ezeket támogató gazdasági rendszer.

Lenyűgöző, milyen egybeesés tapasztalható e ponton a szövetségi kancellárral. Thatcher Gorbacsovnak nyomatékosan hivatkozik a Kohllal folytatott telefonbeszélgetésére. A kancellárral együtt neki is az a véleménye, hogy el kell kerülni a destabilizálódást. Nyugaton senki sem szándékozik beavatkozni az NDK belügyeibe, és senki sem kívánja veszélyeztetni az NDK vagy a Szovjetunió biztonsági érdekeit. Biztos vagyok benne, hogy ez a levél igen megnyugtatóan hat majd Gorbacsovra. Nem sokkal éjfél előtt a lakásomon még felhív Horváth István, a magyar nagykövet. Németh Miklós miniszterelnök sürgősen beszélni szeretne a szövetségi kancellárral, ha lehetséges, akkor még a hétvégén.

1989. NOVEMBER 17., PÉNTEK

Megjelent egy bosszantó interjú Jichak Samir izraeli miniszterelnökkel, amely előző nap nagy visszhangot keltett az amerikai sajtóban. Samir a német újraegyesülés lehetőségéről beszélve kifejti, hogy Izrael „igen erős kétségekkel viseltetik egy ilyen, Németország státuszát érintő változással” szemben. Még túl korai erről beszélni. „Nem hiszem, hogy erre sor kerül majd.” Samir felidézi, hogy „mit tettek velünk

a németek, amikor egységesek és erősek voltak, katonailag erősek – a német nép nagy többsége elhatározta, hogy megölnék több millió zsidót, és bármelyikünk úgy gondolhatja, hogy ha a németeknek ismét lenne rá lehetőségük, ha ismét Európa vagy talán az egész világ legerősebb államává válnának, akkor megint megpróbálják.”

Helmuth Kohl ezt a kijelentést semmiképpen sem szeretné válasz nélkül hagyni. Írni fog egy levelet Samirnak, és fenntartjuk magunknak a jogot, hogy a levelet nyilvánosságra is hozzuk.

Késő délelőtt, mint minden évben, a szövetségi kancellár a Schaumburg-palotában fogadja a diplomáciai testületek tagjait. A rendezvény időpontját még az NDK-ban történtek előtt tűzték ki, de ez most Kohlnek éppen kapóra jön. Az ő számára most az a legfontosabb, hogy sikerüljön eloszlatnia a félelmeket: nem lesz új német nacionalizmus, sem nemzeti különutasság, abban pedig a szövetségi kormány végképp nem érdekelt, hogy „Közép-Európában a politikai helyzet destabilizálódjon”. A szövetségi kancellár számára ezen a napon az a legfontosabb, hogy még egyszer félreérthetetlenül és hivatalos formában kifejtse: a szövetségi kormány az európai egyesülést „továbbra is minden erejével” támogatni fogja, kitart az atlanti szövetség mellett, és együttműködést akar kialakítani a kelet-, közép- és délkelet-európai államokkal.

Ezt követően tartunk egy megbeszélést a szövetségi kancellárral, ahol megfogalmazzuk első meglátásainkat Modrow keletnémet miniszterelnök kormánynyilatkozatával kapcsolatban. Modrow programja a politikai reformokra vonatkozóan csak ködös kijelentéseket tartalmaz. Ez az alkotmányos formára, a választási törvényre, a jogállamiság bevezetésére és a médiatörvényre, valamint az állambiztonsági szervekre egyaránt érvényes. Az NSZEP vezetési igényéről Modrow *expressis verbis* nem mond le. Helmut Kohl ezt nem tartja kielégítőnek.

Modrow gazdaságra vonatkozó kijelentései széles területet fognak át. Helyzetértékelése realista és kíméletlen. Ugyanakkor ragaszkodni akar a tervgazdaság rendszeréhez, de azt az áru-pénz viszonyon keresztül össze akarja kapcsolni a piaccal. Hogy ennek miként kellene működnie a gyakorlatban, azt senki sem tudja. Modrow a „szerződéses közösség” új formájának kialakítását javasolja a Szövetségi Köztársasággal, amely „messze túlmenne az Alapszerződésen és a két állam között létrejött korábbi szerződéseken és egyezményeken”. De hogy mindezzel konkrétan mire gondolt, az továbbra is homályban maradt. Modrow ugyanakkor egyértelműen nemet mond „az újraegyesítésre vonatkozó, valóságtól elrugaskodott és veszélyes spekulációkra”.

A szövetségi kancellár közvetlenül ezután telefonon beszél Bush elnökkel, aki most

érezhetően tartózkodóbb, mint egy héttel korábban. Az elnök pillanatnyilag intenzíven készül a december 2-ára Gorbacsovval kitűzött, Málta partjai előtti találkozóra. Nem szeretne abba a helyzetbe kerülni, mondja Bush, hogy a kialakult mámoros hangulat miatt engednie kelljen Gorbacsovnak. Ezért inkább el kéne tekintetünk a szónoklatokról az „újraegyesítésről, vagy a fal lebontásának menetrendjéről”. Számára az a legfontosabb, hogy konzultáljon a szövetségi kancellárral, és személyesen kapjon tőle tanácsokat és javaslatokat. Arra ugyanis már nincs lehetőség, hogy még a csúcstalálkozó előtt személyesen is eszmét cserélhessen vele Európában. Ahogy az is nagyon sajnálatos, hogy a szövetségi kancellár sem tud a máltai csúcstól ellátogatni hozzá Camp Davidbe. Végül abban állapodtak meg, hogy december 3-án Brüsszelben egy vacsora erejéig találkoznak.

Bush többször is megismétli: a lehető legfontosabbnak tartja, hogy Helmut Kohl álláspontját a legapróbb részletekig megértse. Az atlanti szövetség tagjai eltérően ítélik meg a helyzetet. Végül az elnök azt is elmondja, hogy az egyik beszédében megemlítette, a szövetségi kancellár külön köszönetet mondott az amerikai népnek, ami nagyon pozitív visszhangot váltott ki.

Délután kétszer is beszéllek telefonon a párizsi Élysée-palotában dolgozó kollégáimmal. Jacques Attali láthatóan örömmel fogadja, amikor elmondom neki, milyen nagy volt az egyetértés a szövetségi kancellár és Willy Brandt között a tegnapi Bundestag-vitában arról, hogy az európai integrációt most minden korábbinál határozottabban kell támogatni. A franciákat illetően itt van a kutya elásva: nagyon aggodnak, hogy az Európa iránti elkötelezettségünk alábbhagyhat; ezt a francia sajtó feltűnően gyakran hangoztatta.

Ma kapjuk kézhez annak a beszédnek a teljes szövegét, amelyet Gorbacsov november 15-én Moszkvában diákok előtt mondott el. Gorbacsov most először használta az újraegyesülés kifejezést, amiről rögtön ki is jelentette, hogy az „ma nem tartozik az aktuális politikai fogalmak közé”. Egy harmadik fél megjelenése „beavatkozást jelentene az NSZK és az NDK belügyeibe”.

A beszéd nem tartalmaz semmiféle fenyegetést vagy vádaskodást a Németországi Szövetségi Köztársasággal szemben. Ez figyelemreméltó, mivel Gorbacsov a lehetséges újraegyesülés időpontját nem ötven vagy száz évvel későbbre teszi, hanem csupán „ma” tartja kizártnak, és kifejezetten hangsúlyozza, hogy az nemcsak az NDK, hanem az NSZK „belügye” is. Sőt, Gorbacsov még azt is hozzátette, „hogy a továbbiakban miként alakul majd a történelem – idővel elvállik”. Ő üdvözlí és támogatja mindazt, ami az NDK-ban történik.

1989. NOVEMBER 18., SZOMBAT

Párizsban aznap este Mitterrand elnök meghívására a tizenkét állam- és kormányfő találkozik egy „csúcsvacsorára”. Franciaország, amely az EK soros elnöki tisztét betölti, a velünk és a többi EK-partnerrel történt előzetes egyeztetés nélkül szervezte meg ezt a találkozót. Az európai érdekek fő letéteményeseként Mitterrand elnök magához ragadja a kezdeményezést, hogy a németkérdést és a Varsói Szerződés államaiban zajló eseményeket európai összefüggésbe helyezze. Értelmezése szerint elsősorban Franciaországnak kell kiemelkedő szerepet vállalnia a „Jalta meghaladását célzó” folyamatban.

A csúcs önmagában is fontos, mivel azt hangsúlyozza, hogy mind a tizenkét tagország egy közös álláspont kidolgozásán fáradozik egy központi jelentőségű külpolitikai kérdésben. Mi mindig is ezt követeltük. A rendkívüli csúcs előkészítéséhez a három nyugati hatalom felelős vezetőinek kijelentéseiből összeállított elemzésünkől kiderül, hogy a német egység kérdéséhez az egyes államok igen árnyaltan viszonyulnak. A legpozitívabban az Egyesült Államok reagált, Franciaország és elsősorban Nagy-Britannia azonban már visszafogottabb. De mindenki azt akarja, hogy az újraegyesülés folyamata lépésről lépésre haladva megvalósuljon, továbbra is szerves része maradjon az európai egyesülési folyamatnak, és közben ne veszélyeztesse az összeurópai stabilitást.

Mitterrand egy egyórás éjszakai sajtótájékoztatón a sajtó legnagyobb meglepetésére kijelenti, hogy az újraegyesülés kérdését senki sem vetette fel, még a német fél jelen lévő képviselői sem. Egy újságíró azt szeretné tudni, hogy a szövetségi kancellár inkább németként vagy inkább európaiként viselkedett-e. Ebben ő nem lát „semmiféle ellentmondást”, feleli Mitterrand a kérdésre. A szövetségi kancellár német is és európai is egyszerre. „Kár lenne, ha Kohl kancellár nem lenne német hazafi, ahogy egy francia esetében is nagyon sajnálatos lenne, ha nem lenne hazafi.”

A szövetségi kancellár az EK-csúcson nem vetette fel az újraegyesülés kérdését, méghozzá azért nem, mert nem akart lehetőséget teremteni azoknak az EK-partnereknek, akik semmiféle felelősséget nem viselnek „Németországban és Németországgért”, hogy egy vitával korlátozzák a cselekvési szabadságát és a mozgásterét. Ezért azután csupán egy részletes beszámolót tartott az elmúlt hetek NDK-beli történéseiről, és arról, hogy milyen további fejleményekre számít. Később a kancellár azt mondta nekem, hogy Mitterrand, Gonzalez, Santer és Martens nagyon barátságosak voltak vele. A görög és a portugál miniszterelnök ezzel szemben főként a földközi-tengeri programok miatt aggodalmaskodtak. Thatcher és Lubbers pedig kifejezetten hűvösen viselkedtek.

1989. NOVEMBER 19., VASÁRNAP

A határ megnyitását követő második hérvégén ismét két-három millió látogató érkezik az NDK-ból Nyugatra. Németország megosztottságának gyakorlatilag maguk az emberek vetnek véget. A politikában azonban még más a helyzet. Lothar de Maizière, a keletnémet CDU új elnöke és egyben miniszterelnök-helyettes a mai *Bild am Sonntag*nak adott interjújában kifejti, hogy a „szocializmust az emberi gondolkodás egyik legszebb víziójának tartja”. Arra az ellenvetésre, hogy ez az elképzelés ugyanakkor nem ültethető át a gyakorlatba, de Maizière hozzáteszi: „Ha azt gondolja, hogy a demokrácia követelése egyben a szocializmus felszámolásának követelését is magában foglalja, akkor tudomásul kell vennie, hogy a felfogásunk különbözik egymástól.” Németország egyesülése szerint „nem tartozik a pillanatnyilag legfontosabb kérdések közé”. Ezek olyan megfontolások, „amelyeket talán majd a gyermekeink vagy az unokáink vehetnek fel”. Ez az interjú csak tovább táplálja a de Maizière-rel szembeni bizalmatlanságunkat.

Délután Horváth István nagykövet kíséretében a frankfurti repülőtér katonai szektorában fogadom Németh Miklós magyar miniszterelnököt, és elkísérem Ludwigshafenbe, a szövetségi kancellárhoz. Időközben szinte már barátian társalgunk egymással. Először akkor találkoztam vele, amikor még a magyar kommunista párt, az MSZMP Központi Bizottságának gazdaságpolitikai titkára volt. Ebben a minőségében még magánlátogatáson is járt nálam az otthonomban. Most ő a miniszterelnök, és azon munkálkodik, hogy Magyarországot átvezesse a demokráciába. Horn Gyula külügyminiszterrel együtt ahhoz is volt elegendő bátorsága, hogy a több ezer NDK-s menekült előtt megnyissa a magyar határt. Ez volt a kezdete Honecker bukásának. Németh azok közé a politikusok közé tartozik, akik nagyon józanul, nagyon világosan és nagyon becsületesen beszélnek, vagy éppen hallgatnak, és nem azok közé, akik sokat beszélnek ugyan, de keveset mondanak.

Annak, hogy Németh Miklós olyan sürgősen beszélni szeretne a szövetségi kancellárral, egy váratlan szovjet döntés az oka; a szovjetek ugyanis azzal az indoklással, hogy összeomlott az energiaellátásuk, csütörtök óta egy csepp olajat sem szállítanak Magyarországnak. Némethet nagyon aggasztja a Szovjetunióban kialakult helyzet. Telefonon beszélt Nyikolaj Rizskov miniszterelnökkel, és annyit legalább sikerült elérnie, hogy a továbbiakban a korábban szállított mennyiség háromnegyedét meg fogják kapni. Magyarország egész nyersanyag- és energiaellátása a Szovjetuniótól függ, mondja Németh Miklós. Ha most nagyobb zavarok lépnének fel, akkor az a magyarországi reformokat is veszélybe sodorná. A konzervatív erők megkísérelhet-

nek kihasználni a lakosság elégedetlenségét, hogy nyomást gyakoroljanak Németh kormányára. Ezért a közelgő tél hatalmas gondot jelent a számára. Németh Miklós segítséget kér a kancellártól arra az esetre, ha nem tudná biztosítani a szénellátást, és sztrájkok robbannának ki.

Helmut Kohl habozás nélkül igent mond. Megkéri a magyar miniszterelnököt, hogy részletezze, miben állna ez a segítség, hogy megtehesse a szükséges előkészületeket. Azt is megígéri, hogy még az idén személyesen ellátogat majd Budapestre. A szövetségi kancellár azt mondja nekem, nem fogja elfelejteni, amit a magyarok egy döntő pillanatban Németországért tettek.

Németh Krenz főtitkárt, akit az NSZEP egész vezető garnitúrájával együtt évek óta személyesen ismer, átmeneti megoldásnak tekinti. Krenznél fontosabb személy Modrow miniszterelnök, de a szövetségi kancellár jól tenné, javasolja végül a magyar miniszterelnök, ha az NDK vezetésével csak az NSZEP következő kongresszusa után kezdené meg a tárgyalásokat.

1989. NOVEMBER 20., HÉTFŐ

A mai *Spiegel*ben Modrow miniszterelnököt már-már kedveskedve úgy jellemzik, mint azon kevés NSZEP-fejesek egyikét, akik „a nép körében valóban népszerűnek számítanak”, és felidéznek, hogy Modrow „egy négyszobás lakásban lakik egy bérkaszárnya kilencedik emeletén”, a „szomszédokkal házibulikat” tartanak, és a „sarki bevásárlóközpontban szépen beáll a sorba”. Szívmelengető történet egy bátor emberről, a nép egyszerű fiáról, aki a népért él! A keletnémet CDU vezetőjét, Lothar de Maizière-t is úgy jellemzik, mint „mindenki által elismert, feddhetetlen híru embert”, aki a színódus tagjaként szoros kapcsolatban áll az egyházzal. Rudolf Augstein, a *Spiegel* kiadója az egyik jegyzetében ugyanakkor meglepő nyíltsággal áll ki az egyesült Németország mellett: „Lehet, hogy a bonni kormány részéről taktikailag okos húzás kijelenteni, hogy a németek nem is akarnak semmiféle újraegyesülést vagy újbóli egyesülést... De ez nem felel meg az igazságnak.” Bár meg lehet, „hogy a megoldás kulcsa a Kremlben van”, de ez még megváltozhat. „Akkor senki sem fogja a keleten és nyugaton élő németeket megakadályozni abban, hogy felismerjék az érdekeiket.” A szövetségi kancellár, aki mindig előszeretettel hangoztatja, hogy nem olvassa a „*Spiegel*” – amit egyébiránt Eduard Ackermann-nal olvastat el –, elégedetten fogadja Augstein jegyzetét. Mikor fordult elő, hogy Augstein bármiben is igazat adott neki?

A fal megnyitása óta most közöltek először közvélemény-kutatási adatokat. A ZDF *Politbarometer* című műsorában az NSZK polgárainak 70 százaléka a „két német állam újraegyesülése” mellett foglal állást, és 48 százaléuk szerint ez a következő tíz évben elérhetővé válik. A *Spiegel* az EMNID-re¹⁰ hivatkozva azt írja, hogy a nyugatnémet polgároknak csak a 27 százaléka hisz abban, hogy az újraegyesülés megvalósulhat. A Szövetségi Köztársaság polgárainak több mint háromnegyede kész pénzügyi támogatást nyújtani az NDK-nak, igaz, csak akkor, ha nem lesz adóemelés.

A Németország újraegyesítésének esélyeit taglaló nemzetközi és belpolitikai viták gőzerővel, feltartóztatathatatlannal folynak. Ezt mi is egyre tisztábban látjuk, de továbbra is a szövetségi kancellár azon utasítása van érvényben, hogy a nyilvános vitákban maradjunk visszafogottak. Sem a koalíción belül, vagyis belpolitikailag, sem pedig külpolitikailag nem szeretne támadási felületet nyújtani. Ezen kívül azt is szeretné megakadályozni, hogy olyan túlzó követelések kerüljenek nyilvánosságra, amelyek akadályozhatnák a Modrow által beharangozott alapvető változásokat.

A szövetségi kancellár megkért, hogy este vegyék részt a kancellári házban egy beszélgetésen, amelyen néhány közeli barátja lesz majd jelen, akik segíteni szeretnének, hogy a szövetségi kormány javíthasson kommunikációs stratégiáján. A következő évben maratoni hosszúságú választási kampány vár majd ránk, és a kancellár számára teljesen egyértelmű, hogy támadásba kell lendülnie. Én magam már többször is panaszkodtam neki amiatt, hogy a kormányunk valószínűleg úgy vonul majd be a történelembe, mint amelyik megengedte magának, hogy a lehető legrosszabb színben tűnjön fel a közvélemény előtt. Ma este viszont abban teljesen egyetértünk egymással, hogy a szövetségi kancellár nagy nemzetközi megbecsültségét a belpolitikában jobban ki kell használni, és hogy a németkérdés összekötő hídként szolgálhatna ahhoz, hogy jobb képet alakítsunk ki a szövetségi kancellárról. Megbeszéljük, hogy kialakítsunk egy munkacsoportot, amelynek az lesz a feladata, hogy kidomborítsa a szövetségi kormány eredményeit, kidolgozza az ellenzékkel szembeni fellépés stratégiáját, a kormánypolitikának a Bundestag-választásokig érvényes jövőbeli súlypontjait, és egy koncepciót a kommunikációra vonatkozóan.

¹⁰ A kor egyik legnagyobb nyugat-németországi közvélemény-kutató intézete, amelynek a szövetségi kormányok is gyakran adtak megbízásokat.

Kohl tízpontos terve

1989. NOVEMBER 11., KEDD

8 óra 30 perc, kancellári helyzetértékelő. Mindannyian az előző esti NDK-s tömegtüntetésekről szóló beszámolók hatása alatt állunk: 250 000 ember az immár hagyományosnak számító hétfői tömegtüntetésen Lipcsében, 50 000 ember Halléban, 40 000 Chemnitzben, 10 000 Schwerinben, tízezrek Kelet-Berlinben, Drezdában, Cottbusban. Most először nem lehet nem tudomást venni az újraegyesülést követelő hangokról. A „mi vagyunk a nép” jelszót továbbgondolták. „Egy nép vagyunk”, skandálják most már az emberek. A szikrából tűz lobban.

Fél tizenegyre megbeszéltem egy találkozót Nyikolaj Portugalovval, akit már több mint tíz éve ismerek. Portugalov az SZKP KB tagja és a korábbi bonni nagykövet, jelenleg a KB nemzetközi osztályát vezető Valentyin Falin munkatársa. Nagyon jól beszél németül, és ragyogóan ismeri a német politikát. Mindig is jó személyes kapcsolatai voltak az SPD-vel és a CDU-val. Roppant agyafűrt ember, már-már túlságosan is barátságos, minden beszélgetésre nagyszerűen felkészül, egyfolytában kérdéseket tesz fel, „nagyon megértő” a másik fél álláspontjai iránt, ugyanakkor azokat mindig kétségbe vonja, és velük szemben a szovjetunióbeli „konzervatív erőkre” hivatkozva mindig az ellenkező álláspontot is kifejti – nagyon ügyesen, de nem ellenszenvesen, már ha az ember el tudja kerülni, hogy Portugalov lépre csalja. Az összes választ felírja magának, hogy – amint ő fogalmazta – pontosan és korrekten továbbíthassa őket, megelőzendő és tisztázandó a félreértéseket, álláspontokat, így törekedve a másik fél megértésére. Közben forgatja a szemét, és füstöl, akár egy gyárkémény. Mindig azt hangoztatja, hogy nemsokára ismét vissza szeretne jönni, mivel a Szovjetunió és az NSZK között minden olyan fontos. Nagyon szuggesztív, még akkor is, ha csak arról van szó, hogy meg akarom ismerni a kérdéseit, vagy bizonyos információkat el szeretnék juttatni rajta keresztül a szövetségi kancellár politikájával kapcsolatban. Ezen kívül, akár egy szeizmográfáról, le tudom olvasni róla a moszkvai politikai klíma alakulását. Ezeken a beszélgetéseken tehát kölcsönös az érdeklődés.

Ma Portugalov sokkal komolyabbnak tűnik, mint máskor. Szinte ünnepélyesen viselkedik, és átad nekem egy kézzel írt papírt, majd szabadkozni kezd az írása és a szerinte gyenge német fordítás miatt. Az első rész hivatalos jellegű szöveg, amelyről előzetesen egyeztetett Falinnal és Csernyajevvel, Gorbacsov elnök külpolitikai tanácsadójával, akitől ennek a dokumentumnak az ötlete származott. A második részben található további eszmefuttatásokat már csupán Falinnal beszélte meg.

Az írás hivatalos része az NDK-ban zajló események értékelését tartalmazza. Gorbacsov abból indul ki, hogy Bonnban kétség sem merült fel azzal kapcsolatban, miszerint az NDK-ban legutóbb lezajlott események a Szovjetunió nélkül és különösen a Szovjetunió ellenében teljességgel elképzelhetetlenek lettek volna. Moszkvában már egészen korán, „alapvetően a peresztrojka hajnala óta” tudták, hogy az események így alakulnak majd.

Ez felér egy kisebb szenzációval, mivel ez azt jelenti, hogy a Szovjetunió elfogadja az NDK-ban zajló fejleményeket, sőt a peresztrojkára történő utalással még a felelősséget is vállalja értük. Viszont a levél nyíltan beszél arról az aggodalomról, hogy a német-német kapcsolatok nem kívánt és veszélyes irányt vehetnek, ami a szövetségi kancellárhoz intézett kérdések sorában jut kifejezésre: a kancellár személyesen hogyan ítéli meg az NDK-s fordulat jelentőségét és perspektíváit? Mik a prioritások? Továbbra is érvényes-e még az ez év június 12-i német-szovjet nyilatkozat? Az összeurópai békerend kiépítése megőrzi prioritását a német kérdés megoldásával szemben? A keleti szerződések továbbra is érvényben maradnak, amíg az összeurópai békerendet meg nem teremtik? És ez vajon az NDK és az NSZK közötti alapszerződésre is érvényes? Vajon a Modrow által javasolt és az NDK-NSZK-alapszerződésen nyugvó szerződéses közösség jelenthetne egyfajta *modus vivendi*-t?

A második részben a két német állam közötti együttműködés kérdéseiről van szó. Különösen az újraegyesüléssel, az NDK-nak az EK-ba történő belépésével kapcsolatos, valamint a szövetségi hovatartozásra és a békeszerződés lehetőségére vonatkozó kérdések váltottak ki nagy figyelmet. „Amint látja, a németkérdésben alternatív módon minden lehetséges eseten elgondolkozunk, sőt még a tulajdonképpen elképzelhetetleneken is”, mondja Portugalov. Még azt is el tudná képzelni, hogy a Szovjetunió középtávon kész lenne zöld jelzést adni egy német konföderációhoz, bármilyen legyen is az. Ezt már pénteken is olvasni lehetett a *Novosztyi* szovjet hírgyűjteménynek adott egyik interjúbán.

Teljesen felvillanyozott, amit olvastam. Vajon mennyire előrehaladottak már a szovjet vezetés megfontolásai a német egységgel kapcsolatban? Nyilvánvalóan jobban, mint ahogy azt mi korábban el tudtuk képzelni. Óvatosan megpróbálom meg-

adni az első válaszokat és értékeléseket a rengeteg kérdésre. De azt is megígérem, hogy a szövetségi kancellár egy részletes, bizalmas levélben válaszol majd. Ugyanakkor azt is felvetem, hogy a szövetségi kancellárnak és Gorbacsovnak a lehető leghamarabb személyesen is találkozniuk kellene. Erről eddig még nem volt szó. Azt is megfontolásra javaslom, hogy erre a találkozóra nem hivatalos keretek között kellene sort keríteni, és felidézem Gorbacsov 1988. októberi javaslatát, hogy egyszer közösen látogassanak majd el a pártfőtitkár szülőföldjére. Portugalov nagyon lelkesen fogadja a felvetést, és azt mondja, hogy ez a javaslat pontosan megfelelne az oroszok lélektanának, akik szerint nagyon kedvelik az ilyen csúcstalálkozókat.

Végül tudtomra adja, hogy Krenz főtitkár a decemberi NSZEP-kongresszus után nagy valószínűséggel már nem marad tisztségében, és Modrow fogja átvenni a helyét. Az SPD állandó, nyilvánosan hangoztatott követelésére tekintettel, miszerint a szövetségi kancellárnak a lehető leggyorsabban találkoznia kellene Krenzcel, fontos, hogy Portugalov ezáltal ismételten megerősíti kétségeinket. Az olyan tanúkra azonban, mint Németh és Portugalov, nyilvánosan sajnos nem hivatkozhatunk.

A beszélgetés után rögtön tájékoztatom a szövetségi kancellárt: ha már Gorbacsov és a tanácsadói is az újraegyesülés lehetőségéről és az azzal összefüggő kérdésekről vitatkoznak, akkor legfőbb ideje, hogy mi se ülünk tovább a babérjainkon, hanem lendüljünk támadásba. A szövetségi kancellár, aki már úton van a következő megbeszélésére, a lehető leghamarabb részletesen meg akarja vitatni ezt a kérdést. Ő is szükségesnek tartja, hogy rövid időn belül találkozzon Gorbacsovval. Mindketten egyetértünk abban, hogy valami egészen hihetetlen folyamat vette most kezdetét.

Ez sejlik fel a moszkvai nagykövetségünkől kapott egyik táviratból is, amely Sevardnadze szovjet külügyminiszter november 17-i kijelentéseivel foglalkozik. Igaz, Sevardnadze a *status quo* egyoldalú megváltoztatását teljesen kizárja, közös, békés változtatásokra azonban összeurópai konszenzus mellett sor kerülhet. Délután visszaérkezik Kelet-Berlinből Seiters, a kancellári hivatal főnöke. Azonnal tájékoztatja a szövetségi kancellárt a Krenzcel és Modrow-val folytatott tárgyalásairól. Krenz még egyszer nyomatékosan megerősítette neki, hogy az NDK-ban útjára indított „radikális reformok politikája visszafordíthatatlan”. Egy másfajta politikában ő és a többiek nem hajlandóak részt venni, jelentette ki. Tavasszal a Népi Kamara elfogadja majd az új választási törvényt. A választásokat legkorábban 1990 őszére vagy 1991 tavaszára tervezik kitűzni. Ezeknek a választásoknak általánosnak, szabadnak, egyenlőnek és titkosnak kell lenniük. Krenz arra is ígéretet tett, hogy az NDK alkotmányának első cikkelyét, amely az NSZEP kizárólagos politikai hatalmát rögzítette, megváltoztatják. Ugyanígyen eltökélten azonban arra is felhívta a figyelmet, hogy az

új NDK-vezetésben három pont tekintetében konszenzus alakult ki: az NDK-nak szocialista országnak, szuverén államnak kell maradnia, az újraegyesülés pedig nincs napirenden.

A gazdasági rendszert piacorientált tervgazdasággá alakítják át. Krenz és Modrow abban reménykednek, hogy a kibővített utazási és látogatási lehetőségek jelentősen könnyíthetnek a helyzeten. A következő pénteken állítólag további harminchárom határátkelőt nyitnak meg. A Szövetségi Köztársaság polgárai a jövőben vízumot kapnak, amely hat hónapig az NDK egész területére érvényes lesz. Ezen felül Krenz kész arra is, hogy a Brandenburgi kaput megnyissa a gyalogosok előtt. Az NDK-nak azonban az a feltétele, hogy a szövetségi kormány két évre vegyen részt a tervezett utazási alap pénzügyi működtetésében, ami nekünk körülbelül kétmilliárd márkába fog kerülni. A szövetségi kormánynak ezen felül 1990-ben az NDK-ból érkező látogatóknak kifizetendő mintegy 1,3 milliárd márka beutazási támogatással kell számolnia.¹¹

Seiters arról is beszámolt, hogy Krenz még karácsony előtt találkozni szeretne a szövetségi kancellárral. Kohl nem zárja ki, hogy még ebben az évben elutazik az NDK-ba, de meg akarja várni az NSZEP kongresszusát, amely után Krenz már bizonyára nem lesz hivatalban.

Seiters beszámolójának összefoglalásaként a szövetségi kancellár most először áll elő a fokozatos eljárás ötletével. Elsőnek az akut problémákat kell megoldani. Erre Kohl szerint akár még a Modrow által javasolt szerződéses közösségi formában is sor kerülhet. Az ugyanis a szövetségi kormányon múlik, hogy mindezt hogyan alakítják ki. A lehető leggyorsabban meg kell tartani a szabad választásokat. Utána neki kell látni a konföderatív struktúrák kialakításának. A szövetségi kancellár gondolataiban kezdenek megjelenni azok a megfontolások, amelyeket a Portugálalval folytatott beszélgetésekből merítettem.

A szövetségi sajtótájékoztatón az újságírók Seitershez intézett kérdései – legnagyobb meglepetésünkre – elsősorban az olyan részletkérdésekre összpontosítanak, mint a beutazási támogatás szabályozása. Az általános politikai stratégia gyakorlatilag semmiféle szerepet nem játszik.

Késő délután felkeres Klaus Lindenberg, Willy Brandt külpolitikai munkatársa. Elmondása szerint Brandt elszánta magát, hogy a belnémet átalakulásokra tekintettel

¹¹ A látogatók az 1970-es években évente kétszer, személyenként 30 nyugatnémet márka támogatást kaptak. Ezt az összeget 1988-ban 100 márkára emelték, de már csak évente egyszer lehetett igénybe venni.

még egyszer elvállaljon egy különleges feladatot, akár Moszkvával szemben is. Szeretné, ha ezt a szövetségi kancellár is tudná. Ezért igen hasznos lenne, ha a kancellár és Willy Brandt ismét találkozónának. Ők ketten néhány pohár vörösbor mellett már korábban is eszmétek cseréltek bizonyos politikai kérdésekről, sőt akár még a pártjaik mindenkori állapotáról is. A szövetségi kancellár számára fontos, hogy Willy Brandt a Szocialista Internacionálé elnökeként a keleti államok reformtörekvéseihez nyújtott segítség kérdéseiben hatással lehet szocialista kollégáira. Ez minden érintett számára segítséget jelenthet.

1989. NOVEMBER 22., SZERDA (A VEZEKLÉS NAPJA)

Az Európai Parlament strasbourgi rendkívüli ülésén mind a szövetségi kancellár, mind Mitterrand elnök részt vesz. Ezt elég nehéz volt elérnünk. Többször beszéltem telefonon Jacques Attalival. Előző reggel még mindig nem bírtuk Mitterrand beleegyezését. Azt mondták, hogy Roland Dumas külügyminiszter érkezik majd helyette. Délután aztán Mitterrand mégis úgy döntött, hogy részt vesz a rendkívüli ülésen. Ez fontos jelzés az Európai Parlament számára: Németország és Franciaország az európai politikában továbbra is úttörő szerepet kíván játszani.

A szövetségi kancellár a beszédében a kettéosztott Németország sorsát a legszorosabban összekapcsolja Európa megosztottságával: Németország egységét csak akkor lehet teljessé tenni, „ha a mi jó öreg kontinensünk egyesülése is előrehalad”. Kohl félreérthetetlenül világossá teszi, hogy a kormánya ragaszkodik a német egységhez mint célhoz. De azt a döntést, amelyet az NDK polgárai szabad önrendelkezésükkel élve meghoznak, Európában és a Szövetségi Köztársaságban is mindenkinek tiszteltben kell majd tartania.

Ma a francia szenátusban a francia keleti politikáról vitáznak. A szónokok felismerték, hogy a német egység a vártnál gyorsabban megvalósulhat, és követelik a németkérdés európai beágyazását. Előző nap az Élysée bejelentette, hogy Mitterrand elnök valamikor december 20. és 22. között látogat majd el az NDK-ba. Velünk korábban erről az időpontról nem egyeztettek, amit mi az NDK-ban zajló kényes eseményekre tekintettel és a szövetségi kancellár nyilvánosságra hozott azon szándéka miatt, hogy az NSZEP-kongresszus után Kelet-Berlinbe akar látogatni, elvártunk volna. Mitterrand utazásának időpontja jelentősen korlátozza azoknak a lehetséges napoknak a számát, amelyeken a szövetségi kancellár még karácsony előtt megbeszéléseket folytathatna az NDK vezetőivel. Ennek mi nem nagyon örülünk.

Az Élysée-palota ma kiadott egy közleményt, amely szerint Mitterrand december 6-án Kijevben találkozni kíván Gorbacsovval. Megkezdődik a találkozás a francia elnök céljait illetően, mivel az Európai Közösség elnökségét még mindkét látogatás idején Franciaország látja majd el.

Washingtonból tájékoztatnak bennünket Genscher előző napi megbeszéléseiről, amelyeket Bushsal és Baker külügyminiszterrel folytatott. Az Egyesült Államok támogatja a németeknek az önrendelkezésre és egységre vonatkozó igényeit. Az amerikai vélemények szerint azonban ez a folyamat akár még gyorsabban is lejátszódhat, mint ahogy azt várták. Bush a Gorbacsovval rá váró máltai tárgyalások előtt fel akarja mérni, hogy milyen mozgástere van a német egység kérdésében. Gorbacsovot ugyanis nagyon aggasztja az esetleges német egyesülés lehetősége.

A Bakerrel folytatott beszélgetésében Genscher arra is felhívta a figyelmet, hogy pillanatnyilag egy „alulról induló újraegyesülés” zajlik. Nyomatékosan felelt a szavát az ellen, hogy Németország ügyében a közeljövőben összeüljön egy négyhatalmi konferencia, valamint egy formális békeszerződés ellen is, mivel azzal a németeket szingularizálnák.

Baker megerősíti, hogy az újraegyesülés eddig is az amerikai politika egyik eleme volt, és ez továbbra is így marad. Csak az kényes kérdés, hogy mikor és hogyan. Ezzel az Egyesült Államok a partnereink közül elsőként egyértelműen és fenntartások nélkül Németország egysége mellett foglalt állást.

1989. NOVEMBER 23., CSÜTÖRTÖK

Egy országos tévécsatornán elmondott hálaadás napi beszédében George Bush ma éjjel, tíz nappal a máltai csúcstalálkozó előtt, még egyszer nyilvánosan megerősíti, hogy „a peresztrojkának nincs nagyobb támogatója az amerikai elnöknel”. Gorbacsov mellett Bush elnök a szövetségi kancellárt is külön és név szerint mint jó barátot említi, ami azt jelzi a számunkra, hogy az elnök teljes támogatására számíthatunk.

A mai napon az Európai Parlament is tett egy rendkívül barátságos gesztust felénk, mivel csupán két ellenszavazat mellett elfogadott egy határozatot, amelyben elismeri a NDK lakosságának azon jogát, „hogy az egyesített Németország és egy egyesült Európa részévé váljon”. Ez a nagy hatású döntés is bizonyítja, milyen fontos volt, hogy a szövetségi kancellár az előző napon személyesen is felszólalt Strasbourgban.

A német egység célja kezd nemzetközi szinten elfogadásra találni. Este a kancellári

rezidencián is hamarosan a német egység kérdése kerül a középpontba. Szerintem most jött el az ideje, hogy az újraegyesülést illetően a szövetségi kancellár nyilvánosan átvegye a közbeszéd irányítását. A nyilvános vita a Szövetségi Köztársaságban és külföldön is egyre intenzívebbé és ugyanakkor egyre szerteágazóbbá válik. Az éjszakába nyúló megbeszélés valamennyi résztvevője egyetért abban, hogy Helmut Kohlnek a mozgalom élére kell állnia. Eredetileg azért jöttünk össze, hogy tanácsokat adjunk a kancellárnak, hogyan javíthatna a nyilvános kommunikációján. Ezért van jelen a megbeszélésen Rudolf Seiters, Johnny Klein, Eduard Ackermann, Wolfgang Bergsdorf, Baldur Wagner, Norbert Prill, Michael Mertes¹², Stephan Eisel¹³ és Juliane Weber, valamint Wolfgang Gibowski¹⁴ a választási kutatócsoportból.

A Portugallal folytatott beszélgetéstől fellelkesülve azt javasolom, hogy dolgozzunk ki egy járható utat felmutató koncepciót, amely elvezethet a német egységhez, egy olyan elképzelést tehát, amelynek realitásnak kell lennie, és amely be van ágyazva az összeurópai békerendbe. A jövő héten kerül majd sor a Bundestagban a költségvetési vitára. Ez egyszerű lehetőséget jelenthetne a kancellár számára, hogy ezt a német egységgel kapcsolatos álláspontot a nyilvánosság előtt is bemutassa és kifejtse. Ha ezt nem tenné meg, akkor fennállna a veszély, hogy ezt a feladatot az FDP vagy az SPD veszi át. Elsősorban Prill, Eisel, Mertens és Gibowski támogatják a felvetésemet. Kijelentem, hogy néhány kollégával együtt kész vagyok kidolgozni egy ilyen koncepciót és előkészíteni a kancellár Bundestag-beszédét. A szövetségi kancellár nagy megkönnyebbülésünkre elfogadja a javaslatot. Busht, Gorbacsovot, EK-partnereinket és Modrow-t a szövetségi kancellár beszéde alatt kell majd tájékoztatni. Hogy a meglepetés teljes legyen, erről a kezdeményezésről a szövetségi kormányon belül sem szerezhethet tudomást senki.

Még röviden váltunk néhány szót a szövetségi kormány igen gyatra nyilvános kommunikációjáról, amely továbbra is ugyanúgy elégtelen, mint korábban. Helmut Kohl a kormányzati kommunikáció színvonalát egy járási bajnokságban játszó, de első osztályú ellenfél ellen pályára lépő focicsapat színvonalához hasonlítja. Ehhez nem nagyon lehet mit hozzátenni.

¹² Ebben az időben Kohl kancellár beszédírója.

¹³ 1987 és 1991 között a Kancellári Hivatal helyettes vezetője.

¹⁴ Politológus, a ZDF tévécsatorna választási műsorát vezette, Kohl politikai tanácsadója lett.

1989. NOVEMBER 24., PÉNTEK

A reggeli helyzetértékelőn a szövetségi kancellár megerősíti az éjszakai döntést, hogy dolgozzunk ki egy koncepciót az egyesülési folyamathoz. Ezután Seitzershez hívnak. Carl Duisberg, a Kancellári Hivatal Németország-politikai munkacsoportjának vezetője is ott van nála. Seitzers azzal fogad, hogy még egyszer megbeszélték, tényleg okos ötlet-e, amit felvetettem, nevezetesen, hogy a szövetségi kancellár most lépjen ki a nyilvánosság elé egy újraegyesítési tervvel. Tekintettel kell lennem azokra a hatásokra, amelyeket ez az NDK-ban és külföldön kiváltana. Egy ilyen lépésnek vélhetően még nincs itt az ideje. Most inkább kontraproduktív hatása lenne. Én ezzel homlokegyenest ellentétes véleményen vagyok, még ha azt el is kell ismernem, hogy a Németország-politikai ügyekben a szövetségi kormányon belül Seitzers és Duisberg az illetékes. Abban állapodunk meg, hogy legalább meg kellene próbálnunk kidolgozni egy ilyen tervet. Azután a szövetségi kancellár még mindig eldöntheti, hogy fel akarja-e karolni ezt a kezdeményezést, vagy sem.

Tíz órakor végre kezdetét veszi a tervezett brainstorming. A megbeszélésen a Németország-politikai munkacsoport részéről Carl Duisberg és Rüdiger Kaas vesznek részt, az én részlegemből Peter Hartmann és Uwe Kaestner van jelen, valamint két beszédíró, Norbert Prill és Michael Mertes. Közös elemezzük a helyzetet és az NDK-s perspektívákat, valamint a külpolitikai környezetet a Szovjetuniótól az Egyesült Államokon keresztül az EK-partnereinkig. Finom tapogatózások kezdődnek az operatív lépéseket illetően – kezdve a szerződéses közösség ötletétől a konföderáción vagy a konföderatív struktúrákon át egészen a föderációs keretek között megvalósítandó német egységig és annak nemzetközi beágyazásáig. Lassan kirajzolódnak előttünk a különböző lépcsőfokok. Végül a tervet, nagy örömünkre, éppen tíz pontból áll.

Különösen az a kérdés vált ki éles vitát, hogy a szövetségi kancellár tegyen-e vagy sem javaslatot konföderatív struktúrára, majd egy föderációra. A két Németország-politikai szakértő komoly aggodalmának ad hangot. A többiek egyöntetűen a javaslat mellett foglalnak állást, mivel egyébként csak egy torzót hoznánk létre.

Késő délutánra jár, amikor elválnak. Konkrét munkafeladatokat osztottam ki. Kora reggelre megbeszélik a különféle részleteket, amiket később egy közös vita után összefűzünk egy beszédtervezetté.

Este még befut egy új hír a Fehér Házból: George Bush és Margaret Thatcher két napos tárgyalásaik végén egyetértettek abban, hogy a szövetségi kancellár „nagyon ügyesen” reagált az NDK-ban zajló eseményekre.

1989. NOVEMBER 25., SZOMBAT

Reggel az előző napon összeállított Németország-politikai munkacsoport ismét összeül egy megbeszélésre a „kis helyzetértékelő” tárgyalóban. A megbeszéltekkel ellentétben egyes fontos pontok még nincsenek írásban kidolgozva. A konföderatív struktúrára és a föderációra vonatkozó kilencedik és a tizedik lépcsőt még most kell megbeszélni, ami miatt nagyon bosszús leszek. Ismét elkezdődik a birkózás a Németország-politikai szakértőkkel az itt használt kifejezések miatt, míg végül úgy határozzuk, hogy mindkét pontot felvesszük a tervetbe. A különféle aggodalmakról majd tájékoztatom a kancellárt.

Késő délutánra elkészül a beszédtervezet. Kész a tízpontos program. Nagyon elégedett vagyok az eredménnyel. Az egyik sofőr rögtön el is viszi a tervet Ludwigshafenbe, a szövetségi kancellárhoz.

1989. NOVEMBER 27., HÉTFŐ

A szövetségi kancellár a hérvégén alaposan átdolgozta a tízpontos beszéd tervezetét. Már tegnap délből felhívott otthon, hogy néhány részletkérdést tisztázzunk, de már akkor is jelezte, hogy nagyon elégedett a munkánkkal. A mai megjegyzéseiből arra következtetek, hogy bizonyára valaki mással is beszélhetett a tervezetről. A szöveg lényege azonban változatlan marad. Vagyis nekiláthatunk a finomhangolásnak, beilleszthetjük Helmut Kohl kiegészítéseit és javításait, és utoljára még stilisztikai szempontból is átdolgozhatjuk a szöveget. Most már senki sem aggodalmaskodik.

Tisztázni kell, mikor és hogyan tájékoztatjuk a sajtót, a négy nagyhatalom képviselőit és az EK-partnereket. Most is abban maradunk, hogy mindent meg kell tenni, nehogy a beszéd tartalma idő előtt nyilvánosságra kerüljön, és így ne hasson a meglepetés erejével másnap a Bundestagban. A szövetségi kancellár úgy dönt, hogy a frakciók vezető politikusai a beszéd szövegét csak akkor kapják majd kézhez, amikor ő beszélni kezd. Az időeltolódás miatt Bush elnök már kora reggel megkaphatja a szöveget. A többiekhez a nagykövetségeinken keresztül juttatjuk el.

A sajtót illetően azt javaslom, hogy egy válogatott csoport újságírókat hívjunk meg ma estére a Kancellári Hivatalba, és első kézből osszunk meg velük bizonyos információkat. A szövetségi kancellár egyetért a javaslattal. Nekem és Seitzersnek kell ismertetnünk a beszédet, az újságírókat pedig Ackermann-nak és Johnny Kleinnek kell kiválasztania.

A mai sajtóban kibontakozó vita ugyancsak azt igazolja, hogy nagyon is helyesen jártunk el. „Sok keleti és nyugati politikus számára már nem az a kérdés”, írja például a *Spiegel*, hogy Németország egysége megvalósuljon-e, „hanem az, hogy hogyan, és mindenekelőtt az, hogy mikor”, majd a cikk szerzője még hozzátette: „a bonni politikusok azzal számolnak, hogy az NDK polgárai részéről egyre nagyobb lesz a nyomás, hogy a két német állam egyesüljön”.

Az időpont a szövetségi kancellár számára is fontos kérdés. Amikor csütörtök este összeültünk a rezidencián és megvitattuk Németország kilátásait, akkor erről is beszéltünk. Abban mindannyian egy véleményen voltunk, hogy fokozatosan kell majd eljárunk, ahogy azt a tízpontos program a másnapi kancellári beszédben kifejti majd: először azonnali intézkedésekre kerülne sor, amit a szerződéses közösség és a konföderális struktúrák kialakítása követne, végül pedig a föderáció. A szövetségi kancellár úgy becsülte, hogy öt-tíz évig tart majd, amíg az egyesülés valósággá válik. Abban is egyetértettünk, hogy ha csak az évszázad végére sikerül elérni az egységet, akkor is történelmi szerencsében lenne részünk.

A ma reggeli helyzetértékelőn is arról beszélünk, hogy egy túl gyors egyesülési folyamatot aligha lehetne kézben tartani. Ahhoz az NSZEP „túl terhes” örökséget hagy maga után. A szövetségi kancellár nem annyira a várható gazdasági nehézségek, hanem sokkal inkább a szellemi-kulturális problémák és a jogharmonizáció bonyolult feladata miatt aggódik. Az a meggyőződése, hogy ezek a gazdaság rendbetételénél hosszabb ideig fognak nekünk problémákat okozni.

Tíz órakor összeül a CDU elnöksége. A szövetségi kancellár ezen a német egységgel kapcsolatos lépcsőzetes terv ötletéről beszél, és felvázolja az egyes szakaszokat. Azután a párt elnöksége előtt minden köntörfalazás nélkül bejelenti, hogy másnap a Bundestag előtt be akar mutatni egy ilyen lépcsőzetes tervet. Vigyázni kell, nehogy az SPD ellopja a CDU elől a témát, mivel az SPD-ben egyfajta munkamegosztás működik: „Az egységet és a közösséget Willy Brand képviseli, a durvaságot pedig Lafontaine”¹⁵, aki már csak megszokásból is úgy szítja az irigységi komplexusokat, mintha egy kocsmai törzsasztalnál ülne.

Délre ismét meghívást kaptam egy egyórás beszélgetésre Richard von Weizsäcker szövetségi elnökhöz. Rendszertelen időközönként eszmét cserélünk egymással az aktuális politikai eseményekről. Nagyon nagyra becsülöm ezeket a beszélgetéseket. A szövetségi elnök rendkívüli módon érdeklődik minden külpolitikai kérdés iránt,

¹⁵ Oskar Lafontaine 1985 és 1998 között Saar-vidék miniszterelnöke. Az 1990-as választásokon az SPD kancellárjelöltje volt.

kiválóan tájékozott, és a felvetései minden esetben nagyon érdekesek. A hetvenes évek eleje óta ismerjük egymást, és korábban néhány dolgot már megpróbáltunk közösen keresztülvinni a CDU-ban.

A mai beszélgetésünk nagyszerű alkalmat kínál a számomra, hogy tájékoztassam a másnapi beszédéről, és elmagyarázzam a lényegét. Az államelnök figyelmesen és érdeklődve követi, amit mondok, de úgy tűnik, nem nagyon nyugózik le a hallottak. Kissé csalódott is vagyok.

Kora este huszonhárom újságíró gyűlt össze a Szövetségi Kancellári Hivatalban. Minden nagy napilap, televíziós társaság és néhány rádióadó is képviseltette magát. Miután Seitters köszöntötte őket, én ismertetem a kancellár másnapi Bundestag-beszédét: a szándékait, a benne megfogalmazott, követni kívánt célokat, a lépcsőzetes tervet és a folyamat nemzetközi beágyazottságát. Teljes a meglepetés, még ha néhányan a frakcióülésekről vagy a CDU elnökségi üléseiről már kaptak is bizonyos híreket. Ezek a bizalmas párt- és frakcióbizottságok olyan lyukasak, akár egy ementáli sajt.

Az Európai Tanács decemberi strasbourgi előkészítéséhez a szövetségi kancellár a mai napon levelet írt Mitterrand elnöknek. A korábbi megállapodásnak megfelelően csatolunk a levélhez ütemezést az EK következő lépéseire. Mint minden európai csúcstól, úgy most is megkísérlünk kialakítani egy közös irányvonalat.

Ez a levél azért fontos, mert most minden korábbinál inkább szeretnénk éppen Franciaországnak bebizonyítani, hogy az európai integrációs politikát nem veszítetük szem elől.

1989. NOVEMBER 28., KEDD

A reggeli helyzetértékelőn Eduard Ackermann arról számol be, hogy a szövetségi kancellár a tegnapi párt- és frakcióüléseken tett utalásaival már minden sajtóorgánus szerint támadásba lendült. Éppen ez volt a célunk. Az első sikert már el is értük.

Helmut Kohl jóváhagy egy Bush elnöknek szóló tizenegy oldalas levéltervezetet, amelyet a „skipper”-en, egy közvetlen, rejtjelezett telexkapcsolaton keresztül azonnal el is küldünk a Fehér Háza. A levél az ígéreteknek megfelelően a szövetségi kormány elképzeléseit tartalmazza Bush elnök és Gorbacsov máltai csúcstalálkozójához. Kohl megköszöni Bush elnöknek azt az egyértelműséget, amellyel az elnök visszautasított „minden párhuzamot Jalta és Málta között”. Mivel a történelmi reformfolyamatokat maguk a népek alakítják, ezért azokat nem szabad felülről irányítani, korlátozni és

vezérelni. Máltából nem lehet „status quo-csúcs”. Kohl azt jósolja, hogy az egység követelése az NDK-ban még tovább erősödik majd, ha a reformok elmaradnak, vagy nem lesznek kielégítőek. Az NDK polgárainak nagymértékű racionalitása és megfontoltsága miatt egyáltalán nem kell tartani a káosztól, amelyről Gorbacsov beszélt. Ahogy a szövetségi kormány sem fogja majd egyoldalúan kihasználni a kialakult helyzetet, „hogya a németek nemzeti célját egyedül, önállóan érje el”. A továbbiakban a kancellár részletesen elmagyarázza a beszédében szereplő tíz pontot, és arra kéri az elnököt, hogy Gorbacsovval tárgyalva támogassa a politikáját. Kilenc órákor kezdődik a költségvetési vita a Bundestagban. Fél tízkor tájékoztatom a német és a nemzetközi sajtót a tízpontos beszédéről. Bevezetésként visszautalok arra az interjúra, amelyet előző nap az RTL készített Andrej Gracsovval, az SZKP KB külpolitikai osztályának helyettes vezetőjével és Gorbacsov tanácsadójával, aki kijelentette, hogy a „németkérdés ismét napirenden” van, „még ha ezt egy sor keleti és nyugati politikus nem is akarja észrevenni”. Ez az interjú remek alkalmat kínál, hogy felhívjam a figyelmet: a szövetségi kancellár mai beszéde határozottan megnevezi azokat a nemzetközi keretfeltételeket, amelyek döntő jelentőségűek voltak és maradnak az NDK-ban lejátszódó eseményekben. Így az Európai Közösség gazdasági és politikai integrációjában tett lépéseket, Gorbacsov bel- és külügyeket érintő reformpolitikáját, a lengyelországi és magyarországi átalakulásokat, az EBEÉ-folyamatot, a nagyhatalmak csúcsdiplomáciáját, a leszerelés terén elért áttörést, a szövetségi kormánynak a Szovjetunióval és a Varsói Szerződés további tagjaival kapcsolatos szerződési politikáját és az NDK-val szemben képviselt „kis lépések politikáját”, amely a nemzeti egység tudatát folyamatosan ébren tartotta.

A szövetségi kancellár arra is nyomatékosan felhívja majd a figyelmet, hogy a német egységhez vezető menetrendet „a zöld asztal mellett” vagy „határidőnaplóval a kézben” nem lehet megtervezni. Ezzel Kohl olyan szemrehányásoknak kívánja elejét venni, amelyek szerint a szövetségi kancellár szándékosan időhiányt kíván előidézni, vagy egy pontos menetrendet követve cselekszik. Az időbeli horizontot a kancellár tudatosan nyitva hagyta.

Nagy gondot fordítok magának a tíz pontnak a kifejtésére. Ezek egy kettős koncepciót tartalmaznak: az NDK-val együttműködve kialakított utat a német egységhez és a nemzetközi beágyazás kereteit. Az NDK-val szemben „azonnali intézkedéseket” kell foganatosítani (első pont), az együttműködést gyakorlatilag minden területen folytatni kell, és ezzel egy időben mindkét oldalon közvetlenül hasznára kell lenni az embereknek (második pont). Az együttműködést ki kell bővíteni, amint „az NDK politikai és gazdasági rendszerében kötelező érvénnyel alapvető változások megtéte-

léről határoznak és azokat visszafordíthatatlanul meg is indítják” (harmadik pont). A következő lépés a „szerződéses közösség” lehetne, „egy minden területen és minden szinten egyre sűrűbbé váló egyezményháló”, amelyhez közös intézmények is tartoznának (negyedik pont). Ezek után a szövetségi kormány kész lenne egy döntő lépéssel továbbmenni, és „Németországban a két állam között konföderatív szervezeti struktúrákat” kifejleszteni (ötödik pont). A szövetségi kancellár határozottan a „konföderatív szervezeti struktúrák” kifejlesztésére gondolt, hogy világossá tegye, azok a számára csak átmeneti állapotot jelentenek egy „föderáció” kialakításához. Az ideiglenes jelleg így sokkal inkább kifejezésre jut. Egy „konföderáció” és ezzel a két egymástól függő, ugyanakkor szuverén állam önálló létezése is könnyebben megszilárdulhat, de ezt a szövetségi kancellár mindenképpen el akarja kerülni.

A hatodik, a hetedik, a nyolcadik és a kilencedik pont foglalkozik az egyesülés útjának nemzetközi beágyazottságával az összeurópai folyamatba és a nyugat-keleti kapcsolatokba: „Németország jövőbeni architektúrájának be kell illeszkednie a jövőbeli összeurópai architektúrába” (hatodik pont). Az európai közösséget a szövetségi kancellár nyomatékosan „az összeurópai fejlődés állandó tényezőjének” nevezi, ami miatt az egyesülés folyamatát európai ügyként és az európai integrációval összefüggésben kell szemlélni (hetedik pont). Az összeurópai architektúra „szíve és lelke” az EBEÉ-folyamat, amelyet energikusan előre kell mozdítani (nyolcadik pont). Fel kell „gyorsítani” a leszerelést, amely hozzájárul ahhoz, hogy meghaladjuk Európa és Németország megosztottságát (kilencedik pont).

Ennek a kettős stratégiának a kancellár elképzelései szerint egy „föderációhoz”, egy újraegyesült Németország létrejöttéhez kell vezetnie (tizedik pont). A szövetségi kancellár biztos benne, hogy ezt a célt el fogjuk érni.

Elmagyarázom az újságíróknak, hogy ez a tíz pont nem tud és nem is akar minden kérdést véglegesen megválaszolni. A szövetségi kancellár ezt határozottan ki is jelenti, és példaként a biztonságpolitika kérdését említi meg. Az ő számára azonban egy „organikus fejlődésről” van szó, amelynek „minden érintett érdekeivel számot kell vetnie” és egy békés európai együttélést kell garantálnia.

A beszédet követő vita elsősorban arra a kérdésre koncentrál, hogy a javaslatait a szövetségi kancellár megbeszélte-e a nyugati hatalmakkal, a Szovjetunióval és az NDK-val. Mindenkit emlékeztetek a szövetségi kancellár által az elmúlt hetekben Bushsal, Mitterrand-nal, Thatcherrel és Gorbacsovval folytatott számos beszélgetésre és telefonos eszmecserére, az Európai Közösségbe tartozó partnereinkkel folytatott két- és többoldalú konzultációkra, valamint Seitzers kelet-berlini tárgyalásaira. E tárgyalások végső eredményei bekerültek a tízpontos beszédbe.

A tíz pont megvalósításának időbeli menetrendjére is rákérdeznek. A válaszom félreérthetetlen: „A szövetségi kancellár tartózkodni fog egy időbeli menetrend megadásától. Az elmúlt hetek eseményei mutatják, milyen gyorsan érvénytelenné válhatnak a különféle menetrendek.” A német egységnek egyfelől a két német állam és Európa összessége közötti fejlődési folyamat eredményeként kell létrejönnie, másfelől ezt a „számítást” az NDK polgárai maguk is kétségbe vonhatják. Természetesen a koalíción belüli egyeztetéssel kapcsolatban is érkezett kérdés. Számos tárgyalást lefolytattunk, hangzik a válaszom, de „ez a tíz pont a szövetségi kancellár elképzeléseit tükrözi”.

A szövetségi kancellár felszólal a Bundestagban. Amikor befejezi a beszédet, a CDU és a CSU képviselői felállva tapsolják. Az SPD soraiban is akadnak, akik tapsolnak. Az igazi meglepetést Karsten Voigt SPD-s képviselő okozza azzal, hogy odasiet a szónoki emelvényhez, és kijelenti, hogy „mind a tíz pontban” támogatja a szövetségi kancellárt. Felajánlja az SPD együttműködését a tervezet megvalósításában, amely, teszi hozzá, „együttal a mi tervezetünk is”. Mert tényleg igaz, hogy most egy „valós perspektíva nyílt eddig megosztott földrészünk új egységének és ezzel a németek egységének megteremtésére”.

Genscher is „támogatja a tíz pontban megfogalmazott politikát”, mivel az megtestesíti „kül-, biztonság- és Németország-politikánk folytonosságát”. Ez a pártokon átívelő támogatottság – mint mindig, a zöldeket leszámítva – igazolja, hogy a kezdeményezésünk helyes.

Tizenegy órára magamhoz kérttem Kvicinszkij szovjet nagykövetet. Átadom neki a kancellár beszédének átiratát, és ismertetem vele a szöveget. Kvicinszkij megígéri, hogy azt azonnal továbbítani fogja Moszkvába. Egyetlen szót sem fűz hozzá, ami egyébként nem jellemző rá. Helyesléssel fogadja a megjegyzésemet, miszerint fontos lenne, hogy a szövetségi kancellár és Gorbacsov a lehető leghamarabb találkozzanak egymással.

Nem sokkal később tájékoztatom a három nyugati nagyhatalom nagyköveteit: Walterst, Mallabyt és Boidevaix-t. Meglepődtek ugyan, de ezt közvetlenül nem mutatják ki. A leghiggadtabban Vernon Walters fogadja a hírt. Ő egyébként is támogatja az újraegyesülést. Christopher Mallaby, mint mindig, most is élénk kérdésődésbe kezd, és közben részletesen lejegyez magának mindent. Mallabyt az egyik legjobb diplomatának tartom azok közül, akikkel valaha találkoztam. A mindig barátságos és udvarias Serge Boidevaix is nagyon figyelmesen hallgatja a szavaimat. Időközben utasításba adtuk, hogy fordítsák le a szöveget és továbbítsák az összes nagykövetnek és a külföldi kormányoknak.

A parlamenti vita ebédszünetében a szövetségi kancellár visszatér az irodájába. Magához hívat. Ackermann már közölte vele, hogy az első sajtóviesszhangok pozitívak voltak. Felnevet, amikor belépek, és azt kérdezi, hogy elégedett vagyok-e, amire én csak igennel felelhetek. Nagyon jó kedve van. Miközben leveleket ír alá, elmondja, hogyan fogadták a képviselők a beszédét. Majd kiugrottak a bőrukából, mondja, ez óriási siker! Genscherről kérdezem. Azt mondta nekem, meséli Kohl, amikor a beszédem után visszamentem a helyemre, hogy „Helmut, ez óriási beszéd volt.”

1989. NOVEMBER 29., SZERDA

Ma reggel az egész német és nemzetközi sajtó Helmut Kohl tízpontos programjával volt tele. Elértük a célunkat: a németkérdésben a szövetségi kancellár átvette a véleményvezéri szerepet.

A legjobbkor jön, hogy a kancellár ma délelőtt fogadja Ivan Szilajev szovjet miniszterelnök-helyettest és Kvicinszkij nagykövetet. A tárgyalásra feltűnően jó légkörben kerül sor. Csak az a meglepő, hogy sem Szilajev, sem pedig Kvicinszkij nem hozzák szóba a tízpontos programot. Még valószínűleg nem kapták meg a megfelelő utasításokat Rómából, ahova ma érkezett meg hivatalos látogatásra Gorbacsov.

1989. NOVEMBER 30., CSÜTÖRTÖK

A napra sötét árnyékot vet Alfred Herrhausen meggyilkolása.¹⁶ A szövetségi kancellár útközben kapja meg a hírt, miközben Düsseldorf felé tart, hogy beszédet mondjon a fémipari munkaadók országos szervezete előtt. Néhány megemlékező mondat után félbeszakítja a beszédét és visszatér Bonnba. Ezt követően Herrhausen asszonyhoz repül Bad Homburgba.

Helmut Kohl Alfred Herrhausen személyében egy nagyon jó barátját veszítette el. Hányszor felhívta csak úgy, minden különösebb ok nélkül! Hányszor benézett hozzá, amikor hétvégén hazafelé tartott! Hányszor megkérte, hogy kísérje el egyik-másik fontos útjára! Nagyon sokat adott a tanácsaira. Herrhausen pedig mindig kész volt tanácsot adni neki, nyíltan, becsületesen, kozmetikázatlanul, közvetlenül, még

¹⁶ A Német Bank elnökével a Vörös Hadsereg Frakció (RAF) terrorszervezet bombája végzett otthonában, Bad Homburgban.

akkor is, ha az fájdalmat okozott. Ezt az embert nem lehet pótolni. Teljesen megbénít bennünket ez a brutális gyilkosság.

Szinte minden fővárosból megérkeznek a szövetségi kancellár tízpontos programjára adott első reakciók. A legfontosabb számunkra a Rómából érkező hír. Sevardnadze az olasz kollégájával, Gianni de Michelisszel tárgyalva felhozta a kérdést, és azt mondta, hogy az Európa Ház felépítésében az egyes szakaszokat nem lehet átugrani, és a realitásokat sem hagyhatják figyelmen kívül. Ebbe beleértendőek a különféle szövetségek, a határok sérthetatlensége és a két német állam fennállása. Szovjet oldalról állítólag azt mondták, hogy a Kohl-tervezetet meg lehet vitatni, ha a kancellár tizenegyedik pontként elveti az 1937-es határok visszaállításának követelését. Nekem ez nem tűnik túlságosan meggyőzőnek, mivel a szovjet vezetés nagyon is pontosan tudja, hogy a szövetségi kancellár ezt nem akarja követelni.

A francia sajtó az Athénban tartózkodó Mitterrand elnököt idézi: „Ha a Szövetségi Köztársaság és az NDK demokratikusan amellet döntenek, hogy a szakkérdések rendezésére egy konföderációt hoznak létre, akkor én abban nem találok semmi kivetnivalót.” Chévènement védelmi miniszter a *Figaroban* ennél keményebben reagál: „Sem a Szovjetunió, sem az Egyesült Államok nem kívánja a szerződések felbontását és Németország újraegyesítését.” A lengyel sajtóban túlnyomórészt az attól való aggodalom a meghatározó, hogy egy újraegyesült Németország kétségbe vonhatná az Odera-Neisse-határt.

Mindent egybevéve nagyon elégedettek vagyunk a nemzetközi visszhanggal. Senki sem várhatta, hogy külföldön lelkesedni fognak a tervünkért. Ahhoz a huszadik századi német történelem szörnyű tévedéseihez kapcsolódó emlékek még túlságosan nyomasztóak.

1989. DECEMBER 1., PÉNTEK

Délben amerikai szenátorok csoportja érkezik, élén Sam Nunn-nal. A szövetségi kancellárt elsősorban az atlanti szövetség jövőjéről faggatják, azt akarják tudni, hogy az egyesült Németország a NATO tagja marad-e, és hogy miként lehetne ezt biztosítani. Helmut Kohl optimista; a NATO-tagság a Szovjetunióknak is érdekében áll, már ha a Szovjetunió valóban józanul méri fel az érdekeit. Egy egyesült, de el nem kötelezett Németország nem növeli a Szovjetunió biztonságát. A szenátorok egyetértően és rokonszenvvel fogadják a kancellár szavait.

Felhív jó barátom, Jacques Attali. Megbeszéljük a gazdasági és valutaunió „menetrendjét”, amelyről a következő héten az európai csúcson kell döntést hozni.

Majd Attali áttér a tízpontos program kérdésére: egy ilyen megoldást az Élysée el tudna fogadni. Ő maga csak annyit hiányol a programból, hogy az az európai integráció célját erősebben is kiemelhetné volna. Én erre azt válaszolom, hogy ezt mi nem tartottuk szükségesnek. Végso soron Kohl és Mitterrand éppen azelőtt beszéltek együtt Strasbourgban az Európai Parlamentben, hogy még egyszer ünnepélyesen hitet tegyenek az európai elkötelezettségük mellett.

Szóba hozom Mitterrand december 20. és 22. közé kitűzött kelet-berlini látogatását. Ezzel súlyos időpontnehézségeket okoz a szövetségi kancellárnak, mondom. Ő csak az NSZEP-kongresszus után akar az NDK-ba látogatni, ám mivel ezt még a karácsonyi ünnepek és Mitterrand látogatása előtt meg kellene tennie, így már csak a december 19. marad a számára. Jacques nagyon sajnálja, hogy ezzel ilyen problémák merültek fel. Ezt párizsi belpolitikai nehézségek okozták.

Egy heves hangvételű beszélgetésben Luc Rosenzweig, a *Le Monde* bonni tudósítója a tízpontos beszéddel kapcsolatban azt veti a szememre, hogy nem egyeztetünk róla Párizssal. Én erre azt felelem neki, még egy hónapja sincs, hogy Kohl és Mitterrand részletesen tárgyaltak egymással a németkérdésről, még hozzá teljes egyetértésben. Ezen kívül Mitterrand-nak sohasem jutott volna az eszébe az az ötlet, hogy konzultáljon valamelyik partnerállam kormányával, mielőtt egy nemzeti alapkérdésben nyilvánosan állást foglal.

A következő szemrehányás úgy hangzott, hogy az NDK és a német egység számunkra most már fontosabb lesz, mint az európai integráció. A válaszom az volt, hogy épp ellenkezőleg, az európai integráció még fel is fog gyorsulni. A szövetségi kormány egyébként most abban a helyzetben van, hogy gyakorlatilag minden Európával kapcsolatos francia kezdeményezést el kell fogadnia. Ha francia lennék, akkor én lépésenként hoznám a németeket, mondtam.

Rosenzweig bejelenti, hogy Franciaországnak most vissza kell térnie a korábbi konstellációkhoz. Ez azt jelenti, hogy együtt kell működni a Szovjetunióval Németország ellen? Tehát erre utalnának Mitterrand elnök már beharangozott kelet-berlini és kijevei látogatásai? Ezt a kérdést azonban inkább nem teszem fel.

Már jön is a következő támadás: Kohl veszélybe sodorja Gorbacsovot. A beszélgetés Rosenzweig azon komor prognózisával zárul, hogy a német-francia együttműködés véget ért. A velünk, németekkel szembeni bizalmatlanság nagyon mélyen gyökerezik.

1989. DECEMBER 2., SZOMBAT

A sajtó még mindig a szövetségi kancellár tízpontos programjával foglalkozik. A Genscher párizsi és londoni látogatásáról szóló beszámolóokban az ottani aggodalmakat a német nyilvánosságra is kivetítik, és felhasználják a szövetségi kancellár ellen. A kezdeti egyhangú támogatás után most utólag az SPD és az FDP is megpróbál kihátrálni a terv mögül. A szociáldemokraták már két nappal korábban benyújtottak a Bundestagban egy határozati javaslatot, amelyben azt követelték, hogy két további elemmel bővítsük ki a tízpontos programot: a rövid hatótávolságú rakéták modernizálásáról történő lemondással és az Odera-Neisse-határ végérvényes elismerésével.

Ma találkozik a máltai csúcstalálkozón Bush és Gorbacsov.

1989. DECEMBER 3., VASÁRNAP

A kétnapos Bush-Gorbacsov-csúcs után a német szövetségi kancellár és az amerikai elnök vacsorán találkozik egymással a brüsszeli amerikai követségen, mielőtt másnap kezdetét veszi a NATO-csúcs. A vacsorán Brent Scowcroft és John Sununu, a Fehér ház személyzeti főnöke, valamint mi ketten Walter Neuerrel¹⁷ vagyunk még jelen. Bush fáradtnak tűnik, ahogy Brent is. Még nem sikerült kipihenniük Máltát. De nagyon elégedettek a Gorbacsoval folytatott nyolcórás tárgyalás formájával és tartalmával.

Nem volt semmilyen előre rögzített napirend. Sok téma megvitatásra került: a kétoldalú kapcsolatok teljes palettája, a regionális konfliktusok, sőt még az emberi jogi kérdések is. A beszélgetés időnként egészen szenvedélyessé vált.

A németkérdés roppant módon érdekelte Gorbacsovot. Szerinte a németek túl gyors tempót diktálnak. A szövetségi kancellár nagyon sürgeti a dolgokat. Ezzel ő vitába szállt, meséli Bush, és felhívta a figyelmet a tízpontos programra, amely semmiféle időbeli menetrendet nem javasol. Ismeri Kohlt, és tudja, hogy nem fogja elkapkodni a dolgokat. Ma délben Bush már a Gorbacsoval közösen megtartott sajtótájékoztatón elmondta, hogy biztosította a szovjet elnököt, miszerint „semmi olyan valóságtól elrugaszkodott dolog” nem fog történni, amely „visszalépéshez” vezetne valamelyik országban. Minden „jól átgondoltan” történik majd. A „változás tempójáról” az NDK-ban élő emberek döntenek.

¹⁷ A kancellári iroda vezetője.

Kohl ismerteti Bushsal az NDK-ban kialakult helyzetet. Nyilvánvaló, hogy az új NDK-s vezetés nem ura a helyzetnek. Ezt a véleményét már Gorbacsoval is közölte. Senki sem érdekelt abban, hogy elveszítsék az ellenőrzést az események fölött, de a változások gyorsaságát senki sem láthatta előre. Ebből az okból állt elő a tízpontos javaslatával mint a megoldás egy lehetséges útjával, amelyhez azonban semmilyen időbeli menetrendet nem kapcsolt. Ez számára is nagyon fontos pont, mondja Bush. A föderációt csak „évek múlva, talán öt év múlva” lehet megvalósítani, és minden a „szomszédokkal egyetértésben” történik majd, tette hozzá a szövetségi kancellár.

Megnyugtatóképpen Kohl részletesen beszél az európai integráció és a szövetségi hovatartozás szükségességéről. Ezt éppen előző nap erősítette meg Salzburgban az Európai Közösség kereszténydemokrata pártjainak vezetői előtt. Lubbersnek, Andreottinak, Martensnek és Santernek semmiféle kifogása nem volt a tíz ponttal szemben.

Bush kifejti, hogy meg kell majd találni azt az utat, amely Gorbacsovot sem hozza nehéz helyzetbe és a Nyugatot is összefogja. A szövetségi kancellár még egyszer megerősíti, hogy nem áll szándékában sarokba szorítani Gorbacsovot. Gazdasági kalandorság lenne, ha az újraegyesülés már két éven belül megvalósulna, ahogy azt Henry Kissinger jósolta. Ahhoz túl nagy a két ország között a szakadék. Először egy bizonyos egyensúlyt kell kialakítani. Az elnöknek azonban nem szabad nem észrevennie, hogy a németkérdés úgy fejlődik, akár „egy mélytengeri hullám”. De minderről nemsokára személyesen Gorbacsoval is szeretne beszélni, mondja a kancellár. Bush ezt a szándékot rendkívül hasznosnak nevezi, és hozzáteszi, hogy semmiféle ellenségességet vagy felháborodást nem érzett Gorbacsovon, némi nyugtalanságot azonban igen, még hozzá elsősorban a lengyel nyugati határ kérdése kapcsán.

Gorbacsov maga a déli sajtótájékoztatón az EBEE-folyamatot alapvetőnek nevezi a németkérdés szempontjából. Az a realitás, mondta, hogy ma Európában két szuverén német állam létezik. A történelem ezt így hozta. Ezután hozzátette: „Azért, hogy realisták maradjunk, azt is ki kell jelentenünk, hogy a történelem maga fog majd dönteni az európai földrész folyamatairól és sorsáról, ahogy a két német állam sorsáról is... A folyamat minden mesterséges felgyorsítása csak rontana a helyzeten, és sok európai országban megnehezítené az átalakulást.”

Kohl és Bush még megvitatják a másik két nyugati partner álláspontját a tíz ponttal kapcsolatban. Amikor a szövetségi kancellár a britek reakcióját visszafogottnak nevezi, Bush ezt az értékelést rögtön „az év eufemizmusává” nyilvánítja.

Kelet-Berlinben a mai napon Egon Krenz és vele együtt az egész Politikai Bizottság, valamint az NSZEP Központi Bizottsága is lemondott. Honeckert kizárták az

NSZEP-ből. Tischt és Mittagot letartóztatták. Schalck-Golodkowski kerekét oldott. Az NDK-ban folytatódik a nagytakarítás.

1989. DECEMBER 4., HÉTFŐ

A NATO-főhadiszállás nagy üléstermében tizenhat állam- és kormányfő gyűlt össze, egyedül Mitterrand elnök hiányzik és várhatja meg fél órával a kollégáit. Nem ez az első eset. Ennél egyébiránt fontosabbnak találom, hogy ő is részt vesz ezen a NATO-csúcson. Ez egy világos politikai üzenet, és ez különbözteti meg őt az elődeitől, akik gyakran az üres szék politikáját folytatták.

Bush beszámol azokról a tárgyalásokról, amelyeket Gorbacsovval folytatott Málta partjai előtt. Határozottan hitet tesz a gorbacsovi reformpolitika támogatása mellett. Szándékában áll a gazdasági együttműködés kiépítése. Kitűzték az időpontokat a további leszerelési tárgyalásokról is.

Bush részletesen beszél a kelet-európai változásokról. Abban teljesen egyetértett Gorbacsovval, mondja, hogy most az emberek maguk akarnak dönteni az útjukról és a jövőjükéről. Az Amerikai Egyesült Államok erősíteni fogja kelet-európai kapcsolatait. Ezzel azonban a szovjet biztonsági érdekeket nem fogja megkérdőjelezni.

Németországot illetően Bush megemlíti Gorbacsovnak azt a megjegyzését, mely szerint a németkérdést a történelem fogja majd megoldani. A német nép önrendelkezési jogát az amerikai elnök szerint Gorbacsov nem vitatta.

Gorbacsov energikusnak és határozottnak tűnt, élénken beszélt, habár nem lehetett nem észrevenni rajta, hogy fáradt. Önfeladt ünneplésre semmi ok, fejezte be az amerikai elnök, az együttműködés esélyei azonban javultak.

A NATO-tanácskozásnak a közös ebédet követő délutáni ülésén Bush elnök átfogó nyilatkozata kerül a vita középpontjába, amelynek az „új Európa jövőbeli alakítása” a tárgya. Bush elnök üdvözli Közép- és Kelet-Európa békés forradalmát. Európa jövője számára a legfontosabb alapelvnek az európai megosztottság békés meghaladásának kell lennie. Az Egyesült Államok ezt a megosztottságot sohasem fogadta el. Minden népnek joga van hozzá, hogy saját maga határozza meg a szabad életéhez vezető útját.

A szövetségben több mint négy évtizeden át támogatták a német újraegyesülést. Bush négy alapelvet említ meg, amelyeken a német egyesülés céljának nyugodnia kell: először is önrendelkezésre kell törekedni anélkül, hogy az eredményt prejudikálnánk. Jelen pillanatban nem kell sem támogatni, sem elvetni az egység

egyik vízióját sem. Másodszor, az egyesülés Németországnak a NATO-val szemben továbbra is fennálló kötelezettségei és a tovább integrálódó Európai Közösség kontextusában kell, hogy végbemenjen, és eközben a szövetséges hatalmak jogait és felelősségét megfelelő módon tekintetbe kell venni. Harmadszor, Európa általános stabilitásának érdekében az egyesülés irányába tett lépéseket békésen, lassan és egy lépcsőzetes folyamat részeként kell megtenni. Negyedszer, a határok kérdését illetően nyomatékositani kell a Helsinki Záróokmány alapelveit.

Bush lezárásként még hozzáfűzi, tudja, hogy barátja, Helmut Kohl ezeket a megfontolásokat teljes mértékben osztja. Ezzel, nagyon lekötelve bennünket, valamennyi NATO-partnerrel szemben világossá tette, hogy az Egyesült Államok támogatja Németország egyesülését.

Az amerikai elnök egyértelmű szavai után a szövetségi kancellár rögtön magához ragadja a kezdeményezést, és azt javasolja, hogy az elnök erőteljes és pozitív kijelentéseit fogadják el zárszóként. Ezzel el szeretné kerülni, hogy Bush elnök világos szavainak egy vitában az élét vegyék. Ezt mindenki kész is megtenni, csak Giulio Andreotti olasz miniszterelnöknek van közbevetése. A németek önrendelkezési jogával összefüggésben azt kérdezi, hogy az ugyanilyen módon érvényesíthető-e Litvánia, Lettország és Észtország esetében is, amivel ezek az országok akár már holnap szuverén államokká válhatnak. Az önrendelkezési jogot nem lehet kivenni az EBEÉ-záróokmányból. Az összességében egy kiegyensúlyozott rendszert alkot. Ha most felvetik majd az újraegyesülés kérdését, akkor az egy súlyos és bonyolult politikai környezetben azt a benyomást kelti, mintha azonnal meg lehetne oldani. Ez kockázatos dolog, mivel így az a benyomás keletkezhet, hogy a falat egy népi mozgalom sokkal könnyebben és gyorsabban le tudja dönteni, mint a türelmes diplomácia. Andreotti óvatosságra int. Időt kellene szánni minden probléma megvizsgálására, megakadályozandó, hogy ki-csússzon a kormányok kezéből az események ellenőrzése, érvel az olasz miniszterelnök.

Erre Helmut Kohl még egyszer megerősíti, hogy az ő újraegyesítésre vonatkozó lépcsőzetes terve nincs semmiféle időbeli menetrendhez kötve. Az időbeli elképzelésekről külföldön sokkal gyakrabban vitatkoznak, mint magában Németországban. Fennáll a veszélye, hogy a németkérdésben munkáló érzelmeket nemzetközi szinten nem veszik kellő mértékben figyelembe. A németek maguk eddig meglehetősen nagy realizációérzéről és felelősségtudatról tettek tanúbizonyságot. Eddig minden tömegtüntetés ezt jelezte az egész világnak, legutóbb például az a másfél millió emberből álló élőlánc, amelyet a hétvégén az NDK polgárai alkottak. Mindebben nagyszerűen kifejezésre jut az NDK lakosságának véleménye. Az senkit sem érhet meglepetésként, hogy milyen alapvető álláspontot képvisel a szövetségi kormány a németkérdésben. Ha a tizedik

pont, az újraegyesülés operatív módon még nincs is napirenden, a kancellár akkor is meg van győződve róla, hogy az idő a németeknek dolgozik.

Németország iránt nagy megértést és a Bush-nyilatkozat támogatását képviseli Ruud Lubbers holland miniszterelnök a hozzászólásában. A szövetségi kancellár színterében igen meggyőzően vázolta fel Németország jövőjének kilátásait. Andreotti ezzel szemben nem veszi tekintetbe a lélektani aspektusokat, amelyek az európai megosztottságon való túllépéshez kapcsolódnak. Margaret Thatcher ugyanakkor megértően nyilatkozott Andreotti azon kijelentéseiről, amelyek az önrendelkezési jog alkalmazására vonatkoztak. Hálás érte, mondta a brit miniszterelnök asszony, hogy Helmut Kohl nem állított fel időbeli menetrendet Németország egyesüléséhez, és hogy ki akar tartani a NATO és az Európai Közösség mellett. Bush elnök fejtegetései olyan alapvetőek, folytatja Margaret Thatcher, hogy azokat előbb gondosan meg szeretné vizsgálni. Úgy tűnt, húzza az időt.

A délutáni sajtókonferenciáján a szövetségi kancellár a nyilvánosság előtt is megerősíti az álláspontját. Szükség is van rá, hogy imamalomszerűen újból és újból megismételje mindezt, mivel minél távolabb kerülünk a tízpontos beszédétől, annál gyakrabban éri kritika a kancellárt. A kritikusokat arról lehet felismerni, hogy vagy nem olvasták a beszédet, vagy olvasták, de azóta már elfelejtették. Erről tanúskodnak Lafontaine és Lambsdorff gróf¹⁸ hétvégi megnyilvánulásai is. Újból feledtetni szeretnék, hogy a Bundestag spontán módon támogatta a programot. A kritika fölöttébb kisstílűnek tűnik.

Fontos, hogy sem a párizsi rendkívüli EK-csúcson, sem a máltai Bush-Gorbacsov-csúcstalálkozón vagy a brüsszeli NATO-találkozón nem górdítottak akadályokat a német egység útjába. Épp ellenkezőleg! A jelzés zöldre váltott – óvatosságra intettek ugyan, de már kijelölték a helyes irányt.

A mai Spiegel-interjúban immár maga Modrow sem zárja ki, hogy az 1989-es határokon belül létrejöhet egy egyesült Németország: „Ha egy konföderáció ilyen irányokba mutat, és illeszkedik az európai fejlődésbe, akkor elgondolkozhatunk róla.”

1989. DECEMBER 5., KEDD

Reggel Jurij Kvicinszkij a Szövetségi Kancellári Hivatal főnökének kifejti a szovjet álláspontot. A szovjet vezetés aggódva figyeli azt a kampányt, amely arra biztatja az

NDK polgárait, hogy az NDK törvényeit megsértve illegálisan hagyják el az országot. Erre a médiák bujtották fel az embereket. Ez az egész a helyzet destabilizálásához vezet, érvel Kvicinszkij, amelyben egyik fél sem lehet érdekelt.

Seiters határozottan visszautasítja a vádakát, és kijelenti, a szövetségi kormány nem érdekelt abban, hogy az emberek elhagyják az NDK-t. Ezzel kapcsolatban ő maga már nyilvánosan is kifejtette a véleményét, azonban azt is hozzá kell tennie, hogy a problémák megoldásának kulcsa mindenekelőtt magában az NDK-ban keresendő.

Hans-Dietrich Genscher tegnap óta tárgyal Moszkvában. A sajtótájékoztatón azokra a szemrehányásokra reagál, amelyeket Gorbacsov és Sevardnadze a szövetségi kormánnyal szemben fogalmazott meg. A tízpontos beszéddel kapcsolatban kifejti, Bonn a kezdetektől fogva abban volt érdekelt, hogy a politikáját európai kontextusban értelmezze. A szövetségi kormány elutasítja a nemzeti különutat, és nem is tud és nem is akar semmiféle menetrendet készíteni. A szövetségi kormány egy folyamatos, „ugrások nélküli, lépésről lépésre haladó” fejlődésben érdekelt. A szövetségi kancellár koncepciója egy ajánlat az NDK számára, semmi több. Ezután is az NDK döntése marad, hogy milyen irányba fejlődik tovább és milyen viszonyt alakít ki a Szövetségi Köztársasággal. Genscher visszautasítja a németkérdéssel kapcsolatos szovjet álláspont kommentálását. Az már így is „elégé ismert”. Annyi azért kiszivárog, hogy Sevardnadze és Gorbacsov a Genscherrel folytatott tárgyalás során mint „diktátumot” visszautasították a szövetségi kancellár tízpontos programját. Bush és Baker beszámolójának a fényében meglepő ez a keménység. Moszkvában tehát továbbra is megmaradtak még az akadályok, sőt, talán még magasabbak is lettek.

Délután Kelet-Berlinben a minisztertanács épületében Seiters másodszor is tárgyal Modrow-val. Megállapodnak, hogy a szövetségi kancellár december 19-én Drezdába látogat. Modrow ezen a látogatáson elsősorban a szerződéses közösségről és annak nemzetközi beágyazásáról akar beszélni vele. Beszámol róla, hogy Gorbacsov arra bátorította, képviselje csak továbbra is a szerződéses közösség koncepcióját, az újraegyesülést ugyanakkor utasítsa el. Modrow ezen kívül ígéretet tesz a reformtörekvések felgyorsítására, beleértve a választójogi törvényt is.

A Mitterrand elnöknek írt levelével a szövetségi kancellár folytatja azt a politikát, amely az európai integrációt és a német egyesülést párhuzamosan igyekszik előmozdítani. Az Európai Tanácsnak világos politikai jelzéseket kellene adnia, hogy lépéseket tegyen a politikai unióhoz vezető úton, befejezze a belső piac kiépítését, bővítse a szociális intézkedéseket és előkészítse a gazdasági és valutauniót. A szövetségi kancellár határozottan beemeli a kérdések közé az Európai Parlament jogainak kiterjesztését célzó reformokat. Ez a levél egy újabb lépés Mitterrand megnyerésére.

¹⁸ Otto Graf Lambsdorff 1988 és 1993 között az FDP elnöke volt.

1989. DECEMBER 6., SZERDA

Reggel gyászmise Alfred Herrhausenért a frankfurti dómban. A szövetségi kancellár tartja a gyászbeszédet – a beszédet egy barátjáért, akitől most el kell búcsúznia. Ez szemlátomást nagyon nehezére esik. Miért kellett egy embernek meghalnia, akinek a szelleme és a szíve oly nyitott volt mások iránt? Kimondatlanul is ott lebeg mindenki fölött a nyomasztó kérdés: vajon ki lesz majd a következő. Bonnba visszaúton a helikopterben mindenki hallgat.

Délután kormányülés a Hardthöhen.¹⁹ Seiders időközben visszatért kétnapos kelet-berlini tárgyalásairól, és arról számol be, hogy Modrow „pozitív alaphangon” reagált a szövetségi kancellár tízpontos tervére. Számára a gazdasági együttműködés áll az előtérben. Megállapodás született egy közös gazdasági bizottság felállításáról és a minden németet megillető utazási szabadságról. Az orvosi ellátás, a környezetvédelem, a telekommunikáció területén és a humanitárius intézkedéseket illetően is születtek megállapodások. Wolfgang Mischnick, az FDP frakcióvezetője gratulált Seidersnek a tárgyalásokon elért sikereiért.

Időközben ismertté vált, hogy Krenz a mai napon lemondott az Államtanács elnöki posztjáról. Elég rövid ideig volt hivatalban.

Ezt követően Gerhard Stoltenberg²⁰ nagy vonalakban bemutatja a kilencvenes évekre vonatkozó Bundeswehr-fejlesztési tervet. A Bundeswehr békebeli állományát 495 000 főről 470 000 főre csökkentik. Ugyanakkor mindenki tudja, hogy amennyiben az európai hagyományos fegyveres erőkről²¹ szóló tárgyalások 1990-ben Bécsben sikeresen lezárulnak, még további létszámcsoökkentésre lesz majd szükség. Az előretolt védelem stratégiájáról azonban, magyarázza Stoltenberg, továbbra sem mondhatunk le.

Ma találkozik Kijevben Gorbacsov és Mitterrand.

1989. DECEMBER 7., CSÜTÖRTÖK

A *Pravda* és a *TASZSZ* tegnap még egyszer beszámolt Genscher Gorbacsovval és Sevardnadzéval folytatott tárgyalásairól. Megállapítjuk, hogy a Gorbacsovval foly-

tatott találkozóra vonatkozó megfogalmazások enyhébb hangvételűek. A *Pravda* Gorbacsovot idézi, aki „az önuralom, a felelősség és a megfontoltság” fontosságát hangoztatja, hogy „megőrizzük a nemzetközi stabilitást és erősítsük a biztonságot”. Sevardnadze ugyanakkor mindenkit óva int attól, hogy „a peresztrojka folyamatának nehézségeit a szocialista országokban egyoldalúan, önző célokból” kihasználják. A Kolh-terv egyes pontjai egyenesen az NDK-val szembeni „közvetlen diktátumhoz” hasonlítanak – írja a *TASZSZ* tudósítása. A Szovjetunió számára „elfogadhatatlan, ha a szuverén NDK számára elő akarják írni, hogy hogyan és milyen formában építse ki a kapcsolatait a másik német állammal”, a folyamatok „mesterséges felgyorsítása” pedig beláthatatlan következményekhez vezethet.

A szovjet vezetés nyilvánvalóan nagyon aggódik amiatt, hogy elveszíthetik az ellenőrzést a Kelet-Európában és az NDK-ban zajló átalakulások fölött. Még mindig nagy számban állomásoznak szovjet csapatok az NDK-ban, Lengyelországban, Csehszlovákiában és Magyarországon, amelyeket ugyanakkor már nem tudnak és vélhetően nem is akarnak „rendteremtő erőként” bevetni. Ezeket a csapatokat közvetlenül érintik ezek az átalakulások. A politikai befolyás gyakorlásához már csak felhívások és figyelmeztetések maradtak a számukra. Nyilvános nyilatkozataik és megjegyzéseik azonban mindennek ellenére örvendetesen visszafogottak és mértéktartóak. 1983-ban a szovjet vezetés még háborúval és rakétazárral fenyegetőzött.

1989. DECEMBER 8., PÉNTEK

Francia elnökséggel ma kezdődik az Európai Tanács strasbourgi ülése. A szövetségi kancellár azt a kívánságot fogalmazza meg, hogy a Keleten és az NDK-ban zajló nagy átrendeződésre tekintettel ez a csúcstalálkozó adjon jelet az Európai Közösség integrációjának további folytatására és felgyorsítására. Ezért határozatot kell hozni a munkavállalók szociális alapjogaira vonatkozó közösségi chartáról.

A fő témát a gazdasági és valutaunió jelenti, és ezen unió első lépcsőfokának 1990. július 1-jén kell hatályba lépnie, egy időben a tőkemozgás liberalizálásával. 1990 végén azután meg kell nyitni a gazdasági és valutaunióval foglalkozó kormánykonferenciát.

Kohl különösen azt sürgeti, hogy az EK-bizottság és az európai intézmények ellenében erősítsék meg az Európai Tanács ellenőrzési jogkörét.

¹⁹ Itt volt a Német Védelmi Minisztérium központja.

²⁰ 1989 és 1992 között az NSZK védelmi minisztere.

²¹ Conventional Forces in Europe, a továbbiakban CFE-tárgyalások.

1989. DECEMBER 9., SZOMBAT

Munkareggeli Mitterrand elnökkel. Az ilyen reggelikre hagyományosan az európai csúcs második napján kerül sor. Mitterrand tájékoztatja a szövetségi kancellárt a Gorbacsovval folytatott kijevi tárgyalásairól. Megdöbbenő volt a szovjet főtítkárból áradó lelki nyugalom, mondja. Nem reflektált élesen a német egység témájára, de azt még nem lehet tudni, hogyan reagál majd, ha az egységfolyamat igazán felgyorsul. Arról, hogy Mitterrand elnök maga miként nyilatkozott Gorbacsov előtt ebben a kérdésben, nem esett szó. A szerdai kijevi sajtótájékoztatóján arról beszélt, hogy a megoldás csak demokratikusan és békés úton mehet végbe. Egyetlen európai állam sem engedheti meg magának, hogy a hatalmi egyensúlyt és a jelenlegi realitásokat figyelmen kívül hagyva cselekedjen.

Gorbacsov kijelentette, folytatja Mitterrand, hogy számára a határok nagyon lényegesek. Ez is homályos kijelentés. Gorbacsov e kijelentésével vajon csak az Odera-Neisse-határra gondolt, vagy Lengyelország keleti határára is, vagy esetleg Európa valamennyi határára, beleértve a Baltikumban található határokat és a német-német határt is? A szövetségi kancellár megerősíti, mindent meg fog tenni, hogy enyhítse a helyzet drámaiságát, megnyugtassa a kedélyeket és lassítson a tempón. Nem szeretné egy elkapkodott eljárással veszélybe sodorni Gorbacsov reformpolitikáját, inkább arra szeretné felhasználni az együttműködést a Szovjetunióval, hogy megszabadítsa a Nyugattal szembeni „ösfélelmeitől”. Ma éjjel egy üzenetet kapott Modrow-tól, aki arra kéri, hogy igyekezzen megnyugtani a közvéleményt, különösen majd akkor, amikor hivatalos látogatásra Drezdába érkezik. Az NDK polgárainak körében növekvő nyugtalanság egyre nagyobb aggodalomra ad okot, különösen, hogy ezt a nyugtalanságot a mostanában nyilvánosságra kerülő korrupciós ügyek is egyre jobban fokozzák.

Mitterrand egy igazi forradalomról beszél, amelyet a nép indított el. Ez a különbség az 1917-es oroszországi forradalomhoz képest, mondja. Ugyanaz történik most Prágában is, mint az NDK-ban. Küszöbönálló NDK-beli látogatását is szóba hozza. Arról még annak idején, a pártfőtítkárra párizsi látogatásán állapodtak meg Honeckerrel. A szövetségi kancellár akkor még maga javasolta neki, hogy fogadja el a meghívást – miközben a francia elnök azt már nem említi meg, hogy mindez jóval a berlini fal megnyitása előtt, még 1988 nyarán történt. Mostanra ez a terve „egészen szürreális” vonásokat öltött, fejtegette Mitterrand, mivel fogalma sincs róla, hogy egyáltalán kivel fog majd tárgyalni. Az időpont nem ideális, másfelől azonban most már nem is szeretné lemondani a látogatást. A sajtó megpróbálta ezt közte és a szövetségi kancellár közötti rivalizálásként értelmezni, de ez nem felel meg a valóságnak.

Mitterrand még arról is beszámol, hogy a Szovjetunió tegnap külön megkereste a három nyugati hatalmat, és azt kérte, hogy a négy nagykövet találkozzon Berlinben. Franciaország, teszi hozzá mintegy magától értetődően, erre a kérésre nem fog nemet mondani.

Délben befejeződik az Európai Tanács ülése. A szövetségi kancellár úgy véli, hogy egy „rendkívül eredményes EK-csúcson” vagyunk túl. Európa jókora lépést tett előre a gazdasági és politikai integráció felé vezető úton. A tárgyalások meglepően harmonikusan folytak. Megegyeztetés született a gazdasági és valutaunió megvalósításának egy jól körvonalazott munkatervéről. Margaret Thatcher a fenntartásai ellenére is konstruktívan együtt akar működni. 1990 decemberében kell összeülnie a kormánykonferenciának, hogy kidolgozza a szükséges szerződések szövegét. Helmut Kohlnek sikerült kiharcolnia, hogy az intézményekkel kapcsolatos kérdésekkel is foglalkozzanak. Ezek közé tartozott az Európai Tanács jogainak és kompetenciáinak erősítése, amit a kancellár az 1994 nyarán esedékes következő európai választásokig meg is akar valósítani. Elfogadásra került a munkavállalók szociális jogainak közösségi chartája – ez jelzés, hogy az Európai Közösség nemcsak gazdasági, de szociális közösség is szeretne lenni.

A külkapcsolatok terén az Európai Tanács döntést hozott egy Lengyelországot és Magyarországot érintő intézkedéscsomagról. Ezekkel az országokkal, valamint Csehszlovákiával, a Szovjetunióval és az NDK-val kereskedelmi és együttműködési megállapodások megkötését is tervbe vették. Emellett azt is eldöntötték, hogy létre fogják hozni az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bankot.

Kohl és Genscher komoly sikerként ünneplik, hogy most először sikerült beemelni egy közös EK-nyilatkozatba az 1970-es moszkvai szerződéshez csatolt „Levél a német egységről” szó szerinti szövegét: „A békés állapot erősítésére törekszünk Európában, ahol a német nép szabad önrendelkezésével élve visszaszerzi az egységét.” Még azt is hozzátették, hogy ennek a folyamatnak békésen, demokratikusan és az EBEÉ-záróokmány szellemében kell lezajlania, és „szervesen illeszkednie kell az európai perspektívába és az európai integrációba”.

Kelet-Berlinben ma ér véget a kétnapos rendkívüli NSZEP-kongresszus, mely személycseréről és a párt nevének megváltoztatásáról határozott. A kongresszus elutasítóan foglalt állást az újraegyesülés kérdésében. Modrow az újraegyesülést „anakronizmusnak” nevezte, amely felébreszti „a jogos aggodalmakat, sőt félelmeket a nagynémet sovinizmustól”. Ezért „minden erőnek” össze kell fognia, hogy „ezt az országot ne áldozzák fel az úgynevezett újraegyesülés oltárán”. Ezekkel a kemény szavakkal elentétes Modrow azon nyilatkozata, amelyben üdvözlí, hogy a szövetségi kancellár felkarolta a szerződéses közösség javaslatát. A „konföderatív struktúrák” kiépítésének

indítványozását úgy minősíti, mint „az előbbi magyarázatokhoz kapcsolódó mértéktartó kezdeményezést”.

Moszkvában az SZKP KB ülésén Gorbacsov elnök még egyszer megerősíti a németkérdésben képviselt szovjet álláspontot, és kijelenti, hogy a Szovjetunió az NDK-t nem fogja „cserbenhagyni”. Az NDK a Szovjetunió stratégiai szövetségese a Varsói Szerződésben. „A háború után kialakult realitásokból kell kiindulni, amelyekhez a két szuverén német állam léte is hozzátartozik. Ha attól eltávolodunk, akkor az a destabilizáció veszélyét vonja maga után.” Az NDK és az NSZK közötti viszonyok azonban természetesen megváltozhatnak. „Egy közöttük kialakult békés együttműködés kialakulhat, és ki is kell alakulnia.”

1989. DECEMBER 11., HÉTFŐ

A CDU szövetségi választmánya – a kis pártkongresszus – Nyugat-Berlinben ülésezik. Beszédében Helmut Kohl az NDK polgáraihoz intézi a szavait: „Nem vagytok egyedül. Mi egy nép vagyunk. Összetartozunk.” Azután mintegy a moszkvai és néhány nyugat-európai partnerünk által feltett kritikus kérdésekre adott válaszként hozzáteszi: „Nem mi és nem is más nyugatiak és keletiek határozzák meg e folyamatok tartalmát, irányát vagy tempóját. Az NDK-beli fejleményeket az ott élő emberek alakítják, ezeket a fejleményeket nem lehet a fehér asztalnál vagy egy határidőnaplóval a kézben megtervezni.” Az NDK polgárainak, érvel Kohl, szabadon kell meghatározniuk a saját útjukat, azt pedig – Németországban, Európában és világszerte – mindenkinek tiszteletben kell tartania. Afelől viszont semmi kétsége sincs, hogy az NDK polgárai az egység mellett döntenek majd.

A szövetségi kancellár ismételten megerősíti azt a szándékát, hogy a németkérdést európai keretben és minden résztvevő legitim biztonságpolitikai igényeinek figyelembevételével akarja majd megoldani. A Németország- és az Európa-politika ugyanannak az éremnek a két oldala, mondja a kancellár. Azt nem tudja megmondani, hogy mikor jön majd el az egység napja, azt azonban tudja, hogy ez a nap egyszer el fog jönni.

A küldöttek tomboló tapsviharral fogadják a kancellár beszédét. A Németország-politika fő irányvonalát egyhangúan elfogadják, amivel jóváhagyják és megerősítik a szövetségi kancellár politikáját. A CDU az újraegyesülés pártjaként tekint magára – eleget gúnyolták is érte, olykor-olykor már maga sem hitt benne –, most azonban ismét egészen biztos a dolgában.

Ezután az NDK-ból érkezett vendégek beszédei következnek: Martin Kirchner a keletnémet CDU eisenachi csoportjából, Wolfgang Schnur, a Demokratikus Ébredés²² (DA) elnöke Rostockból, a helyettese, Brigitte Kögler Jénából és Rainer Eppelmann tiszteletes. Utóbbi megvallja, hogy az ő számára minden túl gyorsan zajlik, és lehetőséget kér arra, „hogy összeszedjük magunkat. Időre van szükségünk... Önöktől is időre van szükségünk”. De ezeket a csendes szavakat elnyomja a küldöttek lelkesedése.

Ugyanebben az időben Berlinben a négy nagyhatalom nagykövetei moszkvai kezdeményezésre megbeszélést tartanak a Szövetséges Ellenőrző Tanács épületében. Kocsemaszov kelet-berlini szovjet nagykövet üdvözlöi az NDK-ban zajló változásokat, azonban rögtön hozzá is teszi, hogy a háború utáni realitásokból, vagyis két független szuverén német állam létezéséből kell kiindulni. Ezek kétségbe vonása nagy veszélyt jelentene az európai stabilitásra, amelynek további megőrzése a négy nagyhatalom felelőssége. Ebben a máltai találkozójukon Bush és Gorbacsov is messzemenően egyetértett. Kocsemaszov Gorbacsov és Mitterrand találkozójára is hivatkozott, amelyen kiderült, hogy a két fél elképzelései igen közel állnak egymáshoz. Hasonló a helyzet Margaret Thatcherrel is.

A Szovjetunió kész megkötni egy négyhatalmi szerződést, hogy hozzájáruljon „az érintett területen” kialakult helyzet normalizálásához és javításához. Nyugat-Berlint teljes egészében be kell vonni ebbe az enyhülési folyamatba. A szovjet nagykövet rendszeres találkozók megtartását és munkacsoportok felállítását javasolja. Boidevaix, Mallaby és Walters erre egybehangzóan azt felelik, hogy ők csak Berlinről hajlandóak beszélni. Újabb találkozóról nem születik megállapodás.

A szövetségi kormányt közvetlenül a megbeszélés után Serge Boidevaix tájékoztatja a történetekről. Ez megfelel a szövetségi kormány és a három nyugati nagyhatalom közötti megállapodásnak, amely szerint nem egyeznek bele a Németországot érintő négyhatalmi szintű tárgyalásokba. A három nyugati nagykövet – Kocsemaszovnak nem kommentálva – ezt a gyakorlatban meg is valósította.

1989. DECEMBER 12., KEDD

Közben egyre többen bekapcsolódnak a német egység körüli nemzetközi vitába. A mai napon beszédet mond Roland Dumas külügyminiszter a Francia Nemzetgyűlésben. Eljutottunk „egy olyan pontra, ahol az egyik fél akarata a többiek ellen-

²² Demokratischer Aufbruch (DA) néven 1989 őszén az NDK-ban alakult párt.

állásába ütközhet... Nem szabad felvállalni annak a kockázatát, hogy Európában, miközben a vasfüggöny éppen felemelkedik, másfajta félelmeket és feszültségeket ébresszenek fel.”

A németkérdés „tartós megoldására” Dumas két alapelvet nevez meg: a németek azon jogát, hogy „teljesen szabadon döntést hozhassanak a jövőjükéről”, és a többi európai állam arra való készségét, hogy ezt a döntést elfogadják. Ez a két alapelv összeegyeztethető egymással, és egyaránt megfelelnek annak a formulának, amelyről az Európai Tanácsban szombaton megállapodás született. Ezt a megállapodást Dumas szó szerint idézi is, egyébként egy döntő jelentőségű félmondat nélkül, amely a következőképpen hangzik: „amennyiben a német nép szabad önrendelkezésével élve visszanyeri az egységét.” Habár Dumas hozzátette, hogy a háború befejezése óta most először van rá esély, hogy a német nép önrendelkezési joga „valósággá” váljon, „Németország egységéről” a beszédében nem esett szó.

Dumas ugyanakkor – miként Mitterrand elnök előző nap a francia televízióban – teljesen egyértelműen „Lengyelország nyugati határainak sérthetetlenége mellett” foglalt állást. Feltűnő, hogy a francia közbeszédben Lengyelország nyugati határai különösen hangsúlyos szerepet játszanak, amit Mitterrand és Dumas most figyelembe is vett. Meg vagyok győződve róla, hogy ezzel a határkérdés a német vitában is újból komoly szerepet játszik majd. A szövetségi kancellár ezt szeretne volna elkerülni. A francia állásfoglalás nem igazán könnyíti meg a dolgunkat, és arra lehet következtetni belőle, hogy Franciaország lassítani szeretné a folyamatot.

Délben találkozom van Valentyin Zapevalovval, a neves szovjet folyóirat, a *Litjaternaja Gazeta* bonni tudósítójával. Zapevalov közeli bizalmasa Gorbacsov külpolitikai tanácsadójának, Vagyim Valentyinovic Zaglagyinnak, akivel én is szoros kapcsolatot tartok. Zapevalov néha még a postás szerepét is eljátszsa nekünk. Korábban már átadtam Zaglagyinnak a szövetségi kancellár Gorbacsovhoz intézett kérését, hogy 1990 januárjában, valamikor a hónap második felében – és lehetőség szerint ne Moszkvában – találkozzanak egymással. A kérdéseinkre Gorbacsovtól mindezidáig még nem érkezett válasz, ezért most minden csatornát igénybe veszek.

Késő délután a szövetségi kancellár találkozik Jim Baker amerikai külügyminiszterrel. Baker elégedettnek tűnik, hogy az események az NDK-ban is rendezett körülmények között zajlanak. Bush elnök is és ő is nagyon örül neki, hogy „ezekben a nehéz időkben egy olyan személyiség áll a német politika élén, mint a szövetségi kancellár”, folytatta, aki „már többször is bebizonyította, hogy az Egyesült Államok nagy barátja”. Az Egyesült Államok az első pillanattól támogatja az újraegyesülést, jelenti ki Baker. Másokon ugyanakkor erős idegesség lett úrrá. Ezzel kapcsolatban

a Szovjetuniót, Nagy-Britanniát és Franciaországot külön meg is említi. Ezért döntő jelentőségű, hogy az egyesülés folyamata békésen menjen végbe.

A szövetségi kancellár megerősíti azon elkötelezettségét, hogy semmi olyat nem akar tenni, ami a helyzetet bonyolultabbá tehetné. Ez azonban semmit sem változtat az NDK polgárainak akaratán, akik egyre erősebben követelik az egységet. Ezért próbált meg tízpontos programjával felmutatni egy perspektívát, anélkül, hogy egy menetrenddel is előállt volna. Azokat az előrejelzéseket, amelyek az egység megvalósulását három és négy év közé teszik, teljesen hibásnak tartja. Sokkal jobb, ha az ember egyáltalán nem jelöl ki semmiféle időbeli keretet. Az NDK polgárai azonban tudni szeretnék, mi várja őket az út végén, és ha ezt nem tudják meg, akkor a nyugtalanság jelentősen fokozódhat.

Kohl az események eredményes alakulásához három feltételt nevez meg: Gorbacsov nem bukhat meg; a lengyelországi és a magyarországi helyzetet stabilizálni kell; az NDK-ban szabad választásokat kell tartani, amelyeket ő korá nyárra vár. Ezek a feltételei, hogy a szerződéses közösségről és a gazdasági konszolidációról ésszerű megállapodások szülessenek.

A tárgyalás legfontosabb témája az egyesült Németország nyugati „lehorgonyozása”. Ha világosan lehetne látni ebben a kérdésben, mondja Baker, az a Nyugat idegességét is nagyban csökkentené. Ezután bejelenti, hogy az aznap esti berlini beszédében bemutatja az Egyesült Államok kormányának átfogó koncepcióját, amely elvezet majd a németkérdés megoldásához, méghozzá összeurópai és transzatlanti keretbe ágyazva. Az európai biztonság megvalósításához egy új architektúra megteremtésére van szükség, amely megfelel a szovjet elképzeléseknek. Ennek az új architektúrának két feladatot kell betöltenie: „Először is az európai megosztottság meghaladásának részeként esélyt kell adnia arra, hogy Berlin és Németország megosztottságát is békésen és szabadon meghaladhassák.” Másodszor, számításba kell venni azt a tényt, hogy az Amerikai Egyesült Államok biztonságának továbbra is össze kell kapcsolódnia Európa biztonságával.

Az új struktúra három lényeges eleme új feladatokat jelent a NATO számára, amelyben a katonai elemeket csökkenteni kell, míg a politikaiakat fel kell értékelni.

Az új Európa kialakításában az Európai Közösségnek központi szerepet kell játszania, az EBEÉ-záródokumentum három kosarát pedig új, lényegi tartalommal kell megtölteni. Ehhez a három összetevőhöz Baker hozzákapcsolja még a Brüsszelben Bush által megfogalmazott négy alapelvet, amelyek az amerikai politikát a német egység támogatásában vezérlik.

Ezzel a koncepcióval Bush és Baker ismét megerősíti szándékát, hogy tevőlegesen

és offenzív módon közreműködjön a német egység és az új európai rend megteremtésében, és ne csak a szemlélő szerepére korlátozza magát.

Kohl a mai napon Seitersszel előkészítette a következő hétre tervezett drezdai látogatását. Modrow átküldött egy tervezetet a közös sajtónyilatkozathoz. Ez azonban egyetlen új szempontot sem tartalmaz, és egyáltalán nem nevezhető kielégítőnek. Azt javaslom, hogy azonnal készítsünk elő egy átfogó programot a gazdasági és pénzügyi együttműködésre – a szövetségi kormány vállalási ajánlataival, amelyekre a maga részéről az NDK vezetésének politikai és gazdasági reformlépésekkel kell válaszolnia. A szövetségi kancellár haladéktalanul cselekszik is. Seiternek még a mai napon össze kell hívnia a gazdasági és a pénzügyminisztérium államtitkárait, és elő kell készíttetnie velük egy ilyen programot.

A drezdai látogatás formalitásairól is beszélünk. Megérkeznek az első hírek, amelyek szerint több mint 100 000 emberre számítanak. Mondjon beszédet előttük a szövetségi kancellár? Hogy történjen mindez? Ki gondoskodik a szónoki emelvényről és a hangosításról? Abban egyetértünk, hogy Helmut Kohlnak mindenképpen beszédet kell mondania, nehogy zűrzavar alakuljon ki. Két lehetőséget mérlegelünk: a kancellár egy templomban mondjon beszédet? Ehhez szükség lenne egy meghívóra. Kohl azonnal felhívja Heinz-Georg Bindert, az EKD²³ püspökét, és megkéri, hogy a drezdai kollégájával együtt vizsgálják meg ezt a lehetőséget. Egy templomban azonban csak kevés embernek jut hely, a beszéd kihangosítása a templom előtti tömeg számára pedig problémás lenne, mivel az emberek nem látnák a szövetségi kancellárt, és talán megpróbálnának benyomulni a templomba. Végül arra jutunk, hogy Seiternek hivatalosan tárgyalnia kell Modrow-val és Berghoferrel, a drezdai főpolgármesterrel a szabad ég alatt megtartandó beszédéről. A technikai berendezéseket a Szövetségi Köztársaságból ki tudjuk szállíttatni.

Nehéz kérdést jelent, hogy Kohl tárgyaljon-e az ellenzék képviselőivel. Kik hívjunk meg rá? Abban maradunk, hogy a szövetségi kancellár mindenki számára felajánlja a megbeszélés lehetőségét, aki azzal élni akar.

Modrow azt javasolta, hogy Helmut Kohl látogassa meg vele a Grünes Gewölbét²⁴, vagy egy másik drezdai nevezetességet. A kancellár ezt határozottan visszautasította.

Nem lenne méltó az ügghöz, véli Kohl, ha a drezdai látogatás a legkisebb mértékben is turistaútnak tűnne. Az, hogy az NDK ilyen javaslattal áll elő, a jelen helyzetben legalábbis különös.

1989. DECEMBER 13., SZERDA

A három nyugati nagyhatalom nagykövetei ma reggel tájékoztatták Seiterst a Kocsemaszovval folytatott tegnapi tárgyalásokról. Rudolf Seiter és Jürgen Sudhoff, a külügyminisztérium államtitkára óva intenek egy újabb négyhatalmi találkoztól, amely után „komoly magyarázkodásra kényszerülhetnek”, ahogy azt már az első találkozó nyilvános visszhangja is megmutatta.

Késő délután találkozom Karl-Heinz Hornhuessel, a CDU/CSU frakcióvezető-helyettesével. Hornhues arról tájékoztat, hogy a frakción belül egyre növekszik a hajlandóság egy, az Odera-Neisse-határral kapcsolatban továbblépést lehetővé tevő nyilatkozat elfogadására. Ez kívánatos lenne, mivel a német és a nemzetközi közvélemény előtt könnyítene a helyzetünkön, ha egy ilyen nyilatkozat meggyőző többséget kapna.

Este a Szövetségi Kancellári Hivatalban Seiter vezetésével összeül egy Németország-politikai kupaktanács. Wolfgang Schäuble, Karl-Heinz Hornhues, Rupert Scholz²⁵, Werner Weidenfeld²⁶, Dorothee Wilms, Volker Rühe és Carl Duisberg vannak jelen.

A lehetséges közeljövőbeli NDK-beli fejlemények aggodalomra adnak okot. A központi probléma az, hogyan vethetünk gátat az áttelepülők áradatának. Az NDK-ban a pártviszonyok alakulása továbbra is átláthatatlan. Az új mozgalmakat szinte alig lehet elhelyezni a pártpalettán. A keletnémet CDU-ban az öntisztulási folyamat még nem zárult le. Az SPD-vel ellentétben a kereszténydemokratáknak nincs természetes partnerük az NDK-ban. Ezért túl korai lenne, ha a CDU már most elkötelezné magát egyetlen párt mellett.

Brüsszelben Genscher tárgyalásokat folytat a három nyugati nagyhatalom külügyminisztereivel Németország és Berlin kérdéseiről.

²³ Evangelische Kirche in Deutschland. A németországi evangélikusok és reformátusok közös szervezete, amelyet 1922-ben hoztak létre. A berlini fal megépítése utáni években az NDK területén BEK (Bund der Evangelischen Kirchen in der DDR). A két Németország egyesülése után ez utóbbi megszűnt, illetve ismét beolvadt az EKD-be.

²⁴ III. Ágost egykori kastélyában található Európa egyik leggazdagabb múzeuma, benne a német őrvösség remekeivel, kristály- és elefántcsont tárgyakkal.

²⁵ 1988–1989-ben védelmi miniszter.

²⁶ Politológus. 1987 és 1999 között a szövetségi kormányban a német-amerikai együttműködésért felelős koordinátora.

1989. DECEMBER 14. CSÜTÖRTÖK

A mai napon a kancellár levelet ír Gorbacsovnak. Még egyszer ki akarja fejteni neki a szövetségi kormány Németország- és Európa-politikai céljait, mivel az a benyomásunk, hogy Gorbacsov nem igazán tudja a helyén kezelni a tízpontos beszédet, és tájékoztatni akarja a szándékairól, amelyeket a küszöbönálló találkozáson Modrowal követni fog. Kohl nyíltan kitér Gorbacsov azon kritikájára is, amelyről Bush, Mitterrand és Genscher is említést tett neki.

Teljes az egyetértés azzal kapcsolatban, hogy az előállt, történelmi jelentőségű fejleményeket konstruktív módon kell alakítani, meg kell akadályozni az európai helyzet destabilizálódását, miként azt is, hogy mások kárára bárki egyoldalú előnyöket szerezhesen. Az NDK destabilizálódásának fő oka a reformok folytonos halogatása. Nyár óta 500 000 ember települt át az NSZK-ba, közli Kohl. Ez a két tényező oda vezetett, hogy az emberek maguk vették fel napirendre a németkérdést. Ugyanakkor meg van győződve róla, hogy az NDK polgárai a továbbiakban is ugyanolyan felelősségteljesen viselkednek majd, mint ahogy eddig.

A továbblépéshez azonban stabil keretekre van szükség. Ez volt a motiválója a kancellár tízpontos programjának, amely a korábbiakról már ismert és jól bevált politikájának összefoglalása, de időbeli menetrend és bármiféle siettetés nélkül; a terv összes lépése szorosan összefonódik egymással.

A szövetségi kancellár újból kifejti azt a javaslatát, hogy Németország eljövendő architektúráját ágyazzák be a jövőbeli összeurópai architektúrába. Ez a javaslat egyértelmű visszautasítása az egyesítés mindenféle kikényszerített formájának. A szövetségi kancellár elismeri a Szovjetunió legitim biztonságpolitikai igényeit. A határkérdéseket az EBEÉ-záróokmányának megfelelően kell megoldani. A tizenegy oldalas levél végén a szövetségi kancellár azt javasolja Gorbacsovnek, hogy az új év elején nem hivatalos keretek között találkozzanak egymással a Szovjetunióban.

Késő délután találkozom van Klaus Blech moszkvai nagykövetünkkel. Blech beszámol róla, hogy a szovjet vezetők körében a szövetségi kormánnyal kapcsolatban bizonyos csodáltság tapasztalható, mivel nem úgy alakul az együttműködés, ahogy azt a szovjetek várták. Ezzel vélhetően maga Gorbacsov is így van. Blech azt javasolja, hogy ragadjuk magunkhoz a kezdeményezést. Nekem is pontosan ez a szándékom, és a kancellár szovjetunióbeli látogatásának előkészítésére már össze is hívtam egy több minisztériumot is érintő megbeszélést.

1989. DECEMBER 15., PÉNTEK

Az Észak-atlanti Tanács kétnapos miniszteri konferenciája, amely ma ér véget Brüsszelben, kiad egy záró kommunikét. Ebben az Európai Tanács „végkövetkeztetéseinek” megfelelően megismétlik az 1970-es „Levél a német egységről” megfogalmazásait. Ugyanakkor a miniszterek megerősítik a NATO-nak mint „a jövőbeli európai együttműködés, a stabilitás és a biztonság elengedhetetlen alapjának” szükségességét.

A Baker-kezdeményezésnek megfelelően „a szövetségnek még jobban fel kell vállalnia a politikai funkcióját”, és „aktívabb politikát kell folytatnia az európai megosztottság meghaladásáért”. A kötelezettség, hogy a NATO „meghatározó szerepet” vállaljon „egy teljes és szabad Európa politikai architektúrájának” létrejöttében és kialakításában, amihez teljes egészében felhasználják az EBEÉ-folyamatot, már a NATO-nak ezt a megváltozott szerepét tükrözi. Örömteli, hogy a NATO-nak ezt a kibővített szerepét Franciaország is támogatta, noha eddig mindig tiltakozott a szövetség külpolitikai szerepvállalása ellen.

Ezen a hétfőn a szövetségi kormány elégedetten nyugtázza, hogy valamilyen EK-beli partnere és mind a tizenöt NATO-partnere támogatja a német egység létrehozását, és valamennyien készek aktívan is szerepet vállalni, hogy garantálják a folyamatok békés lefolyását, és úgy alakítsák az európai keretfeltételeket, hogy a stabilitás biztosítva legyen. Ez a politika nemcsak a Szovjetuniónak szóló, az átfogó együttműködésre vonatkozó ajánlatot tartalmazza, hanem ahhoz is megteremti a feltételeket, hogy a Szovjetunió az Európában és Németországban zajló történelmi folyamatokat és azok várható eredményeit el is tudja fogadni.

1989. DECEMBER 18., HÉTFŐ

Este egy háromnapos magyarországi látogatásról térünk vissza. Ez a látogatás a magyarok iránti hálánkat fejezte ki, amiért szeptemberben megnyitották a határt az NDK-s menekültek előtt. Különösen két embert illetett ez a hála, akik készek voltak egyedül vállalni a felelősséget ezért a bátor döntésért: Németh Miklóst és Horn Gyulát.

Szombat délután a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem díszdoktori címmel tüntette ki Helmut Kohlt. Beszédében a szövetségi kancellár köszönetet mondott a kormánynak és a magyar embereknek mindazért, amit „az NDK-ból érkező német honfitársaimért tettek”. Ezzel a bátor döntéssel Magyarország „ütötte ki az első téglát a berlini falból”. Ez a szolidaritás és ez a segítségnyújtás a németek számára felejt-

hetetlen marad. A szövetségi kancellár végül – az előre megírt szövegétől eltérve – a hallgatókhoz intézett szenvedélyes felszólítással fejezte be a beszédét. Az aulában néma csönd lett. A hallgatóság rögtön érzékelte, mennyire elérzékenyült. Kohl az „európai álomról” beszélt, amelyről még egyetemistaként álmódott. A mai egyetemista nemzedéknek esélye van rá, folytatta, hogy ahhoz az első nemzedékhez tartozzon, amelynek már nem lesz része háborúban: „Mikor mondhatta ezt el egy huszonéves európai ember magáról?” Arra szólította fel a hallgatókat, hogy éljenek ezzel az eséllyel, és vegyenek részt Európa jövőjének építésében.

Késő délután a kancellár négyszemközti beszélgetésen találkozott Németh miniszterelnökkel. Kohl biztosította tárgyalópartnerét, hogy a Magyarország iránti elkötelezettsége semmit sem fog változni, bármi történjék is majd az NDK-ban. A legjobb válasz a szomszéd országoknak az egyesült Németországtól való félelmére a németek visszafordíthatatlan bekapcsolása Európába. Ennek az Európának nyitva kell állnia az olyan közép-európai reformállamok előtt, mint amilyen Magyarország. Neki az a célja, hogy ezek az országok társuljanak, majd pedig egy nap csatlakozzanak is az Európai Közösséghez. Ehhez azonban időre van szükség.

Németh hangsúlyozta, hogy Kelet-Európában most már sehol sem kell beavatkozástól tartani. Ezért nem lenne szabad eljátszani a mostani történelmi esélyt, és amilyen gyorsan csak lehet, keresztül kell vinni a reformokat. Kedvező keleti hátszél van, jelentette ki Németh. Ők Magyarországon folyamatosan tesztelték a Szovjetunió tűrőképességét, ami nagy kockázattal járt. Németh ebben az összefüggésben utalt a magyar határnak az NDK-s menekültek előtti megnyitására és az olyan belső reformokra, mint például a párt hatalmi monopóliumának törlése az alkotmányból, valamint a munkahelyi pártszervezetek felszámolása. Nem sokkal korábban ezekért még hevesen kritizálták őket Kelet-Berlinből és Prágából.

Németh arról is beszámolt, hogy a Varsói Szerződés vezetőinek a máltai csúcs után megtartott moszkvai találkozója a szovjetek egyértelműen elutasítóan viszonyultak a német egyesüléshez. Hatással volt viszont rájuk Modrow-nak az a nyilatkozata, amelyben elfogadta a szövetségi kancellár tervezetének első négy pontját.

A szövetségi kancellár kifejtette, miért döntött a tízpontos terv mellett. Kancellárként nem hallgathat, amikor már hosszú ideje mindenki a németkérdésről vitatkozik. Meglepetésként hatott, hogy megemlítette egy moratórium gondolatát, amelyet esetleg majd fel kell kínálnia a Szovjetunióknak az újraegyesítéssel kapcsolatban. Ezzel a meglepő felvetéssel kapcsolatban késő este még egyszer külön beszéltem is vele. Már régóta gondolkozik egy ilyen megoldáson, mondta Kohl: ha találkozik Gorbacsovval, akkor valószínűleg elő kell majd állnia egy ilyen ajánlattal. Erre én emlékeztettem

Adenauer hasonló elképzeléseire, amelyeket az 1960-as berlini válság idején vetett fel, hogy ne ajánljon-e fel Hruscsov-nak egy tízéves moratóriumot a németkérdésben. Ő is egy ilyesféle határozott időtartamra szóló megállapodásban gondolkodik, felelte a kancellár. Továbbá azt is elmesélte nekem, hogy megkérte Némethet, közvetítse Gorbacsov-nak, hogy tárgyalni szeretne vele. Ezt Németh meg is ígérte, s azt tanácsolta a szövetségi kancellárnak, hogy támogassa Gorbacsovot nagyvonalú árusegéllyel.

Ezután a szövetségi kancellár váratlanul Alfred Herrhausen meggyilkolásáról kezdett beszélni, ami rendkívüli módon nyomasztotta. A kancellár igen nyugtalannak tűnt amiatt, hogy a jelenlegi helyzetben vele is történhet valami hasonló. Ha a terroristák a rendszert akarják megtámadni, akkor a csúcsvezetőt kell megtámadniuk, mondta Kohl. Nagyon aggasztónak találtam ezeket a gondolatokat egy egyébként teljesen problémamentesen lezajlott nap végén.

Tegnap nem került sor egyetlen hivatalos politikai megbeszélésre sem. Reggel a kancellár részt vett egy istentiszteleten az esztergomi bazilikában, délután a feleségével és a Németh házaspárral sétált egyet a városban, este pedig egy magánvacsorán egy kis étteremben találkozott a magyarországi németek képviselőivel. Közben Németh az édesapjáról mesélt neki, aki egy kis faluban él. Még mielőtt februárban miniszterelnökké választották volna, kapott az apjától egy levelet, amelyet azóta mindig magánál tart. Már kívülről tudja, olyan sokszor elolvasta. Sohase felejtse el, hogy honnan jött, írta neki az apja. Sohase felejtkezzen meg az egyszerű emberekről, akikkel együtt a faluban felnőtt, és akiktől olyan sokat tanult. Mindig az egyszerű embereket – mivel ők jelenti a népet – és az ő érdekeiket, valamint a haza érdekeit tartsa szem előtt. Ezen kívül mindig gondoljon majd arra, hogy az apjának a jövőben ne kelljen majd attól félnie, hogyan nézzen mások szemébe.

A kancellár ma reggel találkozott Horn Gyula külügyminiszterrel. Horn kijelentette, hogy a Szovjetuniót gazdasági okokból feltehetően érdekeltté kell tenni egy egyesült Németország létrejöttében. Másfelől a szovjetek attól félnek, hogy Németország egyesülése a Varsói Szerződés eróziójával járna, mivel állítólag már Csehszlovákia és Bulgária is fontolgatja a semleges státusz felvételét. Magyarország tárgyalásokat folytat a szovjet csapatok kivonásáról, amelynek 1990-ben le kell zárulnia. Egyre jobban kiéleződnek a problémák a szovjet katonákkal, a fegyelmük egyre több kívánnivalót hagy maga után, a feketepiacon árulják a fegyvereiket.

A szövetségi kancellár ezt követően beszédet mondott a Duna partján álló magyar országházban. Arra bátorította a képviselőket, hogy vigyék sikerre a reformokat. Ebben a németek segíteni fognak nekik, és nem felejtik el a magyarok barátságát és emberbaráti szolidaritását.

Délután Kohl találkozott Antall Józseffel, a Magyar Demokrata Fórum elnökével. Az ő pártjának adják a legnagyobb esélyt a győzelemre a tavasszal esedékes első szabad választásokon. Európában Antall József a CDU-t és az ÖVP-t tekinti testvérpártjainak.

Amikor visszaérünk Bonnba, egy levél vár bennünket Gorbacsovtól. A szövetségi kancellárt a drezdai látogatás előestéjén tájékoztatni fogják a szovjet álláspontról. Gorbacsov a december 9-én a Központi Bizottság előtt elmondott beszédére hivatkozik. Ott azt mondta, a Szovjetunió mindent meg fog tenni, hogy az NDK belügyeibe történő beavatkozásokat „semlegesítse”. Az NDK a Szovjetunió „stratégiai szövetségese” és a Varsói Szerződés tagja. Ezekből a kialakult realitásokból, valamint a két német állam létezéséből kell kiindulni, folytatódik Gorbacsov levele. Az NDK és a Szövetségi Köztársaság közötti békés együttműködés továbbfejlődhet, és tovább is kell fejlődnie. A jövőt a történelem és az összeurópai folyamat menete határozza majd meg. Fontos, hogy mindenki megőrizze a visszafogottságát és a higadtságát, zárul a levél, amely a nyelvezetében keményebb, mint a pártfőtitkárnak a KB előtt elmondott beszéde volt.

A mi szempontunkból úgy tűnik, hogy Gorbacsov a német egyesülési folyamat tempója és végérvényessége, valamint annak a Szovjetunió stratégiai helyzetére gyakorolt hatásai miatt aggódik. Nagyon valószínű, hogy ez az írás és a szövetségi kancellár levele éppen elkerülték egymást. A tízpontos programra vonatkozó kritika mással nem magyarázható. A levél a tartalmát illetően nem okoz túl nagy meglepetést, de a hangneme a régi idők gondolkodását idézi. Csalódottságot kelt bennünk, de aggodalmat vagy félelmet nem. Az egység vonata már elindult. Ki akarja, ki tudja még feltartóztatni?

Késő este Seitzers érkezik a szövetségi kancellárhoz, hogy megbeszélje vele az utolsó részleteket is a másnapi drezdai látogatással kapcsolatban. A „közös nyilatkozat” tervezetét már elkészítették és elfogadták. Megvitatjuk a beszédet, amelyet Helmut Kohlnek a drezdai tömeggyűlésen kell majd elmondania. Minden gondolatot alaposan mérlegelünk, hangosan meg is fogalmazzuk őket, miközben a szövetségi kancellár a fekete filctollal jegyzeteket készít. Mindannyian tisztában vagyunk vele, hogy a holnapi beszédében egy keskeny pallón kell egyensúlyoznia. Egyrészt meg kell felelnie a téren összegyűlt emberek vágyainak és érzéseinek, másfelől az is nyilvánvaló, hogy világ a kancellár minden egyes szavát patikamérlegre teszi majd. Röviddel éjfél előtt kész a beszéd.

Közben Kvicinszkij telefonon keres. Tudni szeretné, hogy Kohl megkapta-e Gorbacsov levelét, és hogy a szövetségi kancellár levele, amelyet Blech nagykövet Moszkvá-

ban átadott, a Gorbacsov levelére adott választ tartalmazza-e. Erre én elmagyarázom Kvicinszkijnek, hogy a levél még azelőtt el lett küldve, hogy Gorbacsov megérkezett volna. Alapvetően azonban a szövetségi kancellár válaszának is tekinthető, mivel a Gorbacsov által felvetett valamennyi témáról szó van benne. Kvicinszkij azt kérdezi, hogyan akarja a szövetségi kancellár megakadályozni, hogy Drezdában zavargások törjenek ki. Hiszen neki is mindenképpen ez lenne az érdeke. Megnyugtatom a nagykövetet, hogy ilyesfajta félelemre igazán semmi ok. Hát jó, feleli erre Kvicinszkij.

Tegnapelőtt St. Martin szigetén találkozott Bush és Mitterrand. A francia elnök ismételtelen aláhúzta, hogy a német egyesülési folyamatnak és az európai fejlődésnek egymással összhangban kell lezajlania. Egy lófogathoz hasonlította a helyzetet. Ha a lovak nem „ugyanazzal a sebességgel futnak, akkor annak baleset lesz a vége”.

Az NDK az összeomlás szélén

1989. DECEMBER 19., KEDD

Reggel, néhány perccel nyolc előtt a kis Challengerrel Drezdába repülünk, ahol Modrow fogadja a szövetségi kancellárt. Amikor kilépünk a kifutópályára, a repülőtér épületének ablakaiból, a hangárok tetejéről és a betoncsík széléről emberek százai kiabálnak és integetnek felénk. A Szövetségi Köztársaság lobogóit és Szászország zöld-fehér zászlóit lengetik. Igaz, néhány NDK-s zászló is látható.

Az autókönvoj néhol szinte lépésben teszi meg a Hotel Bellevue-ig a majd tíz kilométeres utat. Több ezer ember áll sorfalat az utak mentén: az üzemi munkások kék munkaruhában, nők, gyerekek; egész iskolai osztályok, és feltűnően sok fiatal. Tapsolnak, nagy fehér kendőkkel integetnek, nevetnek, örülnek; sokan meg csak állnak az út mentén és sírnak. Öröm, reménység, várakozás tükröződik az arcukon, de ugyanakkor aggodalom, bizonytalanság és kétkedés is. Én egyszerre érzek büszkeséget és alázatot, amiért esélyt kaptam rá, hogy ezeknek az embereknek a boldogságért dolgozhassak, többekkel együtt én is felelős lehessenek a sorsukért, bármennyit is kelljen éjt-nappallá téve dolgoznom érte.

A szálloda előtt szintén több ezer ember gyűlt össze, túlnyomórészt fiatalok, akik „Helmut, Helmut” kiáltásokkal fogadnak bennünket. Néhányuknál „Le az erőszakkal!” feliratú transzparens. De ebben a pillanatban senki sem tart erőszaktól. Egyedül a szálloda bejárata előtt összegyűlt tömeg kelt félelmet az emberben.

A szövetségi kancellár lakosztályában kicsit kifűjjük magunkat. Majd szétvet bennünket a lelkesedés, tele vagyunk élményekkel, mindenki meg szeretné osztani a többiekkel a benyomásait és érzéseit. Tudjuk, hogy ez nagy nap, egy történelmi nap, olyan élmény, amely soha többé nem fog megismétlődni, mi pedig itt vagyunk, az események kellős közepén, s mi is hatással vagyunk rájuk. Helmut Kohl azt meséli, hogy az autóban ülve egymás szülői házáról beszélgettek Modrow-val, és kiderült, hogy mindketten „kisemberek” gyermekei. Modrow munkáscsaládból származik, és a végzettségét tekintve lakatos szakmunkás. Kohl apja alacsonyabb beosztású adó-

hivatalnok volt. Az útközben láttak hatása alatt, amelyek nagyon meghatották, Kohl azt mondta Modrow-nak, hogy meg kell felelniük az emberek reményeinek és elvárásainak. Ma az a legfontosabb, hogy megbeszéljék a következő lépéseket és elosszák egymás között a konkrét feladatokat. Január végén azután egy második tárgyalás során kiértékelnék az első eredményeket, javasolta Kohl. Ezért akarják a tárgyalásokat Modrow-val egy négy szemközti, egyetlen miniszter vagy egyetlen munkatárs nélkül megtartott megbeszéléssel kezdeni.

Mivel Modrow elmondta, hogy az egész NDK-ból különvonatok vannak úton Drezda felé, a kancellár azt fontolgatja, hogy a késő délutáni tömeggyűlést a „Jer, dicsérjük Istent”²⁷ kezdetű énekkel kellene befejeznie, hogy valamennyire mérsékelje a várható érzelmeket, és megakadályozza, hogy valaki rázendítsen a „Deutschlandlied” első versszakára.²⁸ Seiteressel lebeszelnének erről a tervéről, mivel úgy gondoljuk, hogy ezt egyesek akár félre is érthetnék. A szövetségi kancellár azonban ragaszkodik hozzá. Mi csak gondoskodjunk róla, hogy ott álljon készenlétben egy kántor, aki el tudja kezdeni a dalt.

A Kohl és Modrow közötti négy szemközti megbeszélés után, amelyre a „Ludwig Richter” szalonban kerül sor, szélesebb körben folytatódik az eszmecsere. Kohltól később megtudom, Modrow-nak az volt a legnagyobb problémája, hogy milyen hatása van a két különböző valutának az NDK gazdaságára, mivel a nyugatnémet márka ekkorra már a második fizetőeszközzé vált.

A küldöttségek közötti tárgyalást Modrow nyitja meg. Negyed órán keresztül már-már kapkodva olvassa fel az írógéppel előre megírt szövegét. Az arca sápadt, magába roskadnak tűnik, a ritkás haja össze-vissza áll. Kerül minden szemkontaktust. A zakója hajtókájára felszúrta a jól ismert NSZEP-kitűzőt. A beszéd alatt szinte az arcizma se rezdül. Ahogy mosolynak a legapróbb nyoma sem látható az arcán.

Modrow nagyon aggódik az NDK helyzete miatt. Az újraegyesülést illető érvek és ellenérvek körüli vita kezd excentrikussá, csapongóvá válni, és fennáll a veszélye, hogy erőszakba torkollik. Belső stabilitásra van szükség. Azt is panaszolja, hogy a nyugat-németek beavatkoznak az NDK-ban zajló választási küzdelembe. Majd hosszas fejte-

getésekbe bocsátkozik a gazdasági helyzetről. Felszólítja a Szövetségi Köztársaságot, hogy az 1990–1991-es évre vonatkozóan tizenöt milliárd márka értékben vállaljanak „teherkiegyenlítést”. A gazdasági együttműködés Modrow számára az alapfeltételt jelenti a megkövetelt gazdasági reformokhoz.

Ezután fárasztó és ebben a helyzetben teljesen fölösleges okfejtések következnek az NDK külpolitikájáról és a leszerelés kérdéseiről. Az előadása olyan érzést kelt az emberben, mintha egy kötelező gyakorlatot látna, amelyet Modrow-nak a kollégái jelenlétében be kell mutatnia. Ennek a felolvasott bevezető állásfoglalásnak a stílusa Brezsnyev, Andropov és Csernyenko korára emlékeztet, akik mindig ilyen végtelenül unalmasan nyitották meg a tárgyalásaikat. Pedig a pártorgánumból már régen minden ismert volt, és Modrow bevezetőjével is ugyanez volt a helyzet.

A szövetségi kancellár Modrow előadása alatt jegyzeteket készített, és végül egy személyes megjegyzéssel kezdi a beszédét. Tökéletesen tisztában van vele, milyen történelmi jelentőségű pillanatokat élünk meg most, és tudja, hogy a németek és a nagyvilág egyaránt feszült várakozással figyel Drezdára. Ezért a német-német kapcsolatoknak továbbra is szervesen be kell illeszkedniük összeurópai és a nemzetközi politikába. A jövőbe vezető utat a józan észnek és a mértéktartásnak kell kijelölnie. Valamennyi nyugati és keleti szomszédunk biztonságigényét figyelembe kell vennünk, beleértve ebbe a Szovjetunió és az Amerikai Egyesült Államok ilyen érdekeit is.

Modrow elképzeléseihez képest számos pontban alapvető különbségek vannak, folytatja a szövetségi kancellár, de azért az azonosságokat is látja. Az ő tíz pontjából kilencel az NDK is egyetérthet. A föderáció célja ma nem téma, habár a kancellár meg van győződve róla, hogy ebbe az irányba haladunk. De erről most nem kell szót ejteni. Amikor hozzát teszi, hogy az NDK-ban a reformfolyamat visszafordíthatatlan, Modrow egyetértően bólint. Az NDK-küldöttség tagjai minden egyes szót leírnak, egyedül Oskar Fischer külügyminiszter nem, aki feszülten figyeli Helmut Kohlt.

Kohl kifejti Modrow-nak, hogy most közösen kell tenniük a köteleességüket. Ehhez nyílt és fair módon kell viselkedniük egymással. Jobb lenne, ha nem egymásról, hanem egymással beszélnének, és nem gyakorolnának egymásra nyomást a médián keresztül, hanem hagynák, hogy az értelem vezesse őket. Egyetért Modrow-val, miszerint el kell kerülni, hogy a másik fél térfelén vívjuk meg a választási harcunkat. Mint ahogy Modrow-nak azzal a javaslatával is egyetért, hogy még ma hozzák nyilvánosságra a közös szándéknyilatkozatot a szerződéses közösség előkészítésére szolgáló tárgyalások felvételére. Ezeket a tárgyalásokat tavaszra le kell zárni. Kohl ahhoz is hozzá akar járulni, hogy az NDK-ban javuljon a gazdasági helyzet, mivel egyáltalán nem az

²⁷ Német nyelvterületen közismert, 17. századi protestáns korál.

²⁸ Az 1922-től hivatalos nemzeti himnusz szövegét – „A németek dala” című verset – 1841-ben August Heinrich von Fallersleben írta, dallamát egy 1797-ban komponált Joseph Haydn-mű szolgált. A náci időben, 1933–1945 között a vers első versszakát énekelték. 1952-től a vers harmadik versszaka az NSZK – majd 1991-től az egyesült Németország – nemzeti himnuszának hivatalos szövege. 1949 és 1990 között az NDK nemzeti himnusza az „Auferstanden aus Ruinen” (A romokból feltámadva) volt.

a vágya, hogy egyre több ember települjön át a Szövetségi Köztársaságba. Az ehhez szükséges gazdasági keretfeltételeket azonban Modrow-nak kell megteremtenie. Ha az NDK polgárai rövid időn belül nem látják meg a fényt az alagút végén, folytatja a szövetségi kancellár, akkor továbbra is el fogják hagyni az országot. Ezt a megjegyzést Modrow heves bólogatással fogadta. A szövetségi kormány kész a tanácsaival segíteni nekik, teszi hozzá Helmut Kohl. Modrow – jegyzetömbje elő- és hátoldalát egyaránt teleírva – részletesen lejegyzi a szövetségi kancellár szavait.

Kohl elutasítja Modrow javaslatát a Szövetségi Köztársaság és az NDK közötti „teherkiegyenlítés” kapcsolatban, és kijelenti, hogy egy ilyen kifejezésnek rendkívül káros hatása lenne.

Modrow közli, hogy előző nap megbeszélést folytatott a szovjet nagykövettel a Brandenburgi kapu megnyitásáról. Ki szeretne alakítani egy gyalogos határátkelőt, folytatta Modrow, és már meg is bízta Krack főpolgármestert, hogy tegye meg az ehhez szükséges előkészületeket. Tisztában van ennek az intézkedésnek a szimbolikus jelentőségével, ezért mindkét oldalon részt kellene vennie ebben. Kohl és Modrow megállapodnak, hogy a Brandenburgi kapu határátkelőjét december 22-én a két berlini polgármesterrel együtt nyitják majd meg.

Ezt követően áttérnek a „szerződéses közösségre” vonatkozó, már előkészített szándéknyilatkozat kérdésére. Kohl elutasítja azt a megfogalmazást, hogy a szerződéses közösségnek két szuverén német államból kell kiindulnia. Modrow meglepően gyorsan beadja a derekát.

Délután mintegy 1500, a világ minden tájáról érkezett újságíró várja a szövetségi kancellárt és az NDK miniszterelnökét a Kulturzentrumban. A jelenlévők között szétosztják a „közös nyilatkozat”, a Brandenburgi kapu megnyitását érintő két szándéknyilatkozat és a szerződéses közösség kialakítását célzó, „Az együttműködésre és a jó szomszédságra vonatkozó közös szerződés” szövegét. Modrow szerint a tárgyalásokat alaposság és nyitottság jellemezte. A beszédét szó szerint ezekkel a szavakkal fejezi be: „Azt hiszem, ez egy sikeres nap, amelyet itt Drezdában közösen tettünk azzá.” A szövetségi kancellár is ugyanezt emeli ki. Kohl óvatosságra, türelemre és mértéktartásra int. Nyomatékosan figyelmeztet mindenkit, hogy az eddig elért eredményeket teszik kockára, „ha hagyják, hogy az eseményekbe most beavatkozzon a türelmetlenség vagy éppen a radikalizmus”. A Drezdában töltött első néhány óra alapján nagyon bizakodó, hogy 1990-ben „közösén jókora lépést” tesznek majd előre.

Az újságírói kérdés-felelet játék közben Modrow az NDK-ban zajló forradalmi átalakulásokról beszél. Ami az időbeli perspektívát illeti, megjegyzi, hogy egy-két év múlva kell majd megtárgyalni, mivé alakult a szerződéses közösség.

A sajtótájékoztató után odajön hozzám Karl-Heinz Arnold, Modrow személyes bizalmasa, aki a kancellárral arról állapodott meg, hogy nekünk kettőnknek szoros kapcsolatban kell maradnunk egymással. Néhány pillanattal később félrevon Modrow, és megkérdezi tőlem, hogy beszélt-e már velem Arnold. Az ezt követő séta a Frauenkirche²⁹ romjaihoz egy több tízezres tömegen vezet keresztül, amely a szövetségi kancellár nagygyűlésére sereglett össze. Egyedül verekszem át magam a sokaságon. Miközben Helmut Kohl beszél, én oldalt, a szélén állok, körülöttem fiatalok. Miközben a szónoki emelvény előtt kavargó a rengeteg szövetségi német zászlót lobogtató tömeg, körülöttem az emberek egészen nyugodtak. Figyelmesen hallgatják a beszédet, nehéz kitalálni, hogy mit éreznek közben. Egyáltalán nem túlfűtött a hangulat. Az első pillanatban szinte részvétlennek tűnnek az emberek, de azért újból és újból megtapsolják a hallottakat, hol jobban, hol kevésbé. Hangos bírálatokat nem hallani, az agresszivitásnak nyoma sincs. Az arcok még tapsolás közben is komolyak maradnak.

Sötét lett, a Frauenkirche romjait reflektorok világítják meg. A szövetségi kancellárnak sikerül a megfelelő hangot megütnie. Tudja, hogy ezt a beszédet az egész világon hallgatni fogják, elsősorban Moszkvában, de Washingtonban, Londonban és Párizsban is. Tomboló ünneplésben van része. „Németország, Németország”, „Helmut, Helmut” és „egy nép vagyunk”, skandálja a tömeg. „Isten áldja meg német hazánkat”, fejezi be a beszédét a kancellár, aki a meghatódottságtól maga is alig tud megszólalni.

A szállodába visszatérve Kohl a német televízióban nyilatkozva tiszteletét fejezi ki azon sok ezer ember iránt, akik a beszédét, amely semmiféle ígéretet nem tartalmazott, ilyen példaszerűen fogadták. Összetűzésekre sem került sor, és káosz sem tört ki, pedig egyesek előzetesen éppen ettől tartottak. Az emberek megértették, folytatja a szövetségi kancellár, hogy „időre van szükségünk”, türelmesnek kell lennünk, és sok kis apró lépést kell majd megtennünk. 1990 áprilisáig el kell jutni a szerződéses közösségig, májusban pedig sor kerülhet az első szabad választásokra.

A szövetségi kancellár kora este még találkozik az NDK evangélikus egyházszövetségének püspökeivel. A vacsorát pedig NDK-beli művészek körében költi el. 1989 egy olyan év, jelenti ki az egyik résztvevő, amikor a valóság túlszárnyalja a képzeletet.

Éjfél körül jár már, amikor visszatérünk a szállodába. Helmut Kohl átnyújtja nekem a beszéde kézzel írt kéziratát, és azt mondja, nekem ajándékozza e nap emlékére.

²⁹ Az evangélikus „Boldogasszony templom” 1726 és 1743 között épült, és az 1945. február 13–14-i légitámadásokban teljesen megsemmisült. Több éves újjáépítési munkálatok után 2005-től várja újra a híveket és a turistákat.

1989. DECEMBER 20., SZERDA

Az előző napi drezdai eseményeknek lenyűgöző a médiavisszhangja, amit röviden így lehetne összegezni: a kancellár lerakta a német egység alapkövét. Ennek tudatában a sajtó visszautasítja a Sevardnadzének az előző napon Brüsszelben elmondott beszédében megfogalmazott fenntartásokat.

A NATO történetében most először fordult elő, hogy egy szovjet külügyminiszter tárgyalás céljából találkozott a NATO főtitkárával és a NATO-tanács állandó képviselőivel.

Az Európai Parlament politikai bizottsága előtt Sevardnadze kifejtette véleményét az NDK helyzetéről. Mindeztidáig ez volt a legátfogóbb szovjet állásfoglalás. Az elmondottakat maga Sevardnadze „hangos gondolkodásként” jellemezte. A beszédben három elem van végig jelen: a háború utáni Európában kialakult tényleges helyzet tiszteletben tartása, az európai rend bármiféle destabilizálásának megakadályozása, valamint az NDK-nak a Szovjetunió „stratégiai szövetségeseiként” való emlégetése. Láthatóan lehangolta a két német állam kapcsolatainak gyors fejlődése. Sevardnadze nem a német nép, hanem a két német állam önrendelkezési jogáról beszél. Azt azonban csak a nemzetközi jog más normáinak és alapelveinek kontextusában lehet alkalmazni, valamint a két német állam különleges helyzetének és azon kötelezettségüknek a figyelembevételével, hogy minden európai államot és az egész világot biztosítják afelől, hogy német földről soha többé nem indul majd ki háborús fenyegetés.

Sevardnadze a német egység helyreállításáról is beszél, kérdéseket téve fel az egyesülés módjával és gyakorlati lépéseivel kapcsolatban, tekintettel a számos még nem tisztázott, de létfontosságú szempontra. Ezt egy hét kérdésből álló lista követi, amelyek mind egy egyesült Németország feltételezéséből indulnak ki. Megnevez bizonyos átfogó politikai és jogi feltételeket, és olyan nézőpontokra is kitér, amelyekről eddig nyilvánosan még nem tárgyaltak: demilitarizálás, semlegesség, a potsdami egyezménynek megfelelő európai „békerend”, a szövetséges csapatok jelenléte német földön.

Az okfejtései már önmagukban is ellentmondásosak. Előremutató javaslatok és figyelmeztető szövegek váltják egymást. A szövetségi kormányt azonban Sevardnadze nem akarja provokálni, épp ellenkezőleg: a szovjet külügyminiszter külön kiemeli, hogy továbbra is megvan az akarat az együttműködésre. A kérdései azt akarják jelezni, hogy készen állnak a párbeszédre.

Reggel Drezdában a szövetségi kancellárnak először a berlini és a drezdai katolikus

püspökökkel van találkozója. Sterzinsky³⁰ arra kéri Helmuth Kohlt, hogy nyújtson segítő kezét az NDK polgárainak, de közben semmit se akarjon előírni nekik. Reményt kell ébresztenie az emberekben, hogy azok bizakodjanak és megszabaduljanak a félelmeiktől. A püspök meglepőnek tartja, hogy néhány NDK-s polgár egyre öntudatosabb. Noha a szocializmus üres fogalommal vált, sokak szemében mégis érintetetlen maradt. Azt az elvet vallják, folytatja a püspök, hogy nem lehetett minden teljesen rossz.

Ezután a kancellár az ellenzéki pártok képviselőivel találkozik. Ezen Wolfgang Schnur, a Demokratikus Ébredés (DA) elnöke a „katonai diktatúra” veszélyéről beszél.

Alig érünk vissza Bonnba, amikor George Bush telefonál. Nagy érdeklődéssel és figyelemmel követte a látogatás eseményeit, jelenti ki az amerikai elnök. A telefonhívás tulajdonképpen célja ugyanakkor az, hogy tájékoztassa a kancellárt az Egyesült Államok panamai katonai akciójának hátteréről.

Az ezt követő kormányülésen Genscher valamennyi kollégája nevében gratulál a szövetségi kancellárnak ahhoz, hogy a drezdai látogatás „eredményesen zajlott le”. Az NDK polgárainak reakciója „lenyűgöző megnyilatkozása a nemzet egységére törekvő akaratnak”. A közvélemény számára világszerte világossá vált, hogy a németek megtanulták a történelmi leckét. A harag és a düh dacára is látható az NDK polgárain, hogy a bosszúvágnak nem akarnak utat engedni. Ez a látogatás, jelenti ki Genscher, egy nagy lépéssel előre vitte a németek ügyét, „idehaza, az NDK-ban és külföldön is”.

1989. DECEMBER 21., CSÜTÖRTÖK

A mai nap már fél nyolckor elkezdődik. Seitzers meghívta reggelire a három nyugati hatalom nagykövetét. Közösén tájékoztatjuk őket a drezdai eredményekről. Nagyon elégedettnek tűnnek, hogy ilyen gyors és részletes tájékoztatásban van részük.

A Bundesrat³¹ előtt elmondott beszédében a kancellár ismerteti a Modrow-val folytatott tárgyalásainak eredményeit. Megismétli, hogy az NDK-val még a szabad választások előtt kész hozzálátni a szerződéses közösség kialakításának. Az NDK polgárainak tudniuk kell, hogy a tízpontos program szavait tettek is követik. A választások után pedig el kell kezdeni a konföderatív struktúrák kiépítését. A szövetségi kancellár

³⁰ Georg Maximilian Sterzinsky 1989 nyarától Berlin püspöke, 1991-től kardinális, 1994-től berlini érsek.

³¹ „Szövetségi Tanács”, a német törvényhozás felsőháza.

ezzel arra céloz, hogy a tízpontos tervet gyorsabban is meg lehetne valósítani, mint ahogy azt ő maga is még jó három héttel korábban gondolta. Moszkvának címezve még hozzáteszi, hogy a szövetségi kormány nem tud és nem is akar semmit sem előírni, és semmilyen feltételt nem támaszt.

François Mitterrand francia elnök tegnap óta – az NSZEP központi lapja, a *Neues Deutschland* megfogalmazása szerint – „a nyugati szövetség első államfőjeként az NDK-ban tartózkodik”. Mitterrand hivatalos vendéglátója Manfred Gerlach, az Államtanács hivatalban lévő elnöke, az LDPD³² tagja, egy *par excellence* szélkakas, aki az NDK „mint szuverén, az antifasizmus, a humanizmus és egy mélységesen demokratikus szocializmus iránt elkötelezett állam, az európai államok föderációjának tagja” mellett emel szót.

Mitterrand az egységtörekvést először is a németek ügyének nevezi, akiknek szabadon kell majd meghatározniuk a saját sorsukat. Az útjuknak demokratikusnak és békésnek kell lennie, hogy az európai békét és egyensúlyt megóvják. A francia elnök ismét kitér a határok sérthetlenségének kérdésére. A szerződéses közösséget „gyakorlatias kezdetként” jellemzi. A jelenlegi időpontban Mitterrand látogatása teljesen anakronisztikusnak tűnik. Vajon kinek tesz jót vele?

Ma délután kerül sor a karácsony előtti utolsó munkamegbeszélésre a kancellárral, aki meglepően kiállhatatlanul, sőt indulatosan viselkedik. Az utóbbi hetek rengeteg munkája nagyon kimerítette. Egyszerűen semmi kedve dolgozni, pedig még elő kell készítenünk néhány újévi köszöntő beszédet. Ránk lőcsöl egy csomó feladatot, miközben egyfolytában zsörtölődik; pontosan tudja, hogy milyen erőfeszítéseket követel tőlünk, de nem törődik vele.

1989. DECEMBER 22., PÉNTEK

Reggel a szövetségi kancellár Seitersszel azokról az intézkedésekről beszél, amelyeket a drezdai tárgyalások után foganatosítani kell. A NDK jobb ellátásának finanszírozásáról van szó, meg egy munkacsoport felállításáról, amelynek az „NDK kiárúsítása”

témával kell foglalkoznia, valamint egy másikéről, amelynek a szerződéses közösség előkészítése a feladata. Az áttelepülők továbbra is nagy problémát jelentenek. Most már ismét napi 2000 emberről van szó.

Kohl felhívja Karl Otto Pöhl, a Szövetségi Bank elnökét, és az NDK valutaproblémáiról beszél vele. Arnold Modrow megbízásából hív fel, és megadja telefon- és faxszámát. Modrow azt kéri, hogy emlékeztessem a szövetségi kancellárt a „szolidaritás” kifejezésre, ha már ő a „teherkiegyenlítés” kifejezést visszautasította. A szolidaritás nekünk 15 milliárd márkába kerülne, amit Modrow türelmetlenül vár. Azt szeretné, hogy a lehető leghamarabb kezdődjenek meg az ez irányú tárgyalások a szövetségi kancellár megbízottjával.

Dél van. Romániában megbukott Ceaușescu.

Az Élysée-palotából Jean-Louis Bianco főtitkár arról számol be, hogy Mitterrand elnök az NDK-ban folytatott tárgyalásai során mindenhol tanácsalanságot tapasztalt. Senki sem tudja, hogyan tovább, se politikailag, se gazdaságilag. A kancellár látogatását az NDK vezetése elégtételként fogta fel. Csak amiatt aggódtak, hogy Kohl túl gyors tempót diktálna. Eközben még az sem biztos, érveltek a keletnémet vezetők, hogy az NDK lakosságának többsége akarja-e az egyesülést. Ugyan ki tudhatná ezt? Valaki megint megnyázta az ujját, és megnézte, merről fúj a szél.

Ma, az NDK-ban tett látogatásának végeztével maga Mitterrand is tesz rá utalást, hogy az NDK-beli tárgyalópartnerei közül senki sem mondott olyat, hogy az azonnali újraegyesítést szeretné. Először meg kellene tartani a szabad választásokat. Külön kiemeli a szomszédok és a négy nagyhatalom beleszólási jogát, és kijelenti, hogy a két német állam bevonásával kész újratárgyalni a Berlinre vonatkozó négyhatalmi egyezményt. Azt a korábbi kijelentését mindenesetre ezúttal is megismétli, hogy „egyedül a németek dolga, hogy szabad választásokon döntsenek a sorsukról”.

Teljesen nyilvánvaló, hogy Mitterrand-ban két lélek viaskodik egymással. Egyfelől nem akar az útjába állni a német egyesülési folyamatnak. Ahogy azt ő maga többször is kijelentette, nem fél a német egységtől. Másfelől viszont folyton hatalmas leküzdendő akadályokról beszél. Francia barátainknak jó sok bajuk van ám Németországgal.

Délután a szakadó esőben Kohl és Modrow megnyitja a Brandenburgi kapu határátkelőjét. Leírhatatlan jelenetekre kerül sor. A nyugat-berliniek és a kelet-berliniek hatalmas népünnepelet tartva ismét megünneplik városuk egységét. A szövetségi kancellár a Brandenburgi kapunál mondja el az év zárszavát: „Ez életem egyik leg-szebb órája.”

³² Németország Liberális Demokrata Pártját (Liberal-Demokratische Partei Deutschlands) 1945-ben a szovjet megszállási övezetben, a későbbi NDK területén alapították. Rajta kívül még Németország Kommunista Pártja (KPD), Németország Szociáldemokrata Pártja (SPD) és a Kereszténydemokrata Unió (CDU) alkotta az úgynevezett blokkpártokat. 1946 elején a kommunista és a szociáldemokrata párt egyesüléséből született meg Német Szocialista Egységpárt (NSZEP).

1990. JANUÁR 1., HÉTFŐ

A vízum nélküli határátlépés bevezetése, amelyre az ünnepnapok alatt került sor, milliókat indított útra kelet és nyugat között. Szilveszter éjszakáján több százezer nyugat- és kelet-berlini ünnepelt együtt Berlin utcáin.

A szövetségi kancellár az újévi beszédében így fogalmazott: „Az elmúlt esztendő egy jókora lépéssel közelebb hozta hazánk egységét.” Az előttünk álló évtized a németek számára „az évszázad legboldogabb” évtizedévé válhat.

1990. JANUÁR 4., CSÜTÖRTÖK

François Mitterrand a Gascogne-ban található latché-i udvarházában fogadja a magánlátogatásra hozzá érkező Helmut Kohlt. Azt, hogy mennyire fontos ez a látogatás, bizonyítja a francia elnök újévköszöntő beszéde. Ebben olyan újonnan felmerült kérdésekről beszélt, amelyeket nem lehet egyik napról a másikra megoldani. Többek között azt a kérdést is feltette, hogy „milyen formában és milyen feltételek mellett fogják majd a német népet újraegyesíteni”. Vajon „sérthetetlenek lesznek a fennálló határok, vagy sem”? Végig homályban marad, hogy ezzel a német-német határra gondol-e, amelyet egy alkalommal „különleges minőségű határnak” nevezett, vagy az Odera-Neisse-határra utal.

Valamivel világosabban fogalmazott, amikor javaslatot tett egy „európai konföderációra, a szó tényleges értelmében”. Most először nevezte meg a fontos előfeltételeket: először is, a kelet-európai országokban többpártrendszernek, szabad választásoknak, képviseleti rendszernek és információszabadságnak kell lennie. De ez vajon a Szovjetunióra is érvényes? Mitterrand a Helsinki Záróokmányt is megemlíti. Ez azt jelenti, hogy nemcsak a Szovjetuniót, hanem az Amerikai Egyesült Államokat és Kanadát is be kell vonni az európai konföderációba, amelyet a francia elnök „a kereskedelem, a béke és a biztonság állandó szervezeteként” határoz meg? Vajon Mitterrand szerint egy ilyen konföderációval egy új európai egyensúlyt kell teremteni, amelyben Franciaország éppen az egyesült Németországgal szemben is kiemelt szerepet akar játszani?

Decemberi kijevei és kelet-berlini látogatásai feltehetően emellett szólnak. Mint mindig, Mitterrand-nál ezúttal is sok a homályos pont. Ezzel persze növekszik a cselekvési szabadsága, és nyilván éppen ez a célja.

A kancellár nem nyugtalanságot akar kelteni, hanem az egyetértését és barátságát akarja demonstrálni. Az utóbbi években sikeres volt az együttműködés, és ő semmi-

féle elhidegülést nem szeretne megkockáztatni. Franciaország nélkül, és ezt Kohl is tudja, Európában semmi sem haladhat előre.

Ezért is bosszantó, hogy a mai *Frankfurter Allgemeine Zeitung*-ban nyilvánosságra hoztak egy táviratot, amelyet a párizsi német nagykövet, Franz Pfeffer küldött még karácsony előtt a német külügyminisztériumnak a németkérdéssel kapcsolatos francia hozzáállásról. Pfeffer szerint még „nyitott”, hogy Franciaország a német egyesülési folyamatot konstruktívan követni fogja-e, vagy az útjába áll majd. Mitterrand meg van győződve róla, hogy az újraegyesülésre sor fog kerülni, folytatódik az írás, de szeretné rendezett keretek közé szorítani, nehogy az európai egyesülési folyamat lássa kárát. A tisztviselők között viszont kerékkötők ülnek, jelenti ki Pfeffer. A jelentés aggódva állapítja meg, hogy mindez a német-francia kapcsolatokat adott esetben „hosszú távon is” megterhelheti.

Helmut Kohl éppen ezt szeretné megakadályozni. Alkalmanként bizonyára ő is nagyokat bosszankodott a francia kormány egyik-másik megszólalásán, mindenekelőtt Dumas kijelentésein. De valóban komoly zavar nem akadt. A német egyesüléssel kapcsolatos francia visszafogottságról szólva újból és újból elmondtuk, hogy nem lep meg bennünket. Ha a németeknek is olyan sok fejtörést okoz mindkét oldalon ez a kérdés, akkor nem lehet elvárni, hogy az európai szomszédaink németebbek legyenek a németeknél.

Latché-ban a szövetségi kancellár megerősíti Mitterrandnak, hogy Németországnak és Franciaországnak folytatniuk kell közös útjukat. Kohl részletesen ismerteti az NDK-ban kialakult helyzetet és a saját stratégiáját. Ugyanekkora jelentőséget tulajdonít az Európai Közösség kérdéseinek. Kohl biztosítani szeretné a francia elnököt, hogy az egyesült Németország szorosan az Európai Közösséghez kötődik, és Franciaországgal együtt továbbra is az egyesülési folyamat motorja akar maradni.

Németországnak nem áll szándékában egyedül nekivágni az egységhez vezető útnak. Franciaország a természetes partner, és különösen az a németkérdés európai beágyazásának folyamatában. Az európai egyesülésnek továbbra is mindkettejük nevével össze kell kapcsolódnia. Kohl offenzív módon kitér az Odera-Neisse-határ kérdésére. Ez egy mesterségesen szított vita, jelenti ki, amely csupán bel- és pártpolitikai érdekeket szolgál. A szavai már-már könyörgésként hatnak.

A válaszában Mitterrand két problémáról beszél: az oroszról és a németről. Ez a két probléma összekapcsolódik, mondja. A Szovjetunióban a nacionalisták nem fognak engedni a németkérdésben. Gorbacsov sorsa pedig összefonódik ezzel, még ha ő lassacskán már el is fogadja, ha ügyesen tesszük a dolgunkat. Németország egyesülése nem járhat a szovjet belpolitika megkeményedésével. Kijevben Gorbacsov a túlzott

sietség miatt aggodalmaskodott. Azonban senki sem úszhat szemben a történelem árával.

Az újraegyesülés folyamata ilyen vagy olyan formában, de elindult. A két államban élő németek akaratától függ, és senkinek sincs joga hozzá, hogy beleszóljon. A nagy akadályt a két német állam eltérő szövetségi hovatartozása jelenti. Számára, jelentette ki Mitterrand, ez az egyetlen igazi probléma. Fennáll Németország semlegessé válásának veszélye. Időre van szükség, hogy átgondolják a dolgokat. Egy stratégiára van szükség, hogy Európa tudja, merrefelé tart. Ezt franciaként mondja. Németként a lehető leggyorsabb újraegyesülést támogatná. Sajnálná, ha nem minden német támogatná ezt.

Mitterrand, ahogy korábban a szövetségi kancellár is, az együttes cselekvés mellett száll síkra. A német egység és az európai egység megvalósítására egyszerre kell törekedni. Aggodalmát fejezi ki, hogy a német sajtó miként reagál majd a kijelentéseire. Ha nem úgy nyilatkozik, mint a szövetségi kancellár, akkor a német média rögtön kritizálni kezdi; miközben azért ő mégiscsak elfogadja, hogy a két német állam szerződéseket kössön egymással és egyesüljön.

Amikor a szövetségi kancellár újfent megerősíti a német-francia barátságot, a szoros személyes együttműködés fontosságát és az Európai Közösség iránti elkötelezettségét, Mitterrand reakciójából rögtön nyilvánvalóvá válik, mennyire fontos számára ez a pillanat: „akkor ezt fel is jegyzem magamnak”, mondja a szövetségi kancellárnak. Ez a találkozó kulcsfontosságú lett a német-francia együttműködés megszilárdításában és a személyes barátság megerősítésében. Úgy tűnik, sikerrel.

Befut Bonnba Modrow javaslata, hogy a szövetségi kancellárral a február 5-i héten, Bonnban folytassák a tárgyalásokat. Az NDK január végén eljuttat majd hozzánk egy tervezetet a szerződéses közösséggel kapcsolatban, amelyet a bonni látogatás alatt Fischer külügyminiszternek és Seitzers szövetségi miniszternek kellene megszövegeznie, és a kész szerződést egy harmadik találkozó alkalmával a két kormányfőnek kellene aláírnia. Modrow ismét emlékeztet bennünket a 15 millió nyugatnémet márkás „teherkiegyenlítési” tárgyalásokra. Kilátásba helyezzük, hogy válaszolunk. A szövetségi kancellár még nem tért vissza Bonnba a karácsonyi szabadságáról.

1990. JANUÁR 8., HÉTFŐ

Az új év első reggeli helyzetértékelője a szövetségi kancellárnál. Az NDK helyzete a téma: a kerekasztal-tárgyalásokon egyre nagyobb a feszültség az NSZEP-

PDS³³ és az ellenzék között. Erre azok a manipulációk szolgáltatnak okot, amelyeket a Modrow-kormány a Stasi felszámolása közben követett el. Az FDP ismét felveti az Odera-Neisse-határ elismerésének ügyét, kezdetét veszi a választási küzdelem.

Beszámolok róla, hogy tegnap – Sevardnadze megbízásából – azzal hívott fel Kvicinszkij, hogy sürgősen beszélni szeretne Helmut Kohllal. A nagykövet arra is emlékeztetett, hogy a kancellár felajánlotta a segítségét Gorbacsovnak, amikor az júniusban Bonnban meglátogatta. Kvicinszkij tudni szeretné, hogy ezt az ígéretét még mindig tartja-e. Most ugyanis segítségre lenne szükségük, élelmiszer-szállítmányokra, elsősorban húsról. Kohl azonnal felhívja Ignaz Kiechle mezőgazdasági minisztert, hogy vizsgálja meg, mennyi húst lehetne a lehető legrövidebb időn belül kiszállítani a Szovjetunióba. A kancellár Sevardnadze kérdésében azonnal meglátja az esélyt, hogy javítani lehet a szovjet-német viszony légkörén.

Alig egy órával később Kiechle közli Kohllal és Seitzersszel, hogy négy-hat héten belül 120 000 tonna hús kiszállítására van lehetőség. A miniszter azt a feladatot kapja, hogy azonnal dolgozzon ki egy nemzeti ajánlatot, valamint egy másikat az EK keretein belül. A kancellár szemében azonban a nemzeti ajánlat élvez elsőbbséget. Kohl személyesen akarja megtárgyalni a kérdést Jacques Delors-sal, a Bizottság elnökével, és meg akarja szerezni a támogatását. A szövetségi kancellár meg van győződve róla, hogy minél gyorsabban segít az oroszokon, annál nagyobb hatást ér el vele. Mindenki azt mondja, érvel a kancellár, hogy ha Gorbacsov megbukik, akkor mindenre kersztet vethetünk, és ebbe a mindenbe az újraegyesülést is bele kell érteni. Szóval most az a legfontosabb, hogy támogassuk Gorbacsovot.

A szövetségi kancellár már délután fogadja Kvicinszkijt. Először az NDK-ban kialakult helyzetről tárgyalnak. Kohl aggodalmának ad hangot: naponta ezernél is többen települnek át a Szövetségi Köztársaságba. Ezt a vérvesztést, ami elsősorban a kvalifikált emberek elvesztéséből adódik, az NDK nem bírhatja sokáig, magyarázza Kohl. Azt szeretné, ha az emberek az NDK-ban maradnának. De az új állambiztonsági szolgálatról folytatott jelenlegi vita csak tovább mérgezi a helyzetet. Ezért azt javasolta, hogy még a május 6-i választások előtt szülessen megállapodás a szerződéses közösségről, hogy az emberek előtt legyen valami perspektíva. Igen hosszadalmas

³³ A baloldali értékeket valló Partei des Demokratischen Sozialismus (Demokratikus Szocializmus Pártja) 1989-ben alakult, és különösen az egykori NDK területén volt aktív. Tagjai az NSZEP-ből 1989-ben váltak ki, és 1989 decemberétől NSZEP-PDS koalíciós kormány gyakorolta a hatalmat. 1990 februárjában a párton belül jelentős személyi változások történtek, és módosult a párt politikai irányvonala is.

folyamat lesz, mire a két német ország összenő egymással: mindenkinek hozzá kell járulnia a nyugalom megőrzéséhez. Ha azonban a kerekasztal felbomlik, ahogy ez most meg is történt, akkor a nyugtalanság is csak fokozódni fog.

A kancellár a Mitterrand-nal folytatott tárgyalásairól is tájékoztatta Kvicinszkijt. Egyetértettek egymással abban, mondja a kancellár, hogy Gorbacsov nélkül a Kelet-Európában és az NDK-ban zajló reformfolyamat nem lehetett volna eredményes. Ezért aztán mindketten úgy döntöttek, hogy támogatják Gorbacsovot. Ezért is lenne kíváncsi, hogy minél hamarabb létrejöjjön egy találkozó, amelyen minden zavaró tényezőt kiiktathatnának. Kohl arról is beszélni szeretne Gorbacsovval, hogy mi az, ami lehetséges, és mi az, ami nem. Végül is mindkettejük érdeke elkerülni, hogy az események túlnőjenek rajtuk.

Kvicinszkij arról számol be, hogy Sevardnadze a KB-ülésen beszélt vele. Egyedül is meg tudják oldani a helyzetet; bizonyos élelmiszerekkel kapcsolatban ugyanakkor ellátási nehézségeik vannak, ezek kezelésében segítségre szorulnak. Mindenekelőtt húsról, zsírról, növényi olajra és sajtra van szükségük. Gabonából van elég. Ezeket az árut nem ajándékba kérik, de nagyon örülnének, ha baráti áron kaphatnák meg őket. A kancellár ígéretet tesz rá, hogy gyorsan válaszolni fog.

Az autó felé menet megkérdezem Kvicinszkijtől, hogyan kell érteni azokat a híreket, amelyek szerint Gorbacsov minden januárra esedékes külpolitikai találkozóját lemondta. Kvicinszkij a válaszában a belpolitikai problémákra, elsősorban Litvániára és Azerbajdzsánra utal, hozzátéve azonban, hogy ő sem tud semmi biztosat. Remélem, hogy ezek a hírek végül alaptalannak bizonyulnak, mivel akkor a Kohl és Gorbacsov közötti tárgyalások még tovább halaszthatódnak.

Este a kancellári rezidencián a szokásos társaság ül össze: Rudolf Seiters, Eduard Ackermann, Wolfgang Bergsdorf, Juliane Weber és én. A mai napon Wolfgang Schäuble is jelen van. Arról beszélgetünk, hogy milyen feladatokra számíthatunk az előttünk álló évben. A kancellár szerint az Egyesült Államok és Franciaország támogatása, valamint a Szovjetunióval történő együttműködés lesz a legfontosabb. Ezért hajlandó, amennyire csak lehetséges, eleget tenni Mitterrand-nak, és hathatós segítséget nyújtani Gorbacsovnak. A főtitkár által kért élelmiszersegély ügyében a lehető leggyorsabban cselekedni fog. Az ilyen akciók jobban szolgálják az európai biztonságot, mint az új fegyverrendszerek, jegyezte meg. Továbbá ez lesz a német hozzájárulás ahhoz a tehermegosztáshoz, amit az Egyesült Államok egyfolytában követel.

1990. JANUÁR 9., KEDD

A hagyományos hétfői tömegtüntetésen tegnap ismét több százezer ember vett részt Lipcsében. Egyre gyakrabban lehetett hallani és látni azt a jelszót, hogy „Németország, egységes hazánk”.

Jacques Delors fontos interjút adott a *The Irish Times*-nek. Ismét feltétel nélkül kiállt Németország újraegyesítése mellett, amelyet azért támogat, mert az erősíteni fogja az Európai Közösséget. Nagyon bízik a szövetségi kancellárban, „aki mindig is Európa-párti” volt, és mindig is az egyik „innovatív személyiségnek” számított az Európai Közösségben. Delors az első pillanattól kezdve pozitívan viszonyult a német egységhez és az NDK-nak az Európai Közösségbe történő bevonásához.

A németkérdésre vonatkozó részletes tárgyaláson Kaifu Tosiki japán miniszterelnöknek, akivel az éves konzultációk keretében találkozott, Kohl két okot említett meg, amelyek miatt az egyesülési folyamatban időre van szükség: először is előre kell lépni a leszerelés ügyében, valamint tisztázni kell az európai biztonsági kérdéseket, különösen a szövetségi rendszerek jövőjét illetően. Ezenkívül a két német állam társadalmi rendjében fennálló alapvető különbségeket sem lehet egyik napról a másikra leküzdeni. Honfitársainak többsége még nem fogta fel, mondta Kohl, milyen nehéz döntések várnak rájuk. Magában az NDK-ban ördögi kör alakult ki: amíg naponta ezrek hagyják el az országot, addig az NDK gazdasága sem lesz képes talpra állni, és ha nem lesz gazdasági fejlődés, akkor napról napra egyre többen vándorolnak majd ki nyugatra. Nagyon nehéz megértetni az NDK polgáraival, hogy nem lehetséges minden azonnal.

A Schaumburg-palotában megtartott hivatalos ebéden Kaifu kiragad egy részletet a „Levél a német egységről” szövegéből, amely szerint „a német nép szabad önrendelkezésével élve visszaszerezheti az egységét”. Ezzel Japán is azonosul az Európai Közösségben és a NATO-ban lévő partnereink közösen kialakított nyugati álláspontjával. Ezt mi a németek iránti barátság különleges gesztusaként értékeljük.

1990. JANUÁR 10., SZERDA

A mai kormányülésen Schäuble áttekintést ad a ki- és áttelepülők³⁴ számáról. 1989-ben több mint 720 000 ember érkezett az NSZK-ba, közülük 343 854 személy

³⁴ Áttelepülőkön az NDK-ból, kitelepülőkön elsősorban a Szovjetunióból és a három balti államból a Szövetségi Köztársaságba költöző német nemzetiségűeket és leszármazottaikat értjük.

NDK-s áttelepülő volt; idén január 1-je óta már 20 000 fölött jár a ki- és áttelepülők száma. Egyedül hétfőn 2 298 áttelepülő és 8 190 kitelepülő érkezett. Az ugrásszerűen növekvő számok egyre több aggodalomra adnak okot. Senki sem tudja, mi lenne most a helyes válasz. A kancellár rámutat, hogy tekintettel a két német állam különböző társadalmi berendezkedésére, amelyek „fényévnire” vannak egymástól, olyan nagyságrendben kell majd áldozatokat hozni, amelyeket csak a háború utáni teherkiegyenlítéssel lehet összevetni. Ez az áldozatvállalás pedig, Kohl legalábbis ettől tart, komoly fordulatot okozhat a közhangulatban, amely az eufóriát gyorsan elfeledtetheti.

Délben Helmuth Kohl részt vesz az évnyitó szövetségi sajtókonferencián. Ez mostanra már hagyománnyá vált, és alkalmat kínál a szövetségi kancellárnak, hogy a Németország-politika stratégiáját nemzeti és nemzetközi keretek között is bemutassa. Kohl kifejti, hogy továbbra is tartja magát a februárra kitűzött tárgyaláshoz Modrow-val. Lambsdorff gróf a nyilvánosság előtt próbálta lebeszélni róla. A szerződéses közösségről is tovább tárgyal majd, jelenti ki a szövetségi kancellár. Azt azonban hozzáteszi, hogy egy ilyen szerződésnek magától értetődően az ellenzék soraiban is támogatásra kell találnia.

Újból felszólítják a szövetségi kancellárt, hogy fogalmazzon világosan Lengyelország nyugati határával kapcsolatban. A lengyel sajtó az utóbbi napokban azt követeli, hogy az Odera-Neisse-határ végérvényes elismerése legyen a német egység feltétele. Az FDP és az SPD ezt alaposan ki is használja. Helmut Kohl rámutat erre a választástaktikai vonatkozásra. Azt sejteti, mindennek az lehet a célja, hogy átsegítsék a „Republikánusokat”³⁵ az ötszázalékos parlamenti küszöbön, és meggyengítsék az uniópártokat. Ami a válasz tartalmi részét illeti, Kohl a már jól ismert álláspontjára és Roman Herzog szövetségi alkotmánybírósi elnök kijelentéseire utal, aki a varsói szerződésre hivatkozva kifejtette, hogy a németkérdés megoldásáig a jelenlegi állapotnak kell fennmaradnia. Herzog ezen túl a saját álláspontjának alátámasztására az ENSZ-chartára, az EBEÉ záróokmányára, az alkotmányos szervek számos nyilatkozatára, valamint az Alaptörvény 26. paragrafusára hivatkozott, amelyet a Szövetségi Köztársaságban egyetlen politikai erő sem von kétségbe. Az azon túlmutató kötelezettségek rendezése az egyesült Németország parlamentjének és kormányának lesz majd a dolga.

A szövetségi kormány ma kéz alatt megkapta az NDK választási törvényének tervezetét. Ez egy sor olyan szabályozást tartalmaz, amelyek jelentősen korlátozzák az ellenzéki csoportok lehetőségeit az NSZEP-PDS-szel szemben. A cél, vagyis hogy

május 6-án valóban szabad választásokra kerüljön sor, ezzel veszélybe került. Nyilvánvaló, hogy Modrow megpróbálja biztosítani az NSZEP-PDS hatalmi monopóliumát, és gyengíteni akarja az ellenzékét. Vajon milyen játékot űz? A drezdai ígéreteiből eddig szinte semmit sem teljesített. Nem akarja, vagy nem tudja teljesíteni őket? A kancellár attól fél, hogy az ilyen manipulációk miatt az áttelepülők száma még tovább emelkedik.

Este a kancellári rezidencián összeül a CDU elnöksége. Az 1990-es évre nyolc választást kell előkészíteniük. Kohl a Stasival és a választási törvénnyel kapcsolatos manipulációk miatt azzal vádolja meg az NSZEP-PDS-t, hogy veszélyes játékot űz, tovább akarja szítani a közhangulatot és politikai destabilizációt akar előidézni. Ezért de Maiziére belépését a Modrow-kormányba hibának tartja.

1990. JANUÁR 11., CSÜTÖRTÖK

Reggel telefonon jelentkezik Genscher, és beszámol a szövetségi kancellárnak arról, amit Baker az előző napon Juriy Dubinyinnal, a Szovjetunió washingtoni nagykövétével folytatott tárgyalásáról közölt vele. A Szovjetunió a Szövetségi Köztársaság és az NDK közötti szerződéses közösség előkészítése miatt nagyon szeretné, ha mihamarabb sor kerülne egy négyhatalmi találkozóra, méghozzá magas, lehetőleg külügyminiszteri szinten. A kancellár válasza rövid és tömör: „nincs szükségünk négy bábára”. Utasítja Genschert, közzölje a három nyugati kollégájával, hogy csak a Szövetségi Köztársasággal folytatott igen alapos egyeztetés után adjanak választ a Szovjetunióknak, mivel itt végső soron a németek önrendelkezési jogáról van szó.

A kancellár tegnapi sajtótájékoztatójának még a *Pravda*-ban és az *Izvesztyij*-ban is komoly visszhangja volt. A szovjet lapok azt írják, hogy erős helyzetből vág neki a választási évnek. Ritkán látták a kancellárt ilyen magabiztosnak és bizakodónak. A *Pravda* megerősíti, hogy Kohl a német egységgel kapcsolatos terveit most sokkal gondosabban hozzáigazította az összeurópai keretekhez, mint novemberben. A lap idézi Kohl tegnapi kijelentését, amelyben a kancellár külön kiemelte a kétoldalú kapcsolatok jelentőségét. Az is bizakodásra ad okot, hogy a cikk felhívja a figyelmet a szövetségi kancellár azon szándékára, hogy látogatást tegyen a Szovjetunióban. Mindez vajon arra utalna, hogy Moszkvában lassan változik a hangulat?

Modrow ma délelőtti kormánynyilatkozata semmiféle új, a november 17-i első kormányzati nyilatkozaton túlmenő perspektívákkal nem szolgál az NDK polgárai számára. Mindenkit óva int attól, hogy szétzilálják a kormányt, és felszólítják az ellen-

³⁵ Die Republikaner (REP) 1983-ban a CSU egykori tagjai által alapított, kis német jobboldali konzervatív párt.

zéket, hogy tegyen javaslatot, milyen formában lenne hajlandó osztozni a kormányzati felelősségben. Felszólítja a lakosságot, hogy dolgozzon többet és hatékonyabban. Az újnácik jelentette állítólagos veszélyt használja fel arra, hogy megindokolja, miért van feltétlenül szükség hírszerző szolgálatra és alkotmányvédelemre, ahogy Modrow most a Stasit nevezi. Bonn-nak címezve ismét határozottan kijelenti, hogy „az NDK és az NSZK egyesülése” nincs napirenden. Közben persze emlékeztet a széles körű gazdasági támogatásra. A gazdasági helyzet igen feszült, állapítja meg Modrow, aki összességében egyre tanácstalanabbnak tűnik.

1990. JANUÁR 13., SZOMBAT

Oxfordban, egy háromoldalú német–francia–brit konferencián kihasználom a lehetőséget, hogy nemzetközi hallgatóság előtt elemezzem a szövetségi kancellár kül- és Németország-politikáját. Gorbacsov mindig is két feltételhez kötötte, hogy a Varsói Szerződés államainak maximális mozgásteret adjanak a belső reformok megvalósításához: a szovjet biztonsági érdekek nem sérülhetnek, és az európai területi *status quo*-nak fenn kell maradnia. Az NDK-ban zajló mostani események azonban mindkét feltételt megkérdőjelezzik. Ennek az a következménye, hogy a háború után kialakult politikai és területi rendet újra kell gondolni. Nyilvánvaló, hogy ez rengeteg kockázattal jár. Nem elég azonban egyfolytában csak várni a tartós stabilitást annak tisztázása nélkül, hogy hogyan lehet azt megtartani és biztosítani.

Ezért Helmut Kohl már régóta amellel érvel, hogy az Európai Közösség államainak legyen közös kül- és gazdaságpolitikája. Így már 1987-ben felajánlotta Franciaországnak a közös külpolitika, 1988 januárjában pedig a közös keleti politika kialakítását. A párizsi válasz mindmáig nem érkezett meg.

Nagyon fontos ezen kívül az a közös akarat, hogy átalakítsák a NATO jellegét, erősebben kiemeljék politikai jelentőségét, s megreformálják katonai stratégiáját és felépítését. A leszerelést és a fegyverzetellenőrzést fel kell gyorsítani. Az EBEÉ-folyamat keretei között kialakított és szövetségi rendszereken átívelő biztonsági struktúrákra lenne szükség.

Aki stabilitást szeretne, annak javaslatokat is ki kell dolgoznia arra, hogy hogyan tudnák a nyugati államok egymással összefogva támogatni a gorbacsovi reformpolitikát. Még ha ennek a lehetőségei korlátozottak is, a Nyugat érdeke azt kívánja, hogy támogassa a szovjetunióbeli reformok belső dinamikájának kialakulását, ami a reformokat személyektől függetlenül visszafordíthatatlanná tenné.

Lényegében a közép- és délkelet-európai államok reformjainak sikere is a Nyugat segítségétől függ. Ezért azt kell célként kitűznünk magunk elé, hogy ezeket az államokat, amilyen szorosan csak lehet, hozzákössük az Európai Közösséghez, és hosszú távon esélyt kínálunk nekik a csatlakozásra.

A németkérdést illetően kijelentem, hogy az NDK stabilitását csak gyors, szerves és mélyreható politikai és gazdasági reformokkal lehet elérni. Modrow-nál azonban egy ilyen politikának még a nyomai sem fedezhetők fel. Ha minden így marad, akkor a helyzet tovább éleződik majd. Mára az NDK gazdasági összeomlását sem lehet ki zárni. Az áttelepülők száma már most is növekszik. Az pedig lehetetlen, hogy erre válaszul ismét lezárják a határokat. Az erőszak alkalmazása is katasztrófába torkollna. És mi történne, ha az NDK polgárai megpróbálnák kikényszeríteni az egyesülést? Egyáltalán, ki akadályozhatná még meg őket ebben? És mindenekelőtt hogyan? Megfontolásra javaslom, hogy az adott helyzetre tekintettel talán előre kellene hozni a május 6-ra kitűzött NDK-s választásokat, hogy a lehető leggyorsabban meg tudjuk valósítani Németország egységét, amellyel szemben nyilvánvalóan egyre kevesebb az alternatíva.

1990. JANUÁR 15., HÉTFŐ

Drámai hírek érkeznek Kelet-Berlinből: megrohamozták az egykori Stasi-központot³⁶. A Neue Forum (Új Fórum)³⁷ meghirdetett egy „tüntetést a Stasi és a Nasi³⁸ ellen”, amelynek az irányítása kicsúszott a kezéből. A több tízezer ember teljesen feldúlta az épületet. Más városokban is százazrek tüntettek. Kitörnek az első figyelmeztető sztrájkok. Ehhez jöttek az áttelepülőkre vonatkozó újabb számadatok: az év eleje óta mintegy huszonegyezer ember települt át a Szövetségi Köztársaságba, jelenleg kétezer ember érkezik naponta. A magas számok aggasztóak.

Este megbeszélés a kancellári rezidencián; Kohlt szemlátomást nagyon aggasztja

³⁶ Január 15-én délután az épület előtt már régóta tüntető tömeg betört a Normannenstrassén található Stasi-központba, hogy megakadályozza az ott található akták és dokumentumok megsemmisítését.

³⁷ Das Neue Forum nevű polgárjogi mozgalom a mielőbbi politikai változásokat követelte az NDK-ban.

³⁸ Az Állambiztonsági Minisztériumot (Ministerium für Staatssicherheit) 1989. november 17-én átnevezték Nemzeti Biztonsági Hivatallá (Amt für Nationale Sicherheit), amit a népnyelv a Stasi analógiájára Nasinak hívott.

az NDK-ban kialakult kaotikus helyzet. Azon tanakodunk, hogy a kancellár nyilvánosan is felszólaljon-e az NDK-s választások előrehozása mellett. Ezzel egyébként ismét kitenne magát a szemrehányásoknak, hogy beavatkozik az NDK belügyeibe és tovább akarja gyorsítani az egyesülési folyamatot. Ugyanakkor most az a legfontosabb feladat, hogy az NSZEP-PDS-t, amilyen gyorsan csak lehet, kiszorítsák a felelős kormányzati pozíciókból, hogy végre megkezdhesék a reformokat. Valószínűleg ez az egyetlen lehetőség a teljes káosz elkerülésére. Jó lenne, ha az ellenzéki erők össze tudnának fogni egymással, hogy választási szövetséget alkossanak.

A kancellár elhatározza, hogy csütörtökön a Bundestagban a kormányzati nyilatkozat részeként bejelenti: a Drezdában elfogadott megállapodást, miszerint a szerződéses közösséget még a választások előtt megteremtik, a továbbiakban nem tartja érvényesnek. Ehelyett javasolni fogja, hogy szülessen előbb egy kormányzati megállapodás a közös bizottságok felállításáról, a szerződéses közösségről pedig csak a szabad választások után tárgyaljanak az új, szabadon választott kormánnyal.

Kvicinszkij ismét sürgősen beszélni szeretne velem. Átad nekem egy listát, amely az élelmiszersegélyre vonatkozó konkrét szovjet kívánságokat tartalmazza. Ezt követően az NDK-ban kialakult helyzetről beszélünk. Kvicinszkij aggodalmát fejezi ki amiatt, hogy az SPD beavatkozik az NDK belügyeibe. Tegnap Kelet-Berlinben az NDK-s szociáldemokraták az első küldöttgyűlésükön egyértelműen Németország egysége mellett foglaltak állást, és SDP-ről SPD-re³⁹ változtatták a nevüket. A szövetségi német SPD erős küldöttséggel képviseltette magát a gyűlésen. Legnagyobb meglepetésemre Kvicinszkij elsősorban Willy Brandtot illerte kritikával. Az SPD bizonyára megfeledezett róla, hogy a ténykedésük ellentétes az NSZK és az NDK közötti alapszerződéssel.

A Szovjetunió 1990. év eleji belpolitikai helyzetére vonatkozó, belső használatra szánt elemzésben, amelyet ma mutatunk be a kancellárnak, arra a következtetésre jutunk, hogy Gorbacsovnek egyre nagyobb problémákkal kell szembenéznie: a gazdasági és ellátási helyzet továbbra is nagyon súlyos; a régi gazdasági mechanizmusok már nem, az újak pedig még nem működnek. A kormány ismét adminisztratív megoldásokban gondolkodik, és alig-alig tesz valamit a gazdaság élénkítéséért. A szociális helyzet egyre súlyosabb. Hatvan és százmillió közé tehető azoknak a szovjet állampolgároknak a száma, akik a létminimum peremén élnek. Növekszik a bűnözés.

A hadseregben és a rendvédelmi szerveknél egyre rosszabb a hangulat. A legnagyobb kihívást a nemzetiségi kérdés jelenti, amely magának a Szovjetuniónak a fennmaradását kérdőjelezi meg. Gorbacsov időhúzással próbálkozik. „Amennyiben sor kerül a német újraegyesítésre, azt egy kétsoros közlemény követi majd arról, hogy egy marsall veszi át a helyemet” – ez a kijelentés, amelyet a pártfőtitkár Mitterrand francia elnökkel tárgyalva fogalmazott meg Kijevben, lényegében egy nem csak Németországot célzó fenyegetés.

1990. JANUÁR 17., SZERDA

Az NDK-ban kialakult helyzet miatt egyre nő az aggodalom. Gregor Gysi, az NSZEP-PDS elnöke ma borús kilátásokat fogalmazott meg az NDK és az NSZEP további sorsával kapcsolatban. Gysi előrejelzése szerint az NDK destabilizálódása tovább folytatódik. Az arcátlanság csúcsa, amikor Gysi a média lecsillapítását kéri a Szövetségi Köztársaságtól, miszerint az ne gerjessze tovább a félelmeket a lakosság körében ismét egyre népszerűbbé váló NSZEP-vel szemben. Különben az NSZEP-tagok és a Stasi-munkatársak tömeges NSZK-ba menekülésével is számolni kell, érvel Gysi.

A reggeli helyzetértékelőn Modrow időközben hozzánk is eljuttatott, a „Szerződés a Német Demokratikus Köztársaság és a Németországi Szövetségi Köztársaság közötti együttműködésről és jószomszédi viszonyról” címet viselő tervezetere is röviden kitérünk. A dokumentum többek között egy gazdasági és valutaunió megteremtését, valamint egy politikai konzultációs bizottság felállítását is indítványozza. Ezen kívül tartalmazza az NDK belépési szándékát az Európai Közösségbe. A tervezethez egy élelmiszereket, fogyasztási és felszerelés cikkeket felsoroló listát is csatolnak, amelyekre Modrow mint „az NSZK által nyújtott rövid távú szolidaritási támogatásra” számít. Ismét előkerült a már ismert „teherkiegyenlítés” kérdése. A szövetségi kancellár azonban továbbra is tartja magát ahhoz az elhatározásához, hogy a választások előtt nem lesz szerződéses közösség. Most már semmi értelmét sem látja, hogy bármiféle szerződést kössön Modrow-val és az NSZEP-PDS-szel. Ezzel együtt azonban mégiscsak tárgyalásokat kell kezdeni a Modrow-kormánnyal, nehogy azok elutasításával egy újabb áttelepülési hullám induljon meg. Amennyiben rövid távú segítségnyújtásra kerül sor, annak közvetlenül az emberek érdekeit kell szolgálnia.

A szövetségi kancellár kétórás interjút ad Katharine Grahamnek, a *Washington Post* és a *Newsweek* főszerkesztőjének, akitől közben megtudjuk, hogy a Kelet-Berlinben folytatott beszélgetéseinek hatására az a benyomás alakult ki benne, hogy az NDK

³⁹ 1989 októberében alapították az SDP-t (Sozialdemokratische Partei in der DDR), az NDK Szociáldemokrata Pártja már 1990 januárjában felvette az SPD (Sozialdemokratische Partei Deutschlands) nevet).

politikailag és gazdaságilag az összeomlás szélén áll. Afelől is kétségei vannak, hogy a Modrow-kormány egyáltalán hatalomban marad-e a májusi választásokig. Arra a közvetlen kérdésre, hogy előre kellene-e hozni az NDK-s választásokat, Kohl a következőképpen válaszol: „Én nem akarok emellett kardoskodni, de mindenesetre ezt a megoldást is meg kell fontolni.” Így végül mégis Kohl kancellár volt az első, aki azt a gondolatot, hogy az NDK-ban a választásokat május 6-a előtt kellene megtartani, nyilvánosan is kimondta.

Este a kancellári hivatalban egy szakértői csoport tart megbeszélést. Kutatók, újságírók és a hivatal munkatársai negyedévente találkoznak egymással ebben az általam már 1983-ban életre hívott kis társaságban. A megbeszéléseken a következő személyek vesznek részt: Wilhelm Grewe⁴⁰, Christian Hacke⁴¹, Theodor Hanf⁴², Peter Graf Kielmannsegg⁴³, Boris Meissner⁴⁴, Hans-Peter Schwarz⁴⁵, Werner Weidenfeld, Gerhard Wettig⁴⁶, Jürgen Domes⁴⁷, Gerd Bacher⁴⁸, Franz Joseph Schulze⁴⁹, Hans Schmitz, Joseph Rován⁵⁰ és Georg Brunner⁵¹.

Abban egyetértünk, hogy Gorbacsovot nem fenyegeti veszély. A szövetségi kancellárnak javasolják a jelenlévők, hogy a következő találkozásuk alkalmával tegyen konkrét javaslatokat egy átfogó együttműködésre, még biztonságpolitikai téren is. Moszkvának biztosítékok kellene az újraegyesülés utáni időszakra. Egy ilyen együttműködésre az 1959-es genfi béketerv tesz ajánlást.

Az NDK-t illetően megállapítjuk, hogy a Modrow-kormány növekvő tanácsatlansága miatt az emberek egyre inkább a nemzeti kérdésbe menekülnek. Bizonyára

elkerülhetetlen lesz, hogy előrehozzák a választásokat, ezen kívül az ellenzéki politikusok csak úgy alakíthatják ki saját politikai arcukat, ha felelős pozíciókat vállalnak és szakmai kompetenciára tesznek szert. Minél tovább marad a hatalomban Modrow, annál nagyobb legitimitásra tesz szert. A szerződéses közösségre vonatkozó megállapodás is a hasznára lenne.

1990. JANUÁR 18., CSÜTÖRTÖK

A kancellár a tegnap esti párizsi előadásában első alkalommal jelentette ki nyilvánosan, hogy Németországban senki sem kapcsolja össze az újraegyesülést Lengyelország nyugati határainak megváltoztatásával. A szövetségi kancellár azonban nemcsak az Odera-Neisse-határral kapcsolatos álláspontjára vonatkozó aggodalmakat akarja eloszlatni, hanem a Németország- és Európa-politikai álláspontját is újból ki akarja fejteni, valamint a német-francia barátságot és a német-francia együttműködést is (sokadszorra) meg akarja erősíteni. Azokat az aggodalmakat szeretné így eloszlatni, hogy az utat a németek egyedül szeretnék végigjárni, amitől – főként Párizsban – még mindig sokan tartanak. Úgy tűnik, pillanatnyilag legalábbis, hogy a kancellárnak ez sikerült is, mivel a francia sajtó a mai napon elsősorban a Kohl, Mitterrand és Delors Európa-politikája közötti összhanggal kapcsolatban tesz fel kérdéseket.

Seiters egy kormánynyilatkozatban úgy fogalmaz, hogy az NDK-hoz fűződő kapcsolatok elértek egy kritikus pontot. Új bizalmatlanság jelent meg, mivel az ellenzéki csoportoknak és a lakosságnak minden reformot úgy kell kierőszakolnia az államvezetésből. Felmerül a gyanú, folytatja Seiters, hogy az NSZEP újra be akarja betonozni hatalmi pozícióját.

Késő délután megbeszélést tartunk Seitersszel, hogy e fejlemények tudatában előkészítsük következő heti kelet-berlini tárgyalásait és Modrow február 13-ára kitűzött bonni látogatását. Három megállapításra jutunk. Elő kell készíteni egy *non-paper*⁵² az NDK-ban szükséges politikai és gazdasági reformlépésekről, amelynek az átadását Seiters vállalja. Ki fogunk dolgozni egy technikai megállapodást, amelynek alapján a legsürgetőbb problémákat meg kell oldani. Ezen kívül tapogatózó tárgyalásokat szükséges kezdeni arról, hogy milyen tartalmi elemeket kell majd magában foglalnia a szerződéses közösségnek.

⁵² A diplomáciában, a kétoldalú tárgyalások során használatos, javaslatokat, megoldási lehetőségeket tartalmazó informális tervezet, amelyet egyik fél sem tekint magára kötelező érvényűnek.

⁴⁰ A nemzetközi jog egyetemi tanára, diplomata.

⁴¹ Egyetemi tanár, politológus, történész.

⁴² Politológus és szociológus.

⁴³ Politológus, egyetemi tanár.

⁴⁴ Jogtudós, a nemzetközi jog és ezen belül a német-baltikumi kérdések szakértője. Foglalkozott még Kelet-Európa történetének kutatásával is.

⁴⁵ Egyetemi tanár, történész, politológus. Még Konrad Adenauer idején a német külpolitikáról jelentette meg alapműnek számító könyvét „Außenpolitik der Bundesrepublik Deutschland” (Németország külpolitikája) címmel.

⁴⁶ Történész, kül- és biztonságpolitikai szakértő.

⁴⁷ Politológus, de folytatott evangélikus teológiai, történelmi és szociológiai tanulmányokat is.

⁴⁸ Osztrák újságíró, éveken át az ORF (Osztrák Rádió és Televízió) főintendása.

⁴⁹ Német tábornok, 1977 és 1979 között a NATO közép-európai haderejének főparancsnoka.

⁵⁰ Joseph Rován (Rosenthal), történész, újságíró, politikai tanácsadó, főiskolai tanár. Németországban született, majd 1933-ban családja Franciaországba emigrált. A 20. századi német-francia kapcsolatok előmozdításának egyik legfontosabb személyisége.

⁵¹ A magyar származású, eredetileg jogász végzettségű Brunner 1956-ban menekült az NSZK-ba, később a magyar és német jog- és politikatudomány lett a kutatási területe.

Mazowiecki lengyel miniszterelnök mai kormánynyilatkozata nem váltott ki túl nagy lelkesedést. Mazowiecki azt követeli, hogy a Németország állami egységének elérését célzó folyamat megindítását attól tegyék függővé, hogy a két német állam és a szomszédai között fennálló határokat deklaráltnak nem vonják kétségbe. Nem ismerek egyetlen felelős politikust sem a Szövetségi Köztársaságban, aki Lengyelország nyugati határait meg akarja változtatni.

1990. JANUÁR 22., HÉTFŐ

Számtalan mozaikkockából próbálunk összeállítani egy képet a szovjetunióbeli helyzetről és a németkérdéshez való szovjet viszonyról. Csütörtökön Jürgen Warnke fejlesztési és segélyezési miniszter Moszkvában találkozott Vagyim Zaglagyinnal, aki az NDK-ban kialakult helyzetet robbanásközeli állapotként jellemezte. Zaglagyin a tárgyaláson gyakorlatilag abból indult ki, számol be Warnke, hogy a német egység meg fog valósulni. Ez vajon arra utalna, hogy a Szovjetunióban kezdik másként látni a dolgokat? Zaglagyin végtére is Gorbacsov külpolitikai tanácsadója, és a Kremlben az irodája közvetlenül Gorbacsové mellett van, mint azt egyszer korábban mesélte nekem.

Ugyanczen a napon az *Izvesztij*-ben megjelenik egy cikk Sevardnadze tollából, amely az „Európa – a megosztottságtól az egység felé” címet viseli, és amelyben a szovjet külügyminiszter először tett kísérletet arra, hogy a kelet-európai reformfolyamatokat és a németkérdést az egységesülő Európa összefüggésébe helyezze. Sevardnadze azt szeretné, ha a két német állam közötti kapcsolatok „az összeurópai folyamatok katalizátorává”, nem pedig „azokat romboló tényezővé” válnának. Számtalan részletbe menő javaslattal megpróbál felvázolni egy olyan utat, amely a Szovjetunió számára is elfogadható, és arra is válaszokat keres, hogy miként lehetne a németkérdést, „az európai biztonság kulcsát” felvenni az „európai napirendre”. Ez a cikk bizonyítja a szovjet vezetés azon fáradozását is, hogy kompromisszumokat keressen és mutasson fel, és hogy a szovjet álláspont nem merevedett meg, hanem konstruktív módon továbbfejlődött.

Jóval kevésbé ad okot az optimizmusra Warnke beszámolója a három nappal korábban Valentyin Falinnal, az SZKP KB nemzetközi osztályának vezetőjével folytatott megbeszéléseiről. Falin, aki a moszkvai konzervatív erők egyik képviselőjének számít, a Moszkvában a hatalomért és a helyes politikáért folyó belharcról beszélt. A Szovjetunió által felépített háború utáni európai struktúrák darabokra hullnak. A Szovjetunió feladta azt a fölényt, amellyel a közepes hatótávolságú atomtöltetű ra-

kéták területén rendelkezett. A konzervatívok már így is azt vetik Gorbacsov szemére, hogy egyoldalúan tett engedményeket. Ha a Nyugat tisztelni szeretné, hogy mekkora politikai nyomást bír el a szovjet vezetés, az hibás döntés lenne. Falin szerint a jelenlegi eseményekből a németek nyerhetik a legtöbbet, de ők veszíthetnek a legtöbbet is.

1990. JANUÁR 23., KEDD

Az NDK lejtmenete tovább folytatódik. Még a tegnap megjelent *Spiegel*-ben is attól tartanak, hogy a Modrow-kormány, amely csak szalad az események után, „hirtelen összeomlik”. Tegnap este számos NDK-s városban ismét tüntetésekre került sor. A tüntetők fő jelszavai: „Le az NSZEP-vel!”, illetve „Németország, egyesült hazánk”. Egyedül Lipcsében százezer ember vonult az utcára. Az új NDK-s pártok és csoportosulások közül egyre többen állnak ki a német egység mellett.

Este a CDU szövetségi elnöksége előtt Helmut Kohl bejelenti, hogy február közepéig dönteni akar arról, melyik NDK-s párt legyen a CDU jövőbeli partnere. A CSU már a Hans-Wilhelm Ebeling tiszteletes által vezetett DSU-t⁵³ választotta. A kancellár beszámol róla, hogy a Demokratikus Fórummal, a Demokratikus Ébredéssel és a keletnémet CDU-val egyaránt tárgyalások folynak, és fel fogják vetni egy választási szövetség gondolatát. A kancellár még mindig szkeptikusan viszonyul a keletnémet CDU-hoz.

1990. JANUÁR 24. SZERDA

Egy szenzációs *Bild*-interjúban Portugalov azt mondja, hogy „ha az NDK népe az újraegyesülést akarja, akkor az el is fog jönni. Mi semmi esetre sem fogjuk megakadályozni ezt a döntést, és nem fogunk beavatkozni.”

Visszagondolok a vele novemberben folytatott beszélgetésemre, és ezt az interjút, akárcsak a kancellár, én is olyan jelzésnek veszem, amely a német egyesüléssel szembeni szovjet álláspont alapvető megváltozására utal. Moszkva már a múltban is többször arra használta fel a *Bild*-et, hogy fontos üzeneteket juttasson el a közvéleményhez, és tesztelje azok hatását a Szövetségi Köztársaságban.

⁵³ Az NDK-ban 1989-ben Deutsche (Soziale) Union (DSU) – „Német Szociális Szövetség” – néven alakult párt.

A *Pravda* egyik tegnapi cikke is érdekes, amely részletesen elemzi George Kennan azon követelését, amelyet az Egyesült Államok szenátusában adott elő arról, hogy a németkérdést illetően állapodjanak meg egy hároméves moratóriumban. Karácsony előtt a szövetségi kancellár is felvetett hasonló megfontolásokat, azóta azonban erre nem tért vissza.

Délben a kancellár végleg beleegyezését adja Kiechle javaslatához a Szovjetunió-nak szánt rendkívüli élelmiszer-szállítmányokkal kapcsolatban. A következő nyolc hétben a következők kerülnek kiszállításra: 52 000 tonna marhahúskonzerv, 50 000 tonna sertéshús, 20 000 tonna vaj, 15 000 tonna tejpor és 5 000 tonna sajt. Azért, hogy biztosítani lehessen a szovjetek által kért baráti árat, a kormány a szövetségi államháztartás terhére 220 millió nyugatnémet márkával támogatta az üzletet.

Walters amerikai nagykövettel ellentétben, aki az újraegyesüléssel összefüggésben a szövetségi hovatartozás kérdését tartja a legnagyobb problémának, Helmut Kohl megerősíti: ő sohasem mondta, hogy a nemzet egységéért cserébe hajlandó lenne a semlegességgel fizetni. Walters azt ajánlja, hogy a szövetségi kancellár a lehető leghamarabb találkozzon Bush elnökkel, hogy összehangolják az egyesülési folyamat további lépéseit.

Kora este Seiters egyeztet a kancellárral a Kelet-Berlinben folytatandó tárgyalásairól, aki különösen nagy hangsúlyt fektet arra, hogy az ellenzéki csoportokat minden döntésbe bevonják. A kancellár megbízta Seiterst, hogy hozza szóba Modrow-nak az NDK aggodalomra okot adó helyzetét és az áttelepülők jelentette problémát. Most minden intézkedésnek a bizalom erősítésére kell irányulnia, hogy az NDK polgárai a szülőföldjükön maradjanak. Seitersnek nyomatékosan világossá kell tennie, hogy a Stasi-reformhoz, a választási törvényhez és az elégtelen gazdasági reformokhoz kapcsolódó manipulációk tovább rombolták az emberek bizalmát.

Este a kancellári rezidencián ismét összeül a szokásos társaság. Kohl tisztában van vele, hogy a május 6-i NDK-s választások eredménye jelentősen befolyásolni fogja a Bundestag-választásokat, mivel azoknak gyakorlatilag egyfajta előválasztásai lesznek. A választási kampányhoz egyenesen kínálja magát a szlogen: „A németek kancellárja”.

1990. JANUÁR 25., CSÜTÖRTÖK

Modrow a Seitersszel folytatott tárgyaláson borúlátó elemzést ad az NDK-ban kialakult helyzetről: az állam tekintélye megrendült, a sztrájkhullám egyre terjed, az erőszak egyre nő. A kerekasztalnak már semmiféle befolyása nincs a fejleményekre.

Átad Seitersnek egy tervezetet a szerződéses közösségről, egy anyagot a pénzügyi kívánságokról, egy listát a lehetséges ipari együttműködésekéről, és közli, hogy az említett tervezet egy kormányzati dokumentum, amelyről a Kerekasztallal nem egyeztettek.

Modrow amellet kardoskodik, hogy gyorsan kezdjék is meg a tárgyalásokat, hogy egyik fél se tűnjön hiteltelennek. A választások kimenetele szerint teljesen nyílt, de azt feltételezi, hogy a „Republikánusok” a szavazatok tizenöt százalékát is elérhetik, miközben az NSZEP-PDS-nek nincs valami nagy esélye: a párt a „szétforgácsolódás” állapotában van.

1990. JANUÁR 26., PÉNTEK

A mai *Wall Street Journal* bosszantó interjút közöl Margaret Thatcherrel, amelyben a brit miniszterelnök asszony feladja eddigi tartózkodó magatartását, kendőzetlenül kifejti a véleményét a németkérdéssel kapcsolatban, s Gorbacsov védelmezőjének a szerepében tetszeleg. Ha a német egység túl gyorsan eljönne, érvel Margaret Thatcher, az alkalmasint hatalmas problémákat okozna Gorbacsov számára, aki emiatt akár meg is bukhat, ami valóságos katasztrófa lenne valamennyiünk számára. A német egységet csak akkor lehet megvalósítani, ha minden más kötelezettséget is tekintetbe veszünk. Másként az mindent destabilizálna, ami a legnagyobb mértékben sportszerűtlen lenne Gorbacsovval szemben, aki mindezt egyáltalán lehetővé tette. Margaret Thatcher kemény kritikával illette a szövetségi kormányt: Kohlnek és Genschernek alá kell rendelniük belső nemzeti céljaikat Európa hosszú távú igényeinek. Ezeket a távlati víziókat pedig bele kell verni a fejükbe. A német egység, fejt ki végül, felborítja az Európai Közösség gazdasági egyensúlyát, amelyben Nyugat-Németország már most is domináns szerepet játszik.

A kancellárt szíven ütötte ez az amerikai napilapban megjelent nyilvános kritika, és nem is akarja szó nélkül hagyni az interjút. Megbíz, hogy közöljem Mallaby nagykövettel, miszerint a kancellár ezeket a kijelentéseket szokatlanul barátságatlannak találja. Ezen kívül Kohl azt is elrendeli, hogy a következő német-brit tanácskozássra kapja meg az interjú teljes szövegét, mivel akkor majd személyesen is meg akarja beszélni a dolgot Thatcherrel, aki korábban sem telefonon, sem pedig az EK- és a NATO-csúcstalálkozókon nem fogalmazott meg vele szemben ilyen kritikát.

A *Wirtschaftswoche* mai számában azt a kérdést teszem fel az NSZEP-PDS-nek, azt akarják-e, hogy még tovább romoljon a helyzet az NDK-ban, hogy azután az

egyetlen „rendteremtő erőként” még egyszer megkapják az esélyt a befolyásuk stabilizálására? Továbbá azt is kifejttem az interjúban, hogy valamennyi európai polgár biztonsági érdekeit jobban szolgálná, ha az egyesült Németország továbbra is szilárdan kapcsolódna a Nyugathoz. Egy egységes, de semleges Németország a Keletet és a Nyugatot is arra kényszerítené, hogy lehetőleg minél nagyobb befolyást igyekezzenek szerezni Németországban. Az események ilyen kimenetele – annak minden kiszámíthatatlanságával együtt – nem állhat érdekében a Szovjetunióknak sem.

Az NDK-ban a Kerekasztal egy pártoktól független kormány felállítását javasolja.

1990. JANUÁR 28., VASÁRNAP

Az NDK-s választásokat előrehozták március 18-ra. Ebben Modrow a mai napon állapodott meg a Kerekasztallal. A helyhatósági választásokat pedig május 6-ra tűzték ki. A Kerekasztal minden pártja és minden csoportosulása delegál egy tárca nélküli minisztert „a nemzeti felelősség kormányába”.

A *Bild am Sonntag*nak adott interjújában Genscher elutasítja azt az uniópártok által felvetett követelést, hogy a jelenlegi NDK-nak az egyesült Németországban a NATO részévé kell válnia. Genscher indoklása így hangzik: „Az az egységtörekvéseink végét jelentené. Aki a NATO határait ki akarja tolni az Oderáig vagy a Neisséig, az becsapja az ajtót az egyesült Németország előtt. Az azonban, hogy mi a NATO tagjai maradunk, vitán felül áll.” Én ezzel nem értek egyet. Hogy nézne ki mindez a gyakorlatban: az egyesült Németország kétharmada a NATO-ban lenne, egyharmada pedig azon kívül?

A Saar-vidéki tartományi választásokon Oskar Lafontaine hatalmas sikert arat; ezzel biztossá vált, hogy ő lesz az SPD kancellár-jelöltje.

1990. JANUÁR 29., HÉTFŐ

A szövetségi kancellár nem is néz fel, és a „jó reggelt” köszönésekre sem válaszol, amikor a reggeli helyzetértékelőre szép libasorban bevonulunk a dolgozószobájába. Nincs is oka rá, hogy különösebben jókedvű legyen; ennél azért valamivel jobb választási eredményekre számítottunk a Saar-vidéki tartományi választásokon.

A hétvégén Bush elnök a *State of Union*-beszédére⁵⁴ készülve felhívta a Ludwigs-hafenben tartózkodó Helmut Kohlt. Közölte, hogy holnap Bonnba érkezik Bob Gates, Brent Scowcroft nemzetbiztonsági tanácsadó helyettese, valamint Larry Eagleburger külügyminiszter-helyettes, hogy leszerelési kérdésekről tárgyaljanak velünk. Kohl arról is megállapodott Bushsal, hogy február 24–25-én Camp Davidben találkoznak egymással.

Modrow és a Kerekasztal döntése, amellyel az NDK-s választásokat előrehozták március 18-ra, egyes érzelmeket vált ki: egyfelől megkönnyebbülést érzünk, mivel a fejlemények összességében felgyorsulnak és gyorsabban letisztulnak az NDK-n belüli viszonyok, másfelől nagyon nyomasztó érzés belegondolni, hogy mekkora munkát kell még elvégeznünk a választásokig. A CDU-nak, ellentétben az SPD-vel, az FDP-vel és a CSU-val, még nincs partnerpártja az NDK-ban. Ezért a szövetségi kancellár rögtön lemondja a chilei és a brazil elnök hivatali beiktatására tervezett dél-amerikai útját. Fel akarja gyorsítani fáradozásait, hogy az NDK-ban kialakítsanak egy olyan választási szövetséget, amely már megfelelő partnere lehet a CDU-nak. Ezenkívül arról is rögtön dönt, hogy ő maga is tart majd választási rendezvényeket az NDK-ban, és nem engedi át a terepet Willy Brandtnak és Hans-Dietrich Genschernek.

Modrow a Népi Kamara előtt ismét igen borús képet fest az NDK-ban kialakult helyzetről: a válság tovább éleződött, az állam még inkább elveszítette a tekintélyét. A gazdasági helyzet a sztrájkok és a termelés kiesés miatt egyre fenyegetőbb. Modrow ezzel indokolja a „nemzeti felelősség kormányának” megalakítását és a választások előrehozatalát. Mindkét dolog, Modrow szerint legalábbis, esélyt kínál a helyzet lassú, fokozatos stabilizálására. A fenyegető káosz most már Modrow-t is cselekvésre kényszerítette. Mindeközben már nincs olyan ember az NDK-ban, aki ne az összeomlásról beszélne – egy mai *Spiegel*-interjúban Ebeling tiszteletes, a DSU elnöke szó szerint így fogalmaz: „Attól félek, jön az összeomlás.” A keletnémet SPD-s Ibrahim Böhme és a „Demokrácia Most”-hoz⁵⁵ tartozó Wolfgang Ullmann is ezzel indokolja az előrehozott választások szükségességét. Böhme még egy „gazdasági és valutaunió” megteremtésének feltételét is a választásokban látja.

⁵⁴ Az amerikai elnök hagyományos éves országértékelő beszéde.

⁵⁵ A Demokratie Jetzt (DJ) az NDK-ban 1989-ben alakult német polgárjogi mozgalom.

1990. JANUÁR 30., KEDD

Reggel felhív Jacques Attali, és azt szeretné tudni, mi a véleményem a legújabb NDK-beli eseményekről. Elmondom neki, hogy a kancellár a reggeli helyzetértékelőn Modrow-nak a Népi Kamara nyitoulésén tegnap elmondott beszédét „feltáró beismerésnek” nevezte. Amikor Attali fogadást ajánl nekem arról, hogy a német egység még az év vége előtt meg fog valósulni, meglepetten felnevetek. Nyilvánvaló, hogy Párizs álláspontja még formálódik.

Délután – a Londonban, Párizsban és Rómában folytatott tárgyalások után – megérkezik Eagleburger és Gates. Tájékoztatják Kohlt, Genschert és Stoltenberget, miszerint Bush elnök a holnapi évtértékelő beszédében azzal a javaslattal akar előállni, hogy az európai központi zónában az amerikai és a szovjet csapatok létszámát egyaránt 195 000 főre csökkentse.

Az Egyesült Államok eleve jóval a megadott létszám alatt igyekszik maradni, a Szovjetunió számára azonban egyfajta felső határnak szánják ezt a számot, amelyen az nem léphet túl, és remélhetőleg a szovjetek alatta is maradnak majd. Ezzel Európában összesen 225 000 amerikai katona maradna.

Bush elnök ezzel a Szovjetunió javaslatainak szeretne elébe vágni. Ahogy azt is meg szeretné akadályozni, hogy egyes szövetségesek – mint most Belgium – egyoldalú haderőcsökkentést hajtsanak végre úgy, hogy erre nincs egy mindenki által elfogadott koncepció. A bécsi CFE-tárgyalásokat ezzel nem zavarnák, sőt inkább megkönnyítenék. A javaslat lehetőséget adna Gorbacsovnak arra, hogy csapataikat szabályszerűen és megállapodások eredményeként vonják ki Kelet-Európából. Így nem keveredne annak a gyanújába, hogy a helyi reformkormányok kényszerítették rá a csapatkivonásokat.

Eagleburger és Gates arról is beszámolnak, hogy bár Margaret Thatcher nem igazán örült a hírnek, de azért megígérte, hogy támogatja a javaslatot, ahogy Mitterrand is, aki azonban egyértelműen tudni akarta, hogy mindez nem az Egyesült Államok Európától való elszakadásának a kezdetét jelenti-e. Andreotti is támogatja a javaslatot. A kancellár azt válaszolja, hogy az ő részéről is ugyanaz a feltétel áll fent, mint amelyet Mitterrand is megnevezett. Az Amerikai Egyesült Államok barátsága és partneri kapcsolata – a forradalmi átalakulásokra tekintettel – most fontosabb az európaiak számára, mint korábban bármikor. Az európai stabilitás biztosításához változatlanul meghatározó amerikai jelenlétre van szükség. Nagyon örül neki, folytatta Kohl, hogy Bush elnök ezzel a javaslattal továbbra is a kezdeményező fél

marad, és fontosnak tartja, hogy a hagyományos fegyverzetcsökkentési tárgyalásokat még ebben az évben sikerüljön lezárni. Eagleburger egyetért a kancellárral, de azért óvatosan néhány kritikus megjegyzést is megfogalmaz azzal kapcsolatban, hogy az Európai Közösség már döntött egy EBEE-csúcs összehívásáról. A NATO-ban abban állapodtak meg, hogy erről először még csak a szervezeten belül folytatnak majd tárgyalásokat. Az Egyesült Államok keze most meg van kötve. Meg kellene találni az útját-módját annak, hogy a jövőben jobban egyeztessenek egymással.

A nap folyamán beérkeznek hozzánk Moszkvából a jelentések a Modrow-Gorbacsov-tárgyalásokról, amelyek a szovjet Németország-politika teljes fordulatára engednek következtetni. A keletnémet hírügynökség, az ADN egyik moszkvai tudósítója – az NDK-küldöttség tagjaitól szerzett információkra hivatkozva – Gorbacsov következő kijelentéseit kezdi terjeszteni: létezik egy bizonyos egyetértés egyfelől a keleten és nyugaton élő németek, másfelől pedig a négy nagyhatalom között arról, hogy Németország egyesülését elvileg soha senki ne vonja kétségbe. A németek megértették, hogy ezt a fontos kérdést, amely a németek és más európai népek sorsát egyaránt érinti, felelősségteljesen kell megoldani. Gorbacsov úgy véli, hogy ezt a kérdést nem az utcán kell megoldani. A németek problémáihoz a négy nagyhatalomnak és más európai államoknak is van közük. A németek érdekeit ugyanakkor egyáltalán nem szabad figyelmen kívül hagyni. Gorbacsov már sokszor elmondta, hogy a döntést végül a történelem fogja meghozni. Ez így is marad. Úgy véli, hogy ez a döntés már kezd is körvonalazódni.

Ha ezek a kijelentések valóban elhangzottak, akkor az azt bizonyítja, hogy Gorbacsov kezd megbarátkozni a német egység gondolatával. Ez szenzációs lenne. A fal leomlása óta még három hónap sem telt el.

Mindaz, amit Modrow a moszkvai sajtótájékoztatón elmondott, gyakorlatilag megerősíti a Kreml irányváltását: „A két német állam egyesülése jelenti az előttünk feltárolt perspektívát.” Átvesszi a „Németország, egységes hazánk” jelszavát, és kijelenti, azt az állapotot, hogy a német nemzet két államban él, az európai folyamaton belül haladják majd meg. Gorbacsovval egyetért abban, hogy most lépésről lépésre kell haladni. Modrow a szerződéses közösséget, a „konföderatív vonásokat” és a „konföderáció” felé mutató további lépéseket külön meg is nevezi. Ehhez azonban nem kellene semmiféle időbeli megkötéseket megadni, teszi hozzá az NDK miniszterelnöke. Modrow ezzel eljutott a szövetségi kancellár tízpontos tervéhez, aki teljességgel igazolva érezheti magát.

1990. JANUÁR 31., SZERDA

Gorbacsov nyilatkozata a német egységről bennünket is ugyanúgy megmozgat, mint a mai sajtót. Reggelre már ott van a kancellár asztalán a Gorbacsov-Modrow tárgyalásról kiadott TASZSZ-nyilatkozat hivatalos szövege. Ez a nyilatkozat megerősíti, hogy az NDK „társadalmi és gazdasági válságban van”, a válságot tehát nem csak mi találtuk ki. Az „NDK-ban történt újfasiszta zavargásokra” és az állítólagos „neonáci hangulatkeltésre és hangulatszításra irányuló szélsőjobboldali kísérletekre” vonatkozó panaszokat nem vesszük komolyan. Az azonban elég kellemetlen lenne, ha a szovjet vezetés elhinné ezeket az ostobaságokat, vagy ürügyként használná fel őket arra, hogy fenntartsa magának a beavatkozás lehetőségét. Ez azonban elég valószínűtlennek tűnik, különben Gorbacsov vélhetően aligha nyilatkozott volna olyan pozitívan a német egységről.

Gorbacsovnak az ADN által idézett tegnapi kijelentései egyébként a megbeszélésről kiadott TASZSZ-jelentésben már nem találhatóak meg. Habár a jelentés megemlíti Modrow „ötletét” egy „szerződéses közösségről mint a konföderáció felé tett gyakorlati lépésről”, Gorbacsovtól csak annyit idéznek, hogy a Szovjetunió „megértéssel” viseltetik „az NDK-ban és az NSZK-ban élő németek legitim érdekei és a kölcsönös eszmecsere és az együttműködés elmélyítését célzó fáradozásai” iránt. Ez kevesebb, mint amennyiben tegnap reménykedtünk, annál azonban még így is több, mint amiről az előző hetekben beszéltek.

A kormányülésen a kancellár „bátorítónak” nevezi Gorbacsov nyilatkozatát. A nyilatkozat, érvel a kancellár, számot vet az NDK-ban és a német-német kapcsolatokban az utóbbi hónapokban lezajlott történelmi fejlődéssel, amely Gorbacsov átalakításokat célzó reformpolitikája és a nyitás nélkül nem indulhatott volna meg. Kohl megismétli, hogy kész valamennyi keleti és nyugati szomszédos állammal bizalmas viszonyt kialakítva együtt dolgozni a németkérdés konstruktív megoldásáért úgy, hogy közben „az összes fél jogos biztonságpolitikai érdekeire” is tekintettel lesz.

A kirajzolódó moszkvai irányváltás alapján a kancellár lehetségesnek tartja, hogy az állami egység még gyorsabban eljöhét, mint ahogy azt eddig mindannyian feltételeztük. Ezért a kormányülésen bejelenti, hogy munkacsoportokat kíván felállítani, mivel a tulajdonigények és a jogharmonizáció problémáit most gyorsabban kell elrendezni. Ezzel egy időben a szövetségi kormány változatlan formában folytatja az NDK megsegítését. Erre az áttelepülők száma miatt továbbra is szükség van – egyedül januárban több mint 58 000 ember érkezett.

Ismét bejelentkezett Kvicinszkij nagykövet. Egyre gyakoribbak a találkozóink. Azt a megbízást kapta, hogy olvassa fel nekem a Gorbacsov és Modrow tárgyalásáról tegnap kiadott hivatalos TASZSZ-közleményt. Az az érzésem, hogy a Szovjetunió azt akarja ezzel a tudomásunkra adni, hogy ennél több nem történt. Ezután tolmácsolja a szovjet vezetés köszönetét a felajánlott élelmiszersegélyért. Érdekli őket az ajánlat, mondja a bonni szovjet nagykövet, magára a lebonyolítására a következő napokban kellene majd visszatérnünk. Ezen kívül azt is bejelenti, hogy Gorbacsov holnap vagy holnapután bizalmas üzenetet küld majd a németkérdéssel kapcsolatban.

A Németország-politikai munkacsoport, amelynek a jövőben hetente kétszer kell majd tanácskoznia, megtartja az alakuló ülését. Először is előkészítünk egy kormány-előterjesztést a kancellár mai döntése nyomán felállítandó Németország-politikai kormánybizottságról. Ennek a vezetője Seitters lesz. A testületnek állandó és nem állandó tagjai, valamint több miniszteri tárcát is átfogó munkacsoportjai is lesznek. A bizottságnak csak a döntő fontosságú feladatokkal kell foglalkoznia. A munkának most Németország állami egységének megvalósítására kell irányulnia, és biztosítania kell annak nemzetközi beágyazottságát.

Modrow látogatásának előkészítéséhez négy feladatkörben állapodunk meg, amelyeknek a napirenden kell lenniük, miután a szerződéses közösség köztes szakaszát időközben feladtuk. Ezek a következők: ideiglenes mérleget vonni a drezdai találkozó óta eltelt időszakról; további közös munkabizottságok felállítása; munkatervezés a választások utáni időszakra a konföderatív struktúrák megteremtésének céljával; a gazdasági segítség lehetőségei.

Megkapjuk az NDK-s választójogi törvény új tervezetét, amelyet tegnap hoztak nyilvánosságra. Az első átolvasás után arra jutunk, hogy nagyjából hat héttel a választások előtt ez a tervezet még mindig nem kielégítő. Az új politikai csoportosulások számára a március 18-i választásokon csak akkor lesz majd esélyegyenlőség, ha a Szövetségi Köztársaság pártjai erőteljesen támogatják őket.

A Tutzingi Evangélikus Akadémia előtt elmondott programbeszédében Genscher ma azt mondja: a „nemzeti szolidaritásban az egység azonnal elkezdődhet, és azonnal el is kell kezdődnie”. Ez, fejt ki Genscher, a „gyakorlati lépések egységét” jelenti, amely egyetlen állam semmiféle jogát, egyetlen megkötött szerződést és a szövetségi rendszereket sem érinti. Ezzel az állami egységet sok tekintetben meg lehet előlegezni, folytatja a szövetségi külügyminiszter. Majd megerősíti, hogy Németország az egység megvalósulása után is az Európai Közösség tagja marad. Ugyanez érvényes a nyugati szövetségben meglévő tagságra is. „Nem akarunk egy semleges Össz-Németországot.” Egy másik helyen Genscher megismétli azon álláspontját, hogy a NATO területét

nem lehet kelet felé kiterjeszteni, és az NDK-t nem szabad bevonni a „NATO katonai struktúráiba”. Ez gátolná a német–német közeledést. Genscher megpróbálja kijelölni a határokat, de az aggodalmait én nem osztom.

1990. FEBRUÁR 1., CSÜTÖRTÖK

Bush országértékelő beszéde valóban tartalmazza az előzetesen tudomásunkra hozott leszerelési kezdeményezést. Az amerikai elnök azt fogalmazza meg elsődleges célként, hogy haladéktalanul zárják le a hagyományos, valamint a vegyi- és stratégiai fegyverzet-ellenőrzési tárgyalásokat. Most már annak is itt az ideje, mondja Bush, hogy „kezet nyújtsunk Kelet-Európa feltörekvő demokráciáinak, és új kapcsolatokat építsünk ki a Szovjetunióval”.

A kancellár határozottan üdvözi az amerikai elnök javaslatát. Nagyon fontos lépést jelentenek, amelyek a leszerelés és a fegyverzet-ellenőrzés révén segítenek megoldani az európai biztonság megteremtésének bonyolult feladatait. Ezzel pedig a németkérdéshez kapcsolódó biztonsági kérdések is sokkal könnyebben rendezhetők. Ahhoz, hogy Bush javaslati valósággá váljanak, vagyis a központi zónában mindkét világhatalom egyaránt 195 000 főre csökkentse a haderejét, a szovjet haderőnek majdnem a felét ki kell vonni az NDK-ból. Ez egy igen jelentős előrelépés lenne. A német egységet csak így, az összeurópai megoldásokkal együtt lehet megteremteni. Nagyon örömteli, ahogy Bush és Baker előkészítik ehhez a talajt a számunkra. Kelet-Berlinben Modrow egy sajtótájékoztató keretében előadja a „Németországért, egységes hazánkért – egy egységes Németországhoz vezető út koncepciója” címet viselő tervezetét. Modrow a következő lépcsőfokokat nevezi meg: szerződéses közösség konföderatív elemekkel, konföderáció, egységes német állam egy német föderáció vagy egy német szövetség alakjában. Ugyanakkor „az NDK és az NSZK katonai semlegességét” követeli, már a „föderáció felé vezető úton” is.

Ezek a javaslatok Ulbricht és Grotewohl⁵⁶ ötvenes években tett javaslataira emlékeztetnek bennünket. A mai felvetésével Modrow megpróbálja az újraegyesülési vitát az NSZEP–PDS elképzeléseinek az irányába terelni, és növelni pártja választási esélyeit. Nem fog sikerülni neki, viszont a javaslata a mi malmunkra hajtja a vizet.

A szövetségi kancellár a nyilvánosság előtt kijelenti, hogy most már Modrow is egyértelműen hitet tett Németország állami egysége mellett. A semlegességi követ-

lést azonban határozottan visszautasítja. Ez ellentmondana az „összeurópai egyesülési folyamat” logikájának, amelyről maga Modrow is beszélt. A semlegesség elszigetelné Németországot Európában.

Este Helmut Kohl Nyugat-Berlinben találkozik Lothar de Maizière-rel, a kelet-német CDU, Wolfgang Schnurral, a Demokratikus Ébredés és Hans-Wilhelm Ebelinggel, a DSU elnökével. Egy, a március 18-i választásokon induló szövetség előkészítéséről tárgyalnak.

1990. FEBRUÁR 2., PÉNTEK

Végre megvan Helmut Kohl és Mihail Gorbacsov találkozájának időpontja. Délután Kvicinszkij átadja a kancellárnak a szovjet elnök korábban beharangozott személyes üzenetét, amelyben Gorbacsov még Kohl és Modrow holnapi davosi találkozója előtt közli, hogy egyetért egy „szerződéses közösség mint a két német állam közötti konföderációhoz vezető út egy szakaszának” megvalósításával. Ezzel egyidejűleg meghívja a szövetségi kancellárt egy négyszemközi tárgyalásra február 9-re Moszkvába. A kancellár belepillant a naptárba, majd azt kéri, hogy inkább február 10-re vagy 11-re tűzzék ki a látogatást.

Bosszankodás Dumas miatt. A francia külügyminiszter tegnap Berlinben egy, a Lengyelország nyugati határára vonatkozó kérdésre azt mondta: nem túl ésszerű a választ tovább halogatni és az új parlamentre várni. Mi akadályozza meg a két Németország parlamentjét abban, teszi fel a kérdést Dumas, hogy bizonyítsa eltökéltségét?

A kancellár utasítja a kormányzóvivőt egy nyilatkozat kiadására, amely még egyszer hangsúlyozza: már javasolta, hogy a március 18-i népi kamarai választások után a két szabadon választott német parlament fogadjon el egy azonos szövegű, az 1989. november 8-i Bundestag-határozaton alapuló nyilatkozatot. Kohl most először egészíti ki ezt a javaslatot két követeléssel: a lengyeleknek le kell mondaniuk a további jóvátételről, és kilátásba kell helyezniük a Lengyelországban élő németek jogainak szerződésben való szabályozását. A kancellár ezzel kettős célt követ: belpolitikailag be akarja biztosítani az Odera–Neisse-határ elismerését, és elébe akar vágni az olyan lengyel követeléseknek, mint amilyenekkel a lengyel parlament elnöke a Szövetségi Köztársaságban tett látogatása során állt elő, amikor 200 milliárd nyugatnémet márkás nagyságrendű jóvátételről beszélt.

Elkezdődik a vita az NDK-val a gazdasági és valutaunióról. Ingrid Matthäus-Maier és Wolfgang Roth az SPD-ből azt követelik, hogy a Németországi Szövetségi

⁵⁶ Otto Grotewohl 1949 és 1964 között az NDK első miniszterelnöke volt.

Köztársaság és az NDK között legkésőbb 1991-re jöjjön létre egy „nyugatnémet márkás valutaunió”. Az SPD tervezete a lényegi pontok többségében megegyezik a szövetségi kormány „Lépések a német gazdasági egység megvalósítása felé” elnevezésű koncepciójával.

Waigel pénzügyminiszter két modellt tart lehetségesnek: az első lépcsőzetes piacgazdasági reformokat irányoz elő, hogy így teremtsenek meg egy egymáshoz közeledő termelési színvonalú, egységes gazdasági teret. Ennek a reformútnak a végét az egységes valuta jelentené. A Szövetségi Bank is ezt az elképzelést támogatja. Waigel elismeri, hogy ez a modell nemzetgazdaságilag jól megalapozható, de időt és türelmet igényel. Az alternatív modell abból indul ki, hogy a nyugatnémet márka *de facto* már úgyszólván fizetőeszköznek számít az NDK-ban. A nyugatnémet márka hivatalos fizetőeszközként történő közvetlen bevezetésére az NDK-ban azért volna szükség, hogy meggyőző jövőképet adjanak az ott élő embereknek. Ezt az utat gazdasági reformokkal kellene összekapcsolni. Waigel megfogalmaz egy fontos dolgot: „Ha az NDK polgárai ezt a bátor utat akarják választani, akkor mi nem fogunk elzárkózni tőle.”

1990. FEBRUÁR 3., SZOMBAT

A davosi Világgaazdasági Fórumon megtartott beszédében Helmut Kohl most először fogalmaz meg távlati elképzeléseket egy szövetségi rendszereken átnyúló, biztonsági struktúrák formájában kialakítandó jövőbeli európai biztonsági architektúráról, valamint a Nyugat és a Kelet közötti erősebb együttműködésről. Ezzel együtt az általa képviselt Európa-politika fő célkitűzéseit is kifejti. Ebbe a keretbe helyezi be Németország-politikai koncepcióját.

A szövetségi kancellár egy egyórás megbeszélés erejéig találkozik Modrow-val, aki beszámol róla, hogy az NDK-ban mostanra már teljesen a kormánytól és a Kerekasztaltól függetlenül zajlanak az események. Ezért akarja felállítani a nemzeti felelősség kormányát. Ez nem valamiféle választási taktika, ugyanúgy nem az, ahogy a választások előrehozása sem. Németország-politikai koncepcióját azért tárta a nyilvánosság elé, mert az emberek továbbra is elhagyják az NDK-t. Az elképzeléseit sem a kormánytagokkal, sem a Kerekasztallal nem egyeztetette. A lakosság egyre növekvő nyugtalansága nem hagyott neki más választást.

A drezdai találkozó jól sikerült, a helyzet az új évig viszonylag stabil volt. Most már a helyi közigazgatás is szétesik. Elkerülhetetlen, hogy a két állam összeolvadjon. Az események örült tempóban haladnak előre. Nem akar elmenekülni a felelős-

ség elől, mondja Modrow, hazafiasságból cselekszik. Az embereknek jövőképet kell adni. A Szövetségi Köztársaságból sürgős segílyre van szükség. Ahhoz, hogy kihúzza márciusig, szüksége van tizenöt milliárd nyugatnémet márkára. A kancellár felveti a valutakérdést. Modrow a nyugatnémet márkát tartja az egyedüli lehetséges fizetőeszköznek. Megállapodnak egy munkacsoport felállításáról.

Délután a müncheni hadtudományi konferencián⁵⁷ Brent Scrowcroft amerikai nemzetbiztonsági tanácsadó az európai stratégiai helyzet alapvető megváltozásáról beszél. Megerősíti, hogy az Egyesült Államoknak „továbbra is fennálló kötelezettségei” vannak Európával szemben, és Genschert idézi, aki ezeket „a béke és a stabilitás feltételeinek” nevezte.

Fontos Scrowcroft azon kijelentése, hogy az Egyesült Államok Nyugat-Európa egyesülését „alapvető stratégiai megfontolásokból” adódóan „minden erejével” támogatja. Európa megerősödése a Nyugat megerősödését jelenti. Ebben a pontban az amerikai kormány „teljesen egységes”. Scrowcroft ezt a támogatást határozottan kiterjeszti az európai együttműködés gazdasági, politikai és katonai területeire is. Ezt ilyen egyértelműen még sohasem mondták ki. Scrowcroft azon kijelentése is nagyon örömteli, hogy Bush a hagyományos fegyverzet-csökkentési tárgyalások „mielőbbi eredményes lezárását” akarja. Az EBEE-csúccsal kapcsolatban azonban a külpolitikai tanácsadó már óvatosabban fogalmaz: „Az Egyesült Államok még gondolkodik a dolgon.”

Brent meglepően pozitívan nyilatkozik a Nyugat-európai Unióval, a német-francia katonai együttműködéssel, valamint a brit és francia nukleáris haderővel kapcsolatban; már-már szenzációszámba megy az a mondata, hogy „legfőbb ideje, hogy a biztonságpolitika terén megjelenjen egy »európai tényező«”.

Este a Bayerischer Hofban⁵⁸ beszéllek Brent Scrowcrofttal és Bob Blackwillel⁵⁹. Brent azt kéri, hogy a németkérdésben továbbra is a lehető legbizalmasabban konzultáljunk egymással. Teljesen lenyűgözi a fejlemények tempója, és úgy véli, hogy a március 18-i választások után minden nagyon gyorsan az egység felé haladhat. Gorbacsov tájékoztatta őket arról, hogy nemsokára találkozni fog Kohllal, ami elég szokatlan dolog. Baker közvetlenül azelőtt a találkozó előtt tárgyal majd Moszkvában Sevardnadzéval.

⁵⁷ Biztonságpolitikai konferencia, ezen a néven 1962 óta; 1992-től müncheni biztonságpolitikai fórum néven szervezik minden év februárjában.

⁵⁸ Előkelő luxushotel München belvárosában, ahol előszeretettel szállnak meg hírességek és hivatalos vendégek.

⁵⁹ Külpolitikai tanácsadó, diplomata.

Megállapodunk, hogy a kancellárt erről a találkozóról még a Gorbacsovval folytatandó tárgyalása előtt tájékoztatni fogják.

Milyen biztosíték van a Szovjetunió kezében a szövetségi kormánnyal szemben, kérdezi Brent. Én erre teszek egy utalást a négyhatalmi felelősségre. Ebben az Egyesült Államok nem fog részt venni, feleli Brent. Ez is habozásra készíti őket az EBEÉ-csúcs elfogadását illetően, mivel a Szovjetunió a csúcstalálkozót esetleg megpróbálhatná egy Németországra vonatkozó pót-békekonferenciává alakítani.

1990. FEBRUÁR 5., HÉTFŐ

A mai sajtóban csak úgy sorjáznak a tudósítások az NDK gazdaságának drámai, összeomlással fenyegető helyzetéről. Kohl arról számol be, hogy Modrow jellemezte ezekkel a szavakkal az országa helyzetét Davosban. A mai *Spiegel*-ben de Maizière is azt fejtegeti, hogy a helyzet annyira bizonytalan, hogy „az összeomlást sem lehet kizárni”. Ennek a tudatában a svájci rádióknak nyilatkozva még Modrow is eljutott annak a belátásáig, hogy Németország egyesülése a semlegesség vállalása nélkül is lehetséges.

A Németország-politikai munkacsoport a mai napon kétszer ülésezik. Az NDK-beli választások utáni időre elképzelhető különböző forgatókönyvekről beszélgetünk. Ezek az Alaptörvény 23. cikkelyének megfelelő azonnali és új kormány alakítása nélküli csatlakozástól az Alaptörvény 146. cikkelyének megfelelő csatlakozásig terjednek, amely szerint az NDK kormánya továbbra is hivatalban marad. Ezenfelül most már a gazdasági és valutaunió azonnali bevezetését sem zárjuk ki. A nemzetközi beágyazottság tekintetében abban mindenki egyetért, hogy a Gorbacsovval és Bush-sal folytatott tárgyalások után gyorsan ki kell dolgozni egy azonnali cselekvési tervet.

A kancellár telefonon beszél Mitterrand-nal. Vákolja neki az NDK-ban kialakult helyzetet, és tájékoztatja a küszöbönálló tárgyalásról Gorbacsovval. Mivel nagyon fontosnak tartja a szoros egyeztetést, ezért Bushhoz és Thatcherhez hasonlóan a francia elnököt is rögtön tájékoztatni fogja, amint visszatér Moszkvából. Mitterrand kiemeli a folyamatos egyeztetések fontosságát, még akkor is, ha közte és a szövetségi kancellár között semmiféle probléma nem merült fel, habár a sajtóban ezt állítják. Nagyon örülne neki, ha a kancellárt a közeljövőben vendégül láthatná Párizsban, de ő maga is szívesen ellátogatna Németországba.

Jim Baker amerikai külügyminiszter a bonni nagykövetségen keresztül értesítette a szövetségi kancellárt, hogy a Genscherrel folytatott tárgyalásairól tájékoztatni fogja.

Ez az üzenet több mint szokatlan. Walters amerikai nagykövet arról számol be nekem, hogy három fontos pontról volt szó: Baker és Genscher egyetértettek egymással abban, nem szabad hagyni, hogy Németországgal kapcsolatban összeüljön egy négyhatalmi konferencia. Azt, hogy a négy nagyhatalom plusz a két német állam folytasson tárgyalásokat, Genscher – a tudósítás szerint – nem támogatta, de az NDK-s választások utáni időszakra vonatkozóan nem is zárta ki. Az Egyesült Államok és az EK Bizottsága közötti együttműködést erősíteni kell, amihez Genscher javaslatokat akar kidolgozni. Mindent el kell kerülni, ami diszkriminálná a Szovjetuniót.

Kelet-Berlinben Modrow megalakítja a „nemzeti felelősség kormányát”. Az ellenzéki pártok és csoportosulások soraiból nyolc tárca nélküli minisztert választanak.

Helmut Kohl segítségével Nyugat-Berlinben megalapítják a „Szövetség Németorszáért” elnevezésű választási szövetséget, amely a keletnémet CDU-ból, a DSU-ból és a Demokratikus Ébredésből áll. Ezzel végre a CDU is megtalálta a maga kelet-németországi partnerét.

1990. FEBRUÁR 6., KEDD

Délután a szövetségi kancellár teljes meglepetést okozva bejelenti a CDU/CSU Bundestag-frakciója előtt, hogy „az NDK-val haladéktalanul tárgyalásokat kezdeményez a valutaunióról és a gazdasági reformokról”. Az NDK gazdasági helyzetére, valamint az áttelepülők folyamatosan növekvő számára tekintettel már napok óta egy ilyen lépés megtételét mérlegeljük. A megfontolásunk a következő volt: ha nem akarjuk, hogy az emberek menjenek oda, ahol a nyugatnémet márka van, akkor a nyugatnémet márkát kell odavinni hozzájuk. Eddig csak az volt nyitott kérdés, hogy mikor hozzuk meg ezt a döntést.

Amikor azonban ma reggel Stuttgartból felhívott Gerhard Mayer-Vorfelder⁶⁰, és mintegy mellékesen elmesélte, hogy Lothar Späth⁶¹ holnap a tartományi gyűlésben egy kormánynyilatkozatban fejt ki a Németország-politikai elképzeléseit, és ebből az alkalomból a gazdasági és valutaunió követelésével akar előállni, azt tanácsoltam a kancellárnak, hogy ragadja magához a kezdeményezést. Kohl egy kissé idegesen fo-

⁶⁰ 1980 és 2001 között Baden-Württemberg tartomány CDU képviselője, 2001–2006 között a Német Labdarúgó Szövetség elnöke.

⁶¹ Kereszténydemokrata politikus, 1978 és 1991 között Baden-Württemberg tartomány miniszterelnöke.

gadta a javaslatomat. Dühíti, hogy Späth ismét egyeztetés nélkül szeretne bejelenteni egy ilyen döntő jelentőségű lépést.

Ezt követően Seittersszel még mérlegeltük azokat az érveket és ellenérveket, amelyek a valutaunió jelen időpontban történő kancellári bejelentésével kapcsolatban felmerülhettek: bölcs dolog ezt az intézkedést közvetlenül a szövetségi kancellár moszkvai látogatása előtt nyilvánosságra hozni? Hogyan indokoljuk ezt a bejelentést a négy nagyhatalomnak? Tisztában voltunk vele, hogy egy ilyen, a gazdasági és valutaunióról hozott döntéssel megtennénk az első jelentős gyakorlati lépést a német egység felé vezető úton. Végül mégis úgy találtuk helyesnek, ha egy ilyen kezdeményezésre teszünk javaslatot a kancellárnak. Egyelőre csupán egy szándéknyilatkozatról lenne szó, így elég idő maradna arra is, hogy az intézkedéshez szükséges bel- és külpolitikai egyeztetéseket is korrekt módon elvégezhessük.

1990. FEBRUÁR 7., SZERDA

A mai kormányülés legfontosabb napirendi pontja a döntéshozatal a kancellár gazdasági és valutaunióra vonatkozó javaslatáról. Ezért a mai kormányülésen a kormánykoalíció pártelnökei és frakcióvezetői, valamint Karl Otto Pöhl, a Szövetségi Bank elnöke is részt vesz. A kancellár még egyszer megindokolja a javaslatát: az NDK-beli események kétségtelenül drámaiak, de arra, hogy ennyire kiéleződik a helyzet, senki sem számított. Az állami autoritás összeomlott, az államigazgatás megbénult, és általánosan egyre nagyobb a félelem. Afelől is kétségei vannak, jelenti ki Kohl, hogy az NDK egyáltalán még kormányozható állapotban van-e, Modrow nem biztos benne, hogy ki tudja húzni március 18-ig; a Kerekasztal oldalán pedig hiányzik a hozzáértés. A Szövetségi Köztársaságban senki sem akarja felgyorsítani az NDK széthullási folyamatát, azonban az is bizonyos, hogy a helyzetet a választási küzdelem nem fogja megkönnyíteni. Kohl hangsúlyozza, hogy a pénz önmagában nem jelent kiutat, ha nem kerül sor alapvető reformokra. Tegnap a pártelnöki megbeszélésen megegyezésre jutottak Lambsdorff gróffal és Theo Waigellel abban a kérdésben, hogy közvetlenül a választások után meg kell kezdeni a tárgyalásokat a föderatív struktúrák kialakításáról. Ennek a politikának az a célja, folytatja Kohl, hogy stabilizálja az NDK helyzetét; ez a Szovjetunió érdeke is, ezért Kohl lehetségesnek tartja, hogy egyezsége jussanak vele.

Waigel gazdasági miniszter megerősíti a szövetségi kancellárnak, hogy a Szövetségi Bank, valamint a Gazdasági Minisztérium és a Pénzügyminisztérium teljesen egyet-

ért vele ebben. Ők a fokozatos bevezetést látták volna a legszívesebben, ahhoz azonban időre lett volna szükség. A valutaunióknak azonban a közös gazdasági rendszer a feltétele, ami gazdasági reformokat feltételez az NDK-ban. A valutaunióknak három különböző útja képzelhető el, magyarázza Waigel. Először is a „megkoronázás”, ami azt jelenti, hogy a valutauniót csak akkor vezetik be, amikor már megtörténtek a gazdasági reformok. Másodszor, megállapíthatnak egy rögzített, a Szövetségi Bank által garantált átváltási árfolyamot a nyugatnémet és a keletnémet márka között. Harmadszor pedig azonnali hatállyal bevezethetik a nyugatnémet márkát mint általános fizetőeszközt az NDK-ban. Ez a lépés bizonyára elég szokatlan lenne, ugyanakkor erre is fel kell készülni. Az NDK monetáris és pénzügyi politikáját ez esetben azonnal alá kell rendelni a Szövetségi Banknak, az NDK-nak pedig át kell vennie a gazdasági rendszerünket. Elsősorban a munkaerőpiacon kell majd jelentős átmeneti problémákra számítani. Bármelyik megoldás legyen is, azt végig kell gondolni a Szövetségi Bankkal együtt, amelyre különösen nagy felelősség hárul.

Karl Otto Pöhl ebben a dologban semmilyen említésre méltó véleménykülönbséget nem lát. A szövetségi kormánynak kell döntenie és magára vállalnia a felelősséget, mivel az NDK nyilvánvalóan a felbomlás állapotában van, és egy azonnali fizetési mérleg-válság küszöbén áll. Modrow a következő héten kölcsönt fog kérni a fizetési mérleg kiigazítására, hogy elkerüljék az államcsődöt. Bizonyára okosabb dolog lenne a keletnémet márkát lépésről lépésre konvertibilissé tenni, de ezt az elképzelést a valóság mostanra már meghaladta, mivel az NDK polgárai nyugatnémet márkát szeretnének. A fokozatos megoldás már nem lehetséges, és ezért a szövetségi kancellár gazdasági és valutaunióra vonatkozó elképzelése helyes; ténylegesen már csak ez a modell jöhet szóba, érvel a Szövetségi Bank elnöke. Habár óriási összegek átutalására lesz szükség, ezektől a hatalmas számoktól azonban nem szabad megriadnunk. A végén Németország tehetősebb lesz, mint most, zárja le a gondolatait Pöhl.

Wolfgang Mischnik is az NDK küszöbönálló összeomlásáról beszél. A helyzet most valóban olyan komoly, mondja, mint ahogy azt a kancellár bemutatta, vagy még komolyabb. Lambsdorff gróf is kizárja a lépésről lépésre történő haladást. Az ülés végén teljes az egyetértés abban, hogy a gazdasági és valutauniót kell megcélózni. Ezenkívül a kabinet arról is egyhangú döntést hozott, hogy közvetlenül március 18. után tárgyalásokat kezdenek az NDK-val a konföderatív struktúrák kiépítéséről.

Ma arról is döntés születik, hogy a szövetségi kancellár elnökletével felállításra kerül egy „Német egység” elnevezésű kormánybizottság. Ennek keretei között több munkacsoport működését is előirányozták, amelyek a valutaunióval, a gazdasági reformokkal, a munka- és szociális rend összehangolásával, a jogharmonizációval,

az állami struktúrákkal, valamint a társadalmi renddel, a kül- és biztonságpolitikai összefüggésekkel foglalkoznak majd.

Délután Helmut Kohl találkozik Krysstof Skubiszewski lengyel külügyminiszterrel: a megbeszélésen a német gazdasági és pénzügyi segítségről és az egyesülési folyamat kérdéseiről esik szó. Skubiszewski az NDK-t „egy kormány nélküli országnak” nevezi, ahol a helyzet teljesen kaotikus, és ahol gyors intézkedésekre van szükség. Ő maga Németország megosztottságát mindig is mesterségesnek tartotta. A külügyminiszter szerint az egyesülésnek európai védőernyő alatt kellene megtörténnie. Oszlja a szövetségi kancellár nézetét, hogy Németországot nem szabad semleges állammá tenni.

A NATO Tanácsa a mai napon megszavazza egy EBEÉ-csúcs összehívását; az Egyesült Államok beadta a derekát.

1990. FEBRUÁR 8., CSÜTÖRTÖK

Reggel a helyzetértékelőn Helmut Kohl nagyon elégedettnek tűnik a valutaunióval kapcsolatos nyilatkozattal, amelyet Pöhl szövetségi bankelnök tegnap este hozott nyilvánosságra a televízióban. Pöhl annak a szükségességéről beszélt, hogy jövőképet kell adni az NDK-ban élő embereknek. A valutauniónak az lenne az egyetlen alternatívája, ha az emberek áttelepülnének az NSZK-ba, és akkor az NDK összeomlik. Ezért kellett nekünk „ezt a történelmi döntést mindenféle kufárkodás, kicsinyesség nélkül vállalnunk”. A kancellár Pöhl televíziós szereplését egy különösen jól sikerült példaként említi arra, hogyan kell egy kényes politikai döntést jól „eladni”.

A Németország-politikai munkacsoportban mindezek tudatában megvitadjuk a valutaunióval kapcsolatos érvelési lehetőségeket és azokat a dokumentumokat, amelyeket a kancellárnak át kell adnia Modrow-nak. Nem szeretnénk azt a benyomást kelteni, mintha ultimátumszerű követeléseket kényszerítenénk rá az NDK-ra. Ha Modrow vagy az újonnan megválasztott NDK-s kormány vonakodna, akkor vissza kell térnünk a lépcsőzetes tervezethez.

Este Helmut Kohl kifejti a CDU elnöksége előtt, ha a pártunió hagyja, hogy az országunk ebben a sorsfordító helyzetben pénzügyi félelmektől vezérelve visszariadjon az egységtől, akkor azzal a Szövetségi Köztársaság örökre lejárhatja magát a történelem színe előtt.

Moszkvában a tegnapi napon Sevardnadze előzetes egyeztetés nélkül és meglepetést keltve nyilvánosságra hozta a szövetségi kancellár moszkvai látogatásának időpontját.

A Moszkvában tegnap befejeződött KB-ülés megmutatta, hogy a németkérdés belpolitikai viták tárgyává vált. A konzervatív erők arra használják fel, hogy összefogjanak Sevardnadze „új gondolkodásnak” elnevezett külpolitikája ellen. Jegor Ligacsov⁶² figyelmeztetett az NDK „lenyelésének” egyre növekvő veszélyére, a „megbocsáthatatlan rövidlátásra”, valamint a hatalmas gazdasági és katonai potenciállal rendelkező Németország létrejöttére, a „háború után kialakult határok felülvizsgálatára” és egy „új Münchenre” is.

A szövetségi kancellár küszöbönálló látogatása szempontjából azonban fontos, hogy a KB-ülés Gorbacsovot és politikáját illetően összességében nagyon biztatón zajlott. Gorbacsov megerősödve hagyta el az ülést. A reformerek most már Moszkvában sem arról vitatkoznak, hogy Németország egyesül-e, hanem csak arról, hogy mikor és hogyan.

1990. FEBRUÁR 9., PÉNTEK

Moszkvai útja előtt a három nyugati nagyhatalom képviselői még egyszer biztosították a kancellárt a támogatásukról. Dumas francia külügyminiszter a *Die Welt*-nek adott interjúja szerint úgy látja, hogy az újraegyesülés kézzelfogható közelségbe került. Emellett elutasítja Németország semlegességét, mivel „a semleges Németország” egy instabil Európa góca lenne.

Tegnap az alsóház ülésén Margaret Thatcher is „valószínűnek” nevezte Németország egyesülését. Charles Powell, aki ugyanazt a pozíciót tölti be a Downing Street 10-ben, mint amit én Bonnban, egy háromórás beszélgetésben ezen túlmenően kifejti nekem, hogyan viszonyul Margaret Thatcher Németországhoz. A miniszterelnök asszony egy másik korosztályhoz tartozik, mint ő, magyarázza Powell, az ő gondolkodása még abban a korban alakult ki, amikor Nagy-Britannia és Németország között egy „cultural gap” (kulturális szakadék) volt. Thatcher asszony nagyon kényelmetlenül (uneasy) érzi magát, amikor elképzel egy nagy és erős Németországot.

Ezért aztán az ő számára azok a következmények a legfontosabbak, amelyek Németország egyesüléséből adódnak. Thatcher azt akarja, hogy a Szovjetuniót is bevonják. Powell egészen különlegesnek nevezi a Thatcher és Gorbacsov között kialakult kapcsolatot. Ezért szeretne a miniszterelnök asszony egy olyan konferenciát, amelyen

⁶² 1985 és 1990 között az SZKP KB titkára, a peresztrojka radikális ellenzékének vezetője.

a négy nagyhatalom és a két német állam is részt vesz. Ezzel a kettő plusz négyes tanácskozással a német egységet be kell illeszteni az új európai rendbe, véli Thatcher. Különösen fontosak számára a NATO-ra gyakorolt hatások, mivel a NATO Németország nélkül elveszítené a jelentőségét. Ugyanígy az Európai Közösséget érintő pénzügyi következmények miatt is aggódik. Támogatja egy EBEE-csúcs összehívását, annak azonban nem szabad egyfajta pót-békekonferenciává alakulnia. A szovjet vezetés félhivatalosan már jelezte neki, hogy érdekelt lenne az egyesült Németország semlegessé tételében, amit azonban Margaret Thatcher határozottan elutasított. A miniszterelnök asszony szívesen tárgyalna személyesen a szövetségi kancellárral, teszi hozzá Powell, ugyanis utál telefonon beszélgetni.

George Bush egy táviratban különösen a négy nagyhatalom szerepével és felelősségével foglalkozik, és biztosítja a kancellárt, nem fogja hagyni, hogy Moszkva a négyhatalmi mechanizmust eszközként felhasználva egy olyan Németország megteremtésére kényszerítse a szövetségi kancellárt, amely a létrehozás módját és sebességét tekintve a szovjet érdekeknek felel meg. Arról, hogy az egyesült Németország milyen szerepet játsszon a szövetségben, a német népnek kell döntenie. Ezért is fogadta mély elégedettséggel, hogy a szövetségi kancellár biztosította: elutasítja az ország semlegességét, Németországnak a NATO-ban kell maradnia. Bush támogatja azt az elképzelést, hogy az NDK területe a szövetségben különleges katonai státuszt kapjon. A NATO maga is átalakítja majd a feladatait, és jobban hangsúlyozza majd politikai szerepét.

Bush megígéri Kohlnek, hogy Baker külügyminiszter tárgyalásairól, aki a mai és a holnapi napot Moszkvában tölti, még a Gorbacsovval folytatandó találkozása előtt tájékoztatni fogják.

Végül pedig csodálatát fejezi ki a kancellárnak amiatt, ahogy az az utóbbi hónapok kihívásaival igazi vezető személyiséghez méltóan birkózott meg.

Délben, ahogy azt minden fontos külföldi látogatás előtt szoktam, háttérbeszélést folytatok újságírókkal a Szövetségi Sajtóhivatalban a szövetségi kancellár különbözőálló moszkvai látogatásáról. Mint mindig, most is az a szabály, hogy idézni csak a forrás megnevezése nélkül szabad. Kiemelem, hogy a másnapi tárgyalások Gorbacsovval kulcsfontosságúak lesznek a jövőbeli európai biztonság és együttműködés tekintetében, hosszú távra meghatározzák majd a német-szovjet kapcsolatokat, valamint az egyesülési folyamat formáját és ütemét. A tárgyalások középpontjában az NDK helyzete és az NDK-s fejlemények állnak. Mi úgy látjuk, hogy az ottani események drámaiságát külföldön, és így a Szovjetunióban sem ismerték még fel teljes egészében. Most az a legfontosabb, hogy elkerüljük a fenyegető káoszt, amelyről Gorbacsov is mindig tartott.

A tárgyalások másik súlypontját az összeurópai fejlődés jelenti, amelybe a német-kérdésnek is be kell illeszkednie. Ezért kerül majd az előtérbe az EBEE-folyamat és a tervezett EBEE-csúcs. Ebben az összefüggésben fogalmazott meg a mai napon egy Potsdamban elmondott beszédében Genscher különféle javaslatokat az EBEE-folyamat intézményesítésére.

Nagy feltűnést kelt a válaszom arra a kérdésre, hogy tulajdonképpen mik is azok „a drámai fejlemények” az NDK-ban, amelyekről Pöhl is beszélt. Én három pontot nevezek meg, először is az állami autoritás drasztikus hanyatlását: a Modrow-kormány döntéseit egyre ritkábban hajtják végre. Másodszor a fenyegető gazdasági összeomlást: kezd kirajzolódni, hogy az NDK néhány napon belül teljesen fizetéseképtelen lesz, és jelentős stabilitási segélyekre lesz szüksége. Harmadrészt pedig az áttelepülőkre vonatkozó számadatokat, amelyek februárban ismét magasabbak voltak, mint januárban: az NDK vezetésében egyesek már abban is kételkednek, hogy egyáltalán kihúzzhatják a márciusi választásokig. Habár Modrow, Späth, de Maiziére és Pöhl az elmúlt napokban és hetekben nagyon hasonlóan nyilatkoztak az NDK helyzetéről, olyan érzésem van, mintha egy darázs-fészekbe nyúltam volna. Annak összefoglalása, amit tulajdonképpen már mindenki tudott, a nap híre lesz.

Szabad jelzés Moszkvában

1990. FEBRUÁR 10., SZOMBAT

A moszkvai látogatással kapcsolatos tegnapi háttérbeszélgetésem uralja az újságok címlapjait. Egyesek azt feltételezik, hogy a szövetségi kancellár megbízásából cselekedtem, mert így akar nyomást gyakorolni a Kremlre. Ebből azonban egy szó sem igaz, Helmut Kohl ugyanúgy kritikával fogadja a nyilatkozatomat, mint ahogy sokan mások is. Hans-Dietrich Genscher és még néhányan pedig csak négy szemközt adnak nekem igazat.

Reggel kilenckor száll fel velünk a repülőgép Moszkva felé. Kohl és Genscher egyeztetnek a tárgyalások irányvonaláról. Abban teljesen egyetértenek, hogy a tárgyalásaik folyamán mindkettejüknek egyértelműen be kell mutatniuk az NDK-ban kialakult rettenetes helyzetet.

Azt, hogy délután két órakor a Vnukovo-2 repülőtéren legnagyobb meglepetésünkre Sevardnadze jelenik meg az üdvözlésünkre, biztató jelnek tekintjük. Sevardnadze beül a kancellár autójába, és felkíséri a Lenin-hegyen álló vendégházig. A repülőtéren Klaus Blech moszkvai nagykövetünk a kezembe nyomja Baker Kohlnek szóló levelét. Az ígért beszámoló van benne a Gorbacsovval és Sevardnadzéval folytatott tárgyalásairól.

Baker beszámol róla, hogy a fegyverzetellenőrzés, a regionális kérdések, a bilaterális kapcsolatok, az emberi jogok és a transznacionális kérdések valamennyi területén jelentős előrelépések történtek.

A németkérdést Gorbacsov és Sevardnadze is egyaránt szóba hozta. Azon a kancellár nem fog meglepődni, írja Baker, hogy a szovjetek aggódnak. Az egyesülést azonban elkerülhetetlennek tartják. Aggodalmukat az okozza, hogy a német egység Európában instabilitáshoz és bizonytalansághoz vezethet, és nem elég eltökélt a németek szándéka, hogy a jelenlegi határokat a jövőben is elismerjék.

Baker elmagyarázta nekik, folytatódik a beszámoló, hogy Kohl ezeket az aggodalmakat megérti, de a németek csak maguk dönthetnek a saját sorsukról. Az egység

elkerülhetetlen, és az egyesülési folyamat a választások után nagyon gyorsan halad majd.

Baker abban egyetértett szovjet tárgyalópartnereivel, hogy az egyesülési folyamat belső és külső aspektusait el kell választani egymástól. Találni kell egy olyan keretet, amelyben az utóbbiakról tárgyalni lehet. A négyhatalmi tárgyalások azonban nem alkalmasak erre, mivel a németek azzal sohasem értenének egyet. Baker a kettő plusz négyes megállapodásokban látta az egyetlen járható utat, amelyen előre lehetne jutni. Ilyen keretek között kell majd az NDK-beli választások után megkezdeni a tárgyalásokat, már ha a németek is egyetértenek vele. Gorbacsov ezt lehetségesnek nevezte, de nem kötelezte el magát mellette.

A NATO-tagság kérdése is szóba került. Gorbacsov késznek mutatkozott valamenynyire megoldási lehetőséget megfontolás tárgyává tenni, de hozzátette, hogy a NATO kiterjesztését nem tudná elfogadni. Kohl és Genschert láthatóan megnyugtatta ez a nagy segítséget jelentő és precíz tájékoztatás.

Néhány perccel négy előtt a Kremlhez hajtunk, ahol Gorbacsov barátságosan, de a legutóbbi bonni látogatásához képest érezhetően hűvösebben fogadja a kancellárt. Gorbacsov és Kohl nagy vakuvillóság közepette helyet foglal egy hosszú asztalnál, és csak mi ketten Anatolij Csernyajevvel, az elnök személyes tanácsadójával, valamint a két tolmács tartunk velük. Amikor kiteszem a jegyzetombóm mellé az asztalra Gorbacsov könyvének, a *Peresztrojka*nak a német kiadását, a szövetségi kancellár rögtön odadobja az elnök elé, azzal a kéréssel, hogy dedikálja nekem a könyvét. Gorbacsov meglepettnak tűnik, és egyelőre félre teszi a könyvet.

Miután a fotósok elvonultak, Gorbacsov azzal a megjegyzéssel nyitja meg a beszélgetést, hogy erre a találkozóra olyan korban kerül sor, amely megköveteli, hogy az emberek időről időre megbeszéléseket tartsanak, leveleket váltsanak és telefonon érintkezzenek egymással. Ezért volt helyes döntés, amikor megállapodtak a szoros személyes együttműködés kialakításában.

Kohl a válaszában visszautal az 1989. júniusi bonni találkozójukra. A problémákat annak a találkozóknak a szellemében és az ott kiadott „közös nyilatkozatra” alapozva kellene megoldani. A változások közül jó néhányra ugyanis éppenséggel a szovjet elnök tevékenysége nyomán került sor. A Szövetségi Köztársaságban óriási megnyugvást okoztak Gorbacsov sikerei, nem utolsósorban a múlt heti KB-ülésen elérték. Kohl arról a hatalmas rokonszenvről beszél, amely Gorbacsovot a Szövetségi Köztársaságban övezi. Ezt az élelmiszerakció társadalmi támogatottsága is mutatja. Gorbacsov köszönetet mond a szolidaritás e megnyilvánulásáért, amelyet ő maga politikai gesztusként értékel.

A kancellár részletesen tájékoztatja Gorbacsovot az NDK-ban a fal megnyitása óta történt fejleményekről, amit ő komoly arccal, figyelmesen hallgat végig. A jobb szeme kissé be van gyulladva, ami túlerőltetésre utal. Mégis lazának és oldottnak tűnik, olykor közbevet egy-egy tréfás megjegyzést, és jegyzeteket készít.

Helmut Kohl hangsúlyozza, hogy a német egyesülés belső aspektusait és annak nemzetközi beágyazottságát együtt kell kezelni, és megerősíti, hogy az egység hamarosan megvalósul. Jobban örülne, ha több idő állna a rendelkezésére, de az eseményeket már nem lehet feltartóztatni. A nemzetközi vonatkozásokat egy ésszerű együttműködés keretében szeretné rendezni, és hozzáteszi, hogy az évszázad utolsó évtizedét már együtt, közösen kellene alakítaniuk. Ezért a mai tárgyalásokat továbbiaknak kellene követniük.

Az egyes kérdéseket illetően a szövetségi kancellár a külpolitikai vonatkozásokra is kitér. Megállapítja, hogy Németország állami egységébe a Szövetségi Köztársaság, az NDK és Berlin egyaránt beletartozik. Az Odera-Neisse-határ kérdésében semmi ok a bizalmatlanságra, teszi hozzá.

Ennél bonyolultabb problémát jelent a szövetségi hovatartozás kérdése. Németország semlegessé tétele elfogadhatatlan a számára, és nagy történelmi baklövés lenne, miként azt Németország 1918 utáni különleges státusza is megmutatta. Ugyanakkor kész számításba venni a Szovjetunió biztonságpolitikai érdekeit, ezért azt is el tudja képzelni, hogy a NATO nem terjeszti ki fennhatóságát a jelenlegi NDK területére.

Gorbacsov kérdésekkel indít. Milyen időbeli elképzelései vannak a kancellárnak? Erre nem lehet válaszolni, feleli a kancellár. December végén még éveket mondott volna, de időközben az emberek szavaztak a kérdésben – méghozzá a lábukkal. Ha ő erre nem reagál, akkor hamarosan teljes lesz a káosz. Újabb kérdések következtek az Odera-Neisse-határral, Németország jövőbeli katonai státuszával és a német egység európai folyamatokba történő beágyazottságával kapcsolatban. Közben Gorbacsov a kezébe veszi a könyvet, cirill betűkkel beleírja, hogy „Horst Teltschiknek, Moszkva, 1990. febr. 10.”, majd visszacsúsztatja elé.

Ezután a bevezető kérdezz-felelek után Gorbacsov áthajol az asztalon, és kimondja a döntő mondatot: a Szovjetunió, a Szövetségi Köztársaság és az NDK között nincs semmiféle véleménykülönbség az egységgel és az emberek azon jogával kapcsolatban, hogy egységre törekedjenek. Bizonyára ők maguk is tudják, milyen utat szeretnének bejárni. A keleten és nyugaton élő németek már bebizonyították, mondja, hogy tanultak a történelemből, és német földről nem fog több háború kiindulni.

Német földről csak béke indulhat ki, teszi hozzá Kohl, aki egyébként minden látható érzelem nélkül hallgatja végig ezeket a történelmi mondatokat. Nekem ezzel

szemben motollaként jár a kezem, hogy minden egyes szót pontosan lejegyezhessek, nehogy valamit átugorjak vagy kihagyjak, ami később lényeges lehet, vagy félreértésekhez vezethet. Belül azonban ujjongok: ez áttörés! Gorbacsov elfogadja Németország egységét. Hatalmas diadal Helmut Kohl számára, aki az egység kancellárjaként vonul majd be a történelembe.

Gorbacsov hozzáteszi, hogy a határok kérdése az ő számára alapvető kérdés, ezt a kancellárnak is tekintetbe kell vennie, aki továbbra is a már ismert álláspontját képviseli, miszerint a határok kérdéséről majd egyszer valamikor a jövőben döntenek.

A tárgyalás egyre oldottabb légkörben zajlik. Gorbacsov emlékezteti Kohlt, hogy a múltkor meghívta magához Pfalzba. Ott nagyon szívesen enne abból a jó kis kolbászból, amiből a kancellár már küldött neki. Most már egészen biztos vagyok benne, hogy sikerült az áttörés.

Gorbacsov beszámol a peresztrojkát illető aggodalmairól, amelyekhez most már a német probléma is társult. A tárgyalások most elsősorban arról folynak, hogy mi lesz majd az egység megvalósulása után a Szovjetunió és az NDK közötti gazdasági kapcsolatokkal. A kancellár ígéretet tesz rá, hogy gyorsan tárgyalásokat kezdenek és megoldásokat találnak majd a problémákra, és amennyire lehetséges, kész részt venni az NDK és a Szovjetunió közötti megállapodás kialakításában.

A következő pont az új Németország katonai státusza. Tudja, jelenti ki Gorbacsov, hogy a semlegesség Kohl számára is ugyanolyan elfogadhatatlan, mint a többség számára. Ez olyan keretet teremtene, ami a német nép számára megalázó. Megérti az érzéseinket. Ezzel úgy tűnhetne, mintha a béke megőrzésére tett korábbi német erőfeszítéseket teljesen semmibe vennék. Nem tudja, milyennek kellene lennie Németország státuszának, erről még tovább kell töprengeni, és végig kell gondolni a különböző lehetőségeket.

Egy újabb szenzáció: Gorbacsov nem határozza el magát egy végérvényes megoldás mellett; nincsenek túlzott követelése, sőt még fenyegetőzni sem fenyegetőzik. Micsoda találkozó!

Gorbacsov szóba hozza Baker kettő plusz négyes tárgyalásokra vonatkozó javaslatát, amelyet Kohl jó kezdeményezésnek nevez, egyúttal a Németországra vonatkozó négyhatalmi konferenciát elutasítja. „A kancellár nélkül nincs döntés” – így Gorbacsov.

Amikor a szövetségi kancellár még egyszer összefoglalja a két és fél órás beszélgetés lényegét, Gorbacsov elfogadja az összegzését, és majdnem szó szerint még egyszer megismétli a német egységgel kapcsolatos kijelentéseit, amelyek be fognak majd vonulni a történelembe. Kétszer is hallottuk a mondatait. Most már nem lehet szó félreértésről.

Velünk párhuzamosan a két külügyminiszter is találkozott. Most négyesben folytatódna tovább a tárgyalások. Gorbacsov mintegy bevezetésként még egyszer összefoglalja a kancellárral megbeszéléteket. Harmadszorra is megismétli a sorsdöntő kijelentéseket. Ezúttal még azt is hozzáteszi, hogy a kétoldalú együttműködést, az egyesülési folyamat alakulásától függetlenül, ki kell építeni. Ezt Sevardnadze azzal egészíti ki, hogy Genscherrel egy EBEÉ-csúcs kilátásairól, leszerelési kérdésekről és a katonai szerződések átalakításáról is tárgyaltak.

A közös vacsora, amelyen Falin és Zaglagyin is részt vesz, már-már kedélyes hangulatban zajlik. Megtört a jég. A kancellár Genscherrel csipkelődik; Gorbacsov is veszi a lapot, és hangos derűtséget vált ki a jelenlévőkből, amikor Sevardnadzéhez fordulva megjegyzi, hogy „milyen szép élete van” a külügyminiszterének. Ezt ugyanis a kancellár szokta mondani a munkatársainak.

Falin azt mondja Zaglagyinnak, hogy miután a németkérdés megoldódott, ők ketten akár nyugdíjba is mehetnének.

A vacsora után visszatérünk a vendégházba, ahol Helmut Kohl Uwe Kaestnert és engem magával visz a lakosztályába, hogy előkészítsük az egy óra múlva kezdődő sajtótájékoztatóra a kancellár bevezető nyilatkozatát. A kancellár sarkig kitarja az ablakokat, mivel a helyiséget, mint mindig, most is erősen túlfűtötték. Hangosan diktálni kezd. Azt hiszem, rosszul hallok – a szöveg úgy hangzik, akár egy rutintárgyalásról készült szokványos, sablonos jelentés. Tényleg ezekkel a szavakkal akarja bejelenteni ezt az óriási eredményt? Félbeszakítom a kancellárt, gyorsan elmondom, mi a bajom, és magam kezdek el diktálni. Kohl egyetért velem. Együtt fejezzük be a szöveget, és szinte kitépjük a titkárnőm írógépéből a lapot, hogy még időben odaérjünk a nemzetközi sajtótájékoztatóra, melyet Helmut Kohl azzal a minden némethez intézett üzenettel nyit meg, hogy Gorbacsov beleegyezett Németország egyesítésébe: ez egy nagyszerű nap Németország számára, mondja Kohl, és személyesen az ő számára is.

Az újságírók meglepő visszafogottsággal fogadják a hírt. Odafordulok a mellettem ülő Walter Neuerhez, és azt mondom neki: most tulajdonképpen mindenkinek fel kellene állnia és meg kellene tapsolnia bennünket. Más országokban ez így történne. Ehelyett az újságírók sok apró részletkérdést tesznek fel, az esemény jelentőségét azonban egyáltalán nem jól ítélik meg.

A sajtótájékoztató után több újságíró is odajött hozzám. Őszintén bevallom nekik, hogy csalódást okozott a viselkedésük. Nem fogták fel, kérdezem, hogy milyen üzenetről beszélt a kancellár? Egyébként annyiban igazat kell adnom nekik, hogy az előadásmódjával maga Kohl kancellár is egyfajta szokványosságot sugallt, és egyáltalán nem keltette azt a benyomást, mintha valami nagy dolog történt volna. Még ott

állok az újságírók gyűréjében, amikor a kancellár odakiált nekem, hogy csatlakozzak hozzá. Mehetnékje van. Nagyon sajnálom a dolgot, mivel egy kicsit még szívesen foglalkoztam volna az újságírókkal. Kohl azonban a Vörös téren akar sétálni. Elmesélem neki, hogyan fogadták az újságírók a bejelentését. Amikor néhányan közülük felfedeznek bennünket a Vörös téren, Kohl végre hajlandó egy kicsit feloldódni, és mesél nekik a szovjetekkel folytatott tárgyalásokról.

Genscher a szokásához híven a munkatársai és három újságíró kíséretében rögtön a vendégházába hajtott. Ő több mindent elmond majd az újságíróknak. Mi a kancellárral még megiszunk egy sört, ő hozat magának valami harapnivalót, és szemlátomást jól érzi magát közvetlen munkatársai társaságában: rajtam kívül Eduard Ackermann, Walter Neuer, Uwe Kaestner és Juliane Weber van még jelen. Koccintunk egyet a kancellár egészségére és a sikerére.

1990. FEBRUÁR 11., VASÁRNAP

A túlfutott hálószobában eltöltött éjszaka után a közös reggelinél találkoztunk újból. A repülőtér felé tartva elolvasom a hivatalos TASZSZ-közleményt Kohl és Gorbacsov tárgyalásairól, amelyet ma reggel hoztak nyilvánosságra, és a nagykövetségünkön fordítottak le sebtében németre. Az abban megfogalmazottakat ismét szenzációnak találom. Ebben az összefoglalásban még jobban felkavarnak, mint a tegnapi tárgyalás folyamán. Feltűnőnek találom, hogy külön kiemelik a Kohl és Gorbacsov közötti személyes bizalom fontosságát. A döntő kijelentést egyetlen mondat tartalmazza: „Gorbacsov megállapította, a kancellár pedig egyetértett vele, hogy jelenleg a Szovjetunió, az NSZK és az NDK között semmiféle véleménykülönbség nem áll fenn azzal kapcsolatban, hogy a német nemzet egységének kérdését maguknak a németeknek kell megoldaniuk, és nekik maguknak kell megválasztaniuk, hogy milyen államformában, milyen időpontokban, milyen ütemben és milyen feltételek mellett valósítják meg ezt az egységet.”

A repülőgépen átadom a TASZSZ-nyilatkozatot a szövetségi kancellárnak és az újságíróknak, hogy ők is elolvashassák. Sokuk teljesen meglepetten fogadja a szöveget – csak most ismerik fel a teljes jelentőségét annak, ami Moszkvában történt. A kancellár pezsgőt hozat, és az újságírókkal együtt koccintunk a sikerre.

A Kohl–Gorbacsov-találkozó időpontja utólag rendkívül szerencsésnek bizonyult. Ha a találkozóra még decemberben vagy január elején sor kerül, akkor a kancellár Moszkvában még egy merev szovjet állásponttal találkozik. Időközben azonban az

NDK-ban az események olyan stádiumba értek, hogy az egyesüléssel szemben végső soron már semmilyen más alternatíva nem létezett.

Gorbacsov beleegyezése – csak három hónappal a berlini fal leomlása után – megmutatta, milyen hihetetlen dinamikája van az egyesülési folyamatnak. Gorbacsov nem állt az útjába, hanem a vártnál gyorsabban alkalmazkodott a realitásokhoz. A németekkel szemben is állta a szavát, és nem avatkozott be a két német állam belügyeibe, miként azt már az 1988-as és 1989-es találkozójukon megígérte Kohl kancellárnak.

1990. FEBRUÁR 12., HÉTFŐ

„A szovjet párt- és államfő szombaton Moszkvában átnyújtotta vendégének, Helmut Kohlnek a német kérdés megoldásának kulcsát.” Ebben a mondatban foglalja össze Josef Riedmiller főszerkesztő-helyettes a *Süddeutsche Zeitung*-ban a moszkvai út eredményeit. Az ellenzék vezetője, Hans-Jochen Vogel azonban igen kisstílusúan reagál a fejleményekre, és még egy ilyen esemény után is csak annyit tudott mondani, hogy „semmi rendkívüli nem történt”.

A kancellárral megbeszéljük a további Németország-politikai teendőket. A közvélemény-kutatások azt mutatják, hogy a Szövetségi Köztársaság polgárai egyre inkább aggódnak, hogy az újraegyesülés esetleg külön áldozatokat követelhet tőlük. Kohl elrendeli, hogy gyűjtsék össze egy dokumentumba az érveket, hogy nyilvánosan eloszlathassa ezeket a félelmeket. Az áttelepülők száma tovább nő. Most már naponta mintegy háromezer ember érkezik a Szövetségi Köztársaságba. Lesz mit megbeszélni Modrow holnapi látogatásán.

A Moszkvából való visszatérés után Delors EK-elnök az első külföldi kolléga, aki felhívja Kohlt. Arról a támogatásról beszélnek, amely az Európai Közösség keretei között biztosíthatja az egyesülési folyamatot. Delors minden lehetséges módon támogatja a szövetségi kancellárt.

1990. FEBRUÁR 13., KEDD

Ma Modrow tizenhét miniszterrel, közöttük a Kerekasztal nyolc tárca nélküli miniszterével megérkezett Bonnba. Ahogy december 19-én Drezdában, a katonai tiszteletadástól ezúttal is eltekintettek.

A fellobozást összesen egy-egy zászlóra korlátozták. A Modrow-val folytatott

négyszemközti beszélgetésen Kohl köntörfalazás nélkül az NDK-ban kialakult helyzetről kezd beszélni. Ha felszorozzuk az eddigi áttelepülők számát, akkor azt kapjuk, hogy csak februárban 100 000 emberről van szó, ez megfelel Dessau város összlakosságának. Ha e számok ismeretében egyáltalán ki szeretné húzni a márciusi választásokig, akkor ahhoz már most drámai lépéseket kell tenni. Ezért Kohl azt javasolja, hogy már a következő héten kezdjék el a gazdasági és valutaunióra vonatkozó szakértői tárgyalásokat. Gorbacsovval megbeszélte, folytatja Kohl, hogy ezzel párhuzamosan a kettő plusz négyes tárgyalások keretében a külpolitikai szempontokról is megkezdődnek az egyeztetések.

Modrow beleegyezik a tárgyalások megkezdésébe, és átadja a kancellárnak a Kerekasztal állásfoglalását. A tizenhét oldalas dokumentumnak már a második oldalán a „jelenlegi bonyolult, gyors destabilizálódás jellemezte helyzetről” van szó. Az írás ismét felveti a tíz-tizenöt milliárd nyugatnémet márkás „szolidaritási hozzájárulás” követelését. A mellékletben a Kerekasztal egyes csoportosulásai ismertetik az álláspontjukat. Ezzel a dokumentummal nem sokat lehet kezdeni, mivel számos pontban egyáltalán nem veszi figyelembe a valóságot.

Modrow megerősíti, amit mi már úgyis tudtunk, hogy az NDK a fizetéseképtelenség határán van, a miniszterelnök szerint az év végéig hárommilliárd nyugatnémet márka lesz a hiány. A tárgyalás végig meglehetősen hűvös légkörben zajlik. A kancellárnak már semmi érdeke nem fűződik hozzá, hogy döntő jelentőségű megállapodásokat kössön a tehetetlen Modrow-val. A választás napja már nagyon közel van. Az ezt követő tárgyalás a nagy létszámú NDK-s küldöttséggel szintén meddőnek bizonyul. Modrow a tárgyalásokat a sajtótájékoztatón mégis konstruktívnak nevezi.

A szövetségi kancellár kihasználja az alkalmat, hogy még egyszer idézze Gorbacsovnak a német egységgel kapcsolatos nyilatkozatát, hogy mintegy bevésse az emberek fejébe. Majd hozzáteszi, hogy a Szovjetunióknak ezt az új hozzáállását semmiképpen sem úgy tekinti, „mintha a németek szabad kezet kaptak volna ahhoz, hogy egyedül járják végig ezt az utat”.

A nap folyamán Kohl többször beszél telefonon Genscherrel, aki a „Nyitott Égbolt”⁶³ konferencián éppen Ottawában tartózkodik. A konferencia egyik szünetében

a Szövetségi Köztársaság, az NDK és a négy nagyhatalom külügyminiszterei megállapodtak, hogy közös tárgyalásokat folytatnak majd a két német állam egyesülésének külpolitikai aspektusairól. Genscher beszámol róla, hogy a kettő plusz négyes tárgyalásokat még az EBEÉ-csúcs előtt be kellene fejezni, és emiatt a kormányfőknek, illetve az államfőknek közvetlenül a március 18-i NDK-s választások után meg kellene kezdeniük a tárgyalásokat.

Este a kancellár kétszer is beszél telefonon Bushsal. Megköszöni a támogatást, amelyet a moszkvai tárgyalásai előtt tőle és Bakertől kapott. Egyeztetnek a kettő plusz négyes eljárásról, amelyről a külügyminiszterek Ottawában tárgyaltak, és abban is megállapodnak, hogy az azzal összefüggő szövetségi és biztonságpolitikai kérdéseket Camp Davidben részletesen megbeszéljük majd. A tegnapi sajtótájékoztatóján Bush elnök már gratulált a kancellárnak a moszkvai látogatás sikeréhez, és fölöttébb örömtelinek nevezte Gorbacsov nyilatkozatát, akinek a magatartását államférfihoz méltónak tartja. Bush feltűnően gyakran hangsúlyozta, hogy az egyesült Németország is NATO-tag kell, hogy maradjon.

⁶³ 1990. február 11–13. között a NATO és a Varsói Szerződés országainak külügyminiszterei az EBEÉ-országok megfigyelőivel együtt üléseznek. A Nyitott Égbolt szerződést az EBEÉ részes államok 1992. március 24-én Helsinkiben írták alá. Az egyezmény lehetővé teszi a tagállamoknak ellenőrző repülések végrehajtását egymás területe felett, hogy a hagyományos fegyverzetek csökkentéséről kötött megállapodást (CFE-szerződés) közvetlenül is ellenőrizhessék.

Kényes kérdések: NATO, Neisse, szomszédok

1990. FEBRUÁR 14., SZERDA

A mai kormányülésen elfogadják az 1990-es pótköltségvetést. Ez elsősorban az NDK-nak juttatott azonnali támogatások finanszírozását, valamint a Szovjetunió-nak és Romániának nyújtandó segélyeket tartalmazza. Ezen kívül bekerült még a költségvetésbe egy kétmilliárd nyugatnémet márkás általános tétel az NDK számára, hogy új fejleményekre azonnal reagálni lehessen. A szövetségi kancellár rosszállását fejezi ki az SPD félelemkeltő kampánya miatt, amelyet a két német állam baloldali csoportjaival együtt folytatnak, és azt is nagyon sajnálja, hogy a Németország-politika tekintetében semmiféle nemzeti konszenzus nem alakult ki. Ezt a hozzáállást kíméletlenül pellengérre fogja állítani.

A Német egység-kormánybizottság a déli ülésén beszámol a minisztereknek a munkacsoportok első eredményeiről. Különösen fontos a mai napon Genscher beszámolója az ottawai konferenciáról: a külügyminiszter megítélése szerint a Szovjetunió már egyáltalán nem tiltakozik a német egység ellen, csupán a rendezett eljáráshoz ragaszkodik, amely megfelel a négy nagyhatalom jogainak, szabályozza a biztonsági kérdéseket (szövetségi hovatartozás, határok), és biztosítja illeszkedését az európai folyamatba.

Ottawában arról is egyetértés született, hogy a németek feje fölött nem lehet döntéseket hozni. Ezért Németország kérdésében nem tartanak négyhatalmi konferenciát és nem fogadnak el úgy határozatokat, hogy abba a németek nem szólhatnak bele. A kettő plusz négyes tárgyalásoknak „a német egység kialakításának külpolitikai vonatkozásait, beleértve a szomszédos államok biztonságpolitikai kérdéseit” kell megtárgyalnia. A tárgyalások – egyelőre még szakértői szinten – rövidesen el is kezdődnek. Ezzel egy időben a huszonhárom külügyminiszter arról is döntött, hogy az EBEÉ-csúcstalálkozót még ebben az évben meg kell tartani, amit a harmincöt részt vevő állam konzultációinak kell előkészítenie.

A kettő plusz négyes tárgyalások eredményeit az EBEÉ-csúcs elé kell terjeszteni,

hiszen azokat ott „közmegelégedéssel kell majd nyugtázni”. Sevardnadze meghasonlott a kérdésben, mondja Genscher: egyfelől az egész folyamat túl gyorsan zajlik a számára, másfelől az NDK-val ellentétben ő cselekedni akar. Sevardnadze Ottawában nagyon konstruktívan együttműködött, folytatja a külügyminiszter. Az ottawai eredmény a lehető legkedvezőbb. Valamennyi résztvevő tisztában volt vele, hogy a német megosztottság fenntartásának destabilizáló hatása lenne.

Délután most először ül össze Genscher vezetésével a Német egység-kormánybizottság kül- és biztonságpolitikai munkacsoportja. Genscher az Egyesült Államokat és Franciaországot a német egység egyértelmű támogatóinak nevezi. Margaret Thatcher ezzel szemben fenntartásokat fogalmaz meg az egyesülésnek az Európai Közösségre és NATO-ra gyakorolt hatásai miatt. A Szovjetuniót elsősorban a határkérdés és a Bundeswehr jövőbeli létszáma érdekli. A központi zónában ugyanis a Bundeswehr erősebb, mint az Egyesült Államok és a Szovjetunió együttvéve. Erről a CFE-tárgyalásokon még beszélni kell majd. Németország a szövetség tagja marad, de a NATO joghatósága az NDK területére nem terjedne ki.

Stoltenberg védelmi miniszter egy sor még tisztázandó kérdésre hívja fel a figyelmet: milyen messzire terjedne a NATO védelmi funkciója? Állomásozhatnának-e a Bundeswehr katonái az egykori NDK területén, és ha igen, akkor milyen létszám-ban? Újra kellene tárgyalni a nyugati hatalmakkal az állomásoztatási szerződéseket. A szovjet csapatok németországi tartózkodásának időtartamát szerződésben kellene korlátozni. A hadügyminiszter annak az aggodalmának is hangot ad, hogy a Szövetségi Köztársaság elszigetelődhet, amennyiben a CFE-tárgyalásokon csak és kizárólag a Bundeswehr létszámáról tárgyalnának. Stoltenberg óva int egy olyan döntés elfogadásától a kettő plusz négyes tárgyalásokon, amely azt eredményezhetné, hogy az egységes Németországot különböző biztonsági zónákra osszák fel. Ebben az összefüggésben merül fel az a kérdés, hogyan kezeljék a jövőben a sorkötelezettség kérdését.

Genscher meglepően indulatosan válaszol. A Bundeswehr nem állomásozhat majd az NDK területén. Az ilyen elképzelések pusztán illúziók, nem valóságos lehetőségek. Ami a sorkötelezettséget illeti, őt ez a probléma biztosan nem fogja olyan nagyon megrázní. Ami ma Nyugat-Berlinben lehetséges,⁶⁴ azt holnap akár egész Kelet-Németországra is ki lehet terjeszteni. Genscher és Stoltenberg egyetértenek abban, hogy az amerikai és a szovjet csapatok jelenlétének kérdését semmiképpen sem szabad összekapcsolni. Végül Genscher arra hívja fel a figyelmet, hogy a március

18-i választások után az egyesülési folyamat nagy lendületet fog venni. Az NDK-ban ezzel kapcsolatban senkinek sincs kész koncepciója – ezért nekünk kell, hogy legyen.

A Gorbacsovval Moszkvában és Modrow-val Bonnban folytatott tárgyalásairól kiadott mai kormánynyilatkozatában a szövetségi kancellár úgy összegez, hogy a valamennyi németet összefogó és békés úton megvalósított egységhez még sohasem voltunk ilyen közel, mint most. A kancellár „régimódi gondolkodásnak” nevezi és elutasítja Németország semlegessé térését és demilitarizálását. Az egységes Németországnak a nyugati szövetségben kell maradnia, és ott is akar maradni. Kohl három új és fontos elemet keresztül mutatja be összefoglalóan a németországi helyzet minőségi megváltozását: utal a Gorbacsovval folytatott tárgyalások eredményeire, az ottawai megállapodásokra és a Modrow-nak a valutaunióval és gazdasági közösséggel kapcsolatban tett ajánlatra. Még egyszer nyilvánvalóvá teszi, hogy „egy politikailag és gazdaságilag normális helyzetben” más utat kellene bejárni, de a „szokatlan események és kihívások szokatlan választ” követelnek. Most az a legfontosabb, hogy az NDK polgárainak „világos, reményt és bátorságot nyújtó jelzést” adjunk. A szövetségi kancellár ezúttal is újfent hivatkozik a „nemzeti szolidaritás” és a „magától értetődő emberi és nemzeti kötelesség” fontosságára.

Genscher a katonai szövetségek jövőjének kérdésével foglalkozó beszédében jóval túlmegegy a kancellár álláspontján. A szövetségeket egyre inkább „kooperatív biztonsági struktúráknak” kell majd alkotniuk, amelyekben a szövetségek „akár fel is oldódhatnak”. Ma reggel Genscher a *Deutschlandfunk*nak nyilatkozva elutasította, hogy a NATO joghatóságát a „jelenlegi területeken túlra” is kiterjesszék. „Ezzel a régi kategóriákban gondolkoznánk.” Genscher ezt a megfogalmazást Baker amerikai külügyminisztertől vette át. Mi a Szövetségi Kancellári Hivatalban ezt a kijelentést problémásnak tartjuk, mivel az az egyesült Németország NATO-tagságát általános-ságban vonja kétségbe.

Késő délután a kancellár találkozik Mose Arensz izraeli külügyminiszterrel. Arensz nagyon reméli, hogy Samirnak a német egységgel kapcsolatos kijelentései, amelyeket az izraeli miniszterelnök az amerikai televízióban tett, nem vezetnek a német–izraeli kapcsolatokat megterhelő „félreértésekhez”. Samir kijelentéseit csak annak fényében lehet megérteni, hogy a miniszterelnök a náci rezsim miatt az egész családját elveszítette. Arensz annak a lehetőségét, hogy a demokráciát az NDK területére is ki lehet majd terjeszteni, pozitív lépésként értékeli. Az NDK két héttel ezelőtt egy koppenhágai megbeszélésen felajánlotta a diplomáciai kapcsolatok felvételét. Izraelben viszont az a kérdés merült fel, hogy ennek a dolgok jelenlegi állása mellett egyáltalán lenne-e értelme.

⁶⁴ Nyugat-Berlin lakóira nem vonatkozott az NSZK-ban általános sorkötelezettség.

Egy szűk körben elköltött vacsora mellett a kancellár Párizsban találkozik Mitterrand-nal. Mint az elmúlt nyolc évben szinte mindig, úgy most is Jacques Attali, Elisabeth Guigou⁶⁵, Walter Neuer és én vagyunk jelen – egy mostanra már egész jól összeszokott társaság. A vacsora maga és a borok, mint mindig, most sem lehetnének jobbak, a beszélgetésre pedig kifejezetten szívélyes hangulatban kerül sor.

Mitterrand a vacsora elején azt mondja, hogy Németország egy olyan történelmi valóság, amelybe bele kell nyugodni, ha tetszik valakinek, ha nem. Neki tetszik. A francia elnök üdvözlí a valutauniót. Egyetért a kancellárral abban is, hogy Gorbacsovot támogatni kell. A Szovjetunió már nincs abban a helyzetben, hogy túlzott követelésekkel állhasson elő, de azért még nem szabad sarokba szorítani. A szovjet csapatok kivonásával hamarosan a Németországban állomásozó nyugati csapatok problémája is felmerül. Mitterrand bejelenti, hogy nem akarja megvárni, hogy a németek a nyugati katonai erő jelenlétét megkérdőjelezzék. Egyetért a kancellárral abban, hogy biztonsági okokból egy bizonyos létszámú nyugati haderőnek Németországban kell maradnia. Tudni szeretné ugyanakkor, hogy Németország továbbra is tartja-e magát ahhoz a vállalásához, hogy lemond az ABC-fegyverekről⁶⁶, amire Kohl igennel válaszol.

A „legfontosabb kérdésként” Mitterrand ezúttal is az Odera–Neisse-határt említi. Ez sorsdöntő kérdés. A kancellár megerősíti, hogy az újraegyesült Németország a határokat is elismeri majd. Mitterrand erre közbeveti, hogy Kohlnek jogi szempontból teljesen igaza van; politikailag azonban jó lenne, ha a kancellár még egyszer nyilvánosan elismerné az Odera–Neisse-határt. Ő azonban ezt a dolgot nem tekinti az újraegyesülés előfeltételének, teszi hozzá. Nem akar békeszerződést. Azonban most az érdekelt országok közötti szabályozásról és az érintettek közötti nemzetközi aktusról van szó. A kancellárt egészen meglepte, mennyire ragaszkodik Mitterrand ehhez a ponthoz.

Az Európai Közösség kibővítése tizenhét millió némettel – folytatja Mitterrand – nem okoz különösebb problémát. A szászok és a poroszok figyelemreméltóan jóra való emberek. Kohl és Mitterrand egyaránt azt a véleményt képviseli, hogy az európai gazdasági, valuta- és politikai unió kialakítását tovább kell folytatni. Az egységesülés sebességén pedig gyorsítani kell.

Mitterrand ismételtén javaslatot tesz egy informális Európai Tanács összehívására. Ma a kancellár az az ember Európában, jelenti ki, aki az összes szálát a kezében

tartja. A tizenkét ország vezetőjének tárgyalnia kellene a német egység nemzetközi következményeiről. Kohl megerősíti, hogy Mitterrand-nal együtt kívánja végigjárni ezt az utat, és ebben a „kincset érő barátságban” semmi sem tehet kárt.

Ottawában Sevardnadze felvetett egy új megoldási lehetőséget. A szovjet külügyminiszter azt sem zárja ki, hogy az egyesült Németország „a NATO-ban és a Varsói Szerződésben is bizonyos szerepet kapjon”. Bár szerinte az „ideális megoldás” egy „semleges egyesült Németország” lenne.

1990. FEBRUÁR 19., HÉTFŐ

Nagyon felbosszantotta a kancellárt a Genscher és Stoltenberg között a nyilvánosság előtt lezajlott vita. Genscher egy interjúban ismét elutasította a NATO-illetékesség kiterjesztését a keleti területekre, és ezzel együtt a NATO-csapatok jelenlétét is az NDK-ban. Sőt, egy lépéssel még tovább is ment, és a nyugatnémet haderő NDK-beli állomásoztatásával szemben foglalt állást, még akkor is, ha az nem NATO-kötelékbe tartozna. Stoltenberg álláspontját, aki szerint Németország egysége esetén a „NATO felelősségi területét” az egész Németországra ki kell terjeszteni, Genscher a hadügyminiszter személyes véleményének tekinti. Erről a szövetségi kormány még nem alakított ki egységes álláspontot, jelenti ki Genscher. De azt már elfelejti hozzátenni, hogy ez az ő álláspontja is igaz.

Kohl Norbert Blüm⁶⁷ miatt is dühös volt, mivel ő nyilvánosan arról beszélt, nem lehet kizárni, hogy adóemelések lesz az NDK-ban. A szövetségi kancellár felhívja Genschert, Stoltenberget, valamint Blümet, és felszólítja őket, hogy azonnal fejezzék be a vitát. Genscher, Stoltenberg és Seitz tartanak egy megbeszélést, és kiadnak egy közös nyilatkozatot a német egység biztonságpolitikai kérdéseivel kapcsolatban. Genschernek sikerül elérnie, amit szeretne. A szövetségi kancellár számos kijelentésére hivatkozva rögzíti a nyilatkozatban, hogy „a Bundeswehrnek sem a NATO számára kijelölt, sem a nemzeti irányítás alatt álló egységei” nem állomásoznak majd az NDK jelenlegi területén. Ez nyilvános engedmény a Szovjetunióknak, az azonban ilyen mindezidáig nem fogalmazott követelésként.

A Német egység-kormánybizottság keretein belül működő, Genscher vezette „Kül- és biztonságpolitikai kapcsolatok” munkacsoport második ülésén egyetértés alakul ki azzal kapcsolatban, hogy az EK-szerződések az egyesülés által megnövelt államterület-

⁶⁵ Mitterrand személyes tanácsadója.

⁶⁶ Atomic, Biological, Chemical, azaz atom-, biológiai és vegyi fegyverek.

⁶⁷ 1982–1998 között a munka- és szociális ügyek minisztere.

re automatikusan érvényessé válnak anélkül, hogy az adott EK-szerződést meg kellene változtatni. Ennek az az előfeltétele, hogy az NDK csatlakozása az Alaptörvény 23. cikkelye alapján történjen. A szövetségi kormány nem fog kísérletet tenni a német EK-biztosok számának vagy Németország szavazati súlyának a növelésére. Az egyes szakterületeken viszont átmeneti szabályozásokra lesz szükség.

Habár Hans Engelhard, az FDP-s igazságügy-miniszter az első ülésen bejelentette, hogy a legtöbb szervezeti ág azt támogatja, hogy az NDK csatlakozására az Alaptörvény 23. cikkelye alapján kerüljön sor, Genscher arról tájékoztat bennünket, hogy az FDP elnöksége még nem akarja elkötelezni magát egyik alkotmányjogi eljárás mellett sem.

Az NDK-ban a Kerekasztal a mai napon elutasítja, hogy „az NDK vagy annak egyes tartományai” az Alaptörvény 23. cikkelye alapján „csatlakozzanak az NSZK-hoz”, és ezzel az egyesült Németország számára egy „demilitarizált státusz” kialakítását támogatja. Ez a döntés ismételten megmutatja, hogy csak a választások után lesz majd esély rá, hogy értelmes tárgyalásokat folytassunk az NDK-val.

1990. FEBRUÁR 20., KEDD

A moszkvai és az ottawai tárgyalások eredményei még világosabbá teszik tárgyalópartnereink álláspontját. Hurd brit külügyminiszter egy *Die Welt*-interjúban az ottawai tárgyalásokat fordulópontnak nevezi: „Most mondhatjuk, hogy fenntartások nélkül támogatjuk Németország egyesülését.” Elég sokáig tartott, míg eljutottak idáig. Sevardnadze még a Moszkva felé tartó repülőgépen nyilatkozik az *Izvesztyijának* az ottawai eredményekről. Azzal természetesen nem értett egyet, fejtegeti a szovjet külügyminiszter, hogy nyugati kollégái az egyesült Németország NATO-tagságából indultak ki. A Szovjetunióknak „még más változatai is vannak talonban”. A helyzet megoldása „néhány évig” még eltart. Sevardnadze hozzáteszi, hogy a német egységet a már meglevő „európai struktúrák” keretein belül kell megvalósítani. A döntő azonban az a mondat, amely szerint a szovjet külügyminiszternek nincs semmi kifogása Németország NATO-tagsága ellen, ha a Szovjetunió „biztosítékokat” kap arra, hogy a NATO politikájában nem kerül sor alapvető változásokra. Ezzel ismételten nyilvánvalóvá vált, hogy a szovjet politika változóban van, és túl korai lenne már most előzetes vállalásokat tenni.

Kelet-Berlinben megkezdődik a gazdasági és a valutaunióval foglalkozó közös bizottság első tárgyalási fordulója. Alig négy héttel a választások előtt a Népi Kamara

ma végre elfogadta a szükséges alkotmánymódosításokat, a választási törvényt, a választási rendet, valamint a párt- és egyesülési törvényt. Modrow és az NSZEP-PDS két hónapon keresztül különféle manipulációkkal próbálkozott.

Helmut Kohl ma este kapcsolódik be személyesen is az NDK-s választási küzdelembe. Összesen hat eseményt vettünk tervbe. Erfurtban mintegy százötvenezer ember rajongja körül. A kancellár – mint mindig a választási kampány során – papír nélkül mond beszédet. Ezt az üzenetet fogalmazza meg: „Nehéz út áll előttünk, de közösen végig fogunk menni rajta.” Nem az NDK polgárainak „a bűne, hogy jelenleg ilyen nyomorúságos a helyzet”. Egy „eszélős rezsim fosztotta meg önöket a munkájuk gyümölcsétől”, mondja Kohl. Az NDK polgáraival közösen „rövid időn belül egy virágzó országot teremtünk”, ha sor kerül a keretfeltételek megteremtésére és a szükséges törvényhozói intézkedések meghozatalára.

Kohl az emberek azon félelmeire is kitér, hogy nélkülözni kényszerülhetnek, és elmagyarázza, mit jelent az idős korra, betegségekre és munkanélküliségre vonatkozó szociális háló, amely a szociális unió keretében az NDK polgárait is megilleti majd. A szövetségi kancellár a fiatalokba és az idősekbe egyaránt lelket szeretne önteni. A beszédét kísérő taps azt mutatja, hogy ez sikerül is neki.

1990. FEBRUÁR 21., SZERDA

A reggeli helyzetértékelőn Helmut Kohl még mindig a tegnapi erfurti kampánynyitó gyűlés hatása alatt van. Nagyon fellelkesítette, hogy olyan sok fiatal és munkás ment el meghallgatni a beszédét. A tér szinte eltűnt a német szövetségi zászlók tengerében. Ebeling tiszteletes nagyon hatásos beszédet mondott, de Maizière intellektuálisabbat, de kevésbé érzelmeset, Schnur, a Demokratikus Ébredés elnöke viszont csak könnyűsúlyú versenyző. A helyi politikusoktól azt hallotta, mondja Kohl, hogy az SPD túljátszotta a szerepét, a Szövetség Németországiért kampánya viszont nagyon hatásos. Az NDK-s választást az SPD még messze nem nyerte meg, teszi hozzá Kohl; még senki sem eresztheti le a fegyverét.

A kormányülésen a kancellár beszámol arról a tegnapi találkozójáról, amelyen több mint ötvenen vettek részt a gazdasági élet szereplői és a szakszervezetek képviselői közül. Szokatlanul biztatóan zajlott az egész, mondja Kohl. Ernst Breit, a Német Szakszervezeti Szövetség (DGB) vezetője rendkívül együttműködő volt. Mindenki meg van győződve róla, hogy ha már sikerült megteremteni a keretfeltételeket, akkor ezernyi projekt fog majd beindulni.

Az erfurti tömeggyűlés előtt és után folytatott megbeszéléseire alapozva a kancellár megállapította, hogy az NDK-ban kialakult helyzet kapcsán most elsődlegesen négy témával kell foglalkozni: a nyugdíjak rendezésével, a munkanélküliség problémájának megoldásával, az NDK-s takarékszamlák kezelésével, valamint a tulajdonviszonyok kérdésével.

A mai *Pravda*-ban Helmut Kohl moszkvai látogatása óta Gorbacsov most először nyilatkozik a németkérdésről. Kifejti, hogy a Szovjetunió „sohasem tagadta” a németek jogát az egységhez. Külön emlékeztet a háború utáni szovjet javaslatokra, és nyomatékkal megemlíti, hogy a szovjet kormány 1970-ben hozzájárult a „Levél a német egységről” című dokumentum elfogadásához. A történelem most „váratlanul gyorsan” dolgozik. Gorbacsov elutasítja, hogy a németek egymás között különféle megállapodásokat kössenek, és azokat csak jóváhagyásra mutassák be a többieknek. A németeknek számításba kell venniük a szomszédos államok nemzeti érdekeit, jelenti ki a pártfőtitkár. Külön kiemeli a határok „megváltoztathatatlanágát” és a négy nagyhatalom felelősségét, melyet azok csak a saját akaratukból tehetnek le magukról. A szövetségi kancellárral folytatott tárgyalásaitól eltérően Gorbacsov egy „békeszerződésről” beszél. Csak azzal lehetne „Németország státuszát az európai struktúrában nemzetközi jogi szempontból” véglegesen rögzíteni.

Németország egyesülése a két szövetségi rendszer katonai-stratégiai egyensúlyát sem bonthatja meg. Az egyesülési folyamatot szervesen össze kell kapcsolni és hangolni az összeurópai folyamattal és annak fő irányával, egy elveiben új európai biztonsági struktúra megteremtésével. Gorbacsov állítja, hogy az ottawai konferencián kialakított eljárás „egy időben és egymástól függetlenül született meg Moszkvában és a nyugati fővárosokban”. Egy szóval sem említi a semlegességet, a demilitarizálást vagy a NATO-tagság kérdését. Ez nagyon biztató.

Bonnban előadást tartva kihasználom az alkalmat arra, hogy megvonjam az egyesülési folyamat ideiglenes mérlegét. Tanúi lehettünk, mondom, ahogy az egykor valóságosan is létező szocializmus államaiban a politikai, társadalmi és gazdasági struktúrák forradalmi változáson mennek keresztül, ami a háború utáni rend végét jelenti. Ez a folyamat három elemből áll: a Szovjetunió és szövetségi partnereinek a demokrácia és piacgazdaság irányába történő átalakulásából, Németország egyesüléséből, és a háború utáni európai rend újjáalakításából.

A három folyamat közül még egyik sem zárult le. Az esélyek és a veszélyek megmaradnak. Mivel ezek a folyamatok mindenkinek az érdekeit érintik, ezért közösen kell megoldásokat keresni. Ha stabilitást szeretnénk, akkor a folyamat végén nem

lehetnek se győztesek, se vesztesek, se keleten, se nyugaton. Most türelemre, mértéktartásra, bátorságra, előrelátásra és kreativitásra van szükség.

A folyamat sikerességének négy előfeltétele van. Először is a Szovjetunióban eredményesen tovább kell fejlődnie a reformpolitikának. Olyan helyzetet kell teremteni, amelyben Gorbacsov nem egy világhatalom vereségéről lesz kénytelen beszélni, hanem egy európai folyamat történelmi léptékű sikeréről számolhat be. Ezért most senkinek sem kellene azzal kísérleteznie, hogy kiszorítsa a Szovjetuniót Európából.

Másodszor, az Európa Háza közösen kell felépítenünk. Az európai egységesülés logikájában benne foglaltatik a német egyesülési folyamat logikája is. Ez a politika jut kifejezésre az EBEÉ-folyamatban és annak intézményesülésében is.

Harmadszor a leszerelésnek és a fegyverzet-ellenőrzésnek lépést kell tartania az európai politikai változásokkal, és ezért fel kell gyorsítani őket. A bécsi CFE-tárgyalásoknak különleges jelentőségük van.

Negyedszer pedig nagyon fontos, hogy az NDK-nak a Szovjetunióval szembeni gazdasági kötelezettségeit, amint az lehetséges, az egyesült Németország átvállalja.

A szövetségi kancellár, folytatom, Moszkvában „szabad jelzést kapott a német egységhez”, majd ezzel kapcsolatban idézem Riedmiller mondatát arról, hogy a kancellár elhozta Moszkvából a német egység kulcsát. Ez a kulcs most Bonnban van, teszem hozzá, és most már Gorbacsov szerint is tőlünk függ, hogy milyen gyorsan mennek majd a dolgok. Annyival én ezt még kiegészítettem, hogy ha Sevardnadze már most panaszkodik a folyamatok gyorsasága miatt, akkor később még jobban meg fog lepődni. Mivel azt nem is ő, és nem is mi határozzuk meg, hanem pillanatnyilag az NDK polgárai. Ezért senki sem tudja megjósolni, mikor valósul majd meg az egység. Nyomatékosan hozzáteszem, hogy a szövetségi kormány és a Szovjetunió érdekei az időtényező kérdésében egyáltalán nem esnek távol egymástól. Mi is örülnénk neki, ha több időnk lenne az NDK-val fennálló problémák megoldására. A németkérdést, állapítom meg ezt követően, most már két szinten kell megoldani: a német-német kapcsolatok szintjén és a kettő plusz négyes tárgyalások keretein belül. Őszig kompromisszumra kell jutni.

Kora délután megjelennek a hírügynökségi összefoglalók, amelyek igencsak tömörítve adják vissza az előadásom mondanivalóját. A nemzetközi beágyazottság szempontja teljesen hiányzik. A tudósítások arra a kijelentésre korlátozódnak, hogy a német egység kulcsa Bonnban van, amiből azt a következtetést vonják le, hogy Bonn most már egyedül dönt az egység kérdésében. Ezzel kész is a „Teltschik-botrány”.

Amikor a kancellár az ügynökségi jelentésekből értesül erről, a von Weizsäcker

köztársasági elnökkel folytatott megbeszélésem kellős közepén magához kéret. Majd letépi a fejemet. Tombol. Magánkívül van az ügynökségi jelentések miatt. Miért nem tudom a nyilvánosság előtt befogni a számat? Van így is elég gondja. Hallani sem akarja, mit tudnék felhozni a mentségemre. Meglehetősen lehangoltan hagyom el az irodáját.

1990. FEBRUÁR 22., CSÜTÖRTÖK (WEIBERFASTNACHT⁶⁸)

Helmut Kohl ma pótolja a karácsony előtti eseményeknek áldozatul esett „céges kirándulást”, amelyen csak a legközelebbi munkatársai és barátai vesznek részt. Közösen túrázunk egyet; az este pedig egy nagy dőzsöléssel végződik.

1990. FEBRUÁR 23. PÉNTEK

Irmgard Adam-Schwaetzer, a külügyminisztérium államtitkára egy „valóban súlyos következményekkel járó történésnek” nevezi a szerdai kijelentésemet. A kancellárnak el kell határolódnia tőlem, érvel, mivel én csak ártok a német ügynek. Vogel, az ellenzék vezére természetesen rögtön csatlakozik. A szokásos rituálé: az előadásom tényleges szövegét egyikük sem ismeri, nem is akarják megismerni, de elítélnék miatta.

Sevardnadze a mai *Novoje Vremja*-ban ismét azt fájlatja, hogy Németország egyesülésének folyamata túlságosan is megelőzi az összeurópai struktúrák kialakítását. Tény, hogy a folyamat sebességét az NDK hanyatlása határozza meg, és ugyanez kényszeríti a szövetségi kormányt is gyorsabb cselekvésre annál, mint amit helyesnek tartana, ismeri el Sevardnadze. A szövetségi kormány döntései azonban ugyancsak gyorsítják a tempót, mivel növelik az NDK-ban az elvárásokból fakadó nyomást; azonban nincs semmilyen alternatíva, hacsak nem hagyjuk, hogy az NDK káoszba sodródjon és destabilizálódjon. Attól azonban a Szovjetunió is tart.

Gorbacsov és Sevardnadze kijelentései bizonyítják, hogy a németkérdést az összeurópai biztonsági rendszer kialakítására akarják felhasználni, amelyről azonban még ők maguk sem tudják egészen pontosan, hogyan is kellene a folyamat végén kinéznie. Ezzel egy időben arra is rákényszerülnek, hogy Németország-politikájukat belpolitikailag is elfogadtassák és bebiztosítsák.

⁶⁸ A Rajna-vidéki karnevál első napja.

A lengyel vezetés nemzetközi kampányt indít, hogy elérje Lengyelország részvételét a kettő plusz négyes tárgyalásokon és az Odera-Neisse-határ végleges elismerését.

1990. FEBRUÁR 24., SZOMBAT

Baker külügyminiszter délután már a Camp David-i hétvégéhez illő öltözékben fogadott bennünket a Dulles nemzetközi repülőtérén. Piros gyapjúinget és csodaszép texasi cowboycsizmát viselt. Az elnöki helikopterrel mindannyian Camp Davidbe repültünk. Fél órával később pedig már le is szálltunk az elnök vidéki birtokán. A birtok a Catoctin-hegység lankáin található, mintegy 115 kilométerre Washingtontól, egy nagy természetvédelmi terület közepén, és mintegy 58 hektár tölgyerdő tartozik hozzá. A birtokon tizenegy hétvégi ház található, meg fűtött úszómedence, teniszpályák, tekepályák és egy mozi.

Bush és felesége köszönti a Kohl házaspárt. Mindketten sötétkék, szőrmebéléses kapucnis kezeslábast viselnek. Metsző hideg van, a szelíd lankákon csak úgy süvít a jéges szél. A hivatalos fotózás után kis elektromos golfautókba ülünk, és azokkal tesszük meg az utat a számunkra kijelölt faházakig. Helmut Kohlt Bush elnök maga vezette golfautóval szállítja el a vendégházához. Micsoda élmény ezekkel a csendesen tovasurranó, fordulékony kis járgányokkal kocsikázni!

Helmut Kohl az első német kancellár Camp Davidben. Különleges gesztusnak számít, ha az elnök meghív valakit ide.

George Bush a közvélemény-kutatási adatok szerint olyan népszerűségnek örvend, amilyennel egy év hivatali idő után a háború utáni időszakban még egyetlen elnök sem büszkélkedhetett. Ennél jobb feltételek között nem is kerülhetne sor a tárgyalásokra.

A közös ebéd asztali imádsággal kezdődik, amelyet az elnök mond el. Barbara Bushban egy nagyon szeretetreméltó és közvetlen háziasszonyt ismerhetünk meg. Az ebéden az elnök egyik fia, az egyik lánya és a veje is részt vesz. Odakint havazni kezd, a széllekek egyre hevesebbek, az öreg tölgyek fenyegetően recsegnek.

Egy rövid szünet után egy másik faházban jövünk össze, hogy megkezdjük a tárgyalásokat. Bush és Baker már ott vannak. Az elnök kigombolt nyakú, kék vászon-inget visel. A tárgyalóhelyiség leginkább egy barátságos nappalira hasonlít. A puha, párnázott ülőgarnitúrák és a különálló bőrszékek félkörívet alkotnak. A kandallóból meghitt meleg árad. Bush minden újonnan belépőt odahív magához. A Camp David-i látogatás emlékeként mindenkiről készítenek egy fényképet a kandalló előtt

az elnökkel. Bush rögtön rám parancsol, hogy vegyem le a nyakkendőmet. Mindenkinél kényelembe kell helyeznie magát.

Az amerikai fél részéről még Brent Scowcroft és Bob Blackwill vesz részt a megbeszélésen; a részünkről Uwe Kaestner, Walter Neuer és én.

George Bush régi barátként üdvözli Helmut Kohlt. A háromórás beszélgetést a kancellár nyitja meg a Szovjetunióban, valamint Kelet- és Dél-Európában kialakult helyzet részletes értékelésével. Majd áttér az Európai Közösségen belüli fejlődésre, aláhúzza a Franciaországgal folytatott együttműködés jelentőségét, és közli az amerikai elnökkel, mindent meg fog tenni, hogy elősegítse az Európai Közösség politikai integrációját; ez a németek félelmeit is mérsékelni fogja majd. Ezt követően Kohl áttér az NDK-ban kialakult helyzetre. Senki sem láthatta előre, hogy az NDK kártyavárként dől majd össze. Most az a legfontosabb, hogy sikerüljön stabilizálni a helyzetet, mondja, majd megindokolja, miért volt szükség felajánlani az NDK vezetésének a gazdasági, szociális és valutauniót. Ha a keretfeltételeket megteremtik, akkor az NDK három-öt éven belül talpra fog állni. Ez a nagy kihívás a Szövetségi Köztársaságot is felriasztja majd a kényelmes tespedtségéből. A németek ezzel csak nyerhetnek, teszi hozzá a kancellár.

Kohl a dolgoknak elébe menve felveti a lengyel határ kérdését, és beszámol róla, hogy tegnap telefonon hosszan értekezett a kérdésben Mazowiecki miniszterelnökkel. Tudja, hogy most az a fontos, hogy biztonságérzetet keltsünk a lengyelekben a nyugati határaikkal kapcsolatban.

A kettő plusz négyes folyamatot szem előtt tartva Kohl kiáll az Egyesült Államokkal való legszorosabb egyeztetés és együttműködés mellett. A kört azonban nem szabad tovább bővíteni. Lengyelország részvételére speciális megoldást kell keresni. Az viszont nagyon szerencsés, hogy éppen Mazowiecki a miniszterelnök, akit Kohl támogatni akar. A szövetségi kancellár a biztonságpolitikai kérdésekkel kapcsolatban is kifejti az álláspontját: Németország továbbra is le fog mondani az ABC-fegyverekről, és a NATO tagja marad. A NATO egységeinek azonban nem kell a jelenlegi NDK területén állomásoznia. Ez a Bundeswehrnek azokra az egységeire is vonatkozna, amelyek nincsenek a NATO alá rendelve. A szovjet csapatok jelenléte miatt átmeneti szabályozásra lenne szükség. (Ez teljes egészében Genscher politikai irányvonala.) Ezt követően a szövetségi kancellár felteszi a kérdést, hogy mi fog történni a rövid hatótávolságú nukleáris rakétarendszerekkel (SNF), amelyek a Szövetségi Köztársaságban állomásoznak. Valamint meg szeretné tudni, hogy mit ért Baker azon kijelentés alatt, hogy a NATO joghatóságát nem kell kiterjeszteni.

Bush először a rövid hatótávolságú rakétarendszerekkel kapcsolatos kérdésre vála-

zol. A döntés majd csak 1992-ben születik meg. Amikor a kancellár elmagyarázza, hogy számára elsősorban az a fontos, hogy Bush megtartsa magának a kezdeményezést és végül ne kelljen engednie a Németországból vagy máshonnan érkező nyomásnak, az amerikai elnök ebben egyet is ért, és megígéri, hogy a továbbiakban is dolgozni fog ezen. Bush kijelenti, hogy az egyesült Németország NATO-tagsága az Egyesült Államok számára is nagyon fontos. Minden más megoldás csak destabilizálná Európát, ezért az Egyesült Államok a haderejét is megtartaná Németországban. George Bush nagyon fontosnak tartja, hogy az Egyesült Államok és a Szövetségi Köztársaság között kialakult szoros együttműködésbe a többi szövetséges partnert is bevonják. A többiek félelmeit folyamatos konzultációkon kellene eloszlatni. A kancellár megérkezése előtt egy jó órán keresztül tárgyalt telefonon Margaret Thatcherrel, mondja az amerikai elnök. Mostanra az angol miniszterelnök asszony már elfogadta az egyesülést, amit három hónappal ezelőtt még nem tett volna meg.

A lengyel határ kérdésében egyébként a német egység megkönnyíti majd a helyzet tisztázását. A kettő plusz négyes folyamatot úgy kellene alakítani, hogy tudjuk, melyik stádiumban miről is beszélünk. A négy nagyhatalom elhamarkodott beavatkozása akadályozná a német belpolitikai folyamatot.

Baker külügyminiszter tájékoztat ezután a moszkvai tárgyalásairól. Úgy értékeli a szovjet vezetés nyilatkozatait, mint egy nyitást egy sakkjátszmában. A játszma végén a Szovjetunió biztosan el fogja fogadni a NATO-tagságot. A Szovjetunió tisztában van vele, hogy az Egyesült Államok jelenléte Európában stabilizáló hatással bír, és ennek a NATO az alapja.

Bush bejelenti, hogy szeretné a csúcstalálkozót Gorbacsovval sikeresen zárni, különösen a leszerelés területén. Az EBEÉ-csúcsra aláírásra kész állapotba kell kerülnie a CFE-szerződésnek. Azt azonban meg kell akadályozni, hogy az összes szovjet csapat kivonásával automatikusan az amerikaiaknak is távoznuk kelljen.

Bush és Kohl megállapodnak abban, hogy Camp Davidből világosan jelzik egyetértésüket az egyesült Németország NATO-tagságával.

A vacsorához az elnök boronafalas házában jövünk össze. Bush elnök maga kínálja körbe nekünk az étvágycsináló sajtot, diót és pirított gombát. A vacsorát szűk körben költjük el: a két házaspáron kívül csak Jim Baker, Brent Scowcroft és én vagyunk jelen. Grillezett marharostélyost eszünk. Vacsora közben sokat beszélgetünk és nevetünk, kedélyes, családias estét töltünk el együtt.

Vacsora után a többi munkatársunkkal együtt koccintunk egyet. Lassan erőt vesz rajtunk a fáradtság. Németországban már hajnali három óra van. Mégis leengednek egy vetítővásznat és elsötétítik a szobát, mivel még megnézünk egy filmet, *A kincses*

szigetet. A sötétben azonban még álmosabb lesz az ember. Először a Kohl házaspár hagyja ott a filmet. Csak az amerikai elnök, Scowcroft és Kaestner tartanak ki végig.

1990. FEBRUÁR 25., VASÁRNAP

Reggel közösen részt veszünk egy ökumenikus istentiszteleten. Számos gyerek is jelen van, köztük Bush néhány unokája is.

Ezt követően még egyszer visszatérünk a kettő plusz négyes tárgyalásokhoz. Egyetértés alakul ki azzal kapcsolatban, hogy először a Szövetségi Köztársaság és a három nyugati nagyhatalom között kell bizalmas konszenzust találni.

A kancellár meg van győződve róla, hogy a németkérdésben döntő jelentősége lesz az amerikai-szovjet csúcstalálkozónak. Azon ugyanis Gorbacsov az amerikai elnök és a világhatalom Egyesült Államok partnereként lép majd fel. Gorbacsovnak, ebben mindannyian egyetértünk, pontosan tudnia kell, hogy az egyesült Németország NATO-tagsága elkerülhetetlen, továbbá azt, hogy milyen biztonsági garanciákat kap a Szovjetunió, és mi történik majd a Németországban állomásozó szovjet csapatokkal. Helmut Kohl újabb kérdésére Baker helyesbíti korábbi kijelentését azzal kapcsolatban, hogy a NATO joghatóságát az NDK területére nem akarják kiterjeszteni. Csupán arról van szó, hogy azon a területen nem állomásoznak NATO-csapatok. A látogatás záró sajtókonferenciáján – az előzetes megállapodásnak megfelelően – Bush külön kiemeli, hogy az egységes Németországnak „a NATO teljes jogú tagjának és a NATO katonai szervezetében is tagnak” kell maradnia, és Németországban továbbra is amerikai csapatok állomásoznak majd. Ezzel egy döntő jelentőségű határt jelöltek ki.

Kohl ezen túlmenően szóba hozza az Odera-Neisse-határ kérdését, és megismétli párizsi kijelentését, miszerint a német egységet senki sem akarja összekapcsolni a fennálló határok megváltoztatásával. Bush kijelenti, hogy ebben a kérdésben teljesen egyezik a véleményük.

A közös ebéd után, amelyen Bush kérésére Baker mondja el az asztali imát, tesszünk egy nagy sétát a Camp David-i birtokon. A kancellár a séta közben kap az elnöktől egy sportsapkát: úgy néz ki benne, mint egy baseballjátékos. Bush elnöknek egy göcsörtös sétabot van a kezében. A viharos és hideg idő ellenére másfél órát sétálunk az erdőben. Farsang utolsó előtti napján, hétfőn reggel hat órára érünk vissza Bonnba.

1990. FEBRUÁR 27., KEDD

Ma az NDK külügyminisztériuma átad nekünk egy memorandumot a „két német állam egyesülésének beillesztéséről az összeurópai egységesítési folyamatba”, azzal, hogy azt a többi EBEÉ-államhoz is eljuttatják. A memorandum abból indul ki, hogy Németország egyesülésére az EBEÉ-csúcsig nem kerül sor. Az egyesülést ez a javaslat csak még inkább meg akarja nehezíteni. De ez az NDK-s kormány már csak néhány napig marad hivatalban.

Az Odera-Neisse-határ körül kialakult vita egyre élesebbé válik. Genscher nyilvánosan is támogatja Mazowiecki múlt hét csütörtöki javaslatát, amely szerint még Németország egyesülése előtt meg kell tárgyalni és aláírni kell egy „szerződést” a két német állammal a meglévő határok garantálásáról. Ezt a szerződést azután az „egyesülés kormányának” kell aláírnia. Ezenkívül az is nyilvánosságra kerül, hogy Mazowiecki levélben fordult a négy nagyhatalomhoz. Továbbá pénteken Sevardnadze demonstratívan fogadta a lengyel nagykövetet, és azt hangoztatta, hogy megérti Lengyelország komoly aggodalmait, és amellet érvelt, hogy „Lengyelországnak saját szavazattal és saját hellyel” kellene rendelkeznie a kettő plusz négyes tárgyalásokon. Kohl és Genscher elutasítják Lengyelország ilyen formában történő részvételét. A kancelláron egyre nagyobb a nyomás.

Sevardnadze ismét kijelenti, hogy az egyik kulcskérdést az egységessé vált Németország katonai státusza jelenti. Az ország bevonása a NATO-ba felborítaná az európai erőegyensúlyt. Ezen az a nyilatkozat sem változtat semmit, mondja Sevardnadze, hogy a jelenlegi NDK területén nem állomásozik majd NATO-haderő. Ez Sevardnadze szerint egy mesterséges konstrukció.

1990. FEBRUÁR 28., SZERDA

Folytatódik a nyilvános vita a nyugati lengyel határok elismerésének eljárásáról. A kormányülésen a kancellár azt mondja, hogy az Odera-Neisse-határral kapcsolatban vele szemben támasztott elvárásoknak jogállami okok miatt nem tud megfelelni. De a koalíciós megbeszéléseken erre még külön ki fognak térni. Genscher az ülésen egy olyan rendezés elfogadását sürgeti, amely elvezet a Lengyelországgal történő egyezséghez.

Este a rezidencián az Odera-Neisse-határ rendezésének lehetséges eljárásairól és Genscher belpolitikai indokairól beszélgetünk. A kancellár látja a kényszerítő külpoli-

rikai tényezőket és azt a belpolitikai kampányt is, amelynek a háttérben az idei évben előttünk álló nyolc választás áll. Tisztában van vele, hogy lépnie kell, de valójában semmi kedve hozzá.

Egy további témát vet fel az a kérdés, hogy a német egység megvalósítására az Alaptörvény 23. vagy 146. cikkelye alapján kerüljön-e sor. Kezd kirajzolódni, hogy az SPD és a Die Linke⁶⁹ egyre inkább elmozdul az Alaptörvény 23. cikkelyétől. Ebben a kérdésben is a politikai vezető szerepért folytatott harcról van szó? Megállapodunk, hogy meghívunk államjogi szakértőket a kancellárhoz a probléma megvitatására. Az utolsó pont a szűnni nem akaró áttelepülési hullám. Azzal tökéletesen tisztában vagyunk, hogy a március 18-i választások után az áttelepülőket úgy kell majd kezelni, mint a Szövetségi Köztársaság lakhelyet változtató polgárait.

1990. MÁRCIUS 1., CSÜTÖRTÖK

Dumas francia külügyminiszter a mai napon egy Berlinben elmondott beszédében rendkívül pozitívan nyilatkozott a német egységről: „Az időzítést és annak mikéntjét a németeknek kell meghatározniuk.” Az EK intézményi továbbfejlődésére tekintettel a francia külügyminiszter megjegyzi, hogy „határozott szándék van egy európai politikai unió kialakítására”. Felidézi Mitterand azon kijelentését, hogy Franciaország és a Szövetségi Köztársaság „sorstársak”, ami az egyesült Németországra is érvényes lesz, és közös védelmi és biztonsági elemeket is magában foglal majd.

Dumas ismételten felszólal az Odera–Neisse-határ végérvényes elismerése mellett, és közben „barátjára, Genscherre” hivatkozik. „Semmi értelme a nagy parlament megalakulásáig kitolni ezt a döntést.” Vannak pillanatok, „amikor a hallgatás rengeteg kétértelműséget rejt magában”, mondja a francia külügyminiszter. Ezzel Dumas a lengyel érdekek prókatorává válik, miközben tudja, hogy a szövetségi kancellár nem akarja és nem is tudja megkérdőjelezni az Odera–Neisse-határt. Ez engem bosszant. Az elmúlt év óta minden alkalmat megragadva amellet kampányoltunk Párizsban, hogy a lengyel reformpolitika anyagilag is kapjon támogatást, és az előzékenységünk eddig csekély viszonzásra talált. Mások az érdekeik, hangzott mindig a tömör válasz.

Scrowcrofttól délután megtudom, hogy Bush tegnap telefonon tárgyalt Gorbacsovval. Bush közölte a szovjet elnökkel: a szövetségi kancellárral egyetértének ab-

⁶⁹ Die Linke (Baloldali Párt) 2007-ben jött létre a Demokratikus Szocializmus Pártja (PDS) és a Munka és Szociális Igazság Pártja egyesüléséből.

ban, hogy az egyesült Németországnak a NATO teljes jogú tagjának kell maradnia. Gorbacsov ezt a bejelentést kritikusan, de nem kategorikus elutasítással fogadta. A határkérdésben azonban világos állásfoglalást követelt a Szövetségi Köztársaságtól. Mindketten megerősítették, jelenti Scrowcroft, hogy egymással és a szövetségi kancellárral is kapcsolatban szeretnének maradni.

1990. MÁRCIUS 2., PÉNTEK

A reggeli kancellári helyzetértékelő megbeszélésen Helmut Kohl – még a 200 000 fős tömeg előtt megtartott diadalmas chemnitzi választási beszéd lázában – igencsak dühbe jön, amikor értesül a médiában megjelent tudósításokról. Úgy érzi, hogy sem őt magát, sem pedig a politikáját nem méltatják úgy, ahogy megérdemelné. „Nagyszerűen politizálunk, még sincs megfelelő visszhangja.”

Megítélésem szerint ennek elsősorban az az oka, hogy a szövetségi kormány eredményeit bizonyos konkrét témák mindig elfedik, amíg nem sikerül megoldani őket. Jó példa erre az Odera–Neisse-határ körüli vita, amely Dumas kijelentéseinek hatására Berlinben is újból fellángolt. A kancellár így ismét arra kényszerül, hogy kiadjon egy nyilatkozatot a kérdéstről, amely tovább táplálja a nyilvános vitát, mivel abban a határok kérdését most először nyilvánosan is összekapcsolják a jóvátétel és a lengyelországi német kisebbség jogait biztosító szerződések problémájával. Kohl a nyilatkozattól a belpolitika bizonyos tehermentesítését reméli, mindenekelőtt az áttelepítettekkel szemben. A szövetségi kancellár most először mondja ki, hogy a népi kamarai választások után a két szabadon megválasztott parlamentnek Lengyelország nyugati határával kapcsolatban egy azonos szövegű, az 1989. november 8-i Bundestag-döntésen alapuló nyilatkozatot kell kiadnia.

1990. MÁRCIUS 5., HÉTFŐ

A kormánysszóvivő Lengyelországgal kapcsolatos pénteki kijelentése ismét felkorbácsolta a kedélyeket, ahogy a koalícion belüli viták is egyre élesebbé válnak. Genscher, aki a határkérdésben szombaton Madridban még a kancellárral teljes egyetértésben nyilatkozott, most Lambsdorff grófhhoz hasonlóan a nyilvánosság előtt távolságtartónak mutatkozik. Teljes erővel folyik a választási küzdelem. Kohl a CDU egyik elnökségi ülésén, az azt követő sajtótájékoztatón és a CDU/CSU frakcióülésén is

megerősíti az álláspontját. Tudja, hogy hol kell kompromisszumokat kötni, és hol nem. Lengyelországgal szemben nem hajlandó beadni a derekát. Azt pedig, hogy a koalíció válságban van, magyarázza a kancellár, a nyolc éve tartó kormányzása alatt elég sokszor hallotta már. Nem érzi úgy, hogy kutyaszorítóban lenne. Szinte már csodálatra méltó ez az újbóli kemény kiállás. A legtöbben már régen visszakoztak volna. Úgy sejtem, belpolitikai okai is vannak, hogy a kancellár ilyen rendíthetetlenül erősnek mutatja magát. Ez a keménység a végén még segíthet neki a jobboldali érzelmű választók megnyerésében. A frakció is támogatja az álláspontját.

Azt, hogy miként lép túl a kancellár az ilyen vitákon, jól mutatja a frakcióülés utáni reakciója. Amikor megkérdézem, hogy mentek a dolgok, azt a tömör választ kapom, hogy minden nagyon pozitívan alakult. A Genscherrel folytatott négyszemközti beszélgetéséről semmit sem tudok meg. Este Kohl „nemzetközi nyomásgyakorlásról” beszél. Szerinte ez egy eszköz, amelyben a német egység miatti nyugtalanság fejeződik ki. A lengyelek a szimpátiakeltés világbajnokai. Kohl szerint a határ elismerése azonban az egyesülési folyamat konstruktív része marad.

A CDU elnökségében az NDK-beli választások kimenetele is szóba kerül. A kancellár kijelenti, hogy ő az NDK-ban készített közvélemény-kutatásokat egytől-egyig hamisnak tartja, a választások kimenetelét senki sem képes előre megjósolni. A szövetségesekkel az együttműködés nagyon körülményesen alakul. A választási küzdelemben most a nyugdíjak, a munkanélküliség, a takarékszamlák és a mezőgazdaság kérdései kerültek előtérbe.

Genscher ma levelet kap Sevardnadztól, benne azzal a kéréssel, hogy ne cselekedjen egyeztetés nélkül abban az esetben sem, ha az NDK-ban a választásokon előre nem látható körülmények merülnek fel. Ezzel kapcsolatban, írja Sevardnadze, a kettő plusz négyes folyamatban érintett többi félnek is küldött megfelelő leveleket.

Kohl kora este telefonon beszél Mitterrand-nal, és beszámol neki Camp David-i tárgyalásairól. Sevardnadze levele azt mutatja, Moszkva attól tart, hogy az NDK-ban az események a választások után irányíthatatlanná válnak. Ez neki nem áll érdekében, mondja Kohl. Ő abból indul ki, hogy az NDK-ban még ebben az évben helyhatósági és tartományi, a Szövetségi Köztársaságban pedig decemberben a tervek szerint Bundestag-választásokra kerül sor. A szövetségi kancellár ismét részletesen kifejti a nyugati lengyel határral kapcsolatos álláspontját, és megkéri Mitterrand-t, hogy azt Jaruzelski és Mazowiecki küszöbönálló párizsi látogatásán magyarázza is majd el a vendégeinek.

Mitterrand azt válaszolja, hogy szerinte el kell választani egymástól a politikai

és a jogi vonatkozásokat. Politikai szempontból üdvözlendő lenne, ha a szövetségi kancellár kiadna egy egyértelmű szándéknyilatkozatot.

Este a rezidencián a kancellár Seitersszel, Schäublével, valamint állam- és alkotmányjogi szakértőkkel, így Klaus Sternnel⁷⁰, Dieter Blumenwitzcel⁷¹, Josef Isensee-vel⁷², Rupert Scholzcal és Hans-Hugo Kleinnel⁷³ megvitatta az Alaptörvény 23-as és 146-os cikkelyeinek alkalmazása mellett és ellen szóló érveket. Az eredmény teljesen egyértelmű. Mindannyian amellett érvelnek, hogy Németország egységének az Alaptörvény 23. cikkelye alapján kell megvalósulnia.

1990. MÁRCIUS 6., KEDD

Egy háromórás reggeli koalíciós megbeszélés eredményeként megszületik egy közös tervezet a két frakció határozati javaslatáról az Odera-Neisse-határ és a jóvátétel kérdésében. Ez a tervezet azt irányozza elő, hogy a két szabadon választott parlament és a két kormány a választások után a lehető leggyorsabban egybehangzó szövegű nyilatkozatot tesz Lengyelországnak a határok sérthetetlenségéről. A szerződést magát azonban majd csak az össznémet kormány és a lengyel kormány közötti tárgyalásokon alakítanak ki. Így végül mindkét fél megőrizte a tekintélyét. A kereszténydemokrata unió ezzel, megítélésem szerint, Lengyelország nyugati határának végleges elismerésében megtette a döntő lépést.

A kancellár jókedvűen tér vissza az ülésről. Úgy érzi, győzött. Keményen kiállt a véleménye mellett, és sikerült is elérnie, amit akart. Olykor éppen erre van szükség. Én az egészet hatalmas energiapazarlásnak tartom.

A két frakció közös nyilatkozatát a kancellár kísérelével együtt elküldik a négy nagyhatalom állam- és kormányfőinek és Mazowieckinek.

A koalíciónak abban is sikerült végérvényesen megállapodnia, hogy az egységhez vezető utat az Alaptörvény 23. cikkelye alapján járják végig.

Este Helmut Kohl Magdeburgba megy, ahol 130 000 ember fogadja. Ezzel a választási gyűlésein eddig majdnem félmillió NDK-polgárt sikerült megszólítani.

⁷⁰ Jogtudós, egyetemi tanár.

⁷¹ Állam- és nemzetközi jogász.

⁷² Államjogász és államfilozófus.

⁷³ CDU-politikus, jogtudós, 1983 és 1996 között a Német Alkotmánybíróság tagja.

1990. MÁRCIUS 7., SZERDA

Az ARD-nek adott interjújában Gorbacsov tegnap este kifejtette, hogy kategorikusan elutasítja az egyesült Németország NATO-tagságát: „Nem, azt nem fogjuk elfogadni. Teljesen ki van zárva.” Valamennyi európai érdekeit szem előtt kell tartani, teszi hozzá. Ezért „szakaszokban” kell előrehaladni. Ezzel a kettő plusz négyes tárgyalások valamennyi résztvevőjének ismert a kiinduló álláspontja. Az egyesült Németország és a Szovjetunió jövőbeli kapcsolatait illetően ugyanakkor Gorbacsov optimistán nyilatkozott.

Egy TASZSZ-közlemény szerint, amelyet Modrow ma véget érő kétnapos moszkvai látogatása kapcsán adtak ki, Gorbacsov azt nyilatkozta, hogy „a Szovjetuniónak a németkérdéshez való hozzáállásában alapvetően nem került elő semmiféle új elem”.

A koalíciónak a lengyel határra vonatkozó tegnapi határozati javaslatával kapcsolatban megérkezik Margaret Thatcher válasza, amelyben a brit miniszterelnök asszony a javaslatot „kiemelkedő államférfiúi lépésnek” nevezi, amely nagyon hasznos lesz.

A kormányülésen a kancellár igyekszik mérsékelni a kialakult koalíciós feszültségeket. A mai sajtótudósítás alapján, amely a véleménye szerint a feje tetejére állította a tegnapi koalíciós megbeszélések lefolyását, a szövetségi kancellár felszólítja a kollégáit, hogy tegyenek eleget történelmi felelősségüknek, és ne mások rovására próbáljanak jó képet kialakítani magukról. Egyedül senki sem képes felvállalni a „vízhordó” szerepét, sikert csak közösen érhetünk el. Most az a legfontosabb, hogy a nehéz időkben együtt végezzük el a munkát és összedolgozzunk egymással. Az NDK-valóság és az NDK polgárainak az elvárásai már egyébként sem egyeztethetők össze egymással.

1990. MÁRCIUS 8., CSÜTÖRTÖK

A Lengyelország nyugati határával kapcsolatos Bundestag-vitában a kancellár határozottan kiáll a koalíciós frakciók határozati javaslata mellett. Világosan kifejti, hogyan fog viselkedni a jövőbeli szuverén német állam. Nem szolgálja a német érdekeket, ha egyfolytában kétségbe vonják a szövetségi kormány azon szándékát, hogy ezt a kérdést végérvényesen le akarja zárni. Végül a CDU/CSU és az FDP valamennyi képviselője megszavazza a határozati javaslatot. Csak öt CDU-képviselő tartózkodik. Fantasztikusan jónak tartom ezt az eredményt. Kohl elérte a célját, és a frakcióból a lehető legnagyobb támogatást szerezte meg. Ez a döntő előfeltétele a Lengyelországgal történő kiegyezésnek, és most már csak reménykednünk kell, hogy

ezúttal nem fognak akadékoskodni az eredmény miatt. Amit sikerült elérni, azt ezek után is offenzívan kell képviselni. A CDU/CSU hosszú, küzdelmes utat tett meg, amíg végre eljutott eddig az elkerülhetetlen döntésig.

A *Neue Berliner Illustrierte*-nek adott, ma megjelent interjújában Sevardnadze az Alaptörvény 23. cikkelye alapján történő egyesülést „fölöttébb veszélyes útnak” nevezte. Az NDK ebben az esetben mint szuverén állam azonnal megszűnne létezni, ahogy vele együtt valamennyi joga és kötelessége is. A Szovjetunió nyilvánvalóan biztosítékokat szeretne, hogy a Szövetségi Köztársaság lehetőség szerint az NDK valamennyi kötelezettségét, mindenekelőtt a gazdasági jellegűeket átvállalja. Már kedden megkértem Kvicinszkijt, hogy küldjön el nekem egy összesítést az NDK-nak a Szovjetunióval szembeni gazdasági kötelezettségeiről.

A NATO-tagsággal kapcsolatos nyugati kijelentéseket Sevardnadze „tapintatlan” minősíti, válasza azonban most először jóval megértőbbnek tűnik: olyan megoldást kell keresni, „amely megfelel a probléma bonyolultságának és jelentőségének”, nyilatkozta a szovjet külügyminiszter. Ehhez Sevardnadze – ahogy korábban már Gorbacsov is többször – a szövetségi kancellár Moszkvában tett kijelentését idézi mérceként, amely szerint „német földről csak a békének szabad kiindulnia”.

Sevardnadze most már nem is ragaszkodik kategorikusan egy békeszerződéshez, „egy összetett multilaterális dokumentumra” azonban, amely „nemzetközi jogilag is elegendő jogerővel bír”, mindenképpen szükség van szerinte. A Szovjetunió vezetése tehát továbblépett.

Bush skipperen tudatta a szövetségi kancellárral, hogy a nyugati lengyel határral kapcsolatos kezdeményezését nyilvánosan is pozitív és fontos lépésként méltatta.

Kohl ma Brüsszelben folytatja nemzetközi tárgyalásait a tizenöt NATO-partner állandó képviselőivel, amelynek célja a német egység biztosítása. Manfred Wörner NATO-főtitkár egy előzetes beszélgetésben arról számol be neki, hogy elég volt csak bejelenteni a látogatását, amelyet mindenki rendkívüli gesztusként értékelt, és a hangulat máris bizakodóvá vált.

Miután a kancellár kifejtette a német egység bel- és külpolitikai vonatkozásaival kapcsolatos álláspontját, a nagykövetek is valamennyien elmondják a véleményüket. Nyilvánvaló, hogy fővárosukból már mindannyian megkapták az utasításokat. Mind a tizenöten támogatják a német egységet mint célt, de szoros egyeztetést szeretnének a folyamat NATO-t érintő hatásairól. Egyöntetűen kiállnak az egyesült Németország NATO-tagsága mellett is, de tudni akarják, hogy azt hogyan lehet majd elérni. Ahogy a Lengyelország nyugati határával kapcsolatos határozati javaslat is érezhető megkönnyebbülést vált ki belőlük.

1990. MÁRCIUS 10., SZOMBAT

Délben ludwigshafeni otthonában felhívom a kancellárt, és beszámolok neki arról a rendkívüli sajtótájékoztatóról, amelyet Mitterrand Jaruzelskivel, Mazowieckivel és Rocard-ral együtt tartott. Mitterrand tegnap kifejtette, hogy az Odera-Neisse-kérdésben a francia álláspont továbbmegy annál, mint ami a Bundestag-nyilatkozathoz alapul szolgál. Lengyelországnak részt kell vennie a kettő plusz négyes megbeszéléseken. A határszerződést érintő tárgyalásoknak még „a két német állam várható egyesülése előtt” le kell zajlaniuk, jelentette ki a francia elnök. Mitterrand azt követelte, hogy a Bundestag-nyilatkozat „itt-ott még pontosabban fogalmazzon”. A négy nagyhatalom dolga, „hogy bizonyos biztosítékokat nyújtson ehhez a nemzetközi jogi aktushoz”. Ezzel Mitterrand teljes mellszélességgel támogatta Mazowiecki azon javaslatát, hogy még Németország egyesülése előtt alá kell írni egy – békeszerződés rangjával és értékével bíró – „szerződést”, amelyet a német és a lengyel kormánynak a négy nagyhatalom részvételével kellene megkötnie, és amely végérvényesen elismerné Lengyelország nyugati határát. Ezt a szerződést pedig azután az össznémet parlamentnek törvénybe kellene iktatnia.

Mazowiecki elégedetten állapíthatja meg, hogy ha Németországgal gond van, akkor Franciaország mindig Lengyelország pártját fogja. Miközben Bush és Thatcher elégedetten nyilatkoztak a Bundestag határozati javaslatáról, és még ők maguk is tanúsították, hogy elvi jelentőségű lépést tettünk előre, Mitterrand ismét az első pillanattól kezdve elégedetlenkedő Varsó szószólójának szerepébe lépett. Meg vagyok győződve róla, hogy ezzel újra elkezdődött az Odera-Neisse-határ körüli vita. Kohl érthetően bosszúsán és csalódottan fogadja a hírt. Érzi, hogy a barátságnak is vannak határai.

A mai sajtó már a francia-német viszonyban megjelenő növekvő nyugtalanságról beszél. Ezt már nem lehet letagadni. Helmut Kohl pillanatnyilag tulajdonképpen már csak azokból az NDK-beli választási gyűléseiből merít erőt magának, amelyekre a korábbiakhoz hasonlóan most is rengetegen kíváncsiak – a tegnap esti rostocki gyűlésen is 120 000 ember vett részt.

1990. MÁRCIUS 11., VASÁRNAP

Este odahaza vacsorán látom vendégül Richard Lugar indianai szenátort. Sikerült elérnie, mondja, hogy az amerikai szenátus visszavont egy lengyel határral kapcsolatos határozati javaslatot, amely a Szövetségi Köztársaság ellen irányult volna, mivel

a legutóbbi Bundestag-határozat elfogadása után egy ilyen szenátusi nyilatkozat okafogyottá vált. A határkérdésben tanúsított lengyel-francia magatartást illetően Lugar fején találja a szöveget, amikor azt mondja, Lengyelország arra kényszeríti Németország barátait, hogy válasszanak Lengyelország és a Szövetségi Köztársaság között.

1990. MÁRCIUS 13., KEDD

Ma reggel a kancellár telefonon beszél Jacques Delors-ral, az EK Bizottságának elnökével, és azt javasolja, hogy legyen egy olyan tárgyalás, amelyen valamennyi EK-biztos részt vesz. Kohl a NATO-tanáccsal folytatott megbeszélések után folytatni akarja a németkérdésre vonatkozó multilaterális konzultációkat. Delors üdvözlözi ezt a javaslatot. Amikor Kohl óvatosan panaszkodni kezd Párizs politikája miatt, Delors bizakodásának ad hangot, hogy hamarosan minden rendbe jön. A kancellár mindenképp meglepve bejelenti, hogy elszánta magát az egyesülési folyamat azonnali felgyorsítására. Azokról azonban, akik őt már régóta ismerik, elvárja, hogy ne bújjanak el rögtön, ha vihar támad.

Délben Genscher vezetésével ismét összeül a kül- és biztonságpolitikai munkacsoport. Genscher abban állapodott meg Stoltenberggel, hogy a szövetségi haderő jövőbeli katonai ereje nem lehet része a kettő plusz négyes tárgyalásoknak; a csapatlétszámot, mint ahogy a szárazföldi, rövid hatótávolságú nukleáris rendszereket is a CFE-tárgyalások keretei között kell tárgyalni.

A négy nagyhatalom jogainak megszűnését Genscher nagyon bonyolult problémának nevezi. A szövetségi kormány nem békeszerződést akar, hanem lehetőség szerint azt, hogy a négy nagyhatalom adjon ki egy nyilatkozatot arról, hogy a jogaik érvényüket veszítik. A szovjet csapatok jelenlétének kérdését, akárcsak a nyugati szövetségeseikét, új haderő-állomásoztatási szerződésekkel kell majd rendezni.

Az utolsó előtti választási beszédén Cottbusban 120 000 ember ünnepli Helmut Kohlt. A kancellár közeledik az egymillióshoz.

1990. MÁRCIUS 14., SZERDA

A reggeli helyzetértékelőn a kancellár már-már depressziósnak tűnik. A legszívesebben hazamenne; egyedül már csak az NDK polgárai készítetik maradásra. A koalíción belüli nézetkülönbségek és az Odera-Neisse-határról folytatott felesleges vita

igencsak megviselték. Mindennek tetejébe még a Demokratikus Ébredés elnöke, Wolfgang Schnur is visszalép, mivel korábban együttműködött a Stasival – ez pedig, néhány nappal a választások előtt, éppenséggel nem növeli a Szövetség Németországért esélyeit. A felmérések már hétfőn egyértelmű, 44 százalékos többséget jósoltak az SPD-nek, szemben a keletnémet CDU 20 százalékaival. Az SPD-ben már az abszolút többség lehetőségéről beszélnek.

A kormányülésen Kohl az egyesülési folyamat körül kialakult nyilvános vita stílusára és tartalmára panaszkodik. A Szövetségi Köztársaságban az emberek nagyon félnek, hogy elveszíthetnek valamit, és le kell adniuk az életszínvonalukból, s ezeket a félelmeket egyesek még tovább gerjesztik. Most hirtelen még azoknak is gondja támad az egyesüléssel, akik hosszú éveken át énekelték, hogy „egység és jog és szabadság”. Ami az NDK-t illeti, nyilvánvaló, hogy sokan még mindig az összecsomagolt bőröndjeiken ülnek, készen arra, hogy áttelepüljenek, ha nehézségeik támadnának. Csak az elmúlt két napban újabb 4900 áttelepülő érkezett. A kormányülés úgy döntött, hogy az NDK-s kisbetétesek takarékszámait 1:1 arányban váltják majd át, amit a kancellár már tegnap este a cottbusi választási rendezvényen be is jelentett.

Délben Mitterrand felhívja Kohlt, hogy tájékoztassa a lengyel vezetéssel folytatott tárgyalásairól. Három pontban sikerült egyetértésre jutni, közli a francia elnök: az Odera-Neisse-határ elismerésében, az arra vonatkozó kérdésben, hogy Lengyelországnak és a két német államnak tárgyalásokat kell kezdeményeznie egy határszerződésről még azelőtt, hogy a német egység megvalósulna. A szerződést magát azután csak egy össznémet parlament ratifikálhatná. Emellett a lengyeleket a hatoldalú tárgyalásokon minden olyan kérdésbe be kell vonni, amely érinti a határokat.

A szövetségi kancellár elfogadja, hogy Lengyelországot is vonják be a határkérdés megoldásába. Őt ez sohasem zavarta, mondja. Ezeket a tárgyalásokat azonban nem éppen Varsóban kellene megtartani. Az a benyomása, hogy minden nép érzéseire tekintettel vannak, kivéve a németekét. Kohl a lengyel eljárásmodort is bírálja. Már novemberben megmondta Mazowieckinek, hogy az Odera-Neisse-határ elismerése szorosan összefonódik a német egységgel. Nemzetközi jogi tekintetben egy szerződéstervezet sem lenne kötelezőbb érvényű, mint egy parlamenti határozati javaslat.

Még csak feltételeket sem szabott, mondta a kancellár, csupán hangot adott azon kívánságának, hogy a lengyelek még egyszer erősítsék meg, amit a jóvátétel és a lengyelországi német kisebbség kérdésében már 1953-ban és 1989-ben kinyilvánítottak. Lengyelország jelenleg belpolitikai okokból mindent figyelmen kívül hagy, amit ő a közös megegyezésért tett, folytatta a kancellár. Sokan még a Szövetségi Köztársaság

utóbbi negyven évben hozott demokratikus intézkedéseiről sem akarnak tudomást venni. A határkérdést úgy kezelik, mintha még lennének tisztázatlan kérdések. Ez nem állja meg a helyét. Lengyelországtól, ellentétben Havel elnökkel, semmiféle pozitív gesztus nem érkezett. Ő mégis ragaszkodik a kibéküléshez Lengyelországgal. Abban teljesen igazat ad Mitterrand-nak, hogy ehhez a német-francia barátság például szolgálhatna. De nemcsak a lengyelek lelkiállapotára kellene tekintettel lenni, hanem a németekére is. Egy nép méltósága fontos dolog, de ennek mindenkire érvényesnek kell lennie. Kohl megvilágítja az NDK-beli fejlemények dinamikáját, és hozzáteszi, hogy Párizs mostanában egy másik bolygón él, mint ő, akinek ezekkel a problémákkal közvetlenül is szembe kell néznie.

Mitterrand megköszöni a kancellár szavait, különösen a problémák lélektani oldalára tett utalásokat, és azt, hogy ilyen nyíltan elmondta a véleményét. Bejelenti, hogy kiad egy nyilatkozatot, amelyben különösen a közöttük meglévő igen jó személyes kapcsolatokat akarja kidomborítani.

Ez olyan volt, akár egy tisztító vihar, amely után minden ismét a helyére került. A kancellár is megkönnyebbült, hogy kiadhatta magából a dühét.

Délután felhívom Jim Bakert, és közlöm vele, Kohl Genscherrel együtt ellenzi, hogy a határkérdésekkel foglalkozó kettő plusz négyes tárgyalásokra Varsóban kerüljön sor. Baker kedden este azért hívott fel, hogy megtudakolja, miként vélekedik minderről a szövetségi kancellár. Ezt követően egyeztetek a további teendőkről Bob Blackwill-lel.

Helmut Kohl hatodik és egyben utolsó választási rendezvényén Lipcsében ma 320 000 ember vett részt. Ez szenzációs. Így az NDK polgárai közül több mint egy millióan hallgatták meg a beszédeit. Nagyon kíváncsian várjuk, milyen hatása lesz mindennek a vasárnapi választási eredményre.

1990. MÁRCIUS 15., CSÜTÖRTÖK

Ma Párizsba utaztam egy egész napos megbeszélésre. Jean-Louis Bianco, az Élysée főtitkára meghívott egy bizalmas találkozóra. Biztosít afelől, hogy Mitterrand elnök személyes kapcsolata a kancellárral és a francia-német viszony egyaránt problémamentes és jó. Mitterrand Jaruzelskivel és Mazowieckivel közösen megtartott sajtótájékoztatóját igyekszik elbagatellizálni. Mégis egyértelműen kiderül, hogy Párizs a lengyel érdekek képviselőjének tekinti magát.

Részletesen tárgyalunk egy közös német-francia kezdeményezésről, amelyet a kétoldalú csúcstalálkozón kellene előkészíteni és az EK áprilisi, Dublinban meg-

rendezésre kerülő rendkívüli csúcán kellene elővezetni. Ezzel a szoros barátság és az együttműködés meglétét a külvilág számára is egyértelműen kimutatnánk.

Déltől az Élysée-palotában három órán keresztül tárgyalok Jacques Attalival és Elisabeth Guigouval. Jacques egyenesen a golfpályáról jön. Hetente egyszer golfoznak Mitterrand-nal, akivel jó barátságban van. Elmondja, hogy az elnök az előbb éppen a Kohllal folytatott tegnapi telefonos eszmecserejükről beszélt vele. A kancellár eleinte nagyon hűvös volt, mondta az elnök, végül azonban ismét nagyon jól alakultak a dolgok.

Megállapodunk, hogy közösen előkészítünk egy kezdeményezést a politikai unióval kapcsolatban, amelyet áprilisban az EK-csúcson kellene előterjeszteni. Hosszú idő óta most először sikerült Párizssal ismét közös EK-kezdeményezést útjára indítanunk.

Bonnban a szövetségi kancellár ismét beszél telefonon Bush elnökkel, és tájékoztatja az NDK-ban kialakult helyzetről és a lengyel követelésekkel kapcsolatos véleményéről. Bush arra hívja fel a figyelmet, hogy ő a lengyel problémát még mindig igen kényesnek tartja. A következő héten Washingtonban Mazowieckivel erről is beszélni fog. Előtte majd még egyszer szeretne beszélni telefonon Kohllal. Tudja, hogy ők ketten azonos hullámhosszon vannak.

1990. MÁRCIUS 18., VASÁRNAP

A szenzáció teljes: az NDK-ban 58 év után most először megtartott szabad választásokon a Szövetség Németországért lehengerlő győzelmet arat. Lenyűgözően magas, 93,38 százalékos részvétel mellett 192 mandátumot szerez, miközben az SPD csak 88-at kap. Ezt vajon ki gondolta volna?

Este hét óra óta a kancellár dolgozószobájában gyűlünk össze a televíziók képernyői előtt. Hatalmas a lelkesedés, mindenki Helmut Kohlnek gratulál. Abban egyetértünk, hogy ez a kancellár személyes diadala – alighanem az ő választási fellépései idézték elő a fordulatot. A kancellár maga nyugodtan üldögél hatalmas íróasztala mögött, jegyzeteket készít a beérkező előrejelzésekről, és készül a pártelnökök beszélgetésére a televízióban.

Az SPD arra számított, hogy egész Németországban strukturális többséget szerez. Néhány újságíró arcáról is le lehet olvasni azt a döbbenetet, amelyet ez a váratlan összeomlás az SPD-ből kiváltott. Természetesen mi is feltesszük magunknak a kérdést, hogy vajon mi lett volna, ha fordított eredmény születik. Már készen álltunk azzal

a vigasztaló magyarázattal, hogy ez a választási eredmény még semmit sem mond a decemberi Bundestag-választások kimeneteléről, abban azonban mégis biztosak vagyunk, hogy ezzel az eredménnyel a Bundestag-választást illetően is jelentősen javultak az esélyeink.

Néhány perccel nyolc óra után Kohl nyilvánosan is véleményt mond a választás kimenetelével kapcsolatban, amelyet minden megfigyelő államférfihoz méltó nyilatkozatként értékel. Se nem diadalittas, se nem euforikus. A nyugalma azt jelzi, hogy tudja: lehet ez majd még másként is.

A televíziós beszélgetés után egy olasz étteremben, az Isola d'Ischiában találkozunk. Végre a pezsgőspalackok is előkerülnek. Ez ma teljesen rendjén van.

1990. MÁRCIUS 19., HÉTFŐ

Elég egy pillantást vetni a mai lapokba, hogy kiderüljön: nincs hatásosabb az eredményről: „Kohl diadala”, olvasható a *Spiegel* címlapján. Egy másik lapban arról írnak, hogy „álomeredmény született Kohl kancellár számára”. Rudolf Augstein megerősíti: „Kohl ismét bebizonyította, milyen érzéke van a hatalomhoz, és a helyes ügyet képviselte.” Nem olyan régen még „bonni fajankóknak” nevezett és mindennek elmondott bennünket. Augstein egyúttal arra is figyelmeztet, hogy „de most aztán sietni kell”. Ehhez sincs szükség semmiféle kommentárra.

A Szövetségnek hat mandátum hiányzik az abszolút többséghez. Ez „Isten ajándéka”, kommentálja a kancellár a történeteket. A problémák túlságosan is bonyolultak ahhoz, hogy egyedül meg tudjunk birkózni velük. A kancellár már ma reggel beszélt telefonon de Maiziére-rel, és támogatja azon szándékát, hogy az FDP és az SPD bevonásával széles alapokon nyugvó koalíciós kormányt alakítsanak.

Azzal is elégedettek vagyunk, hogy a jobboldali és a baloldali radikálisoknak semmi esélyük sem volt, és amiatt sem szomorkodott senki, hogy az FDP csak 21 képviselői helyet kapott.

Ünneplésre, a siker kiélvezésére és pihenésre azonban nincs idő. A legnehezebb feladatok még előttünk állnak, sőt még sürgetőbbé váltak. Most olyan lépések megtételére van szükség, mint az új parlament összehívása, a kormányalakítás, döntéshozás a csatlakozási szerződésről. Ezután azonnal tárgyalásokat kell kezdeni a valutaunió július 1-jei bevezetéséről, és nyárig megállapodásra kell jutni. A gazdasági közösség és a szociális unió megalakításához is meg kell még alkotni a törvényi szabályozást. A munkanélküli- és a nyugdíjbiztosítást július 1-jén be kell vezetni, és a Szövetségi

Köztársaság által nyújtott kezdőtőke-finanszírozással el kell indítani. Az egység külső vonatkozásait illetően az a fontos, hogy a kettő plusz négyes tárgyalásokat még az – előreláthatóan novemberben sorra kerülő – EBEÉ-csúcs előtt le lehessen zárni. Ezzel párhuzamosan az EBEÉ- és a leszerelési és fegyverzet-ellenőrzési tárgyalások keretei között ki kell dolgozni az összeurópai biztonsági struktúrákat. A NATO-t pedig tovább kell fejleszteni egy politikai szövetség irányába. Át kell alakítani a stratégiáját és a katonai rendszerét, felépítését. Az együttműködést a Szovjetunióval és a közép- és délkelet-európai államokkal intenzívebbé kell tenni, méghozzá első sorban gazdasági téren. Az Európai Közösség integrációját fel kell gyorsítani és a politikai unió, valamint a gazdasági és valutaunió kialakítására is törekedni kell. Ezen kívül az is lényeges, hogy építsük a német-amerikai kapcsolatokat. Óriási feladatcsomag vár ránk.

Kora délután a szövetségi kancellár Bonnban megnyitja az európai gazdasági együttműködésről szóló EBEÉ-konferenciát, amely annak idején az ő kezdeményezésére született meg. Az ötletét 1986 májusában vetette fel. Ennek akkoriban Sévardnadzénak az a panasza adta az apropóját, hogy a Nyugat mindig csak a Helsinki Záróokmány harmadik, emberi jogokra vonatkozó kosarával foglalkozik, míg a gazdasági együttműködésre vonatkozó második kosárral csak nagyon ritkán. Kohl arra használja fel a mai beszédét, hogy a konferencián részt vevő harmincöt kormány képviselői előtt még egyszer átfogóan kifejtse az álláspontját. Elsősorban az EBEÉ-folyamatban rejlő lehetőségeket emeli ki, és vázolja az összeurópai megoldások perspektíváit. A beszédet rendkívül pozitívan fogadják, mindeneke előtt a keleti államok képviselői, beleértve a Szovjetunió képviselőit is. A tegnapi választási siker után a kancellár rögtön az érdeklődés középpontjába került.

A beszéd után Kohl magához kéreti egy beszélgetésre Seiterst, Genschert és Stoltenberget. Az Odera-Neisse-határ kérdését érintő további lépésekről van szó. Genschert amellet foglal állást, hogy offenzív módon kezeljék Mazowiecki javaslatát – minél hamarabb, annál jobb. A kancellár úgy dönt, hogy előkészítenek egy szerződésjavaslatot, amelyet ő majd alaposan átnéz, és csak azután dönt. Ez hatalmas előre lépést jelent. Az egyesült Németország jövőbeli biztonsági státuszának kérdései is szóba kerülnek. Különösen bonyolultnak bizonyulnak a nukleáris rendszerek jövőbeli ittlétéről folytatott viták és az a kérdés, hogy kiterjesszék-e a NATO-szerződés 5. és 6. cikkelyében megfogalmazott védelmi kötelezettségeket, valamint a sorkatonai szolgálatot a jelenlegi NDK területére. A szövetségi kancellár ezekben a kérdésekben fenntartja magának a döntés jogát.

1990. MÁRCIUS 20., KEDD

Kora reggel felhív Jacques Attali. Mitterrand nagyon elégedett párizsi tárgyalásainkkal. Most gőzerővel dolgoznak a megbeszéltek EK-kezdeményezésén.

A kormányülésen Wolfgang Schäuble bejelenti, hogy az áttelepülők száma máris jelentősen csökkent. Előterjeszt egy törvénytervezetet a befogadási eljárások és az ahhoz tartozó teljesítések július 1-jéig történő leállításáról.

Délután a kancellár telefonon beszél Bush elnökkel, aki gratulál neki a választási eredményhez. Bush nagyon részletesen taglalja, hogy mit fog mondani a másnap Washingtonba érkező Mazowieckinek. Az pedig mindenféle „ha” és „de” nélkül megfelel a mi irányvonalunknak.

Az amerikai elnök külön is kiemeli, hogy azt a közös álláspontjukat, miszerint Németországnak a NATO-ban kell maradnia, lassan Kelet-Európában is elfogadják, mint azt a Varsói Szerződés államainak múlt héten megtartott külügyminiszteri találkozója is bizonyította.

1990. MÁRCIUS 22., CSÜTÖRTÖK

Délután a szövetségi kancellár fogadja Kvicinszkij nagykövetet, és megkéri, hogy azonnal és egyenesen Gorbacsovnak továbbítsa az üzenetét. Kohl azt szeretné, ha Gorbacsov közvetlenül tőle értesülne, hogyan ítéli meg a jelenlegi helyzetet. Az egyesülési folyamat végén a német-szovjet kapcsolatoknak a jelenleginél nem rosszabbnak, hanem jobbnak kell lenniük. Ő se a kapcsolatokat nem szeretné tovább terhelni, se Gorbacsov problémáit nem szeretné növelni, jelenti ki a szövetségi kancellár. Ezért nem fogja a Szovjetuniót *fait accompli* elé állítani. Ahogy nem érdekelt a sietségben sem – azt csak az NDK-ban zajló események váltották ki.

Németország jövőbeli státuszával kapcsolatban kifejti, hogy a szovjet csapatok időben korlátozott jelenlétét el tudja képzelni a jelenlegi NDK területén. Ez alatt az idő alatt nem állomásoznának német csapatok azon a területen. A szövetségi kormány kész az NDK-nak a Szovjetunióval szembeni gazdasági kötelezettségei teljesítéséből – amennyire csak lehetséges – részt vállalni. Az NDK-t érintő további eljárásokat illetően a szövetségi kancellár kijelenti, hogy most gyorsan meg kell kezdeni a tárgyalásokat a valuta-, illetve a gazdasági és szociális unióról, hogy azokat az év közepéig meg is lehessen valósítani.

A tartományok visszaállítása után tartományi választásokat kell majd tartani. A Bundestag-választásokat decemberre, az össznémet választások megrendezését pedig 1991 végére tervezi. Kohl felajánlotta, hogy bármikor kész találkozni Gorbacsovval, ha szükség lenne rá. Se félreértéseknek, se bizalmatlanságnak nem szabad kialakulnia kettejük között.

Kvicinszkij eleinte az egyesült Németország NATO-tagságának problémájára összpontosít. Azt a Szovjetunió belpolitikailag nem tudná megemésztetni, mondja a nagykövet. Azt kérdezi, hogy nem jöhetne-e létre egy olyan Németország, amely egyaránt kapcsolódik a Kelethez és a Nyugathoz, vagy elképzelhető-e egy 150 kilométer mélységű demilitarizált övezet kialakítása a Szövetségi Köztársaság oldalán is. De ez az övezet lehetne csupán 100 kilométer is. A kancellár elutasítja az effajta elképzeléseket.

Kvicinszkij ezt követően azt javasolja, hogy a Szövetségi Köztársaság fogadjon el egy elvi szándéknyilatkozatot annak a mintegy 3600 szerződésnek és egyezménynek az átvállalásáról, amelyeket az NDK kötött a Szovjetunióval. A szövetségi kancellár erre azt feleli, hogy ahhoz előbb ismerni kellene ezeket a szerződéseket. Végül a szovjet nagykövet köszönetet mond a szövetségi kancellárnak azért a beszédjéért, amelyet az EBEÉ gazdasági konferenciájának megnyitóján mondott. Amit a kancellár ebben a beszédében Európa új politikai és gazdasági struktúrái kapcsán mondott, az teljesen megfelel a szovjet elképzeléseknek. Ezekben a kérdésekben egy irányba kellene húzniuk, hogy ezeket az elképzeléseket be lehessen majd emelni a kettő plusz négyes szerződésbe.

Kifelé menet Kvicinszkij azt mondja nekem, hogy Moszkva számára a NATO-tagság jelenti a legnehezebb kérdést. Valamit ki kellene találnunk ennek a problémának a megoldására.

Sevardnadze Windhukban, a namíbiai függetlenségi ünnepek egyik szünetében arról beszélt Genschernek, hogy a két kormány álláspontja közeledett egymáshoz. Ez jó alapot jelent a további erőfeszítésekhez. Az olyan problémákat azonban, mint az egyesült Németország katonapolitikai státusza, a legmagasabb szinten kell megtárgyalni. Ha össze lehetne hangolni egymással az összeurópai fejleményeket és a német egyesülést, és ezzel egy időben biztonsági mechanizmusok is létrejönnének, akkor minden normalizálódna.

Bob Blackwill felhív és tájékoztat az amerikai elnök Mazowieckivel folytatott tárgyalásairól: Bush közölte a lengyel miniszterelnökkel, hogy megbízik a szövetségi kancellárban, és Mazowieckinek is bíznia kellene benne.

1990. MÁRCIUS 23., PÉNTEK

Dél előtt Brüsszelben Helmut Kohl találkozik Jacques Delors-sal, az Európai Közösség elnökével, majd azt követően az EK Bizottságával, amelynek a tagjai rendkívüli ülést tartanak.

Delors fölöttébb szívélyesen üdvözlöi a kancellárt, és közli vele, hogy a Bizottság osztozik a németeknek az egyesülési folyamat felett érzett örömeiben, amely a „testvériség légkörét” teremti meg. Delors arra az eltökéltségre is emlékeztetett, amellyel a németek az európai integrációhoz viszonyultak. A kancellár hozzájárulása nélkül a Delors-csomagot⁷⁴ nem sikerült volna keresztülvinni, és az Egységes Európai Okmány⁷⁵ sem vált volna lehetségessé.

Kohl üzenete az, hogy a német egyesülés fel fogja gyorsítani az európai integrációs folyamatot. A kancellár bejelenti, hogy a politikai unióra vonatkozó kezdeményezéssel kapcsolatban Dublinban összehívna egy rendkívüli EK-csúcstalálkozót.

Délután a kancellár kifejti, hogy nagyon elégedett az EK Bizottságánál tett látogatásával. Delors ismételtelen bebizonyította, hogy jó barát, akivel mindezidáig a legkisebb probléma sem merült fel az NDK-nak az EK-ba történő integrációját illetően.

Az NDK-ban kialakult helyzettel kapcsolatban a szövetségi kancellár bejelenti, hogy gyors kormányalakításra számít, és hogy de Maiziére kormánynyilatkozatban amellelt szállt síkra, hogy a német egységet az Alaptörvény 23. cikkelye alapján valóssítsák meg. Ezután a lehető leggyorsabban tető alá kell hozni a gazdasági és valutaunióra vonatkozó szerződést, amelyről a kancellár tegnap Theo Waigellel és Karl Otto Pöhllel tárgyalt.

De Maiziére-t megkérte, hogy olyan külügyminisztert nevezzen ki, akiben mi is megbízunk, és akivel nekem is szoros kapcsolatot kell tartanom. Engem a kancellár úgy mutatott be neki, mint bizalmasát valamennyi kül- és biztonságpolitikai kérdésben. Ezen kívül azon is el kellene gondolkodnom, mondja a kancellár, hogy ki

⁷⁴ Jacques Delors, az EU Bizottság elnökének nevéhez két reformcsomag fűződik. Az első (1988) az EK költségvetésének reformjára irányult, amelynek keretében korlátozták az agrárkiadásokat, újraszabályozták a költségvetés szerkezetét, s ennek keretében jelentősen növelték a strukturális alapokat. A lépések jelentősek voltak az egységes belső piac létrehozásának folyamatában.

⁷⁵ Az Egységes Európai Okmányt a tagállamok 1986. február 17-én írták alá, s 1987. január 1-én lépett hatályba. A dokumentum az 1992-es maastrichti szerződés közvetlen előfutára, s azon intézkedéseket tartalmazza, amelyeket a tagállamoknak egy működő egységes piac létrehozása érdekében végre kell hajtaniuk.

állhatna majd tanácsadóként az új kormány rendelkezésére. Bármerre néz az ember, mindenhol hiány van hozzáértő, bizalmi emberekből.

A kancellár ír egy roppant dühös levelet Genschernek, aki a WEU mai luxemburgi rendkívüli ülésén nagyon részletesen kifejtette, hogyan képzei el a szövetségek új szerepértelmezését. A szövetségekre most az a feladat vár, jelentette ki Genscher, hogy „egyre inkább politikailag határozzák meg a szerepüket, és hosszú távon a biztonságot megteremtő együttműködés eszközeivé legyenek”. Egy második lépésben „át kellene vezetni az együttműködésre alkalmas struktúrával rendelkező szövetségeket egy közös, kollektív biztonságot nyújtó szervezetbe”. Végül a szövetségeket Európában egyre inkább új biztonsági struktúráknak kellene „átfogniuk, amelyekben az előbbiek végül fel is oldódhatnak”. Genscher perspektivaként „egy közös kollektív biztonsági rendszer” létrejöttét nevezi meg.

Nem csoda, ha a hírügynökségek – a rájuk jellemző sarkos megfogalmazással – már arról beszélnek, hogy Genscher a szövetségi rendszerek felszámolását támogatja. Ez ellentétes mindazzal, amit Kohl folyamatosan hirdetett, és amit éppen a mai napon Brüsszelben is megerősített: az észak-atlanti szövetség nélkülözhetetlenségét és Németország bevonását a szövetségbe. A kancellárt teljesen váratlanul érik Genscher kijelentései. A Szovjetuniónak szánt jelzésként lehetne értelmezni, hogy a Szövetségi Köztársaság a szövetségi rendszerek felszámolását támogatja, amit viszont a Nyugat tévesen úgy értelmezhetne, hogy a németek beadják a derekukat a Szovjetuniónak.

Kohl tudatja Genscherrel, hogy nem ért egyet a kijelentéseivel, és nem hagyja, hogy a szövetségi kormányra ilyen nyilvános nyilatkozatokkal olyan álláspontokat kényszerítsenek rá, amelyeket ő képtelen támogatni.

1990. MÁRCIUS 27., KEDD

Ma délelőtt a kancellár közölte velem, miben állapodott meg Genscherrel a Lengyelországgal kapcsolatos további lépéseket illetően. A kancellár szerint úgy döntöttek, hogy Kelet-Berlinnel egyeztetve előkészítenek egy szöveget az Odera-Neisse-határral kapcsolatban, amelynek alapján a Bundestag és a Népi Kamara határozatot hozhat. A szövetségi kormány ezt a határozatot azután a lengyel kormánnyal való jegyzékváltással erősíti meg. Azt is megmondta Genschernek, hogy nem lát semmiféle kényszerítő erőt Mazowiecki azon javaslatának elfogadására, hogy még a német egyesülés előtt megegyezzenek egy ilyen szerződésben és azt parafálják is. Kohl közben arra a telefonbeszélgetésre hivatkozik, amelyet péntek este folytatott Ludwigshafenben

Bush elnökkel. Bush azt mondta, felszólította Mazowieckit, hogy egyezzen meg a kancellárral, és ő szerinte nem fog ez ellen tiltakozni.

Délután összeül a Német egység-kormánybizottság kül- és biztonságpolitikai munkacsoportja. Genscher beszámol a Sevardnadzéval Windhukban és Lisszabonban folytatott tárgyalásairól. Szerinte az a kettő plusz négyes tárgyalások legfontosabb feladata, hogy sikerüljön olyan végső rendezést elérni, amely a jövő nemzedékei számára már nem hagy nyitott kérdéseket. De ez nem lehet egy békeszerződés, mivel az, gondoljunk csak a moszkvai szerződésre vagy a közös nyilatkozatra, visszalépést jelentene. Sevardnadze ezzel szemben azt a nézetet képviselte, hogy egy békeszerződés nem elmentés az összeurópai folyamattal. A szovjet külügyminiszter azt javasolta, ceruzával a kézben pontról pontra nézzék át a potsdami egyezményt. A Szovjetunió azt szeretné, ha kijelenthetnék: a potsdami egyezmény már a múlté.

Az egyesült Németország biztonságpolitikai státuszát illetően két változat van: vagy marad Németország a NATO-ban, vagy semleges lesz. Moszkva a NATO-tagság kérdésében még nem határozta el magát. Nyilvános nyilatkozataik is ezt bizonyítják. Habár a Varsói Szerződés külügyminisztereinek prágai találkozóján Sevardnadze ez ellen szólalt fel, de, mint arról a találkozó egyes résztvevői beszámoltak, az ülés után megköszönte, hogy több állam is – így Lengyelország, Csehszlovákia és Magyarország – támogatta Németország NATO-tagságát. Nem szeretne túl derűlátónak látszani, mondta Genscher végül, de úgy gondolja, hogy Gorbacsov és Sevardnadze mostanra megbékéltek ezzel.

Skubiszewski lengyel külügyminiszterrel egyetértett abban, folytatja a beszámolóját Genscher, hogy az Odera-Neisse-határ a németek és a lengyelek ügye, és ezért szó sem lehet róla, hogy ezt a kérdést a négy nagyhatalom szabályozza. Skubiszewski szerint Lengyelország most már nem fogja azt követelni, hogy a kettő plusz négyes tárgyalásokra Varsóban kerüljön sor.

Ezt követően Dieter Kastrup, a külügyminisztérium politikai igazgatója számol be a kettő plusz négyes tárgyalások első előkészítő tárgyalásairól, amelyekre szakértői szinten március 14-én Bonnban került sor. Ezen a Szövetségi Kancellári Hivatal állandó képviselőjeként Peter Hartmann, a helyettesem vett részt. A találkozó jórészt egyetértésben zajlott. A résztvevők abban állapodtak meg, hogy az első miniszteri találkozóra Bonnban kerül majd sor, a másodikra az NDK-ban, az elnökségben is egymást váltják a résztvevők, a határkérdések tárgyalásához pedig meghívják Lengyelországot. A napirendi témákról is megállapodás született: ezek pedig a határkérdések, a politikai-katonai kérdések, a Berlin-probléma és a négy nagyhatalom jogai és felelőssége.

Genscher azt szeretné elérni, hogy az első külügyminiszteri szintű találkozóra április második felében, az NDK-kormányalakítás után kerüljön sor.

1990. MÁRCIUS 28., SZERDA

A Német egység-kormánybizottságban délben mindenekelőtt a valutaunió és a gazdasági közösség létrehozása a téma. Még de Maiziére kormánynyilatkozata és a koalíciós tárgyalások megkezdése előtt tisztázni kell a legfontosabb kérdéseket, hogy lássuk, mire számíthatunk az NDK-tól.

Délután majdnem két órán keresztül tárgyalok Portugalovval, aki a beszélgetés elején kijelenti, hogy az elképzeléseiről egyeztetett Csernyajevvel, Gorbacsov tanácsadójával. Megtudom tőle, hogy a szovjet vezetés tisztában van vele, nem lehet megakadályozni, hogy az NDK az Alaptörvény 23. cikkelye alapján csatlakozzon. Ezt nem tartják olyan tragikusnak, mivel ez az NDK szabadon meghozott döntése, és nem a Szövetségi Köztársaság sugalmazására kerül rá sor. Egy valami azonban továbbra is aggodalomra ad okot. Az Alaptörvény 23. cikkelyében „Németország más részeiről” van szó, ahol a csatlakozás után az Alaptörvénynek hatályba kell lépnie. A szovjet vezetés nagyon kíváncsi rá, hogy ebbe – az Alaptörvény 116., a német állampolgárság meghatározására vonatkozó cikkelyével és a Szövetségi Alkotmánybíróság ítéleteivel összefüggésben – más területeket is beleértene-e. Ezen kívül az Alaptörvény 23. cikkelye végül azt jelentené, hogy az NDK-t jogilag az összes kötelezettsége alól mentesítenék, miközben a Szövetségi Köztársaság kötelezettségei továbbra is érvényben maradnának. A Szovjetunió emiatt olyan megoldásokban érdekelt, amelyek eleget tennének majd az NDK-nak a Szovjetunióval szemben fennálló kötelezettségeinek.

Portugalov alaposan kifaggat a valutaunió bevezetésének részleteiről, és arról, hogy annak milyen hatásai lesznek majd az NDK-ra. Kérdései jól mutatják, hogy a szovjet vezetés az NDK-ban zajló fejleményeket továbbra is nagyon kritikusnak tartja. Mi fog történni, ha az NDK-ban összeomlik az államrend? Valóságos-e ennek a veszélye? Hogyan értékeli a szövetségi kormány a lehetséges következményeket? Ha végül mégis sor kerülne az NDK összeomlására, akkor nem kellene-e a Szovjetunióknak mint győztes hatalomnak a felelőssége keretében gondoskodnia a rend fenntartásáról?

A beszélgetés második felében az egyesült Németország nemzetközi beágyazottságáról beszélgetünk. Portugalov arra hívja fel a figyelmet, hogy el kellene érni egy írásos meg egyezés megszületését Németország jövőbeli katonai státuszáról. Számukra

elengedhetetlen, hogy az egyesült Németország és a NATO nem irányulhat a Szovjetunió ellen. Habár most hallották, hogy a szovjet csapatok „a NATO kegyéből” átmenetileg még ott állomásozhatnak az NDK területén, de ebben a Szovjetunió nem érdekelt. Sokkal fontosabb számukra az a kérdés, hogy a Szövetségi Köztársaság az egyesülés után a NATO katonai szervezetében és az integrált parancsnokságokban akar-e maradni, s hogy mi történjen majd a Szövetségi Köztársaságban található taktikai atomfegyverekkel.

A szovjet vezetés abból indul ki, teszi hozzá Portugalov, hogy az egyesült Németország továbbra is lemond az ABC-fegyverekről, és elfogadja a terjesztésüket tiltó szerződést. Ezenkívül a szövetségi haderő létszámát is csökkenteni kell.

Portugalov kifejtette, hogy az egyesült Németország jövőbeli státuszát illetően le lehet mondani a „semlegessé tétel” kifejezésről. A NATO-tagság azonban a szovjet vezetés számára nem elfogadható. A Németország semlegessé tételének követelése mögött tulajdonképpen az a gondolat rejlik, hogy német földről többé nem indulhat ki háború. Ebben az összefüggésben Genschernek a WEU külügyminiszteri ülésen elmondott beszéde „nagyyszerű” volt. Messzemenően ugyanazokat a gondolatokat fogalmazta meg, amelyek Moszkvában is felmerülnek.

Felveti a kérdést, nem lehetne-e szó arról, hogy Németország ugyanolyan státuszt kapjon a NATO-n belül, mint amilyen Franciaországé, és kiváljon a NATO katonai szervezetéből. Ha Németország a NATO tagja marad, akkor az NDK-nak a Varsói Szerződéssel szembeni kötelezettségei is érvényben kell, hogy maradjanak. Ez elsősorban a Varsói Szerződésnek az NDK-ban levő bizonyos eszközeire vonatkozik. Meg kell maradnia a lehetőségnek arra, hogy a szovjet katonai státuszt erre a területre később újra ki lehessen terjeszteni.

Meglepetten hallgatom az eszmefuttatását arról, hogy vajon nem lehetne-e fontolóra venni a Szovjetunió egyfajta NATO-tagságát. Ahogy a Varsói Szerződés és a NATO egymáshoz közelítését is fontolóra lehetne venni, teszi hozzá. Az a javaslat is fontos, hogy a két szövetséget átfogó struktúrákat hozzanak létre.

Portugalov nagyon sokat ígérőnek nevezi az EBEÉ intézményesítésére irányuló javaslatokat. Csakhogy van ezzel egy kis gond: a megvalósításuk sok időt vesz majd igénybe, ezért aztán átmeneti megoldásokat is fontolóra kell venni. A kettő plusz négyes folyamat eredményeként azonban véglegesen egy ilyen intézményesítést kell kitűzni célként.

A beszélgetés végén felveti a békeszerződés témáját. Az Odera–Neisse-határ körül kialakult vita valamennyi szomszédunkban komoly aggodalmakat váltott ki. A kérdés körül kialakult belpolitikai vitánkat a Szovjetunióban viszont nem értik.

Hiszen nekik is bele kell nyugodniuk jó néhány dologba. A második világháborút csak egy békeszerződéssel lehet végérvényesen lezárni. Portugalov kijelenti, hogy ettől az állásponttól a nyugati hatalmak sem állnak távol. Ez elsősorban Franciaországra és az Amerikai Egyesült Államokra vonatkozik. A szovjet vezetés érthetőnek tartja a békeszerződés kérdésével kapcsolatos német álláspontot, de egyelőre azon a véleményen marad, hogy egy ilyen békeszerződést meg kell kötni. A résztvevők körét Németországnak, a négy nagyhatalomnak, valamint a Németország által egykor megszállt országoknak kellene alkotnia. Ez tíz-tizenöt résztvevőt jelent. Portugalov ezt még kiegészíti azzal a javaslattal, hogy a békekonferencia valamennyi résztvevőjének ünnepélyesen le kellene mondania mindenféle jóvátételi követelésről.

A tárgyalás végén összefoglalja fejtegetéseit: minél rugalmasabb és nagyvonalúbb lesz Németország a jövőbeli katonai státusz kérdésében, annál rugalmasabban viselkedik majd a Szovjetunió is a békeszerződés kérdésében. Még egyszer visszaül arra, hogy a kettő plusz négyes tárgyalásokon mindent el kell kerülni, ami a többi állam és a Szovjetunió közötti szembenálláshoz vezethetne.

E beszélgetés menete bizonyítja, hogy a szovjet vezetésnek a központi témákat illetően egyelőre nincs kiforrott véleménye. Még maga is keresi a megfelelő válaszokat, a mai beszélgetés pedig bizonyára arra szolgált, hogy bizalmas csatornákon keresztül ismerjék meg a kancellár álláspontját. Megígérem Portugalovnak, hogy a beszélgetésünkről tájékoztatni fogom Kohlt. Ő is megígéri, hogy a válaszaimat közvetlenül Gorbacsovnek továbbítja.

A kancellár, akivel ezt követően azonnal beszélek, elégedetten nyugtázza, hogy a szovjet vezetés álláspontja továbbra is nyitottnak és rugalmasnak tűnik.

Helmut Kohl ezt követően arról tárgyal Rudolf Kabellel, a Kancellári Hivatal személyzeti osztályának vezetőjével, hogy milyen lehetőségek vannak az NDK új kormányának személyügyi támogatására. A Kancellári Hivatal irányításával ki kell dolgozni erre egy koncepciót. Különösen fontos, hogy az új miniszterelnök hivatalához hozzáértő emberek kerüljenek.

Este a szövetségi kancellár a rezidencián fogadja Lothar de Maizière-t, hogy megtartsák az első megbeszéléseket a kormányalakításról és a kormánynyilatkozat előkészítéséről.

1990. MÁRCIUS 29., CSÜTÖRTÖK

Este a kancellár elutazik Cambridge-be a Königswinter Konferenciára⁷⁶, ahol majd ezt követően részt vesz a huszadik német-brit csúcstanácskozáson is. A cambridge repülőtéren Margaret Thatcher fogadja. Kohl kívánságára külön autóban teszik meg az utat a St. Catherine's College-ba. A szövetségi kancellár még mindig dühös Thatcherre azért, amit az e heti *Spiegel*-ben a német politika kapcsán nyilatkozott.

A Königswinter Konferencia negyvenedik évfordulója alkalmából rendezett közös vacsorán Margaret Thatcher az ünnepi beszédében gratulál Helmut Kohlnek az NDK első szabad választásain elért sikeréhez. A következő mondatában pedig már azt üdvözlö, hogy Kohl olyan határozottan kiáll az egyesült Németország NATO-tagsága és az amerikai csapatok további németországi jelenléte mellett. A kancellár mindig is az atlanti szövetség meggyőződéses és megbízható támogatója volt, jelenti ki a brit miniszterelnök asszony.

Ezt követően Thatcher elsősorban azt bizonygatja, hogy a német egységért Nagy-Britannia is éppen ugyanolyan sokat tett, mint más országok. Ő maga, mondja, „néha talán kissé túlságosan is kendőzetlenül fogalmazta meg” a nézeteit azokról a következményekről, amelyekkel az egyesülés a NATO-ra, az Európai Közösségre, a négy hatalom jogaira és felelősségére, valamint Németország szomszédaira és azok hatáira hatással volt. Senkinek sem jelentett különösebb meglepetést, tette hozzá, hogy nem mindig a „legügyesebb diplomataként” viselkedik. Ki akarna ebben vitába szállni vele? Thatcher ma is határozottan kiemeli a NATO szükségességét, és hozzáteszi, hogy a NATO-erők nukleáris fegyvereinek továbbra is Németországban kell maradniuk. Ezzel a brit miniszterelnök asszony egy olyan témára hívja fel a figyelmet, amelyről mi nyilvánosan inkább nem beszélünk, és ezzel megnöveli annak a veszélyét, hogy a Szovjetunió is felkapja a témát, és követelésekkel áll elő az egység elfogadásáért cserébe.

Mindent egybevéve azonban Thatcher nyilvánvalóan barátságos és jó légkör kialakítására törekszik. A kancellár ezt közvetlenül szóvá is teszi, és kijelenti, hogy „természetesen minden tekintetben” nagyon élvezte a barátságos fogadtatást.

⁷⁶ A Német-Brit (előtte Német-Angol) Társaság természetes és jogi személyekből álló egyesület, amely a II. világháború után a két nemzet közötti kapcsolatok kiépítése, elmélyítése céljából alakult. Ennek érdekében már 1947-től „német-angol dialógust” szerveztek. A párbeszédet 1950-től évente egyszer, Königswinter Konferencia elnevezéssel, rendszeresen megtartották.

1990. MÁRCIUS 30., PÉNTEK

Reggel a szövetségi kancellár és a miniszterelnök asszony között négyszemközi tárgyalásra kerül sor a Downing Street 10-ben. A tárgyaláson rögtön az egyesült Németország NATO-tagsága kerül a középpontba. Margaret Thatcher azt javasolja, hogy még a Bush-Gorbacsov-találkozó előtt dolgozzák ki a lehetséges megoldásokat. A szövetségeseknek ezekben a kérdésekben egyet kell érteniük. Kohl aláhúzza, hogy bármit azért nem hajlandó megadni Németország egységéért, a semlegesség elfogadását pedig végképp nem.

A megbeszélést követő sajtótájékoztató és a közös ebéd megerősíti, hogy ezek a konzultációk jelentősen javítottak a kapcsolatok légkörén. „Margaret csodálatos asszony”, jelenti ki Kohl a brit televízió kamerái előtt. Thatcher, mint mindig, most is nehéz, ugyanakkor lenyűgöző és inspiráló tárgyalófélf volt. Tudja, hogy mit akar, rendíthetetlenül képviseli is, és nem nagyon vesz tudomást a tárgyalófélf esetleges érzékenységről. Rengeteg apró részletet ismer, általában nagyon jól felkészült, precíz kérdéseket tesz fel, odafigyel arra, amit a tárgyaló fél mond, és konkrétan bele is áll a vitákba. Rá tökéletesen érvényes az a híres mondás, amely szerint Angliának nincsenek barátai és ellenségei, Angliának csak érdekei vannak.

A francia sajtó – válaszként a tegnap a francia televízióban sugárzott „Az igazság órája” című műsorra, amelyben a szövetségi kancellár egy egyórás interjút adott – egyöntetűen arra a megállapításra jutott, hogy Kohl teljesen más, mint ahogy őt korábban Franciaországban lefestették. Franciaország felfedezett egy új Helmut Kohlt. Öröndetes, hogy a francia sajtó elsősorban az Európai Közösség kiépítése melletti kiállítását emeli ki, és azt, hogy Európa további kiépítésének közös motorjaként Németországot és Franciaországot nevezte meg. A kancellár legfontosabb üzenete tehát célba ért.

Bonnban a mai napon hozzuk nyilvánosságra, hogy a szövetségi kancellár és Bush elnök 1990. május 17-én – az amerikai-szovjet csúcs előtt – a washingtoni Fehér Házban találkozik, hogy mindent részletesen megtárgyalhassanak. A kancellárt Genscher és Stoltenberg is elkíséri. Kohl meg van győződve róla, hogy Bush és Gorbacsov csúcstalálkozója kulcsfontosságú szerepet fog játszani a német egységgel összefüggő biztonságpolitikai kérdések megoldásában.

1990. ÁPRILIS 2., HÉTFŐ

A kettő plusz négyes tárgyalásokat előkészítendő ma reggel a kancellárnál megbeszélést tartunk, amelyen rajtam kívül Hans-Dietrich Genscher, Gerhard Stoltenberg, Rudolf Seiters, Dieter Kastrup, a védelmi minisztérium vezérkarának képviselőjében pedig Klaus Naumann van jelen. Abban mindannyian egyetértünk, hogy a NATO-szerződés 5. és 6. cikkelye védelmi klauzulájának Németország egészére érvényesnek kell lennie. Az viszont továbbra is nyitott kérdés marad, hogy a záradékoknak az egyesülés napján, vagy csak a szovjet csapatoknak a mai NDK területéről történt kivonása után kell majd életbe lépniük. Helmut Kohl egyértelműen amellel foglal állást, hogy a szovjet csapatok kivonását illetően meg kell állapodnunk egy konkrét dátumban. Ugyanilyen határozottan foglal amellel is állást, hogy a Bundeswehrnek Németország egész területén állomásoznia kell majd, és a sorkötelezettségnek mindenhol érvényben kell lennie.

Mintegy mellékesen a kancellár beszámol a Margaret Thatcherrel folytatott tárgyalásairól, akit „félelmetes harcosként és nagyszerű asszonyként” jellemez. Kohl ezzel ismét békét kötött vele.

Délután négy órán keresztül ott vendégeskedik nálam – a munkatársaival együtt – Jacques Attali. Folytatjuk a már korábban megkezdett megbeszéléseinket a rendkívüli dublini EK-csúcs előkészítéséhez kapcsolódó német-francia közös kezdeményezésekről, valamint egyeztetjük a politikai, gazdasági és valutaunióval kapcsolatos álláspontunkat. A Kancellári Hivatal és az Élysée közötti kétoldalú egyeztetés e formájából az elmúlt nyolc évben állandó intézmény lett. Felváltva hol Párizsban, hol Bonnban találkozunk.

1990. ÁPRILIS 3., KEDD

A kancellári helyzetértékelő ma reggel egy köszöntő fogadássá alakul át, Helmut Kohl ugyanis ma ünnepli a harvanadik születésnapját. Boldogan olvas fel részleteket a *Das Phänomen* (A jelenség) című könyvből, amelyet Bernhard Vogeltől, a Konrad Adenauer Alapítvány elnökétől kapott születésnapi ajándékként. A könyv olyan méltatásokat tartalmaz, amelyeket Kohl kapott mainzi miniszterelnöksége óta. Különösen azokat a kommentárokat találja nagyon szórakoztatónak, amelyek már sok évvel ezelőtt többször is azt jósolták, hogy a politikai pályája gyorsan véget ér.

A kancellár dolgozószobájában zajló összejövetel zenei aláfestését Edith Piaf szonjai adják.

A CDU által szervezett hivatalos születésnap fogadásra délben a Beethoven-halléban kerül sor. Este Helmut Kohl a legjobb barátait, politikai pályatársait és néhány közeli munkatársát meghívta magához a rezidenciára. Walter, a kancellár fia mond igen hatásos beszédet, amelyben azt is felvillantja, milyen az élete egy híres politikus gyermekének. A Bécsből érkezett Gerd Bacher „születésnap beszéde” sok humorral és szellemességgel próbál rávezetni Helmut Kohl sikereinek titkára.

1990. ÁPRILIS 4., SZERDA

A szövetségi kormány ma azokat az ajánlásokat tárgyalja meg, amelyeket a Német Szövetségi Bank központi banki tanácsa a múlt csütörtökön fogalmazott meg az NDK-val tervezett valutaunióval kapcsolatban. A szövetségi kormány már kidolgozott egy szerződéstervezetet, amiről még ezen a héten is folynak a végső tárgyalások. Mivel az NDK-s helyhatósági választásokra május 6-án kerül sor, a kancellár szeretné elérni, hogy a valutaunióval kapcsolatos tárgyalásokat az NDK új kormányával május 1-jéig sikerüljön lezárni. Mindenki tisztában van vele, hogy az NDK-ban a valutaunió bevezetésével kezdődnek majd az igazi problémák, és a munkanélküliek száma is meredeken emelkedni fog.

A kancellár a lengyel miniszterelnöknek, Mazowieckinek írt levelében még egyszer kifejti az elképzeléseit az Odera-Neisse-határ elismerésével összefüggő további teendőkről, és megerősíti, kész a végérvényes rendezésre. Kohl megértőnek mutatkozik a lengyelek politikai és lélektani helyzete és a Mazowieckire háruló, egyszerűnek semmiképpen sem nevezhető szerep iránt, mégis arra kéri, hogy ő is értse meg azokat a németeket, akik a német egység pillanatában kényszerülnek rá, hogy keserűséggel és végérvényesen lemondjanak valamiről. Kohl megismétli azt a kívánságát, hogy újból erősítsék meg a közös nyilatkozat kisebbségi jogokkal kapcsolatos kitételeit és azt, hogy lemondanak az 1953-as jóvátételi követeléseikről. Ugyanakkor Kohl azt is világossá teszi, hogy ezt a két pontot nem akarja összekapcsolni a határszerződéssel.

Az estét ismét a külpolitikai szakértőcsoporttal töltöm, amelynek tagjai a tudományos életből és a média világából kerülnek ki. Az intenzív eszmecserének két fontos kezdeményezés lesz az eredménye, amelyek, mint oly gyakran, most is Boris Meissnertől érkeznek. Egyrészt arról a javaslatról van szó, amely szerint már most fel

kellene ajánlani a Szovjetunióknak egy átfogó kétoldalú szerződés lehetőségét, amelyben a két fél a Németország egyesülését követő időszakra vonatkozóan lemondana minden erőszak alkalmazásáról, és vállalja az együttműködést. A tárgyalásoknak már korábban meg kell kezdődniük. Egy ilyen ajánlat megadhatná azt a biztonságérzetet a Szovjetunióknak, hogy az egyesült Németország is kész lesz majd megfelelően kezelni, átfogóan fejleszteni és még intenzívebbé tenni a központi jelentőségű kétoldalú kapcsolatokat. Az egyesült Németország továbbra is a Szovjetunió egyik fontos partnere marad.

A második ötlet a NATO és a Varsói Szerződés tagállamai között kötendő összeurópai szerződés, amelynek a célja az erőszakra való lemondás megerősítése, a határok elismerésének rögzítése, az EBEÉ elvi részvétele és egy konfliktuskezelési eljárásnak a felvétele, amire Svájc már korábban javaslatot tett. Abban egyetértünk, hogy ez nem lehet egyfajta többoldalú segítségnyújtási egyezmény. Teljesen lenyűgöznek ezek a felvetések, és elhatározom, hogy a kancellárt is megnyerem az ügynek.

1990. ÁPRILIS 5., CSÜTÖRTÖK

Miközben a szövetségi kancellár ma reggel a pénzügyminisztérium és a Szövetségi Bank valutaügyi szakértőivel tárgyal az NDK-val tervezett valutaunióról, én összehívom az osztályomat. Két órán keresztül a tegnap esti szakértői beszélgetésen felvetett ötletekről vitatkozunk. Abban gyorsan egyetértésre jutunk, hogy a már meglévő szerződésekre, megállapodásokra, valamint Kohl és Gorbacsov 1989 júniusában kiadott közös nyilatkozatára építve még az újraegyesülés előtt ki kell dolgoznunk egy átfogó szerződést a Szovjetunióval.

Hosszabb vitát vált ki az a kérdés, hogy törekedjünk-e és milyen formában egy összeurópai, az erőszakra való lemondást tartalmazó szerződés létrehozására, amely számol a Szovjetunió fokozott biztonsági törekvéseivel. A témában tett hasonló korábbi szovjet javaslatokat az európai helyzet megváltozása miatt már nem tartom mérvadónak.

Fellelkesülök ezektől az elképzelésektől, mivel úgy gondolom, hogy ez a javaslat egy lépéssel közelebb vihet bennünket az egyesült Németország jövőbeli biztonságpolitikai státuszának kialakításához. Egy kétoldalú szerződés éppen a megfelelő módon egészítené ki a többoldalú erőfeszítéseket. Ezzel kirajzolódik egy összetett megoldáscsomag, amellyel Moszkvát talán rá lehet venni, hogy „lenyelje a NATO-tagság békáját”, ahogy azt Portugálov egy alkalommal megfogalmazta.

1990. ÁPRILIS 6. PÉNTEK

A mai *Izvesztijja* interjút közöl a szövetségi kancellárral. Ebben Kohl ismét elutasítja, hogy az egyesült Németország semleges állam legyen. Ugyanakkor, élve az interjú adta lehetőséggel, a Szovjetunió számára egy olyan utat vázol fel, amellyel az elfogadhatja az egyesült Németország NATO-tagságát. Kohl azt is megindokolja, miért lesz a jövő NATO-ja más, mint a jelenlegi. Ugyanakkor azokat az egyoldalú kötelezettségeket is megismétli, amelyeket az egyesült Németország magára vállal majd.

Egy békeszerződés megkötését azonban egyértelműen elutasítja. Egy ilyen rendezés, 45 évvel a háború után, már nem felelne meg annak az állapotnak, amelyet a két német állam és a négy nagyhatalom kapcsolatai mostanra értek, érvel a kancellár.

Washingtonban véget ér a háromnapos tárgyalássorozat Baker és Sevardnadze között. A szovjet külügyminiszter megismétli azt a javaslatát, hogy az egyesült Németországnak mindkét szövetségi rendszer tagjának kellene lennie. Arról azonban semmit sem árul el, hogyan is nézne ki és hogyan működne egy ilyen kettős tagság. Számunkra különösen nagy jelentősége van annak a bejelentésnek, hogy Bush és Gorbacsov úgy döntött, május 30-án egy csúcstalálkozó keretében Washingtonban tárgyalóasztalhoz ülnek. Ez a találkozó döntő jelentőségű eseménnyé válhat a német-kérdés megoldásában.

Hannoverben, a Bundeswehr parancsnoki konferenciáján több száz törzstiszt előtt tartok előadást. Kifejtem, hogy milyen megoldáscsomagra lenne szükség a német egység beteljesítéséhez. Elsősorban azt az üzenetet szeretném átadni, hogy a Bundeswehr nem viselkedhet passzívan a nemzetközi fejlemények iránt, hanem a képzelőerejével és a kreativitásával közre kell működnie a NATO-tagsággal kapcsolatos megoldások kidolgozásában, és saját maga számára is le kell vonnia a szükséges következtetéseket. A Bundeswehrnek semmi oka borúlátásra vagy kishitűségre, mivel most éppenséggel az történik, amiért a Nyugat és mindenekelőtt az atlanti szövetség és a Bundeswehr negyven éven keresztül dolgozott.

A mai napon a szövetségi kancellár elutazik Bad Hofgasteinbe, hogy megkezdje a rendes évi börtjét. Mi azzal az illúzióval áztatjuk magunkat, hogy nyugodt napok várnak ránk.

1990. ÁPRILIS 10., KEDD

Véget érnek a kelet-berlini koalíciós tárgyalások. A Szövetség Németországért és az SPD nagykoalíciót alkotnak.

Sevardnadze jelzi, hogy kész elfogadni egy kompromisszumos megoldást a NATO-tagság kérdésében. Bár a *Novosztij* szovjet hírügynökségnek adott interjújában a korábbiakhoz hasonlóan ezúttal is elutasítja „a jövőbeli Németország teljes NATO-tagságának elképzelését”, azonban hozzáteszi, szükséges lenne „keresni egy kompromisszumot, hogy az újraegyesült Németország tényleges stabilizáló tényezővé váljon Európában”.

Az amerikai televízióban Margaret Thatcher a mellett száll síkra, hogy a NATO-kérdést „a Szovjetunióval közösen” kell megoldani. A NATO-n belül feltétlenül változtatásra van szükség. Át kell gondolni a NATO stratégiáját, és a szövetségnek ezen kívül a jövőben kisebb haderővel és kevesebb fegyverrel kellene majd beérnie. Ez figyelemreméltó és nekünk nagy segítséget jelentő interjú, mivel úgy tűnik, hogy Margaret Thatcher ezzel biztonságpolitikai kérdésekben is alkalmazkodni kezd a megváltozott helyzethez.

1990. ÁPRILIS 11., SZERDA

A mai napon véget ér az európai gazdasági együttműködésről tartott, majdnem háromhetes bonni EBEÉ-konferencia. A záródokumentum egyértelműen hitet tesz a piacgazdaság mellett. Szinte euforikusan nyilatkozik az eredményről még az amerikai küldöttség is, amely jókora kétségekkel vágott neki a konferenciának.

Délben felhív Jacques Attali. Szabad jelzést kapok tőle a dublini rendkívüli EK-csúcsra vonatkozó közös német-francia kezdeményezéshez. Mitterrand nagyon elégedett a munkánkkal.

Este a kancellár felhív Hofgasteinből. Állandó telefonkapcsolatban van de Maiziére-rel, és nagyon elégedett a koalíciós tárgyalásaival és a kormányalakításával: „A szennyest egyenlően osztották el egymás között.” A DSU-s Peter-Michael Diestel veszi majd át a belügyminisztériumot, az SPD a pénz- és munkaügyi minisztériumot, a liberálisok pedig a tartományok újjászervezéséért felelnek majd. Ezzel mindegyik pártnak nagyjából hasonlóan nehéz feladatot kell megoldania. A kettő plusz négyes tárgyalásokon való részvétel jogát de Maiziére saját magának tartja fenn.

1990. ÁPRILIS 13., NAGYPÉNTEK

Egy, a Bermuda-szigeteken megtartott közös sajtókonferencián George Bush és Margaret Thatcher most először jelentik ki egyértelműen, hogy az egyesült Németországnak „korlátlan ellenőrzéssel kell rendelkeznie a teljes államterülete fölött anélkül, hogy a szuverenitására bármilyen korlátozások vonatkoznának”. Bush és Thatcher egyértelművé teszik, hogy a NATO megváltozott szerepe és az EBEÉ alkotta keret olyan feltételeket jelentenek, amelyekkel válaszokat lehet adni az összeurópai biztonságpolitikai problémákra. Ezenkívül Bush és Thatcher ismételten megerősítették, hogy az egyesült Németországnak a NATO teljes jogú tagjának kell lennie.

1990. ÁPRILIS 14., NAGYSZOMBAT

Késő délután telefonhívást kapok Johannes Reckerstől, a Szövetségi Kancellári Hivatalban dolgozó kollégámtól, aki tíz napja tanácsadóként tevékenykedik de Maizière miniszterelnök mellett. Reckers közli velem, hogy néhány külpolitikai kérdésben sürgősen beszélnem kellene de Maizière-vel, Klaus Reichenbachhal, a miniszterelnöki hivatal főnökével, valamint Günther Krause parlamenti államtitkárral, aki a Népi Kamara CDU-frakciójának vezetője és Németország-politikai felelőse is egy személyben. Én hajlandó vagyok Kelet-Berlinbe utazni, amikor csak de Maizière úgy kívánja, válaszolom.

Este Reckers ismét felhív Kelet-Berlinből: de Maizière húsvéthétén reggel Kelet-Berlinben beszélni szeretne velem, mivel aznap délben kerül sor az első tárgyalására Markus Meckellel, az új SPD-s külügyminiszterrel.

1990. ÁPRILIS 16., HÚSVÉTHÉTFŐ

Hajnalok hajnalán repülök el Berlinbe. Sylvia Schulzcal, de Maizière irodavezetőjével a város nyugati részében fekvő Hotel Berlinben megbeszéljük a külpolitikai részét annak a kormánynyilatkozatnak, amelyet az NDK miniszterelnöke csütörtökön olvas majd fel a Népi Kamarában. A nyilatkozat két pontban tér el jelentősen a szövetségi kormány irányvonalától, és ez különösen érvényes a nyugati lengyel határra. Minden változtatás nélkül átvették ugyanis Mazowiecki azon kívánságát, hogy a két német állam és Lengyelország még Németország egyesülése előtt parafáljon egy „határ-

törvényt”. Ezen kívül de Maizière szövege az egyesült Németország NATO-tagságát csak egy „átmeneti időre, az összeurópai biztonsági rendszer megteremtéséig” fogadja el. Erről még beszélnünk kell de Maizière-rel.

Az egyik hátsó bejáraton lépünk be a minisztertanács épületébe. Mindkét oldal folyamatosan arra törekszik, hogy a közös tárgyalásai alkalmával kerülje a nyilvánosságot, nehogy azt a benyomást keltse, hogy Bonn „távvezérléssel” irányítja a folyamatokat. A hosszú folyosók dísztelenek, a padló rosszul van lerakva, az utólag beépített kétszárnyas ajtók trehány munkáról tanúskodnak. A folyosókat és a dolgozószobákat jellegzetes „NDK-s szag” üli meg, amelyet már a hatvanas évek óta ismerek, ez a fertőtlenítőszeres szaga. Minden anonimnak és arctalannak hat.

Most először találkozom két órára de Maizière-rel, aki a maga halk és barátságos egyéniségével az első pillanattól kezdve bizalmat ébreszt bennem: figyelmesen hallgatja, amit mondok, és közben jegyzeteket készít magának. A kérdései és a válaszai azt mutatják, hogy gyorsan képes váltani egy új témára.

A német egyesülés belső vonatkozásaival kapcsolatban de Maizière emlékezetébe idézem Gorbacsov február 11-i, a TASZSZ által nyilvánosságra hozott nyilatkozatát, amelyre ő a Szovjetunióval kapcsolatban már többször is hivatkozott: abban azt lehetett olvasni, hogy kizárólag a németek dolga, hogyan és milyen gyorsan rendezik el egymás között az egyesülési folyamatot.

A kettő plusz négyes tárgyalásokkal összefüggésben felvázolom azt a „megoldáscsomagot”, amelyet Kohl szükségesnek tart ahhoz, hogy mindenképp a biztonsági kérdéseket tisztázni lehessen: vagyis az EBEÉ intézményesítését, a leszerelési tárgyalásokat, a gazdasági együttműködést a Szovjetunióval és az NDK-kötelezettségek kiváltását, valamint az egyesült Németország jövőbeli katonai státuszát és a NATO továbbfejlődését.

De Maizière kifejti nekünk, hogy a keletnémet néphadsereget nem oszlathatja fel, mivel az elbocsátott tisztek és altisztek biztonsági kockázatot jelentenének mind az ő, mind a kormánya számára. A miniszterelnök felhívja a figyelmet a PDS rendkívül népszerű indítványára, hogy az NDK-ban töröljék el a sorkötelezettséget. Ennek egyetlen párt sem lesz képes komolyan ellenállni. Azon gondolkodik, hogyan tudna a kedvére tenni a PDS-nek a Népi Kamarában, kiváltképpen azért, mert a polgári szolgálatról sem mondhat le, mert akkor az NDK szociális intézményei azonnal összeomolnának. A szakképzett munkaerő jó része már ma is Nyugat-Berlinben vagy a Szövetségi Köztársaságban van, mint arról ápolónőként dolgozó felesége is beszámolt neki.

De Maizière a szovjet nagykövettel, Kocsemaszovval folytatott tárgyalásáról is tájékoztatott. A nagykövet kért tőle alkalmat egy beszélgetésre, ő pedig ellátogatott hozzá.

Én erre azt felelem, hogy ez hiba volt a részéről, a nagykövetnek kellett volna elmennie hozzá, nem pedig fordítva. Arra a kérdésemre, hogy mit mondott neki Kocsemaszov, de Maizière azt válaszolja: a szovjet nagykövet egyértelművé tette a számára, hogy „kié még a végső szó” az NDK-ban. Egyébként elsősorban gazdasági kérdések álltak a középpontban, teszi hozzá a miniszterelnök. Rendkívül fontos, hogy az NDK a Szovjetunióval és a többi KGST-állammal kötött szállítási szerződéseinek a jövőben is eleget tegyen. Ezt a kérdést az EK-val is meg kell majd tárgyalni. Abban egyetértünk, hogy ez a problémakör a németkérdés megoldásának egyik kulcsa.

Az egész beszélgetés barátságos és egyetértő légkörben zajlik. Amikor elhagyjuk a miniszterelnök szobáját, éppen összetalálkozunk Meckel külügyminiszterrel – pulóvert és kordbársony nadrágot visel, mintha csak valami szabadidős tevékenységgel foglalkozna.

Reichenbachhal és Krausével folytatom a beszélgetést. Mindketten nagyon aggodnak a továbbra is meglévő Stasi-struktúrák miatt. Az állambiztonsági hivatal munkatársai menedékre lelhetnek a szovjet fegyveres erők állomáshelyein, de akár máshol is, és onnan tovább folytathatják a tevékenységüket. Mindketten hangot adnak félelmüknek, hogy a Stasi tagjai merényleteket követhetnek el, és megrendezett közlekedési baleseteket sem lehet kizárni. Arról is beszámolnak, milyen sokféleképpen zsarolja meg az embereket a Stasi.

Reichenbach és Krause egyértelműen a gyors egyesülési folyamatot támogatják, amelynek mihamarabb gördülékenyen és kitérők nélkül meg kell valósulnia. Krause azt mondja nekem, hogy erről most már csak „Lothart”, azaz de Maizière-t kellene meggyőzniük.

Majdnem három órán át beszélgetünk az NDK-ban kialakult helyzetről. A maga módján mindkét tárgyalópartnerem nagy hatással van rám. Elszántak, és bármit megtennének Németország egyesüléséért, anélkül azonban, hogy a részleteket illetően is tisztában lennének vele, hogyan szervezzék meg a saját munkájukat. Döbbenetes, hogy mennyi időt szánnak erre a beszélgetésre, miközben inkább a kormánynyilatkozatot kellene előkészíteniük.

Azt ajánlom nekik, hogy kíméletlenül számoljanak le a régi rezsimmel. Az NSZEP súlyos hagyatékát kompromisszummentesen fel kell tární, hogy senkinek se lehessenek illúziói az NDK tényleges helyzetével kapcsolatban. Ez a saját polgáraikkal, a Szövetségi Köztársaság polgáraival és a Szovjetunióval szemben is nagyon fontos.

Késő délután visszarepülök Bonnba. Sokkal okosabb lettem az NDK-ban kialakult tényleges helyzetet illetően, és megismertem három embert, akik meglepő lazasággal látnak munkához. Vélhetően még nincsenek tisztában azzal, hogy valójá-

ban milyen kihívások várnak rájuk. Ugyanakkor arra számítanak, hogy a szövetségi kormány hathatós segítséget nyújt majd nekik.

Visszatérve telefonon tájékoztatom a szövetségi kancellárt a Kelet-Berlinben folytatott tárgyalásaimról. Azt javaslom, hogy a szövetségi kormány az eddigieknél határozottabban ragadja magához a kezdeményezést. A mi oldalunkról erősebben kell keresnünk a kapcsolatot új kelet-berlini partnereinkkel, és tanácsokkal kell segítenünk őket. Eközben persze nem szabad azt a látszatot keltenünk, hogy „távvezérléssel” akarjuk irányítani őket. Kohl erre közli velem, hogy állandó telefonkapcsolatban van de Maizière-vel. Azt szorgalmazza, hogy a cselekvés lehetőségét egy pillanatra se adjuk ki a kezünkől.

1990. ÁPRILIS 18., SZERDA

A mai napon Kohl és Mitterrand közös üzenetet küldenek Charles Haughey ír miniszterelnöknek, az Európai Tanács hivatalban lévő elnökének. Mint írják, szükségesnek tartják az EK politikai átalakításának felgyorsítását. Ideje, hogy a „tagállamok közötti kapcsolatok összességét egy európai unióvá alakítsák át, és azt a szükséges cselekvési eszközökkel lássák el” úgy, ahogy azt az Egységes Európai Okmány előíranyozza.

Azt a kívánságukat is közlik Haughey-vel, hogy intenzívebbé kellene tenni a gazdasági- és valutaunióval foglalkozó kormányzati konferencia előkészítő munkálatait, és el kellene indítani egy, a politikai unió kérdéseivel foglalkozó kormányzati konferenciát. Mindkettejük közös célja, írják, hogy ezeket az alapvető reformokat – a gazdasági és valuta-, valamint a politikai uniót – 1993. január 1-jén, a nemzeti parlamentek általi ratifikálása után életbe lehessen léptetni. Ezzel hosszú idő után ismét beindult az európai egyesülés német–francia „motorja”.

De Maizière részletesen tájékoztat bennünket arról a *non-paperről*, amelyet Kocsemaszov a mai napon juttatott el hozzá.

A Szovjetunió pozitívan áll hozzá a két német állam közötti egyesülési folyamathoz, és abból indul ki, hogy ez a folyamat rendezett körülmények között és más népek érdekeinek figyelembevételével megy majd végbe. A Szovjetunió ismételten megerősíti, miszerint egyedül a németek dolga, hogy milyen formában akarják érvényesíteni az állami egységhez való jogukat. A belső és a külső folyamatot össze kell kapcsolni, és a kérdéseket egymással szinkronban kell megoldani. Németország egyesülése nem vezethet egyetlen másik állam biztonságának csökkenéséhez sem. Moszkva abból indul ki, hogy az NDK és hozzá hasonlóan az NSZK is eleget tesz majd a kötelezettségei-

nek, és számításba veszi a Szovjetunió azon jogait és érdekeit, amelyek a már meglévő gazdasági, politikai és katonai szerződésekből és megállapodásokból következnek. A *pacta sunt servanda* elvét nem szabad megsérteni vagy megkerülni.

A Szovjetunió ismételten megerősíti, hogy elutasítja az egyesült Németország NATO-tagságát. Ezen az sem változtatna, ha az NDK jelenlegi területét egy időre vagy állandó hatállyal kivennék a NATO befolyási övezetéből.

A non-paper „kiútként” egy összeurópai biztonsági rendszer megteremtését nevezi meg. Találni kellene egy átmenetet a jelenlegi, két szövetségi rendszerre épülő rendszertől egy kollektív biztonsági struktúrához.

A Szovjetunió nem hajlandó beleegyezést adni az Alaptörvény 23. cikkelyének alkalmazásához, mivel azzal az NDK-nak a Szovjetunióval és más szövetségekkel szembeni kötelezettségei megszűnnének.

A non-paper „egy másik megfelelő dokumentumot” említ nyomtatékosan, amelyet a kettő plusz négyes tárgyalások keretei között kell majd kidolgozni, és pótolhatná a békeszerződést.

1990. ÁPRILIS 19., CSÜTÖRTÖK

Délután egy kétórás tárgyalás Horn Gyula magyar külügyminiszterrel és Horváth István nagykövettel. Horn beszámol a Varsói Szerződés államainak utolsó külügyminiszeri találkozójáról, amelyre Prágában került sor. Sevardnadze ezen a találkozón egy nagyon kemény beszédet mondott, és határozottan az egyesült Németország NATO-tagsága ellen foglalt állást. Ő maga azonban, folytatja Horn, a cseh és a lengyel kollégáival, vagyis Jiří Dienstbierrel és Krzysztof Skubiszewskivel egyetemben szót emeltek ez ellen, amiért Sevardnadze később külön köszönetet mondott nekik. Odahaza a konzervatívok és a katonai vezetők erős nyomást gyakorolnak rá és Gorbacsovra, ezért aztán a többi partnerállam hozzáállása fontos a német kérdésben, mondta Sevardnadze. Horn moszkvai kapcsolatai ismételten nagyon hasznosnak bizonyultak a számunkra. A magyar külügyminiszter nagyon okos elemző, ítéletei józanságról tanúskodnak, és van hajlama az iróniára.

A Kelet-Berlinben, a Népi Kamarában elhangzott nyilatkozatában de Maizière azt a kívánságát hangsúlyozza, hogy mindent teljesen előről kellene kezdeni, de közben lemond a korábbi rendszerrel való kíméletlen leszámolásról. Ez szerintem elhibázott lépés. Elég csak végignézni, hogy mi mindent akar megújítani ahhoz, hogy láthatóvá váljon az a hatalmas nyomasztó örökség, amit az új kormányzat kénytelen átvenni.

Az egész beszéden egyértelműen végighúzódik, hogy de Maizière kiáll a német egység mellett, amelynek az Alaptörvény 23. cikkelye alapján kell majd megvalósulnia.

A külpolitikai rész ezzel szemben visszafogott. De Maizière semmilyen eljárás mellett nem kötelezi el magát a lengyel nyugati határ elismerésével kapcsolatban. Ebben a kérdésben hatottak a tanácsaink és a kancellár közbenjárása. Németország NATO-tagságára ugyanakkor egyáltalán nem tér ki, ehelyett általános fejtegetésekbe bocsátkozik azon folyamat támogatásával kapcsolatban, amelyben a katonai szövetségeket egyre kevesebb katonai funkcióval rendelkező biztonsági struktúrákkal váltanák fel.

De Maizière különösen a Szovjetunióval és a többi KGST-országgal szembeni szövetségi hűséget emeli ki. Meglepetést jelent a „Varsói Szerződés iránti lojalitás” megvallása. A koalíciós tárgyalásokon felmerült számos problémás kijelentésről ezzel szemben még csak szót sem ejt. Nagyjából-egészéből azonban elégedettek lehetünk ezzel a kormánynyilatkozattal: az együttműködéshez szükséges alapvető feltételeket sikerült megteremteni.

Ma este a szovjet ügyvivő átad egy demarsot az NDK-val közös gazdasági, szociális és valutaunió megteremtését célzó szerződéssel kapcsolatban. Kifejti, hogy egy ilyen szerződés a legközvetlenebbül érinti a Szovjetunió alapvető pozícióit és érdekeit. A szerződés veszélyezteti az NDK nemzetközi kötelezettségeire vonatkozó jogfolytonosságot, káros hatással van a szovjet érdekekre, valamint érinti a négy hatalom jogait és felelősségét.

Abból, hogy erre a demarsra protokollárisan nagyon alacsony szinten és csak egy non-paper formájában kerül sor, kiderül számunkra, hogy a szovjet fél azt várja tőlünk, hogy vegyük komolyan és vállaljuk át az NDK Szovjetunióval szembeni kötelezettségeit. Ezzel azonban az egységre irányuló politikánkat alapvetően nem kérdőjelezi meg.

1990. ÁPRILIS 20., PÉNTEK

Ma érkezik meg hozzánk Margaret Thatcher levele a Bush elnökkel a Bermuda-szigeteken folytatott tárgyalások eredményeiről. A levélben az a legfontosabb információ, hogy javaslatot tettek egy „mielőbbi” NATO-csúcs összehívására, amelyen az egyesült Németországnak az Észak-atlanti Szerződés Szervezetében való teljes jogú tagságáról, az amerikai hagyományos és nukleáris fegyverek európai jelenlétéről, valamint a szövetség jövőbeli stratégiájáról kell majd tárgyalni. A floridai Key Largóban megtartott találkozójuk után Mitterrand és Bush is amellel érvelt, hogy „még az év vége előtt”

szükség lenne egy csúcstalálkozóra. Thatcher meg van győződve róla, hogy Moszkva legvégül mégis csak bele fog egyezni az egyesült Németország NATO-tagságába és a szövetség integrált katonai szervezeteiben való részvételébe. Bushnak is ugyanez a véleménye. Ezt a tájékoztatást a jó szándék megnyilvánulásaként értékeljük.

1990. ÁPRILIS 22., VASÁRNAP

A szövetségi kancellár, aki pénteken visszatért Bad Hofgasteinből Ludwigshafenbe, ma este egy megbeszélésre a bonni kis kabinetterembe kérte a kormány tagjait és a Szövetségi Bank képviselőit.

Bevezető szavaiban kifejti, hogy egyre jobban sürget bennünket az idő. A Baltikumban zajló események fényében nem lehet kizárni, hogy a folyamat „befagy”. A menetrend, amelyben az NDK-val megállapodtunk, nem változik, jelentette ki. Ki kell használni a kedvező pillanatot.

Hans Tietmeyer, aki a szövetségi kancellár személyes megbízottja a gazdasági, a szociális és a valutaunióval kapcsolatos kérdésekben, beszámol az előkészületek állásáról. Helmut Kohl ismét hangsúlyozza a szövetségi kormány azon szándékát, hogy a finanszírozáshoz nem akar adóemelést. Ez ellen senki sem emel kifogást. Kohl kijelenti, minden tekintélyt latba fogja vetni, hogy sikerüljön tartani a gazdasági, a szociális és a valutaunióhoz kidolgozott menetrendet. Végzettség esetén „kocsival elállja” az NDK előtt a kijáratot. Ha nyáron százszázalékosan jönnek majd az áttelepülők Nyugatra, akkor éppen azok tesznek majd elsőként szemrehányást, hogy miért nem cselekedtek idejében, akik most halogatják a döntéseket.

Az átváltási kvótát illetően Pöhl arra hívja fel a figyelmet, hogy a Szövetségi Bank javaslatai csupán ajánlások. Most a szövetségi kormányra vár a feladat, hogy döntéseket hozzon. Elhatározzák, hogy a béreket és a fizetéseket, valamint a takarékbetéteket alapvetően egy-egy arányban váltják majd át.

Ez az intenzív eszmecsere az éjszakába nyúlik és azzal ér véget, hogy sikerül egyetértésre jutni az NDK-val kötendő államszerződési javaslat alapvető kérdéseiben.

1990. ÁPRILIS 23., HÉTFŐ

A Konrad Adenauer Házban a CDU szövetségi elnöksége előtt megtartott helyzetértékelő beszédében Helmut Kohl aggodalmát fejezte ki amiatt, hogy hogyan

fog alakulni a helyzet a Szovjetunióban. A litván válság és a Szovjetunió növekvő gazdasági nehézségei megnehezíthetik a német egyesülés folyamatát. Ezért most okosan kell viselkedni, a megfelelő időben a megfelelő szavakat kell kimondani, és a megfelelő időben döntéseket kell hozni. Minden esélyt ki kell most használni, amely a német ügyet előre viszi.

Kohl megerősíti azt a véleményét, hogy a Szovjetunióval fennálló gazdasági kapcsolatok az egyesülési folyamatban is központi jelentőséggel bírnak. Ez elsősorban az NDK kötelezettségeinek átvállalására érvényes. Ezért a houstoni világgazdasági csúcson azt fogja javasolni, hogy nyújtsanak gazdasági segítséget a Szovjetuniónak és Kelet-Európának. A Szovjetunió számára a jövőbeli gazdasági kapcsolatok kérdése végül fontosabb lesz, érvel Kohl, mint Németország NATO-tagsága. Továbbra is meg van győződve róla, hogy a Szovjetunióval kialakított nagyvonalú együttműködés meg fogja könnyíteni a biztonsági problémák megoldását.

Délután részletekbe menő beszélgetést folytatunk a szövetségi kancellárral a szovjet kapcsolatok alakulásáról. Még egyszer kifejtem neki a kétoldalú szerződésre és az erőszakról való lemondásról szóló összeurópai megállapodásra vonatkozó ötletünket. Kohl minden fenntartás nélkül egyetért az elképzeléseinkkel, ahogy azzal a brit javaslattal is, hogy össze kellene hívni egy rendkívüli NATO-csúcsot. Abban egyetértünk, hogy egy ilyen csúcsra a Bush és Gorbacsov közötti találkozó után a lehető leghamarabb sort kell keríteni. Akkor ugyanis az amerikai elnök azonnal tájékoztathatná is NATO-beli partnereit a tárgyalásairól. Egy másik lehetőség egy őszi NATO-csúcs lehetne, a kettő plusz négyes tárgyalások lezárulása után, amivel meg lehetne akadályozni, hogy a Szovjetunió a tárgyalásokat nyomásgyakorlásra használhassa fel.

A szövetségi kancellár késő délutánra magához kérte Kvicinszkij szovjet nagykövetet. Bevezetésként teljesen érthetetlennek nevezi a gazdasági, a szociális és a valutaunióval kapcsolatban április 19-én átadott szovjet demarsot. Meglepőnek találja, mondja a kancellár, hogy a szovjet vezetés sajtóértesülésekre reagál még azelőtt, hogy a szerződés szövegét hivatalosan megkapta volna.

A megbeszélés valódi célját azonban Kohl azon szándéka adja, hogy Kvicinszkij révén Gorbacsov tudomására hozza egy átfogó kétoldalú szerződésre vonatkozó elképzelését. Kohl kifejti, hogy egy ilyen szerződés széles alapokra helyezné az egyesült Németország és a Szovjetunió közötti együttműködést, ezért még az egyesülés előtt aláírásra kész állapotba kellene hozni. Egy ilyen szerződésbe a moszkvai szerződés, a Kohl és Gorbacsov által aláírt közös nyilatkozat, valamint valamennyi egyéb megállapodás lényeges elemeit be kellene illeszteni. Kohl úgyszólván egy „nagy történelmi

hagyomány szellemében fogant együttműködési alapokmányról szeretne megállapodni a Szovjetunióval". Rögtön el is kezdenék az előkészületeket, teszi hozzá.

Ezen felül arra is javaslatot tesz, folytatja a szövetségi kancellár, hogy tekintsék át az NDK-nak a Szovjetunióval szembeni kötelezettségeit, és a Németország egyesülése utáni időszakra vonatkozóan vázoljanak fel a meglévő kereteken túlmutató perspektívát a német-szovjet kapcsolatokban.

Ha egyszer elhagyja majd a Szövetségi Kancellári Hivatalt, addigra két célt szeretne elérni: először is azt, hogy az európai integráció felé tartó vonatot már semelyik oldalról ne lehessen feltartóztatni, másodszor pedig azt, hogy a lehető legjobb jószomszédi viszonyt sikerüljön kialakítani a Szovjetunióval.

Kvicinszkij szinte euforikusan reagál. Mióta Németországba jött, mondja, arról álmodik, hogy Németország és a Szovjetunió között kialakuljon valami bismarcki értelemben vett kapcsolat. A szövetségi kancellár által javasolt szerződés tökéletesen egybevág Gorbacsov elnök elképzeléseivel.

Helmut Kohl ekkor újabb gondolattal áll elő. Most az a legfontosabb, mondja, hogy a jövőbe nézzünk. Minél erősebben integrálódik Németország a Nyugathoz, annál nagyobb lesz a lehetőség az együttműködésre a Szovjetunióval, és annál kisebb lesz a veszélye, hogy Németország egy megemészthetetlen gombóccá váljék Európa közepén. Éppen a németek azok, akik az együttműködés valamennyi területén hatékony segítséget nyújthatnának a Szovjetunióknak. Ezért örül annyira, hogy Kvicinszkij külügyminiszter-helyettes lesz, azzal még nagyobb felelősséget tud vállalni. Bármikor kész találkozni Gorbacsoval, hogy szűk körben hangosan együtt gondolkozhassanak azon, hogyan nézhetne ki egy ilyen történelmi szerződés.

Kohl és Kvicinszkij még egyszer részletesen elbeszélgetnek a küszöbönálló kettő plusz négyes tárgyalásokról. Kvicinszkij a kancellár értésére adja, hogy a Szovjetunió számára a Bundeswehr haderejének jelentős csökkentése is fontos lenne. Ennek megfelelően a négy nagyhatalom haderejének létszámát is csökkenteni kell. További problémaként említi meg a szovjet nagykövet az amerikai nukleáris rendszerek jelenlétét a német területeken. Ezekben a kérdésekben, ahogy Lengyelország nyugati határának kérdésében is, a kettő plusz négyes tárgyalásoknak kellene eredményt elérniük.

Távozóban mi ketten Kvicinszkijjal még egyszer visszatérünk a kétoldalú szerződéssel kapcsolatos ajánlatunkra. Kvicinszkij nagyon örül neki, ugyanakkor azt is megjegyzi, hogy egy ilyen kétoldalú megállapodásnak biztonsági kérdéseket is fel kell vetnie. Rögzíteni kell benne, hogy egyik állam területéről sem szabad háborút indítani a másik ellen. Én erre ismét elmagyarázom a nagykövetnek, hogy egy ilyen

szerződésbe a moszkvai szerződés, a közös nyilatkozat és egyéb megállapodások alapelveit is bele lehetne foglalni.

Mai indítványával a kancellár Moszkvával szemben egy fontos kérdésben magához ragadta a kezdeményezést. Abból, ahogy Kvicinszkij fogadta, kiderült, a szovjet vezetés már várta, hogy előálljunk egy ilyen előremutató javaslattal.

Moszkvában közben Sevardnadze egy szovjet újságíróknak adott interjúban kétségeit fogalmazza meg, hogy Németország egyesülési folyamata fájdalommentesen és nagyon gyorsan zajlik le. A szövetségi hovatartozás kérdése is a folyamat sebességétől függ, jelenti ki. Ha az egyesülés lassan megy végbe, akkor a kettős tagság, vagyis hogy Németország mindkét szerződéses rendszernek a tagja legyen, „réálpolitika” lesz. Ha azonban az egyesülési folyamat egy év alatt lezárul, akkor bizonyára „egy egészen más megoldás” fog kirajzolódni. Sevardnadze azt sem zárja ki, hogy a Nyugat „valamiféle kompromisszumos megoldást” keres majd. Ez az interjú megmutatja, hogy a szovjet álláspont még nem egészen kiforrott, és Moszkva a Nyugat javaslataira vár.

1990. ÁPRILIS 25., SZERDA

Délben Párizsba repülünk, az 55. német-francia csúcstalálkozóra. Az elmúlt hónapokban többször tapasztalható nézeteltérésekre tekintettel a Kohl és Mitterrand közötti négyszemközi beszélgetésre ezúttal a szokásos jegyzőkönyvvezetők (note-taker) – akik általában mi ketten szoktunk lenni Attalival – nélkül kerül sor. A kancellár a beszélgetést követően szinte euforikus állapotban nyilatkozik a Mitterrand-nal folytatott eszmecsereéről. Minden problémát megbeszéltek, és abban is megállapodtak, hogy júniusban Mitterrand magánlátogatást tesz Kohnál Dél-Németországban.

Helmut Kohl jókedve a soron következő, Michel Rocard miniszterelnökkel folytatandó tárgyalásra is jó hatással van. Rocard jókat mosolyog a kancellár francia belpolitikára vonatkozó ironikus megjegyzésein, és láthatóan élvezettel hallgatja őt dicsérő szavait. Mint mindig, most is nagyon lenyűgöz, hogy Rocard többi francia partnerünkhöz képest milyen precízen érvel.

Este az Élysée-palotában Mitterrand rögtönzött pohárköszöntővel üdvözlí a megjelenteket; mivel az elmúlt években olyan sokszor találkoztunk már egymással, mindkét fél elhagyja a hosszú hivatalos beszédeket. Mitterrand a súlyos problémákról és ambíciós európai tervekről beszél, és kijelenti, hogy nagy perspektívák rajzolódnak ki előttünk, amelyeket nem szabad szem elől téveszteni. Németország történelmének egyik legmegindítóbb pillanatát éli éppen át, amely a kancellár számára egyszerre je-

lent szerencsét és esélyt arra, hogy egy történelmi pillanatban az események alakítója legyen. Aki szereti a hazáját, az biztosan megindultan és összeszorult szívvel figyeli, ahogy népe egyesül. A német nép nagy nép, ezért az egyesülése más népeket is érint, különösen azokat, amelyek osztoznak a sorsában, így Franciaországot is. Most a németek akaratáról van szó, most az élvez elsőbbséget. Helmut Kohl most egy olyan pillanatot él át, amelyben a német nép akaratát valósággá válik.

Mitterrand felidézi Kohl szavait, aki szerint a német és az európai egység ugyanannak az éremnek a két oldala. Ezért kellene most a franciáknak és a németeknek olyan új formában összefogni Európát, amilyenre mindeztidáig nem volt lehetőség. Ez a két nép most több koncentrikus kör középpontjában van: az egyik ilyen kör Franciaországból és Németországból áll, a másik az Európai Közösségből, a harmadik pedig a kontinentális Európából. Mitterrand a német egyesülés sikerére és a közös munkára emeli poharát.

Erre az igen érzelmes hangú beszédre Kohl látható megindultsággal válaszol. Az évszázad elmúlt kilenc évtizedére visszatekintve felidézi azt a sok nélkülözést, könnyeket és szenvedést, amit Európában oly sok millió embernek kellett elviselnie. Mi ugyanakkor szerencsések vagyunk, és megkaptuk az esélyt, hogy a történelemből tanulva újraalkossuk Európát. Hogy méltóak vagyunk-e erre a szerencsére, az attól függ, hogy ki tudjuk-e használni a kínálkozó lehetőséget.

A kancellár hitet tesz a német-francia barátság és az európai egyesülés megvalósítása mellett. Ő és Mitterrand nagyon gyakran találkoztak. Abban, hogy a találkozósaik ennyire magától értetődőek, az is kifejezésre jut, hogy mennyi közös vonás van bennük. Nagyon reméli, zárja a beszédét, hogy a későbbi nemzedékek egyszer majd azt fogják mondani róluk, hogy megértették az idő szavát és aszerint cselekedtek.

A vacsora közben kapjuk a hírt, hogy merényletet követtek el Oskar Lafontaine ellen.⁷⁷ Eduard Ackermann rögtön tájékoztatja a szövetségi kancellárt, aki rövid időre fel is áll az asztaltól, hogy egyeztessen vele a nyilatkozatról, amelyben hangot ad az együttérzésének és a döbbenetének. A vacsorát követő rövid séta a Champs Élysées-n teljesen valószerűtlennek tűnik a számomra. Kohl olyan benyomást kelt, mintha a merénylet egyáltalán nem érdekelné. Nem lehet látni rajta, hogy milyen hatással van rá, noha akár ő maga is lehetne a következő áldozat. De talán éppen ezért hessegeti el magától az efféle gondolatokat, és zárkózik el a kívülállók elől.

1990. ÁPRILIS 26., CSÜTÖRTÖK

A párizsi német-francia csúcstalálkozó második napja egy közös reggelivel kezdődik. Mitterrand és Kohl a litvániai fejleményekről beszélgetnek, és abban állapodnak meg, hogy együtt írnak egy levelet Landsbergis litván elnöknek, akit Gorbacsovval tárgyalásztalhoz akarnak ültetni. Felszólítják, hogy a lehető leggyorsabban kezdjen tárgyalásokat a szovjet hatóságokkal, hogy a jelenlegi válságra egy mindenki számára elfogadható megoldást sikerüljön találni. Én nagyon örülök ennek az együttes fellépésnek, mivel konkrét példát jelent arra a közös keleti politikára, amelynek a megvalósítására már régóta törekszünk.

Amikor a beszélgetés áttér a kettő plusz négyes tárgyalásokra, a kancellár még egyszer kiemeli, Németország számára létfontosságú, hogy továbbra is a NATO tagja maradjon. Mitterrand ebben egyetért a kancellárral, és felveti a francia haderő németországi jelenlétének kérdését. Franciaország semmiképpen sem szeretne megszálló hatalomnak tűnni, annál is inkább, mivel ma már nincs annyira szükség arra, hogy a csapataik Németországban maradjanak. A francia csapatok kivonására vonatkozó döntéssel azonban még várni szeretne egy kicsit, amíg a Szovjetunióban konszolidálódik a helyzet és a leszerelés is előrehalad.

Amint azt a mai nap is megmutatja, Mitterrand láthatóan komoly erőfeszítéseket tesz, hogy nyilvánosan is demonstrálja, milyen jó és szívélyes viszonyt alakított ki a kancellárral. Így a szokásoktól eltérően nem az Élysée főlépcsőjén köszön el a kancellártól, hanem a belső udvaron keresztül kikíséri egészen a palota elé az utcára, ahol a jelenetet minden újságíró jól láthatja.

Amikor visszatérünk Bonnba, már ott vár minket Bush elnök tájékoztatója a Mitterrand-nal Key Largóban folytatott tárgyalásairól. Ebben, ahogy már a Bush-Thatcher-találkozóról készített beszámolóban is, az amerikai elnök biztosít bennünket, hogy az egyesült Németország az egész államterülete fölött teljes ellenőrzéssel rendelkezik majd, és a német szuverenitást illetően semmiféle újabb hátrányos megkülönböztetés sem merülhet fel. A megbeszélések és a kölcsönös tájékoztatások még sohasem voltak ennyire élénkek és intenzívek.

⁷⁷ Az SPD kancellárjelöltjét a választási kampány során Köln-Mülheimben egy merénylő késsel súlyosan megsebesítette.

A Nyugat megbékél az egységgel

1990. ÁPRILIS 28., SZOMBAT

A mai dublini rendkívüli EK-csúcs megmutatja, hogy mostanra már mind a tizenegy partnerünk megbékélt a német egyesülési folyamattal. A szövetségi kancellár a tizenkét állam- és kormányfő közös megbeszélése után, amelyen egyébként a munkatársaik nem vettek részt, arról számol be, hogy a német egységről folytatott vita „szuper” volt. Mitterrand nagyszerűen viselkedett. Ahogy Poul Schlüter⁷⁸ és Giulio Andreotti is, akik eddig inkább kritikusan viszonyultak a dolgokhoz, most igen együttműködőnek mutatkoztak.

A rendkívüli csúcsnak az a végkicsengése, hogy mind a tizenkét állam- és kormányfő „rendkívüli mértékben üdvözli Németország egyesülését”. Ennek ténye az európai fejleményekre általában és az Európai Közösségre külön is nagyon pozitív hatással lesz. A felek kifejezésre juttatják azon örömeiket is, hogy Németország egyesülésére az egységes Európa keretei között kerül majd sor, és készek gondoskodni róla, hogy az NDK államterületének beilleszkedése az Európai Közösségbe súrlódásmentesen és harmonikusan menjen végbe. Jacques Delors az Európai Tanácsban már előterjesztett egy dokumentumot a német egységgel kapcsolatban, amely nagyon jótékony hatással volt az állam- és kormányfők vitájára, amiért a szövetségi kancellár külön is hálás köszönetét fejezte ki neki.

Az Európai Tanács megvitatta a politikai unióval kapcsolatos közös német-francia kezdeményezést, majd megbízta a külügyminisztereket, hogy vizsgálják meg a politikai unió célkitűzéseit, és a következő EK-csúcsra dolgozzanak ki javaslatokat anélkül, hogy azokat minősítenék. Nagy-Britannia, Dánia és Portugália kritikákat fogalmazott meg a politikai unióval szemben.

⁷⁸ Dánia miniszterelnöke.

1990. ÁPRILIS 30., HÉTFŐ

A dublini rendkívüli EK-csúcs eredménye, amelynek a sikere Kohl véleménye szerint Charles Haughey írási miniszterelnök kiváló levezető elnöki teljesítményének is köszönhető, ma valamennyi német lapban széles körű helyeslést vált ki. Még a *Westfälischer Rundschau* is arról ír, hogy „a kancellárnak Dublinban egy igazi politikai remekművet sikerült létrehoznia”. A *FAZ* Helmut Kohl diadaláról beszél. Odahaza azonban rengeteg gond szakad a nyakunkba. Kohl „Megcsináljuk!” mottóval egy nagy nyilvános kampányt akar indítani, hogy gátat vessen a lakosság körében egyre növekvő aggodalomnak. A lakosság a közvélemény-kutatások tanúsága szerint ugyanis attól tart, hogy a valutaunió bevezetése veszélyeztetheti a nyugatnémet márka stabilitását.

Berlinben sor kerül a kettő plusz négyes tárgyalások második szakértői szintű fordulójára. A felek az eljárásrendet érintő kérdéseknél nem nagyon jutnak tovább. Ugyanakkor sikerül rávenni a szovjet küldöttséget, hogy a „békeszerződés” kifejezés kikerüljön a további tárgyalások napirendi pontjai közül.

A hat küldöttség újfent jóváhagyja a jövőbeli külügyminiszeri tárgyalások négy tématerületét: határkérdések, politikai-katonai kérdések, a Berlin-probléma, valamint a négy hatalom jogainak és felelősségének végső nemzetközi jogi szabályozása és kiváltása. Az utolsó pont kimondja, hogy a négyhatalmi jogok és felelősségek kiváltásának formába öntéséhez nemzetközi jogi aktusra lesz szükség.

A szovjet küldöttséget Alekszandr Bondarenko, a szovjet külügyminisztérium harmadik, nyugat-európai osztályának főnöke vezeti. Több mint húsz éve ő a németkérdés felelőse. Kopasz feje és dogmatikus nézetei miatt magunk között csak „vaskoponyának” hívjuk. Néha az a kérdés merül föl bennünk, hogy vajon nem az okozza-e a problémáink nagy részét, hogy Bondarenko, Falin, Zaglagyin, Portugalov és Kvicinszkij személyében az a „német maffia” látja el a tanácsadói feladatokat Gorbacsov és Sevardnadze mellett, akik már Gromiko idején is betöltötték ezeket a fontos posztokat, habár egyikük-másikuk mostanában azért már sokkal rugalmasabb és nyitottabb, mint korábban.

1990. MÁJUS 2., SZERDA

A szövetségi és a kelet-berlini kormány megegyeznek a július 1-jére tervezett kelet-német valutaátállítás módjáról. Mindkét oldal egyetért abban a célkitűzésben, hogy az NDK-ban gyorsan be kell vezetni a szociális piacgazdaságot, biztosítani kell a nyugat-

német márka stabilitását, az állam pénzügyi megbízhatóságát és a szociális egyensúlyt. Ezzel sikerül eltüntetni egy jókora sziklatömböt a német egységhez vezető útról.

A hannoveri ipari vásár megnyitó ünnepségén a kancellár arról a hatalmas kihívásról beszél, amely Kelet- és Nyugat-Európa összenövésével a német gazdaság előtt áll. Kohl különösen fontosnak tartja, hogy beemelje a köztudatba, milyen kedvező gazdasági helyzetből vághatunk neki a fennálló problémák megoldásának: a német gazdaság több mint hét éve nő, méghozzá egyre gyorsuló ütemben. Az erre és a következő évre prognosztizált növekedési előrejelzések három és fél és négy százalék között mozognak. A beruházások motorja magas fordulatszámon pörög, és ez a foglalkoztatás területén is növekedést hoz. Az elmúlt tizenkét hónapban a munkahelyek száma mintegy félmillióval emelkedett. Az árszínvonal viszonylag stabil. Az állam pénzügyei biztos alapokon nyugszanak. 1982 óta az állami részvétel aránya a gazdaságban ötven százalékról negyvenöt százalékra csökkent. Ezzel megnőtt a cselekvési játéktér Németország gazdasági egyesítésének pénzügyi alátámasztására, mégpedig anélkül, hogy az államháztartást vagy a tőkepiacot túlságosan megterhelnék vele.

Az NDK-val július 1-jén létrehozandó gazdasági, szociális és valutaunióval sikerül majd elérni az áttörést, mondja a szövetségi kancellár. Habár utána is szükség lehet majd bizonyos „fájdalmas alkalmazkodásra”, de Németország gazdasági egyesülése további jelentős növekedésserkentő erőket szabadít majd fel, ebben valamennyi előrejelzés megegyezik. Adóemelésre pedig emiatt, jelenti ki Kohl, „egyáltalán semmi ok”. Az csak veszélybe sodorná mindazt, ami Németország gazdasági összenövésében most a döntő tényező lesz, nevezetesen a beruházásokat és a vállalkozói szerepvállalást. Németország még soha nem volt jobban felkészülve az új kihívásokra, mint ma.

A valutaunió sarokszámairól történt megállapodás mai nyilvánosságra hozásával a szövetségi kancellárnak sikerült elérnie az egyik legfontosabb választási célját: nagyon fontos volt számára, hogy még a vasárnapi NDK-s helyhatósági választások előtt pozitív jelzést adjon a választóknak. Kohl mindig lenyűgöz azzal, hogy milyen gondosan összekapcsolja a kormány politikai döntéseit az ilyen választáspolitikai megfontolásokkal, és mindezt gyakran már olyankor megteszi, amikor még senki sem foglalkozik a választási időpontokkal. Itt mutatkozik meg újból és újból annak a politikusnak a rátermettsége, aki egy személyben pártelnök és szövetségi kancellár.

1990. MÁJUS 3., CSÜTÖRTÖK

Kelet-Berlinben de Maizière 1991. január 1-jét nevezi meg az öt NDK-s tartomány újbóli integrálásának időpontjaként. Ezzel egyértelművé teszi, hogy az össznémet választásokra ebben az évben már nem számíthatunk.

Brüsszelben ma délelőtt a NATO külügyminiszterei egynapos tanácskozást tartanak a Németország-politika kérdéseiről. A tanácskozás a Szövetségi Köztársaság és az egyesülési folyamat szempontjából is egészen biztató eredménnyel zárul. A résztvevők egyetértésre jutnak abban, hogy erősíteni kell a NATO politikai szerepét, valamint a stratégiát és a fegyveres erők feladatait is hozzá kell igazítani az új helyzethez. A leszerelés és a fegyverzet-ellenőrzés dinamikáját továbbra is meg kell őrizni.

Valamennyi résztvevő elégedetten nyilatkozik a németkérdéssel kapcsolatos konzultációs folyamatról, és egyetértenek abban, hogy az egyesült Németországnak hátrányos megkülönböztetés vagy egyedi szabályozás nélkül a NATO teljes jogú tagjának kell maradnia. NATO-egységeket vagy NATO-intézményeket viszont nem szükséges a mostani NDK területére telepíteni.

Bush megbízásából Baker mindenképpen el szeretné érni, hogy a rendkívüli NATO-csúcsra ne ősszel, hanem még a nyári szünet előtt sor kerüljön. Ott kellene megtárgyalni a szövetség további politikai feladatait és – összefüggésben a bécsi CFE-tárgyalásokkal – a konvencionális haderő jövőbeli jelentőségét. Célként pedig azt kellene kitűzni, hogy az itt születendő megállapodást a nyári EBEÉ-csúcson aláírják. Bush ezen kívül még azt is javasolja, hogy azt is vitassák meg, milyen szerepük legyen majd a jövőbeli szövetségi stratégiában az Európába telepített nukleáris fegyvereknek.

Bonnba megérkezik egy levél Bush elnöktől azzal a javaslattal, hogy június végén vagy július elején tartsanak egy rendkívüli NATO-csúcstalálkozót. Ezzel egy időben Bush Washingtonban bejelenti, hogy a szárazföldi telepítésű rövid hatótávolságú nukleáris rakétarendszerek programját nem folytatják tovább, miként a tüzéség nukleáris eszközeinek további fejlesztését is leállítják.

Ezzel pedig tekintetbe veszik a Szovjetunió fontos biztonsági érdekeit. Meg vagyunk győződve róla, hogy a rendkívüli NATO-csúcs és Bush mai bejelentései előmozdítják majd a kettő plusz négyes tárgyalásokat és javítják sikerük kilátásait. A rendkívüli NATO-csúcs a Szovjetunióknak is jelzésként szolgálhat, hogy az atlanti szövetség döntően megváltozott, s így megkönnyítené a Szovjetunió számára, hogy átlépje a saját árnyékát, és megszavazza Németország NATO-tagságát.

Varsóban szakértői szintű tárgyalásra kerül sor a két német állam és Lengyelor-

szág képviselői között, amelynek az a feladata, hogy előkészítse a kettő plusz négyes tárgyalások keretében sorra kerülő első külügyminiszteri találkozót. A lengyel fél azt fogalmazza meg elvárásként, hogy Varsó a kettő plusz négyes tárgyalások „egyéb biztonságpolitikai vonatkozású kérdéseinek” megvitatásánál is jelen lehessen, és a lengyelek váratlanul azt a javaslatukat is megismétlik, hogy az Odera-Neisse-határral foglalkozó tárgyalásra Varsóban kerüljön sor. A lengyel küldöttség vezetője egy határszerződés-tervezetet is felvázol, amely túlmegy a pusztai határproblematikán, és a különböző területeket érintő együttműködések vonatkozásában további kötelezettségeket is tartalmaz. Az NDK küldöttsége támogatja a lengyel kívánságokat, ami természetesen nem könnyíti meg a helyzetünket.

A mai *Pravda* cikket közöl a német egyesülésről. Központi témája az egyesült Németország biztonságpolitikai státusza. A „Nevezzük nevén a dolgokat” című cikkben a szerző két nappal a kettő plusz négyes folyamat keretei között megrendezésre kerülő külügyminiszteri tanácskozás kezdete előtt az egyesült Németország jövőbeli NATO-tagságáról, amelyre valószínűleg sor kerül majd, kijelenti, hogy az nem egy „világméretű katasztrófa”. Megvalósulása ugyanakkor „fájdalmas negatívum lenne a szovjet külpolitika számára”. A megoldást a cikk szerzője egy európai biztonsági rendszer kialakításában látja, amely fölöslegessé tenné a katonai tömböket.

Nagyon pozitívnak értékeljük azt a kijelentést, hogy megbíznak Helmut Kohlban. Mivel azonban Kohl nem lesz örökké szövetségi kancellár, ezért az ez utáni időkre is biztosítékokat kell szerezni, folytatódik az írás. Ezzel a cikkel a Szovjetunió ismét jelezte, hogy kész a kompromisszumos megoldásra. Ennek tudatában a helyes lépés a rendkívüli NATO-csúcs bejelentése a megfelelő időben.

Délután megkérdezem Kvicinszkijt, vajon a szovjet fél nem érdekelt-e abban, hogy Sevardnadze, amikor másnap Bonnba érkezik, találkozzon a szövetségi kancellárral. Azt mondja, hogy a külügyminisztériumban rákérdezett, egyeztetett-e már Sevardnadze időpontot a kancellárral, de nemleges választ kapott.

Erre azt válaszolom, hogy szerintem egy ilyen megbeszélés föltöbb fontos, majd hozzáteszem, biztos vagyok benne, hogy ezt a véleményemet Kohl is osztja. Kvicinszkij megerősíti, hogy szerinte ezt Sevardnadze is így gondolja. Végül abban állapodunk meg, hogy még egyszer beszéljek a dolgról a kancellárral, majd újból jelentkezem.

Rögtön a kancellárhoz megyek. Magától értetődő, hogy beszélni szeretne Sevardnadzéval. Meglepett volna, ha nem ezt válaszolja. Nagyon felbosszant a külügyminisztérium hozzáállása. Nem is értesítettek bennünket Kvicinszkij érdeklődéséről, és nekik maguknak sem jutott az eszükbe, hogy ebben a helyzetben egy ilyen beszélgetés fontos lehetne! Ismét felhívom Kvicinszkijt, megadok neki egy időpontot

másnap délutánra Sevardnadze számára. Röviddel éjfél előtt Kvicinszkij odahaza felhív, és megerősíti, hogy megfelelő az időpont.

1990. MÁJUS 4., PÉNTEK

Délután megérkezik az amerikai külügyminiszter, hogy tárgyaljon Helmut Kohl-lal. Mindig nagyon örülök az eszmecserének Jim Bakerrel. Nagyon fiatalosnak hat, örökké jókedvű, barátságos és szeretetreméltó, és az elődjével ellentétben nyitott, érdeklődő, rendkívül tájékozott és precíz. A tárgyalásokat mindig nagy figyelemmel irányítja, és minden pontra sort kerít, amit előre eltervezett.

Az első téma a mai napon a tervbe vett rendkívüli NATO-csúcs, amelynek közvetlenül a moszkvai SZKP-pártkongresszus előtt kell megrendezésre kerülnie. Kohl és Baker egyetértenek abban, hogy ez az időpont Gorbacsov számára kifejezetten kedvező lehet, különösen akkor, ha a NATO elindítja a tervezett reformlépéseket. Ezzel a NATO-csúcs mérföldkövet jelenthetne a német egység külpolitikai vonatkozásainak megoldásában.

Baker még egyszer végigveszi azt a négy pontot, amelyeknek a NATO-csúcson Bush szerint kulcsszerepet kellene játszaniuk. Hogyan lehet megerősíteni a NATO politikai szerepét? Mekkora haderőre lesz szüksége a szövetségnek a szovjet csapatok kivonása és a leszerelési tárgyalások lezárása után, milyen célokat kövessen a NATO a hagyományos fegyverzetek csökkentéséről folyó bécsi utótárgyalásokon? Milyen szerepet játszanak az Európában telepített nukleáris rendszerek a NATO jövőbeli katonai stratégiájában, és milyen célokat kellene elérniük az SNF-tárgyalások során? Hogyan lehet az EBEÉ-folyamatot és az atlanti szövetséget egyszerre megerősíteni, és hogyan lehet az új Európában biztosítani a demokratikus értékeket?

Meg van győződve róla, erősíti meg a kancellár, hogy az egyesülés utáni Németországnak a NATO tagjának kell maradnia. Őt nem lehet zsarolni. Vele nem játszhatják el azt a játékot, hogy az egység csak akkor lehetséges, ha Németország kilép a NATO-ból. Előre látja a problémát, amely az NDK-ban a kormányalakítással keletkezik majd. Meckel külügyminiszter álláspontjának az lesz a következménye, hogy az NDK nem fog beállni a NATO-tagság lelkes támogatói közé. De azért ebben a kérdésben teljesen biztos az NDK támogatásában. Emellett szól az a tény is, hogy Lengyelország, Csehszlovákia és Magyarország is egyaránt kiállt a német NATO-tagság mellett.

Baker kérdésére válaszolva a kancellár megismétli azt az álláspontját, hogy

a NATO-szerződés 5. és 6. cikkelyében foglalt védelmi záradéknak a volt NDK területére is érvényesnek kell lennie. A szovjet egységek kivonása után ott is német csapatoknak kell majd állomásozniuk. Az NDK néphadseregének jövőbeli sorsáról a szövetségi kormánynak még nincs végleges elképzelése.

Baker Bush elnöknek a rövid hatótávolságú nukleáris rendszerek kapcsán írt levelét taglalja. A szövetségi kancellár üdvözli az amerikai elnök döntését, amelyet az éjszaka folyamán egy sajtótájékoztatón hozott nyilvánosságra a LANCE, a szárazföldi telepítésű rövid hatótávolságú nukleáris rakéták következő típusának kifejlesztését és a nukleáris tüzéségi eszközök további modernizációját célzó amerikai fejlesztési program leállításáról. Camp Davidben ez volt a szövetségi kancellár egyik legfontosabb kívánsága, Bush pedig annak idején megígérte, hogy megvizsgálhatja a kérdést. Baker megerősíti az Egyesült Államok azon szándékát, hogy minden tárgyalást a NATO-szövetségekkel folytatott szoros egyeztetéssel készít majd elő. Az Egyesült Államok az európai politikai vitában is *major player* akar maradni; nem lennének képesek megtartani mostani komoly katonai jelenlétüket Európában, ha ezzel egy időben nem vesznek részt a politikai párbeszédben is. Kohl a lehető legostobább dolognak tartaná, ha most megpróbálnák kitessekelni az Egyesült Államokat Európából. Egy ilyen politikával ő semmiképpen sem tud egyetérteni.

Baker arról is beszámol, hogy Bush meg akarja hívni de Maizière-t, amit Kohl kifejezetten támogat. Egy ilyen látogatás azért is fontos lenne, mert ezzel de Maizière-nek és a minisztereinek is megmutatná, hogy a szövetségi kormánnyal egyenértékű partnerként kezelik őket, és így nem lenne az az érzésük, hogy hátrányos megkülönböztetések érik őket.

Alig hagyja el Baker a Kancellári Hivatal épületét, máris megérkezik – egyedül Kvicinszkij kíséretében – Sevardnadze. A szovjet külügyminiszter nyomatékosan kérte, hogy a beszélgetésre szűk körben kerüljön sor. Kohl, amikor köszönti, megjegyzi, hogy az elmúlt nyáron sikerült a német-szovjet kapcsolatokat új alapokra helyezni. Most azt kellene folytatni, mondja, és nagyon reméli, hogy nemsokára személyesen is ismét találkozhat Gorbacsov elnök úrral.

Sevardnadze közli, hogy Gorbacsov kész a közeljövőben találkozni a kancellárral. Talán júliusban, valahol Moszkván kívül sort is keríthetnének egy ilyen találkozóra. Sevardnadze átadja a szövetségi kancellárnak Gorbacsov szívélyes üdvözlését, majd vázolja a Szovjetunióban kialakult belpolitikai helyzetet, és beszél a litván helyzetről is. Ha a reformpolitikájuk nem lesz eredményes, teszi hozzá a szovjet külügyminiszter, akkor az vagy teljes anarchiához fog vezetni, vagy egy új diktátor kerül hatalomra, mivel a nép erőskező vezetőt kíván majd.

Sevardnadze higgadtan beszél, de nagyon komolyan, nyomatékosan és személyes elkötelezettséggel, a szavai néha egészen meggyőzőnek tűnnek. Egy olyan ember benyomását kelti, aki a szavaival és gesztusaival egyaránt a helyzet komolyságát szeretné egyértelművé tenni. Miközben beszél, nagy szemével nyíltan és áthatóan nézi a tárgyalópartnerét és a vele szemben ülőket. Ma csak elvétve jelenik meg egy-egy óvatos mosoly a szája szegletében, miközben a szeme körüli ráncok azt mutatják, hogy egyébként nagyon szeret nevetni.

Kohl a német-szovjet kapcsolatok fejlődését állítja a középpontba, először pedig az NDK és a Szovjetunió, valamint a többi KGST-ország közötti gazdasági kapcsolatok kérdését említi. Tudja, jelenti ki, hogy a Szövetségi Köztársaságra az egyesült Németországban különleges felelősség hárul majd, és ezzel a kérdéssel személyesen fog törődni.

Még egyszer részletesen kifejti javaslatait az egyesült Németország és a Szovjetunió közötti hosszú távú kapcsolatok fejlesztésére, amelyeket Kvicinszkij révén már tudatott a szovjet vezetéssel. Az a célja, hogy olyan „művet” alkosson, amelyben a kétoldali kapcsolatokat átfogóan újjá lehet alakítani. Egy össznémet kormány akkor majd aláírhat és ratifikálhat egy ilyen szerződést.

Sevardnadze elmondja, hogy nagy érdeklődéssel olvasta Kvicinszkij beszámolóját, és rögtön tovább is küldte azt Gorbacsovnak. Nagyon gondosan tanulmányozták a kancellár eszmefuttatásait, és arra a következtetésre jutottak, hogy ez a javaslat éppen a legjobb időpontban érkezett. Az egész világot és Európát érintő változásokra tekintettel a biztonsági garanciák most fontosabbak, mint korábban bármikor, és azokhoz egy ilyen szerződés is hozzájárulhatna.

Sevardnadze még egyszer nyomatékosan világossá teszi, hogy a szovjet vezetés a német egység megteremtését pozitív, „törvényszerű” folyamatnak tekinti. Németország egységének azonban az európai béke és stabilitás tényezőjévé kell válnia. Két olyan hagyományos nagyhatalom, mint a Szovjetunió és az egyesült Németország, egyszerűen nem hagyhatja figyelmen kívül a világban és Európában zajló folyamatokat. A Szovjetunió mindenképpen abban érdekelt, hogy kapcsolatait az egyesült Németországgal megbízható és komoly alapokon továbbfejlessze. Ennek a gazdasági kapcsolatokat is fel kell ölelnie, beleértve az NDK-val több évtized alatt kialakult gazdasági kapcsolatokat is. Most az a legfontosabb, hogy hosszú távú stratégia alapján tervezzenek. Ezért üdvözlí olyan lelkesen az „általános szerződésre” tett javaslatot.

Kohl kifejti, hogy milyen további fejlemények várhatóak Németországban, majd kijelenti, ő abból indul ki, hogy 1992. december 31-re megvalósul majd az egység.

Addig az Európai Közösségben is szeretnének nagyarányú fejlődést elérni. Azért lenne jó, ha ezzel egy időben egy átfogó szerződéssel a német-szovjet kapcsolatokban is sikerülne új fejezetet nyitni. Sevardnadze még egyszer megerősíti, hogy a kancellár éppen a megfelelő időpontban tette fel a kérdést, hogyan lehetne egy tartós fundamentumot teremteni.

A kettő plusz négyes tárgyalásokkal kapcsolatban Sevardnadze megismétli a szovjet fél álláspontját, vagyis azt, hogy az egyesült Németország NATO-tagsága nem fogadható el a számukra, majd hozzáteszi, nem zárja ki, hogy kompromisszumos megoldást találhatnak majd. Az eredménynek azonban olyannak kell lennie, amely minden nép, így a Szovjetunió népei számára is elfogadható. Kohl azt javasolja, hogy ezzel a problémával a kétoldali tárgyalások szintjén is foglalkozzanak.

Végül Sevardnadze Gorbacsov és Rizskov megbízásából felveti a pénzügyi hitel kérdését. Mivel a Szovjetunió gazdag ország, ezért egy ilyen hitel semmiféle kockázattal nem jár. Fontos ugyanakkor, hogy a szövetségi kormány kezességet vállaljon. Kohl megígéri, hogy személyesen vizsgálja meg a dolgot, és kijelenti, hogy segítőkészen viszonyul a kérdéshez, de egyelőre még nem tud ígérni semmit.

Ebből a találkozásból mi azt a következtetést vonjuk le, hogy a Szovjetunió továbbra is kész a megegyezésre, különben nem helyeztek volna kilátásba egy tárgyalást Gorbacsovval. Sevardnadze a NATO-tagság kérdésében ismét utalásokat tett a kompromisszumkészségükre. A kancellár a legjobb időpontban tette meg az átfogó kétoldali szerződésre vonatkozó javaslatát, amely így Moszkvában éppen a kívánt hatást váltotta ki. A hitelkezességre vonatkozó szovjet kérés is azt mutatja, hogy a Szovjetunió nem érdekelt a konfliktusban. Számomra ez kulcsfontosságú beszélgetés volt. Nagyon örülök neki, hogy – az utolsó pillanatban – sikerült tető alá hoznunk.

Visszatérek a kancellár dolgozószobájába: Kohl nagyon elégedett a Bakerrel és Sevardnadzéval folytatott tárgyalásokkal. Amerikai barátainkban teljesen meg lehet bízni. Ennél erősebb támogatást nem is kívánhatnánk magunknak, ezt sohasem fogja elfelejteni, mondja a kancellár.

Kohl elhatározta, hogy segíteni fog Gorbacsovnak a hitelkérdésben, és nem szeretné vesztegetni az idejét; azonnal beszélni szeretne Hilmar Kopperrel, a Deutsche Bank szóvivőjével, és szeretné felvenni a kapcsolatot Wolfgang Rölllel, a Dresdner Bank egyik vezetőjével és a Bankszövetség elnökével, hogy megtárgyalják a kérdést. Az lenne a legjobb, ha velük kettejükkel, amilyen gyorsan csak lehet, elrepülünk Moszkvába, hogy sort keríthessünk a szükséges előtárgyalásokra. Ugyanakkor az egész akciót nagyon bizalmasan kell kezelni. A Szovjetunióknak nyújtott gyorssegély

– a januári élelmiszersegély után már a második ilyen támogatás – hozzájárulhatna ahhoz, hogy a légkör még jobb legyen, ami a súlyos politikai problémák megoldásában is nagy segítséget jelenthetne.

1990. MÁJUS 5., SZOMBAT

Bonnban a mai napon kezdődnek a kettő plusz négyes tárgyalások a német egység külpolitikai vonatkozásairól a Németországi Szövetségi Köztársaság, az NDK, az Amerikai Egyesült Államok, a Szovjetunió, Franciaország és Nagy-Britannia külügyminisztereinek részvételével. A konferenciát Hans-Dietrich Genscher nyitja meg. Baker külügyminiszter az expozéjában megállapítja, hogy az egyesülés folyamata már nagyon előrehaladott állapotban van. Az időpontról és a formáról még dönteni kell. Ezekről a belpolitikai kérdésekről maguk a németek hozzák majd meg a döntést.

A kettő plusz négyes tárgyalásoknak az a legfontosabb feladata, hogy kidolgozzunk egy formulát, amellyel a négy nagyhatalom valamennyi meglévő joga és felelőssége megszűnik, és átruházzuk őket a teljes mértékben szuverén Németországra – arra a Németországra, amely a Németországi Szövetségi Köztársaságot, a Német Demokratikus Köztársaságot, valamint Berlint egyesíti magában. Nem kell kísérletet tenni Németország szingularizálására: ha egy szuverén államra diszkrimináló korlátozásokat kényszerítenének, az csak ellenérzésekhez, instabilitáshoz és konfliktusokhoz vezethet.

Baker a résztvevőkért adja, hogy a „kettő plusz négyet” egyfajta „irányító csoportnak” tekinti, amely a német egységgel kapcsolatos külpolitikai kérdéseket továbbutalja a megfelelő európai fórumok elé, mint az EBEÉ, az európai hagyományos fegyveres erőkről szóló, valamint a bizalom- és biztonságerősítő intézkedésekkel foglalkozó bécsi konferencia (ez utóbbi a CFE-tárgyalásokkal párhuzamosan zajlik).

Sevardnadze az összejövetelt történelmi jelentőségűnek nevezte. Aláhúzza, hogy a Németországhoz való viszony a Szovjetunió történetének központi jelentőségű és különleges kérdése, és az NDK-val és az NSZK-val egyaránt meglévő „baráti kapcsolatokról” beszél.

A legérdekesebb és legfontosabb az a megjegyzése, hogy Németország egységének külpolitikai aspektusait nem lehet úgy szabályozni, hogy leválasztjuk őket a mindenkori államok belpolitikai helyzetéről. Azt is nyíltan kimondja, hogy a Szovjetunió politikai játéktérének drasztikus beszűkülése országukban nagyon felkavarná az indulatokat. A szovjet vezetés nem tudná függetleníteni magát a közvéleménytől. A szovjet

nép számára egyértelműnek kell lennie, hogy a múlt végleges lezárására méltósággal és fair módon kerül sor. Ezzel Sevardnadze jelzi, hogy a szovjet mozgástér elsősorban a belpolitikai helyzettől függ.

Megoldásként a szovjet külügyminiszter egy „csomagjellegű kezdeményezést” javasol. Mivel mi a múltban egy ilyen csomagjellegű megoldás lehetőségét már többször felvetettük, örülök neki, hogy a Szovjetunió is felvette a szótárába ezt a fogalmat. A külügyminiszter utal rá, hogy egy sor szabályozásra van szükség a német egység külpolitikai aspektusainak rendezéséhez.

Sevardnadze megértő kíván lenni a többi partnerével szemben, és megvitatásra javasolja egy békeszerződés megkötésének ügyét. A Szovjetunió most abból indul ki, hogy a „hatok” tárgyalásainak egy „egységes, átfogó dokumentumot” kell eredményeznie, amely minden aspektust: a Németország határait, fegyveres erőire, katonapolitikai helyzetére, kötelezettségei teljesítésére, az átmeneti időszakokra, valamint a szövetséges hatalmak csapatainak német földön való állomásozására vonatkozó határozatokat magában foglal. Sevardnadze megerősíti, hogy a Szovjetunió elutasítja az egyesült Németország NATO-tagságát. Annak kellene a célnak lennie, hogy ne blokkokra, hanem összeurópai biztonsági struktúrákra támaszkodjunk, amelyeket haladéktalanul meg kellene teremteni. Minden más, „még ha annak belpolitikai okai vannak is, elfogadhatatlan”. Sevardnadze egyébként felszólítja a partnereit, hogy „közösösen keressenek más lehetőségeket”, és hozzáteszi, hogy a „ma még bonyolultnak tűnő katonapolitikai problémák új megvilágításba” kerülhetnek, ha az összeurópai struktúrák elkezdik kifejteni a hatásukat.

Sevardnadze egy további meglepetésről is gondoskodott, amikor utalást tett arra, hogy a német egység bel- és külpolitikai aspektusainak időben nem kell feltétlenül egybeesniük. Ezzel a javaslattal van egy kis gond. Ez ugyanis azt jelenti, hogy négy nagyhatalom jogai és felelőssége egy bizonyos átmeneti időszakra az egységes parlament és az össznémet kormány megteremtése után is érvényben maradnak. Ez pedig nem állhat érdekünkben.

Habár megállapodtunk, hogy a beszélgetésen elhangzottakat bizalmasan kezeljük, a szovjet küldöttség mégis nyilvánosságra hozza Sevardnadze beszédét. Ez különösen meglepő azok után, hogy a szovjet külügyminiszter olyan drámaian és nyíltan ecsetelte a Szovjetunió belpolitikai helyzete és a külpolitikai fejlemények közötti kölcsönhatást.

A záró sajtótájékoztatón Genscher külügyminiszter összefoglalja az első nap eredményeit. A következő külügyminiszteri találkozóra júniusban Berlinben kerül majd sor, amelyet júliusban Lengyelország részvételével Párizsban, szeptember elején

pedig Moszkvában továbbiak is követnek. Sevardnadze az „első lényeges ellentétek” megjelenéséről beszél, ezeket azonban ugyanakkor nem kell túldramatizálni, és külön is hangsúlyozza a szovjet vezetésnek azt a célját, hogy valamennyi partnerével továbbra is konstruktívan együttműködjön, s „felgyorsítsa” a német egyesülés fontos történelmi folyamatát. A felgyorsításra tett utalás különösen meglepően hat, mivel az utóbbi hónapokban többek között éppen Sevardnadze vetette mindig a szemünkre, hogy túlságosan gyors tempót diktálunk.

A kettő plusz négyes tárgyalások első köre megmutatta, hogy a német egység belpolitikai vonatkozásainak megoldása elé a négy nagyhatalom egyike sem gördít akadályokat.

1990. MÁJUS 7., HÉTFŐ

A tegnapi NDK-s helyhatósági választásokon a CDU maradt a legerősebb párt, még ha a népi kamarai választásokon elért 40,8 százalékkal szemben most vissza is esett 34,4 százalékra. Az SPD megtartotta 21 százalék körüli eredményét. Sajnálatos, hogy a PDS a maga 14,5 százalékaival a harmadik legerősebb párt maradt. A kancellár elégedett az eredménnyel. Kijelenti, hogy most kezdetét veszi a normalizálódás folyamata.

A kettő plusz négyes tárgyalások első köréből a kancellár azt a következtetést vonja le, hogy újra felmerül az össznémet választások időpontjának kérdése. A továbbiakban már nem zárja ki, hogy még ebben az évben sor kerülhet a közös választásokra. Sevardnadze szombati beszéde óta – aki ezzel akarva-akaratlanul még inkább felgyorsította az egyesülés folyamatát – intenzív nyilvános vita folyik a kérdésről. Kohl szerint az össznémet választásoknak két szükségszerű feltétele van: az NDK kormányának bejegyzése és a külső aspektusok rendezése a kettő plusz négyes tárgyalások keretében. Sevardnadze szombati javaslatával ellentétben Kohl ezt a két dolgot nem hajlandó külön kezelni.

Amikor délután a Német Afrika Társaság meghívására nemzetközi hallgatóság előtt beszédet mondok a Németország-politika állásáról és perspektíváiról, kifejtem, hogy meglepetés volt a számunkra, amikor Sevardnadze arról beszélt, hogy a német egység belpolitikai és külpolitikai aspektusait le lehetne választani egymásról. Moszkva kész kiegyezni azzal, hogy a német egység még azelőtt megvalósul, hogy a nemzetközi kérdések véglegesen lezárásra kerülnek. Ezt a lehetőséget a Szovjetunió eddig me-reven elutasította. A szövetségi kormány azonban továbbra is arra törekszik, hogy a két folyamatot lehetőség szerint egy időben zárja le. Rendkívül problémás lenne,

ha Németország egyesülne ugyan, de sem bel-, sem külügyeiben nem lenne teljesen szuverén, és ha tisztázatlan maradna, hogy a négy nagyhatalom jogai közül melyek maradjanak továbbra is érvényben. Németország egységén nagy folt esne ezzel.

A külpolitikai aspektusok kezelésére egy megoldáscsomagra van szükség, amelynek elemeiben a Szovjetunió belpolitikai helyzetére is tekintettel kell lennünk. Gorbacsovnak jelentős problémákkal kell szembenéznie hazájában, a gazdasági válság drámai méreteket ölt, a Szovjetunió egyben maradása is veszélyben van. A Varsói Szerződés és a KGST feloszlatak magukat, a németek pedig éppen egyesülni igyekeznek. Ezért Gorbacsovnek saját vezető politikusai azt vetik a szemére, hogy eljuttassa a nagy honvédő háború eredményeit. El kell magyaráznia a népének, hogy a politikája, negyvenöt évvel a háború után, nem a Szovjetunió vereségét és elszigetelődését okozza majd, hanem egy európai történelmi folyamat eredménye, amely a szovjet népnek is érdekében áll. Ennek a folyamatnak az a lényege, hogy a Nyugat- és Kelet-Európa és a Szovjetunió közötti együttműködés minden területen meg fog erősödni. Az összenövő Európa logikájából következik, hogy Németországot nem szabad egy különleges helyzetű semleges államiséggé kényszeríteni, hanem korlátozások nélkül be kell majd vonni az európai politikába.

Délután a kancellár tájékoztatja Dreggert⁷⁹ és Genschert a Sevardnadzéval folytatott tárgyalásáról és Moszkva hitelekkel kapcsolatos kívánságairól. A kancellár a munkafeladatokkal összefüggésben igencsak szónokiasan kérdezi tőlem, hogy a korábbi szövetségi kancellárok vajon hogyan szervezték meg a munkájukat. Minden az ő vállát nyomja. Erre én azt felelem, hogy egyáltalán nem örülne neki, ha ez másként lenne.

1990. MÁJUS 8., KEDD

Az FAZ mai vezércikke ezzel a címmel jelent meg: „Genschert üdvözli, hogy Moszkva hajlandó az egyesülés belső és külső aspektusait külön kezelni.” Ha ez valóban így lenne, akkor tényleg jelentős nézeteltérés van a külügyminiszter és a szövetségi kancellár között, aki továbbra is azon az állásponton van, hogy azok nem választhatók el egymástól.

A CDU/CSU Bundestag-frakciójának kora délutáni ülésén is megismétli azt a véleményét, hogy a német egység belső és külső aspektusait egymással összeha-

⁷⁹ Alfred Dregger (1920–2002) kereszténydemokrata politikus, a CDU tagja, 1982 és 1991 között a CDU/CSU Bundestag-frakciójának elnöke.

goltan és egy időben kell rendezni. A frakcióülés után a kancellár kifejti a várakozó újságíróknak, hogy ezek különválasztása „fatális fejlemény” lenne, és ellentmond az ő elképzeléseinek. Sevardnadze javaslatát egy „tárgyalási pókerjátzsma” részének nevezte. Ő továbbra is kitart a menetrendje mellett, amely szerint az év végén esedékes EBEÉ-csúcsig az újraegyesüléssel összefüggő nemzetközi kérdéseket meg kell oldani.

Genscher ezzel párhuzamosan az FDP Bundestag-frakciója előtt arról beszélt, hogy gyors és eredményorientált munkára van szükség, hogy a német egyesülés külpolitikai vonatkozásairól az őszi EBEÉ-csúcsig egyetértésre tudjanak jutni. Ezzel, úgy tűnik, a Kohl és Genscher közötti összhang ismét helyreállt.

Késő délután a kancellár fogadja Wolfgang Röllert és Hilmar Koppert, és tájékoztatja őket azokról a szovjet kívánságokról, amelyeket Sevardnadze a pénzügyi hitellel kapcsolatban közölt vele. Szombaton Sevardnadze megbízásából Kvicinszkij eljuttatott hozzám egy dokumentációt a felvenni kívánt 20 milliárd nyugatnémet márkás, öt-hét éves futamidővel megkötendő hitellel kapcsolatban. A nyugati kormányzatok által nyújtott állami garanciáknak a Szovjetunió fizetéseképtelenségére vonatkozó híreszteléseket kellene megcáfolniuk, és ezzel arra ösztönözni a bankokat, hogy újabb pénzügyi hiteleket nyújtsanak a Szovjetunióknak.

Röller megerősíti, hogy a Szovjetunióban rendkívül kritikus a helyzet, a szállítványokat szerinte már nem fizetik ki, és az ország egyre kevésbé tesz eleget a fizetési kötelezettségeinek. Hitelképessége egyértelműen korlátozott. Kopper is azt mondja, hogy a Szovjetunió a nemzetközi pénzpiacokon jelentős bizalomvesztést szenvedett el. Nyilvánvaló, hogy likviditási válság van kialakulóban. A magángazdasági megoldást már egyikük sem tartja lehetségesnek. Egymagában már a szövetségi kormány sem lenne képes a megfelelő mértékben segíteni. A kormánynak Nyugaton magára kell vállalnia az úttörő szerepet, és más államokat is ösztönöznie kell a részvételre. Végül az a megállapodás születik, hogy így hármunknak egy bizalmas rendkívüli misszió keretében Moszkvába kell utaznunk.

Erről telefonon azonnal tájékoztatom is Kvicinszkijt. A kancellár javaslatára megkérem, érdeklődj meg, hogy találkozhatnánk-e Rizskovval, vagy adott esetben Gorbacsovval. A küldöttségünknek egyértelművé kell tennie, hogy készek vagyunk reagálni Moszkva kérésére, amilyen gyorsan csak lehet. Kohl maga veszi majd a kezébe az ügyet, amelyet szigorúan bizalmasan kezel, folytattam, ezért a moszkvai tárgyalásainknak is bizalmasnak kell maradniuk. Röllert és Koppert személyesen a kancellár kérte fel, hogy utazzanak el velem Moszkvába, amire mi rögtön készen is állunk. Kvicinszkij azt feleli, nagyon jól látja, hogy a kancellár maga is sokat fáradozik a támogatás megszerzéséért. Ezt Moszkvában méltányolni fogják.

1990. MÁJUS 9., SZERDA

Ma délután Kvicinszkij búcsúlátogatásra érkezik hozzám. Közli velem, hogy vasárnap Kopperrel és Röllerral Moszkvába várnak bennünket; a tárgyalásokra a tervek szerint hétfőn kerül majd sor. Rizskov miniszterelnökkel mindenképpen találkozni fogunk. Nem zárja ki, hogy Gorbacsovval is. Azt a döntést, hogy ilyen rövid határidővel fogadnak bennünket, Gorbacsov, Sevardnadze és Rizskov a Vörös téren, a Vörös Hadsereg katonai parádéjának megtekintése közben hozta meg. Gorbacsov közben nagyon elégedetten nyilatkozott Kohl Sevardnadzéval folytatott tárgyalásáról, köszönetét fejezi ki konstruktív hozzáállásáért, és reméli, hogy a „még előttük álló problémákat” gyorsan sikerül majd megoldani.

A kancellár úgy dönt, hogy a Bundeswehr egyik gépével repülünk Moszkvába. Juliana Weber a kancellár megbízásából kirendeltet a feladathoz egy Challenger típusú gépet. Nyomatékosan felhívja a minisztériumi készenléti repülőegység figyelmét, hogy bizalmas útról van szó, ezért az utasok nevét nem árulhatja el.

A Németország fölött aratott győzelem 45. évfordulóján Gorbacsov olyan beszédet mond, amelyben jóindulatúan, majdhogynem barátián nyilatkozik a német egységről: részletesen beszél arról, hogy a „két nagy nép” együttműködését a gazdasági kapcsolatok, valamint a tudomány, a kultúra és a politikai párbeszéd területén egyaránt ki kell szélesíteni. Ezzel Gorbacsov most először veti fel nyilvánosan a kancellár által az egyesült Németország és a Szovjetunió átfogó, szerződéses formában szabályozott együttműködésére vonatkozó javaslatát, anélkül azonban, hogy indítványunkat megemlítené. De az a legfontosabb, hogy Gorbacsov nyilvánosan foglalkozik ezzel a kezdeményezéssel, ami arra utal, hogy azt belpolitikai célokra szeretné felhasználni. A biztonságpolitikára és az államberendezkedésre vonatkozó kérdésekben Gorbacsov nagyon visszafogottan nyilatkozik. Tekintettel arra, hogy a beszédét katonák és veteránok előtt mondja el, mérsékelt hangvétele és az ügyben tanúsított visszafogottsága figyelemreméltó. Ahogy korábban, úgy most is minden lehetőséget nyitva hagy.

1990. MÁJUS 10., CSÜTÖRTÖK

Az Európai Tanács dublini rendkívüli ülésével kapcsolatban tett mai kormánynyilatkozatával a szövetségi kancellár ki szeretné használni a lehetőséget, hogy a dublini eredményeket a nyilvánosság előtt még egyszer kiemelve. Ezzel együtt ismét alá szeretné húzni, hogy a német és az európai egység szorosan összekapcsolódik egymással.

A német egység folyamata katalizátorként hat az európai integráció folyamatára a politikai unióhoz vezető úton.

A beszéd második felében a kancellár megindokolja, hogy miért döntött az NDK-val kialakítandó gazdasági, szociális és valutaunió mellett. A nyugatnémet márka július elsején esedékes bevezetése a szolidaritás félreismerhetetlen jele. Ezzel a Szövetségi Köztársaság és az NDK jövője megbonthatatlanul összekapcsolódik. Ismét megerősíti, hogy a szövetségi kormány a német egység finanszírozása miatt semmilyen adóemelésre nem lát okot. A virágzó gazdaság minden esetben biztosabb utat jelent a magasabb adóbevételekhez, mint egy teljesítményellenes adórendszer.

Hitelek és együttműködés mint katalizátorok

1990. MÁJUS 13., VASÁRNAP

A New Yorkban megrendezett háromnapos nemzetközi Bilderberg-konferenciáról⁸⁰ visszatérve délben rögtön felhívom a Ludwigshafenben tartózkodó kancellárt, hogy még egyszer egyeztessenek vele másnapi moszkvai tárgyalásaimról. A kancellár azzal a feladattal bíz meg, közöljem egyértelműen szovjet tárgyalópartnereimmel, hogy ő semmiféle békeszerződést nem hajlandó elfogadni. Egyébként mindennel kapcsolatban ismerem az álláspontját, mondja a szövetségi kancellár, és azt a megfelelő módon magyarázzam is el. A jelmondata most így hangzik: amit ma be tudunk hordani a csűrbe, az már biztosan a mienk. Most már csak ki kell használni minden kínálkozó esélyt, egyet sem szabad elszalasztanunk.

Délután a köln-bonni repülőtér katonai szektorában találkozom Wolfgang Röllert és Hilmar Kopperrel. Egy Bundeswehr-különgéppel szállunk fel Moszkva felé. A Challenger személyzete csak röviddel a felszállás előtt értesült az úti célról. Engem azonnal felismertek, két útitársamat azonban nem. Szeretnék megtudni a nevüket, mivel rögzíteniük kellene az utaslistában. Én azonban ezt megtagadom. Alkonyatkor szállunk le Moszkvában, ahol, immár külügyminiszter-helyettesi minőségében, Kvicinszkij fogad bennünket. Vele autózunk el a Lenin-hegyen található 13-as számú vendégházhoz. A tárgyalások a tervek szerint holnap kora reggel kezdődnek.

⁸⁰ A Bilderberg-csoportot Bernát holland herceg alapította 1954-ben. A befolyásos személyekből (tudósok, médiaszemélyiségek, politikusok, üzletemberek) álló zártkörű társaság az évente egyszer – változó helyszínen – tartott tanácskozásait titkosan kezeli, azokról nem adnak ki közleményt.

1990. MÁJUS 14., HÉTFŐ

A Kremlben Rizskov miniszterelnök, Sevardnadze külügyminiszter, Szitarjan miniszterelnök-helyettes és Moszkovszkij, a Külgazdasági Bank igazgatója fogad bennünket. Rizskov igen részletesen ismerteti a Szovjetunió súlyos gazdasági és pénzügyi helyzetét. A szovjet vezetés nevében a szövetségi kormány támogatását kéri, és köszönetet mond a lehetőségért, hogy ilyen gyorsan és bizalmasan tárgyalhatunk a problémáinkról és a Szövetségi Köztársaság lehetőség szerinti segítségéről. Megkér, hogy mondjak majd köszönetet a szövetségi kancellárnak a valóban gyors cselekvésért. Az együttműködés terén nagyon jó tapasztalatai vannak velünk kapcsolatban. A politikai és gazdasági kapcsolatok nagyon pozitívan fejlődnek. Egymással, nem pedig egymás ellen tárgyalunk.

Különösen intenzíven taglalja a szovjet miniszterelnök azokat a nehézségeket, amelyek a Szovjetunió számára a körvonalazódó egység és a nyugatnémet márka várható bevezetéséből adódnak majd. Ő azonban a német-szovjet kapcsolatokat illetően mégis bizakodó és optimista. Kifejti előttünk a szovjet gazdasági reform egyes lépéseit, amelyek a harmadik évükben járnak már, és amelyek egy rendkívül bonyolult helyzet kialakulásához vezettek. Májusban javaslatokat hoztak nyilvánosságra, folytatja Rizskov, amelyeknek a gazdaságot át kellene vezetniük egy szabályozott piaci helyzetbe. Az intézkedések szerinte hatalmas lépést jelentenek a piacgazdaság irányába. A helyzet javulását azonban csak néhány év múlva várják.

A gazdasági válságra tekintettel egyre gyakrabban hallani olyan hangokat, folytatja Rizskov, hogy vissza kellene térni a régi, 1985 előtti rendszerhez. Ez azonban nem perspektíva. Ki kell tartaniuk, amíg a helyzet ismét normalizálódik. Éppen azért lenne most szükségük kívülről érkező támogatásra, hogy megakadályozzák az élet-színvonal romlását. Különben szerinte az a veszély fenyeget, hogy kénytelenek lesznek eltemetni a peresztrojkat, amelytől mostanra már az egész világ sorsa függ. Aki segítséget nyújt a Szovjetunióknak, az mindenkinek segítséget nyújt. A Szovjetunió alapvetően egy gazdag ország, amelynek tovább lehet növelni a teljesítőképességét. Nekik az a céljuk, hogy minden nemzetközi gazdasági szervezethez csatlakozzanak. Habár azt tudják, hogy nem tárt karokkal fogadják majd őket, de ez biztosan csak átmeneti jelenség lesz.

Rizskov konkrét kérésekkel is előáll: rövid határidővel szükségük lenne egy 1,5-2 milliárd rubeles, szabad felhasználású pénzügyi hitelre, hogy biztosítsák a fizetőképességüket, és a nemzetközi életben ne hozzák őket hírbe, azon kívül pedig szükségük lenne még egy 15 milliárd rubeles, előnyös feltételekkel megkötött hosszú lejáratú

hitelre is, amelynek a futamidejét tíz-tizenöt évben kellene megállapítani, a törlesztés megkezdését pedig 5 évre fel kellene függeszteni. Egy ilyen pénzügyi segítség lehetővé tenné a számukra, hogy ismét biztos lábakon álljanak, és tovább folytathassák a peresztrojkat. (A pillanatnyi árfolyam szerint egy rubel egy nyugatnémet márkának felel meg.)

A válaszómban kitérek arra, hogy a kancellár kész, amennyire csak lehetséges, átvállalni az NDK-nak a Szovjetunióval szembeni kötelezettségeit. Tudatában vagyunk, jelentem ki, hogy a peresztrojka átmeneti problémákat okoz. Ezért ígérte meg Kohl már 1989 nyarán Gorbacsovnak, hogy segíteni akar, amennyire csak tud. A jelenlegi bizalmas eszmecserére is éppen emiatt kerül most sor. Ugyanakkor azonban azt is egyértelművé teszem, hogy mi egy ilyen támogatásra úgy tekintünk, mint egy nagy, átfogó csomag részére, amelynek a németkérdés megoldásához is hozzá kell járulnia. Sevardnadze nevetve helyesel.

Két órával később Szitarjannal és Moszkovszkijjal folytatjuk a tárgyalásokat, utóbbi részletesen felvázolja a Szovjetunió pénzügyi helyzetét és a külföldi adósságállomány szerkezetét. Moszkovszkij minden adatot elmond, amire csak Röller és Kopper rákérdez. Az a benyomásom, hogy a szovjet fél örömdetes nyitottsággal valamennyi általunk látni kívánt számot elénk tár. A tartozás összegének sorrendjében a fő hitelezőiket is megnevezik. A Szövetségi Köztársaság 6 milliárddal az első helyet foglalja el, a második Japán 5,2, a harmadik Olaszország 4,3, a negyedik Franciaország 3,1, az ötödik Ausztria 2,6, a hatodik pedig Nagy-Britannia 1,5 milliárddal. Az export és az import volumenét is megadják. Kétórás intenzív szakmai tárgyalásban van részem. Kopper és Röller nagyon elégedettek a szovjet fél információival. Az a benyomásuk, hogy a velünk közölt adatok nagyjában-egészében megfelelnek a valóságnak. Jórészt egybevágnak a bankjaik által ismert adatokkal.

Ebéd közben Kvicinszkij közli velem, hogy délután találkozni fogunk Gorbacsovval. Az elnök Rizskov és Kvicinszkij jelenlétében a Kremlben fogad majd bennünket. Ellentétben Rizskovval, aki a sok munkától kimerültnek és kialvatlannak tűnik, Gorbacsov feszten és kipihent ember benyomását kelti. Nagyon koncentráltan irányítja a beszélgetést. Most az a legfontosabb, emeli ki ő is, hogy sikerüljön megvalósítani a peresztrojkat. Ebben a Szovjetunióknak a saját erejére kell támaszkodnia, az ország hatalmas potenciállal rendelkezik, amit mozgósítani kell. Az átmeneti szakaszban azonban a Szovjetunió lakosságának át kell vészelnie egy betegségekkel terhes időszakot. Ebből az okból szeretné, ha sikerülne szorosabban együttműködnünk.

Most már nem halogathatja tovább a piacgazdaság irányába mutató politika kialakítását. Az elmúlt években az volt a legfontosabb a számára, hogy megrendítő

erejű csapást mérjen a parancsgazdaságra, amely miatt az állam és a gazdaság közötti kapcsolat már nem működik, a piacgazdasági mechanizmusok pedig még nem indultak be. Most az a legfontosabb a számára, hogy lerövidítse az átmeneti időszakot. A Szovjetunióknak most oxigénre és pénzre van szüksége, és támaszra, hogy előidézhesse a fordulatot.

Gorbacsov hangsúlyozza, hogy a világban semmi sem fog alapvetően megváltozni, ha a Szovjetunió nem változik meg alapvetően. A nép körében is egyre nagyobb a megértés a változások iránt, a szovjet lakosság mostanra önkritikusabbá vált. Mind többen vágnak új életformákra. A piacgazdaság bevezetésére vonatkozó bejelentést egy hónappal ezelőtt a kapitalizmushoz való visszatérésnek tartották és elítélték, mostanra a helyzet normalizálódott, és a fordulatot is érzékelné fogják majd. Ha ezt nem tennék meg, akkor el fogják szalasztani a döntő pillanatot. Nyíltan megmondja, folytatja, hogy nem egyszerű ezt az irányvonalat befelé és kifelé is keresztülvinni. De meg fogják tenni, függetlenül attól, hogy a Nyugat támogatja-e őket vagy sem.

A Németországgal fennálló kapcsolatokat illetően Gorbacsov egyetért velünk abban, hogy most egy kétoldalú szerződés előkészítésére kerüljön sor. Egy ilyen szerződés az Európa Ház egyik tartópillére is lesz majd. Gorbacsov erről a kancellárral is kész tárgyalni, de csak a pártkongresszus után tud találkozni vele.

Ami a német egységgel összefüggő biztonságpolitikai kérdéseket illeti, néhány gondolatot szeretne a lelkemre kötni. Úgy kell tárgyalnunk egymással, hogy a szovjet népben ne keltsünk olyan benyomást, miszerint a Szovjetunió biztonságát veszély fenyegeti. Egyik félnek sem szabad semmit sem rákényszerítenie a másikra. Arra a megjegyzésemre, hogy a szövetségi kancellár megítélése szerint valamennyi felmerült kérdésben lehetőség van a megegyezésre, Gorbacsov egyetértésének ad hangot, ugyanakkor kijelenti, hogy ez nem lesz egyszerű. Az lenne a legjobb megoldás, ha sikerülne túllépni a blokkokon.

Válaszomban azt emelem ki, hogy a problémák megoldását csak egy intézkedéscsomag keretei között lehet megtalálni, amelynek kétoldalú és többoldalú eredményekből kell összeállnia. Ezért is tett javaslatot a kancellár Sevardnadzénak arra, hogy az egyesült Németország és a Szovjetunió kapcsolatait hosszú távon és átfogóan alakítsák, és tegyék őket intenzívebbé. Ezért ki kell dolgozni egy átfogó és hosszú távra szóló szerződést, amely a múltban kötött szerződéseken és egyezményeken nyugszik. Ennek az új szerződésnek történelmi horderejűnek kell lennie. A kancellár örömmel látja, hogy Gorbacsov ezt a javaslatot pozitívan fogadta, és hamarosan tárgyalni is szeretne vele a témáról. Ezzel összefüggésben emlékeztetem Gorbacsovot arra a javaslatára, hogy egyszer meg kellene ejteni egy találkozót a szülőföldjén, a Kau-

kázusban, ahol Kohlnek megmutatná a sztyeppét is, amit Gorbacsov szemmel láthatóan tetszéssel nyugtáz. Két időpontot is javaslok a találkozóra, ezeket Gorbacsov tudomásul veszi.

Még egyszer megerősítem, hogy a szövetségi kancellár kész az együttműködésre, mint azt a mostani tárgyalásunk is igazolja. Azt is külön kiemelem, hogy ezt az együttműködést és támogatást az előttünk álló kérdések megoldását célzó intézkedéscsomag részeként értelmezi.

Gorbacsov Röllrel és Kopperrel megtárgyalja a lehetséges pénzügyi hitel kéréseit. Az izgalmas tárgyalás másfél óra után ér véget. Amikor elhagyjuk Gorbacsov dolgozószobáját, Kvicinszkij még ott marad. Az előszobában várjuk meg. Amikor öt perccel később utánunk jön, azt mondja, hogy a kaukázusi találkozóra vonatkozó javaslatom Gorbacsovnál tetszésre talált. Nagyon remélem, hogy egy ilyen találkozó Gorbacsov szülőföldjén annak a jele, hogy lehetőség van a további közeledésre.

A Kremlből egyenesen a repülőtérre hajtunk, ahol Kvicinszkij búcsúztat bennünket. A visszaúton mindhármunkat jó érzéssel tölt el, hogy a mai napon Gorbacsoval, Rizskovval, Sevardnadzéval, Szitarjannal és Kvicinszkijjal, vagyis gyakorlatilag a Szovjetunió valamennyi meghatározó politikusával beszélni tudtunk. Ez a tény már önmagában is bizonyítja, milyen nagy gondban vannak, és ezzel összefüggésben milyen nagy súlyt fektetnek a velünk folytatott tárgyalásokra és a német-szovjet kapcsolatokra. Az a benyomásom, hogy a kancellár kezdeményezései politikai és gazdasági téren is a lehető legjobb pillanatban találkoztak a szovjet vezetés alapvető érdekeivel. Jó úton járunk.

1990. MÁJUS 15., KEDD

A koalíciós megbeszélés után, amelyen elfogadták az NDK-val kialakítandó gazdasági, szociális és valutaunió kialakítására vonatkozó államszerződés végleges szövegét, beszámolok a kancellárnak a moszkvai tárgyalások eredményeiről. Kohl már elhatározta, hogy segíteni fog Gorbacsovnak, és kezességet vállal egy ötmilliárd nyugat-német márka hitel felvételéhez.

Délután Helmut Kohl találkozik Douglas Hurd brit külügyminiszterrel. Mindketten „fölkötött kíváncsisággal” tartják a német egység bel- és külpolitikai vonatkozásainak egyidejű kezelését. Sevardnadze javaslatának, hogy ezeket válasszák el egymástól, csak hátrányai vannak. Nagy-Britannia, fejtegeti Hurd, nem akarja, hogy a német egység megvalósulása után is érvényben maradjanak a négy nagyhatalom jogai.

1990. MÁJUS 16., SZERDA

A politikai életben és a médiában heves vita folyik az össznémet választások időpontjáról. A gazdasági, szociális és valutaunió kialakítására vonatkozó államszerződés-tervezetről folyó tanácskozások, és az a tény, hogy Romberg, az NDK pénzügyminisztere még mindig nem képes végleges számokat mondani a pénzügyi helyzetről és az eladósodás mértékéről, a koalícióban felerősítették az aggodalmakat azzal kapcsolatban, hogy a szövetségi kormányra anélkül hárul egyre nagyobb felelősség az NDK-ban zajló fejleményeket illetően, hogy a kormány e felelősséggel arányos beavatkozási és ellenőrzési lehetőségeket kapna.

Ez kiváltotta és fokozta annak a követelését, hogy a lehető leghamarabb kerüljön sor az össznémet választásokra. A vita most már csak az időpont kérdésére összpontosul. A kancellár a választásokkal összefüggő taktikai okokból 1990. december 2-át részesíti előnyben az 1991. január 13-ával szemben. Azzal is tisztában van mindenki, hogy az egyesülési folyamat tempója így még tovább gyorsul. Most már mi is arra számítunk, hogy az egység még ebben az évben létre fog jönni. Nyitott kérdés, vajon az NDK-kormányra ebbe beleegyezik-e. Lothar de Maizière tegnap még úgy nyilatkozott, hogy az össznémet választások időpontja „ma nem téma” a számára.

Délben Kohl elrepül Strasbourgba, hogy de Maizière-rel együtt részt vegyen az Európai Parlament ülésén. A kancellár ezt a lehetőséget is kihasználja, hogy kifejtse az európai parlamenti képviselők előtt a német egyesülési folyamat állását és perspektíváit, valamint a politikai unióra vonatkozó német elképzeléseket.

A szövetségi kancellár – a külügyminiszter és a védelmi miniszter társaságában – még aznap este Washingtonba utazik, hogy tárgyalásokat folytasson Bush elnökkel.

1990. MÁJUS 17., CSÜTÖRTÖK

Délelőtt az ovális irodában megkezdődik a kancellár és Bush elnök közötti tárgyalás, amelyen Brent Scowcroft mellett én is részt veszek. Bush a beszélgetést rögtön az európai rövid hatótávolságú nukleáris fegyverrendszerek problémájával kezdi. Figyelemmel kíséri a Szövetségi Köztársaságban és a szövetségi kormányon belül kibontakozó vitát, és szeretné azt előmozdítani. Ezért a rendkívüli NATO-csúcson erről beszélni kell. Előtte azonban ne kérdőjelezzük meg könnyelműen a közös álláspontokat.

A kancellár megerősíti, hogy fenntartás nélkül támogatja a NATO-t, amelynek a helyét semmi sem tudná átvenni. Egyébiránt ő is azt vallja, hogy a szövetségnek

alkalmazkodnia kell a fejleményekhez. A nukleáris kérdést lehetőség szerint ki kellene hagyni a nyilvános vitákból, hogy a Szovjetunióval kialakított kapcsolatokat és a szövetséget ne terheljék fölöslegesen ilyen problémákkal. Kohl ezután részletesen beszámolt az egyesülési folyamat előrehaladásáról. Az államszerződés holnap kerül aláírásra, mondja Kohl, július 1-jén pedig bevezetik a nyugatnémet márkát az NDK-ban. Ez számos problémával jár. Komoly nehézségekre számít az üzemek átállását és a munkaerőpiacot illetően. Az NDK-ban ijesztően magas a rejtett munkanélküliség. Az NDK-ban a valutaunió bevezetése után várható nehézségek miatt sokan amellett vannak, hogy az össznémet választásokat a lehető legkorábban meg kellene tartani. Ő maga inkább arra hajlik, folytatja a szövetségi kancellár, hogy a választásokat majd december elején rendezzék meg.

A kancellár kiemeli, hogy a mögöttünk hagyott nehéz hónapokban különösen fontos volt számunkra Bush elnök támogatása. Nagy szerencse a németek számára, hogy ő az Egyesült Államok elnöke.

Ezután a Szovjetunióban kialakult helyzet kerül a beszélgetés középpontjába. Kohl beszámol Bushnak a hétfői moszkvai tárgyalásairól. Gorbacsovnak hatalmas problémái vannak, és támogatást kér. Ezért ő, vagyis Kohl hajlandó kezességet vállalni egy ötmilliárd nyugatnémet márkás hitel felvételéhez. Számára is világos azonban, és ezt én Moszkvában világosan el is mondtam, hogy ez az ajánlat a német-kérdés megoldását célzó intézkedéscsomag részét alkotja. Bush elnök erre megjegyzi, hogy a litvániai események miatt nagyon problémásnak látja Gorbacsov gazdasági és pénzügyi támogatását.

A szövetségi kancellár ezzel szemben arra hívja fel a figyelmet, a Nyugatnak közös érdeke, hogy Gorbacsov folytatni tudja a reformpolitikáját. Arra nem számíthatunk, hogy az utódja majd jobb lesz, ezért nagyon fontos, hogy az Egyesült Államok is részt vegyen Gorbacsov támogatásában. A litvánokat nagyon rokonszenvesnek találja, de nem határozhatják meg a Nyugat politikáját.

Abban Bush is egyetért, nem szabad, hogy Litvánia akadályt jelentsen. Azt mondta a kongresszusi képviselőknek, hogy már a hidegháború idején is folytattak leszerelési tárgyalásokat a Szovjetunióval. Aggodalommal tölti el, amit a kancellár a Szovjetunió pénzügyi helyzetéről mondott.

Kohl aláhúzza, hogy Gorbacsov május végén esedékes washingtoni látogatása lélektanilag és tartalmilag is egyaránt rendkívül fontos lesz. Bush előtt nem jelenhet meg meggyengült elnökként. Bush biztosítja arról, hogy Gorbacsov megfelelő fogadtatásban részesül. Mindent meg fog tenni, hogy a csúcstalálkozó odahaza ne legyen kudarc Gorbacsov számára. Habár jelenleg arra ösztökélik, hogy halassza későbbre

a csúcstól és léptessen életbe büntető intézkedéseket a Szovjetunióval szemben, ő azonban semmi ilyesmit nem szeretne tenni.

A kettő plusz négyes tárgyalások kapcsán Bush nyilvánvalóvá tette, hogy a szovjet csapatok kivonását nem szabad összekapcsolni az amerikai egységek európai jelenlétével. Másfelől viszont nem akar amerikai csapatokat ott hagyni, ahol nem tartják kívánatosnak a jelenlétüket.

Kohl erre azt feleli, hogy az amerikai csapatok jelenléte továbbra is a szövetség egyik központi eleme marad. Nem tudja elképzelni a NATO-t az Európában és Németországban állomásozó amerikai csapatok nélkül. Az EBEE nem tudja pótolni a NATO-t. Ha a NATO felbomlana, akkor a kis európai államok, mint például Norvégia vagy a Benelux államok biztonsága is veszélybe kerülne. A szovjet katonákat csak 600, az amerikaiakat azonban 6000 kilométerre vonnák vissza. Ezenkívül az Egyesült Államoknak azt is meg kellene fontolnia, hogy ezzel nemcsak európai katonai, hanem mindenekelőtt európai politikai jelenlétéről van szó.

Ezzel Bush is egyetért, ugyanakkor azt is kiemeli, hogy senki sem tudja előre megmondani, hogyan alakul majd a viszony Németország és az Egyesült Államok között. Ő maga igyekszik szembeszállni az Egyesült Államokban egyre jobban felerősödő izolacionizmussal. A kristálygömbbe azonban senki sem láthat bele.

A kancellár megjegyzi, hogy a második világháború utáni időszak legnagyobb politikai hibája lenne, ha az európaiak hagynák kivonulni az Egyesült Államokat Európából. Ezért különösen fontos, teszi hozzá a kancellár, hogy Bush Gorbacsovval is tudassa: Németország NATO-tagsága a németek és az Egyesült Államok számára egyaránt létkérdés.

A következő küldöttségi tárgyaláson, amelyre a Fehér Ház kormánytermében kerül sor, a szövetségi kancellár az egyesülési folyamatban betöltött helyzetét egy olyan gazda helyzetéhez hasonlítja, aki gondosan be akarja hordani a termést, mielőtt a közelgő vihar odaér.

Genscher áttekintést ad a kettő plusz négyes tárgyalások állásáról. Kifejti, hogy a Szovjetunió most kezdi felfogni, mekkora hiba lenne, ha a német egység külpolitikai vonatkozásainak megoldását tovább akarná halogatni. Ezért jó lenne, ha Bush elnök világosan értésére adná Gorbacsovnak, hogy a kettő plusz négyes folyamatot az EBEE-csúcsig le kell zárni, hogy ott prezentálni tudják az eredményt.

Érzése szerint a szovjet kormány közvélemény-formáló munkája azt a célt szolgálja, hogy a Szovjetunióban véget vessen a NATO démonizálásának. Ezt bizonyítja Sevardnadzének Brüsszelben, a NATO-nál tett látogatása, és Wörner meghívása Moszkvába. Az is nagyon sokat jelent, hogy alapvetően nem vonják kétségbe a német

NATO-tagságot. A Helsinki Záróokmányban írásba foglalták valamennyi állam jogát arra, hogy maga döntse el, tagja akar-e lenni valamelyik szövetségnek, vagy sem. A szövetségi kancellár ehhez még hozzáteszi, hogy a NATO-tagságról való lemondás nem lehet az az ár, amit ő a német egységért hajlandó lenne megfizetni.

Az ezt követő fogadás derűs és fesztelen hangulatban zajlik. A beszélgetéseket leginkább a személyes barátság és a teljes bizalom jellemzi. A sajtó német és nemzetközi képviselői előtt elmondott zárónyilatkozatában Bush ismét megerősíti, hogy az Egyesült Államok és a Szövetségi Köztársaság között a német egységhez vezető út és a német egység céljainak kérdéseiben teljes az egyetértés. Arra is emlékeztet, hogy 1989 májusában a Szövetségi Köztársaságnak felajánlotta a partnerséget a Nyugat közös vezetésében, ami most meg is valósul.

1990. MÁJUS 18., PÉNTEK

Csupán egy órával azután, hogy visszatértünk Washingtonból, a kormány elfogadja a gazdasági, szociális és valutaunióról szóló szerződés törvénytervezetét és az 1990-es év második pótköltségvetésének tervezetét. A bevezetőjében Waigel pénzügyminiszter a törvénytervezetről mint a német egység alapkövéről beszél: terjedelme, minősége és a kidolgozásának gyorsasága egyaránt rendkívüli. Waigel nem minden megindultság nélkül adja elő, hogy a többletkiadások egyben befektetések a szabadságba és a békébe. A kormányteremben már-már ünnepélyes hangulat uralkodik.

A szövetségi kancellár mindenkinek köszönetet mond, aki közreműködött a törvénytervezet kidolgozásában: a Szövetségi Banknak éppúgy, mint az NDK kormányában dolgozó kollégáknak, és különösen Krause államtitkárnak. Szívből kívánja, teszi hozzá, hogy ez az úttörő szellemiség most a gazdaságban is teret nyerjen. Németország számára a világban óriási tekintélyvesztéssel járna, ha nem oldaná meg ezeket a problémákat.

Pöhl szövetségi bankelnök a maga részéről aláhúzza, hogy nemzetközi téren nagy a megértés és a támogatás. Az európai pénzügyi piacokon ugyanakkor rosszindulatú és ellenséges hangulatra is van példa. Tanúsítja, hogy a szövetségi kormány nagyon jó munkát végzett a törvénytervezettel, amelyet három hónappal korábban még ő maga sem tartott lehetségesnek. Ez a kiváló munkatársak érdeme.

A világ most a németekre figyel. Nagy a bizalom, hogy sikerülhet megőrizni a stabilitást, de erre nincs garancia. Intézkedésekre van szükség, nem ringathatjuk magunkat abban az illúzióban, hogy biztonságban vagyunk, mivel a kockázatok igen

jelentősek. Pöhl óva int attól, hogy amennyiben nem kerülne sor adóemelésekre, az egység finanszírozása kizárólag hitelfelvétellel valósuljon meg. A kiadási oldalt, tekintettel a történelmi helyzetre, megfelelő módon vissza kell vágni.

Lambsdorff gróf arról számol be, hogy az FDP frakciója a szerződést egyhangúlag támogatta. A Szövetségi Köztársaság gazdasági teljesítménye olyan kiemelkedő, mint amilyenre évtizedek óta nem volt példa, ezért adóemelésre nincs szükség.

A kancellár végül azt fájlatja, hogy Németországban egységellenes tüntetések zajlanak, és a kételkedők gyűléseket szerveznek ahelyett, hogy örömmünnepet ülnének.

Kora délután a Schaumburg-palota régi kormánytermében Waigel és Romberg pénzügyminiszterek Kohl szövetségi kancellár és de Maiziére miniszterelnök jelenlétében aláírják a gazdasági, szociális és valutaunióról szóló államszerződést. A jelenlévőkön érezhetően elfogódottság és öröm lesz úrrá. A kancellár arról beszél, hogy ez történelmi jelentőségű pillanat a német nép életében, ez az első jelentős lépés Németország állami egységének helyreállítása felé. Nagyon boldog pillanat ez, jelenti ki, amelyben a Németországban élő emberek reményei és vágyai beteljesednek. Hosszú évtizedek után egy álom: Németország és Európa egységének álma valóra kezd válni. Ugyanakkor az államszerződés a németek közötti szolidaritásnak is határozott jele. Mostantól teljesen egyértelmű: egy egyesült és szabad Németországban haladunk a közös jövő felé.

A szerződés aláírásával de Maiziére számára is kezdetét veszi „Németország egységének tényleges megvalósulása”: ezzel ugyanis az egyesülési folyamat visszafordíthatatlanná válik. De Maiziére a nyugatnémet márka bevezetését a Németországi Szövetségi Köztársaság nagyvonalú politikai gesztusának nevezi. Senkinek se legyenek illúzió azzal kapcsolatban, hogy milyen mély az NDK gazdasági válsága. „Nem tudtuk és nem tudjuk tovább folytatni úgy, ahogy eddig.” Az NDK-ban élőknek most az a feladatuk, hogy a nyugatnémet márka bevezetését a maguk javára fordítsák.

Az aláírási ceremónia után mindannyian kimennek az épület nyitott teraszára. Az ünnepélyes hangulatot még tovább emeli a ragyogó napsütés. Pezsgőt szolgálnak fel. Mindenki izgatottan és boldogan beszélget. Reichenbach miniszter azt mondja nekem, hogy most arra kellene törekedni, hogy a lehető leggyorsabban megvalósuljon az egység az Alaptörvény 23. cikkelye alapján, és amilyen gyorsan csak lehet, megtörténjenek az össznémet választások. De Maiziére azonban még tévovázik.

Moszkvában Jim Baker bemutat egy kilencpontos tervet, amelynek az a célja, hogy megkönnyítse a Szovjetunió számára Németország egyesülésének elfogadását:

1. Kötelezettség az utótárgyalásokra a bécsi CFE-tárgyalások után. 2. A tárgyalásokat lezáró I. szerződés aláírása után megkezdik az SNF-tárgyalásokat. 3. Németország szavatolja, hogy lemond az ABC-fegyverek előállításáról és birtoklásáról. 4. A NATO hagyományos fegyverzetre és nukleáris rendszerekre vonatkozó igényeinek átfogó felülvizsgálata és a stratégia hozzáigazítása a megváltozott feltételekhez. 5. Egy átmeneti időszakban nem állomásozik NATO-haderő az egykori NDK területén. 6. Németország beleegyezik, hogy korlátozott ideig szovjet csapatok állomásozzanak Kelet-Németországban. 7. Németország kötelezettséget vállal, hogy az egyesülés csak a Szövetségi Köztársaság, az NDK és Berlin területére vonatkozik. 8. Az EBEÉ-folyamat erősítése. 9. Németország megígéri, hogy gazdasági problémáit úgy oldja meg, hogy azzal gazdaságilag a peresztrojkát is támogassa.

Ezzel a programmal Baker igyekszik megtartani a kezdeményezést, hogy megkönnyítse a kettő plusz négyes folyamatot, és biztosítékokat adjon a Szovjetunió-nak, amelyeknek köszönhetően az hajlandó lesz elfogadni az egyesült Németország NATO-tagságát.

1990. MÁJUS 19., SZOMBAT

Moszkvában véget érnek a négy napon át tartó tárgyalások Baker és Sevardnadze között. A közös sajtótájékoztatón Baker arról beszél, hogy alaposan megvitatták a német egyesülési folyamat külpolitikai vonatkozásait. Most már sokkal világosabban látják és sokkal jobban megértik egymás álláspontját, de a jövőbeli Németország katonapolitikai státuszát illetően még mindig alapvető véleménykülönbségek vannak.

Sevardnadze amellet érvel, hogy folytatni kell az elfogadható megoldások keresését. Németország kettős tagsága, vagyis az, hogy egyszerre legyen tagja a NATO-nak és a Varsói Szerződésnek, nyilvánvalóan elfogadhatatlan a Nyugat számára, és ezért a Szovjetunió sem ragaszkodik mindenáron ehhez a javaslatához. A négy hatalom felelősségéről szólva Sevardnadze kijelenti, hogy a Szovjetunió semmiképpen sem szeretné azt örökre fenntartani, csupán a kereteket akarja megteremteni egy átmeneti időszak erejéig.

Számunkra igen fontosak a leszerelés területén tett előrelépések. Ezen kívül egy sor kétoldalú megállapodást előkészítettek, amelyeket a Bush–Gorbacsov-találkozón írnak majd alá. A találkozóknak már semmi sem áll az útjában.

1990. MÁJUS 21., HÉTFŐ

A kancellárnál reggel a Moszkvának nyújtandó hitel a téma. Kohl ezúttal is a termést a közeledő vihar elől idejében a csűrbe menekítő gazda példáján keresztül próbálja meg elmagyarázni Röllernak és Koppernek, hogy miért hajlandó segíteni Gorbacsovna. Az idő nem nekünk dolgozik. Keleten egyre nagyobb a bizonytalanság és egyre több a nehézség. Azt az üzenetet szeretné eljuttatni Gorbacsovhoz, hogy a szövetségi kormány segíteni fog, ha előbb véglegesen tisztázzák, hogy a kettő plusz négyes tárgyalásokat eredményesen le fogják zárni. Nem vállalhat kezességet ilyen nagyságrendű hitelért, ha az nincs összekapcsolva semmilyen ellenszolgáltatással.

Este találkozom Leonyid Uszicsenkóval, a szovjet ügyvivővel. Arról tájékoztat, hogy Sevardnadze szerdán találkozni fog Genscherral, még hozzá az utóbbi külön kérésére. Ebben az összefüggésben Sevardnadze szeretné tudni, hogy mit árulhat el Genschernak az én moszkvai tárgyalásaimról. Közlöm vele, hogy Kohl ma személyesen tájékoztatta Genschert. Egyébként az ügyvivővel a Kohl és Gorbacsov közötti közvetlen tárgyalásokról beszélünk. Bejelentem, hogy a kancellár a következő két napban küldeni fog egy levelet az elnöknek, amely a moszkvai tárgyalásokra adott választ tartalmazza majd. Ezen túl azonban a kancellár megbízásából a következő szóbeli magyarázatot szeretném hozzáfűzni: a kancellár a hitelről hozott döntést egy intézkedéscsomag részeként értelmezi, amelynek a kettő plusz négyes tárgyalások sikeréhez kell hozzájárulnia. A hitelről hozott döntés a szövetségi kancellár számára belpolitikailag igen problémás. Ezért gyors választ vár Gorbacsovtól, amelyet szigorúan titkosan kezelnek. Majd megisméltém Kohl azon kívánságát, hogy személyesen tárgyalhasson Gorbacsoval.

1990. MÁJUS 22., KEDD

Kora este felhív Brent Scowcroft és arról tájékoztat, hogy a Baker és Sevardnadze közötti moszkvai tárgyalásokon a németkérdésben semmilyen lényeges előrelépést nem értek el.

Később, az este folyamán átadom Uszicsenko szovjet ügyvivőnek a szövetségi kancellár Gorbacsovna írt levelét. Ez a válasz a május 14-én Moszkvában folytatott tárgyalásaimra. Kohl a levelében utal a két fél közötti megnövekedett bizalomra, és felhívja a figyelmet a német egységhez vezető úton még előttünk álló és döntésre váró

kérdésekre, valamint a jövőbeli egyesült Németország és a Szovjetunió közötti kapcsolatok központi jelentőségére és nagy perspektíváira. Ezért döntött úgy, folytatódik a kancellár levele, hogy segítségére lesz Gorbacsovna abban, hogy a piacgazdasághoz való alkalmazkodásnak és a nemzetközi pénzügyi kapcsolatok újjárendezésének elkövetkező nehéz időszakával megbirkózzon. Felajánl egy rövid futamidejű, szabad felhasználású, ötmilliárd nyugatnémet márkás pénzügyi hitelt, amelyért a szövetségi kormány fog kezességet vállalni. Ez a szövetségi kormány számára nem kis politikai erőfeszítést jelent. Ezért elvárja, hogy a Szovjetunió kormánya a kettő plusz négyes tárgyalások keretein belül hasonló gesztusként mindent megtegyen egy olyan döntés megszületéséért, amely az előttünk álló kérdések konstruktív megoldását még ebben az évben lehetővé teszi. Ezzel szabaddá lehetne tenni az utat a Szovjetunió és a jövőbeli egyesült Németország között megkötésre javasolt átfogó együttműködési szerződés előtt. A kancellár gyors választ kér Gorbacsovtól.

A hosszú lejáratú hitel kérdésében Kohl arra hívja fel a figyelmet, hogy ahhoz valamennyi nyugati partnerország közös erőfeszítése szükséges. Ezért fel fogja venni a kapcsolatot partnereivel az Európai Közösségben, valamint a G7 tagjai között és a 24-ek csoportjában, Bushsal pedig már beszélt is a kérdésről.

1990. MÁJUS 25., PÉNTEK

Az Interparlamentáris Unió bonni leszerelési konferenciáján ma a szövetségi kancellár tartja a záróbeszédet. A beszéd világos üzeneteket tartalmaz Gorbacsovna, hogy milyen keretfeltételeket lehet megteremteni ahhoz, hogy az egyesült Németország NATO-tagságát elfogadhatóvá tegyék a Szovjetunió számára. Olyan megoldásokra van szükség, hangsúlyozza Kohl, amelyek a jövőben is megállják a helyüket, valamennyi érintett ország biztonságát növelik, és a német egységet egy stabil európai békerend sarokkövévé teszik. Minden olyan gondolatot, amely a semlegességgel, a demilitarizálással, a szövetségektől vagy blokkoktól való függetlenséggel kapcsolatos, „rég gondolkodásmódnak” minősít. Kohl azzal a német történelemből származó tapasztalattal támasztja alá az álláspontját, hogy az európai béke, stabilitás és biztonság csak akkor volt biztosítva, ha Németország, ez az Európa közepén elterülő állam valamennyi szomszédjával szoros kapcsolatokat kialakítva, szabályozott társulásban és egymást kölcsönösen segítve élt együtt.

Amikor azonban Németország kérdő elvakultságában vagy a hübrisz bűnös vétésébe esve nacionalista különutakon akart járni, vagy amikor az elvesztett háborúk

után korábbi ellenfelei elszigeteltségbe kényszerítették, akkor annak egész Európa számára békétlenség, instabilitás és bizonytalanság lett a következménye.

A kancellár most először hivatkozik nyilvánosan az EBEE záróokmányában és az ENSZ Alapokmányában megfogalmazott jogra, miszerint minden állam szabadon eldöntheti, hogy tagja akar-e lenni valamelyik szövetségi rendszernek, és ha igen, akkor melyiknek.

Gorbacsov azon érveire kitérve, amely szerint egy NATO-tagga váló egyesült Németország veszélyeztetné az európai erőegyensúlyt, Kohl a szövetségi rendszer tervbe vett átalakítására hívja fel a figyelmet, amely így a jövőben más lesz, mint amilyennek ma ismerjük. Németország nem fog egyoldalúan hasznat húzni a közép-, kelet- és dél-európai változásokból.

A kancellár első ízben javasol egy globális nukleáris leszerelési koncepciót. Mindkét félnek meg kell egyeznie a nukleáris fegyverek olyan minimumában, amely a jövőben valamennyiünk biztonságát garantálja.

Bush, Mitterrand, Thatcher, Havel és Mazowiecki EBEE-vel kapcsolatos javaslatáról szólva Kohl felveti, hogy valamennyit egyesítsék és hozzanak létre összeurópai intézményeket.

Délben a kelet-berlini külügyminisztériumban egy egyórás megbeszélésre találkozom az SPD-s Markus Meckellel. Meckel nagyon barátságosan üdvözl. A szakállas férfi szemei mély érzésű ember benyomását keltik. A beszélgetés nagyon kellemesen és tárgyilagosan zajlik. A kettő plusz négyes tárgyalások keretei között felmerülő valamennyi problémát megvitatjuk. A NATO-tagsággal összefüggésben emlékeztetem Meckelt, hogy nemcsak a Szovjetunió Németországgal szembeni biztonságáról van szó, hanem a kisebb NATO-tagállamok helyzetére is tekintettel kell lenni. Nem az a megoldás, hogy Németország kilép a szövetségből, hanem az, ha átalakítják a szövetséget, ahogy azt a rendkívüli NATO-csúcs célként meg is fogalmazta.

Meckel elsősorban az amerikai csapatok, valamint az amerikai nukleáris rendszerek németországi és európai állomásoztatásáról beszél. Azt szeretné, ha a francia és a brit atomfegyverek is a globális erőegyensúly részét képeznék. Elmagyarázom neki, hogy a francia és brit nukleáris rendszerek bevonása a nyilvános vitába nem lehet a németek feladata. Franciaországnak az önbecsüléséhez van szüksége atomfegyverekre – a Németországi Szövetségi Köztársasággal szemben is.

Örömmel nyugtázom, hogy Meckel teljesen egyértelműen a gazdasági, szociális és valutaunióról szóló államszerződés mellett foglal állást. Így ebben a kérdésben másként viszonyul a kérdéshez, mint a nyugatnémet SPD. Amikor kritikusan megjegyzem, hogy azokat az értelmes döntéseket, amelyeket a keletnémet SPD is támogat és

amelyekre szükség is van, a nyugatnémet SPD a szövetségi kormány elleni agitációra használja fel, Meckel megígéri, hogy adott esetben felveszi a kapcsolatot Lafontaine-nel, és megpróbál hatni rá. Igen jól ismeri Lafontaine-t és jó kapcsolatban van vele. Felajánlja, hogy bizalmasan működünk együtt, és bármikor vegyük fel egymással a kapcsolatot, amikor az szükséges vagy a segítségünkre lehet.

A Meckellel folytatott beszélgetés után találkozom az államtitkárával, Frank Tiesslerrel, aki a DSU tagja. Tiessler szerint Meckel minden döntő jelentőségű folyamatból kihagyja, ezért nem hajlandó felelősséget vállalni semmiért. Azt tekinti az egyetlen feladatának, hogy felszámolja az NDK külügyminisztériumát. Tiessler azt is bírálja, hogy Diestel belügyminiszterhez hasonlóan Meckel is túlságosan tekintettel van a régi káderekre. Amikor az elbocsátásuk mellett érvel, meséli Tiessler, akkor mindig az a válasz, hogy emberekről van szó, akikkel nem lehet így bánni.

Megérkezik Genscherhez Sevardnadze levele, amelyet a szovjet külügyminiszter a többi EBEE-tagállamnak is megküldött. Ebben Sevardnadze az EBEE-folyamat továbbfejlesztését és elmélyítését javasolja. Egy elveiben egész más megközelítésre van szükség, írja.

Sevardnadze ezt a megfogalmazást a Kohl és Gorbacsov által az új európai architektúráról kiadott közös nyilatkozatból vette át. A jövőbeli összeurópai ház legfontosabb alkotórésze az a rendszer, amely az összeurópai együttműködésre épített biztonságban nyugszik, írja Sevardnadze. Ez pedig nem képzelhető el a fegyveres erők lényegi csökkentése és anélkül, hogy az Európában meglévő katonai-politikai szövetségeket ne alakítanak át túlnyomórészt politikai szervezetekké, és lassan ne váltanak fel őket összeurópai struktúrák.

Ez a kijelentés nyilvánvalóvá teszi, hogy a Szovjetunió magáévá tette azt a nyugati érvet, hogy a katonai szövetségeket politikai szövetségekké kell átalakítani, és úgy tűnik, hajlandó elfogadni, hogy az egyesült Németország egy meghatározott időre egyik szövetség tagjává váljon. Ezzel a Szovjetunió fontos lépést tett előre.

Mitterrand Moszkvába utazik, ahol több órán keresztül tárgyal Gorbacsoval. A közös sajtótájékoztatóból kiderül, hogy túlnyomórészt a németkérdésről beszéltek. Gorbacsov ismét megerősíti, hogy elutasítja az egyesült Németország NATO-tagságát. Ennek okaként azt nevezi meg, hogy a szövetség jellege változatlan, és ragaszkodik a hidegháború korából maradt stratégiához. Emiatt Németország NATO-tagsága megbontaná a katonapolitikai egyensúlyt.

Úgy tűnik azonban, hogy Gorbacsov ezzel azt már nem zárja ki, hogy Németország tagja legyen egy átalakított NATO-nak. Arról is nyomatékosan beszél, hogy a németek érdekeit, akikben ma meg lehet bízni, ugyanúgy tekintetbe kell venni,

mint a többi európai állam érdekeit. Gorbacsov azonban azt is el tudná képzelni, hogy Németország átmenetileg kettős tagsággal a NATO és a Varsói Szerződés tagjává is váljék, miként azt is, hogy a német NATO-tagság a francia mintára valósuljon meg. Ezzel Gorbacsov különféle variációkat vetett fel anélkül, hogy bármelyik mellett is elkötelezte volna magát.

Gorbacsov nyilvánvalóan megpróbálta megnyerni Mitterrandot valamelyik lehetőség támogatásához. De mint azt Mitterrand egyik munkatársa elárulta nekünk, ez nem sikerült neki. A találkozó végén Gorbacsov és tanácsadói kendőzetlenül Mitterrand értésére adták, hogy bizonyos mértékben csalódtak a hozzáállásában. Erősebb támogatásra számítottak tőle. A francia küldöttségben az a benyomás alakult ki, hogy Gorbacsov hozzáállása keményebbé vált. Ez összefügghet a belpolitikai helyzettel, de akár taktikai okai is lehetnek.

1990. MÁJUS 27., VASÁRNAP

A *Welt am Sonntag*ban megjelent interjújában Sevardnadze a Genscherrel folytatott genfi tárgyalásáról beszél, amely csupán arra szolgált, hogy megpróbáljanak minden kérdésre egy mindkét fél számára elfogadható megállapodást találni. Németország jövőbeli katonapolitikai státusza továbbra is nagyon összetett kérdés marad. A Szovjetunió nem fogadhatja el, hogy az egyesült Németországot bevonják a NATO-ba. Ezért olyan megoldásokat kell keresni, amelyek a Szovjetunió és a nyugati partnerek számára egyaránt elfogadható. A „hatok” részvételével tartott tanácskozások, amelyek még az EBEÉ-csúcs előtt le kellene zárni, éppen ezt a célt szolgálták. Ott az eredményt mind a 35 tagállam elé kell terjeszteni. Hogy egy ilyen megegyezést aztán az egy vagy két német kormány valósítja-e meg, azt Sevardnadze másodrendű kérdésnek nevezi. Mivel a tárgyalási eredmények megvalósítása egy bizonyos időt azért igénybe vesz, szükség van egy időben pontosan meghatározott átmeneti időszakra. Csak ennek a végén szüntenék meg végérvényesen a négy hatalom jogait.

Sevardnadze most először tesz említést a jövőbeli szovjet-német kapcsolatok kérdéséről, amelynek alapjait szerinte már most rögzíteni kellene. Az erről folytatott párbeszéd „hatalmas jelentőséggel bír az egyesült Németországgal, valamint egész Európával kialakított stabil és gyümölcsöző kapcsolatok fejlődésére”. Ezzel Sevardnadze megerősíti, milyen fontos volt a Szovjetunióval kialakítandó átfogó kétoldalú szerződésre vonatkozó kezdeményezésünk.

1990. MÁJUS 28., HÉTFŐ

Dél előtt a kancellár a jelenlétemben részletekbe menő megbeszélést folytat Genscherrel. Egyeztetnek a lengyel határkérdést érintő további lépésekről. Kohl felszólítja Genschert, hogy a lehető leggyorsabban tegyen lépéseket a felső-sziléziai német kisebbség támogatására. Néhány dolgot ez megkönnyíthetne.

Genscher beszámol a Sevardnadzéval folytatott genfi tárgyalásáról. A szovjet külügyminiszter kis híján ujjongani kezdett, amikor meghallotta az ötmilliárdos hitel felajánlást, és Genscher értésére adta, hogy akkor ezzel a többi kérdést is meg lehet oldani. Most a bécsi CFE-tárgyalásoknak lesz döntő jelentősége. Ezekben a Bundeswehr haderőlétszámának felső határa is szóba kerül majd. Genscher azt fogja javasolni, hogy a Bundeswehr létszámát 350 000 főre csökkentse, valamint oszlassák fel az NDK néphadseregét.

A kancellár ezt a témát elnapolja a másnap éjszakára a kancellári rezidenciába összehívott megbeszélésig, hogy a Külügyminisztérium, a Védelmi Minisztérium és a Kancellári Hivatal megfelelően felkészülhessen. Genscher azért sürgeti a dolgot, mivel Baker nagyon nyitott a javaslataira, és ez a kérdés jelenleg megakasztja a bécsi tárgyalásokat. Ezért Genscher még a csütörtöki Bush-Gorbacsov-csúcs előtt jelezni szeretné Bakernek, hogy sikerült egyetértésre jutni. Azt tervezi, folytatja Genscher, hogy nagy általánosságban még a mai napon tájékoztatja a kérdésről Hurd brit külügyminisztert, anélkül azonban, hogy rá akarna ijeszteni a brit kormányra. Genscher azt is bejelenti, hogy fel fogja hívni Sevardnadzét, és pozitív jelzést ad neki a német hitelre vonatkozóan.

1990. MÁJUS 29., KEDD

Délután végső egyeztetést tartunk a kancellárral a Lengyelország-határozatról, amelyet a Bundestagnak és a Népi Kamarának kell majd elfogadnia, és megbeszéljük a további tennivalókat. Kohl írni akar egy levelet de Maizièrre-nek, hogy tüntesse el a színről azt az NDK-s tervezetet, amely messzemenően eleget tesz a lengyelek kívánságainak. Ugyanakkor a határozatot a CDU elnökségével, a koalíciós partnerek pártelnökeivel és az SPD-vel is egyeztetni szeretné.

Késő délután felhív Jacques Attali, és még egyszer beszámol Mitterrand és Gorbacsov tárgyalásairól. Gorbacsov mereven elutasította az egyesült Németország NATO-

tagságát, mondja Attali, és azt javasolta, hogy Németország a NATO-ban a francia státuszt vegye fel. Ezt azonban Mitterrand ugyanolyan mereven visszautasította. Attali megerősíti azt a benyomást, hogy a szovjet álláspont megkeményedett, és arról beszél, hogy a Szovjetunióban súlyos válság közeleg. Habár egy ilyen válságot mi sem zárunk ki, azonban nem is tartjuk túlságosan valószínűnek.

Kora este Helmut Kohl találkozik az amerikai kongresszus *Study Group on Germany*-jének⁸¹ tagjaival. A szervezet igen optimistának mutatkozik abban, hogy az egyesülés külső aspektusai a kettő plusz négyes tárgyalások keretei között az ősi rendkívüli EBEÉ-csúcsig elrendeződnek. Az előttünk álló szovjet–amerikai csúcs fontos előrelépést hozhat. Kohl kijelenti, nem tudja elképzelni, hogy Gorbacsov hagyná megíúsulni a német egyesülést a NATO-tagság miatt.

Este megpróbálom elérni Brent Scowcroftot a Fehér Házban, ő azonban az elnök kíséretében éppen úton van. Bob Gatesnek, a helyettesének elmondom, hogy azt a hírt kaptuk, miszerint az amerikai kormány bizonyos megfontolásokkal áll elő az európai központi régióban állomásozó német és egyéb nyugati csapatok jövőbeli maximális létszámát illetően. Csak annyit szeretnék közölni Brent Scowcrofttal, hogy a kancellár ebben a kérdésben is szívesen a segítségükre lenne, és ő is hozzá szeretne járulni a küszöbön álló Bush–Gorbacsov-csúcstalálkozó sikeréhez. Ha Bush úgy gondolja, hogy a Bundeswehr maximális létszámának meghatározása fontos jelzés lehet a bécsi CFE-tárgyalások résztvevőinek, akkor Kohl ezen el fog gondolkozni.

Gates erre azt feleli, hogy ilyesmiről ők Scowcrofttal nem tudnak. De beszélni fog Brenttel a kérdéstről és vissza fog hívni. Ezenkívül azt is tervezik, hogy az elnök és a szövetségi kancellár reggel telefonon ismét beszéljenek egymással.

Az amerikai szenátorok társaságában elköltött vacsora után a szövetségi kancellár a rezidencián az előre megbeszélteknek megfelelően tanácskozik Genscherrel és Stoltenberggel a Bundeswehr létszámának a bécsi CFE-tárgyalások keretében történő csökkentéséről. Genscher a Sevardnadzéval folytatott tárgyalásaira hivatkozva arról számol be, hogy a Bundeswehr jövőbeli erejéről nem a kettő plusz négyes tárgyalásokon, hanem a bécsi tárgyalásokon kell megállapodniuk. Az egyesült Németország maradását a NATO-ban nemcsak az amerikai és a szovjet csapatok létszámának korlátozásával kellene vonzóvá tenni a Szovjetunió számára, hanem azáltal is, hogy a többi szövetséges és a Bundeswehr haderejét is korlátozzák. Erről Bakerrel is beszélt,

folytatja Genscher, aki ettől a kettő plusz négyes tárgyalások megkönnyítését várja. Genscher Bakernél alapvetően pozitív tendenciát vélt felfedezni.

Stoltenberg fenntartásainak ad hangot azzal kapcsolatban, hogy a csupán áprilisban elfogadott közös koncepciót már megint megkérdőjelezzük, az ugyanis abból indult ki, hogy a Bundeswehr jövőbeli maximális létszámát nem a CFE I-, hanem az azt követő CFE II-tárgyalásokon határozzák majd meg. Minden más megoldás Németország szingularizálásához vezetne. A CFE II keretében a Bundeswehr számára egy 400 000 fős, plusz a haditengerészet számára egy 30 000 fős létszámot tud elképzelni.

A Bundeswehr maximális létszámát Kohl egyelőre még nem akarja véglegesen rögzíteni. Genscher újra kifejti, mi jellemzi az európai biztonsági helyzetet a Varsói Szerződés államaiban történt változások és a szovjet csapatok kivonása után. A mai beszélgetés után ő legszívesebben azt közölné az USA-val, hogy mi készek vagyunk már most tárgyalni a központi régióban állomásozó katonai erő csökkentéséről, hogy ezzel jelzést adjunk a Szovjetunióknak. Ennek az a feltétele, mondja Genscher, hogy Németország NATO-tag maradjon. Ezzel a tárgyalások elmozdulhatnának a holtpontról. Stoltenberg kétkedve fogadja az ötletet, Kohl pedig azt javasolja, hogy várjuk meg a Bush–Gorbacsov-csúcsot; másnap telefonon beszélni fog Bushsal erről a kérdéstről.

A mai *Izvesztijja* vezércikkében Sevardnadze érthetőbben és objektívebben írja le a NATO-t a szovjet közvélemény számára, mint ahogy azt eddig tették. A szovjet külügyminiszter megállapítja, hogy a Nyugat – a NATO politikai és gyakorlati reformjai és az összeurópai biztonsági struktúrák területén tett kezdeményezések révén – csak most hajlandó komolyan számot vetni a szovjet biztonságpolitikai érdekekkel. Nyilvánvaló elégedettséggel sorolja fel azokat a NATO-döntéseket, amelyek szerinte az állítását bizonyítják. Más szavakkal: Sevardnadze előkészíti a szovjet közvéleményt az egyesült Németország lehetséges NATO-tagságára.

1990. MÁJUS 30., SZERDA

Délben első alkalommal ül össze a CDU-nak a Bundestag-választást előkészítő bizottsága, amelyet pártelnökként, mint az összes korábbi Bundestag-választás esetén is, maga Helmut Kohl vezet. A kancellár felvázolja az egyesülési folyamat következő szakaszait, és bejelenti, hogy ez év október elsején a nyugatnémet és a keletnémet CDU egyesül. Ő maga a Bundestag-választások helyett össznémet választások meg-

⁸¹ Az amerikai Kongresszus és a Bundestag közötti együttműködést elősegítő *Study Group on Germany*, azaz Németországgal kapcsolatos kutatócsoport 1983-ban alakult, tagjai politikusok, tudósok, újságírók és vezető üzletemberek.

tartására törekszik, mivel látható, hogy az NDK kormánya a felmerült problémákat egyedül nem tudja megoldani. A következő lépésekként az államszerződés elfogadását, az NDK csatlakozását az Alaptörvény 23. cikkelye alapján, az NDK-s tartományok újjáalakítását, majd a tartományi választásokat, valamint a decemberi össznémet választásokat sorolja fel. Tisztában van vele, ez igencsak kalandos program, szerinte azonban attraktív is.

Még tart az ülés, amikor Brent Scowcroft felhív. A Bob Gatesszel folytatott beszélgetésemre visszatérve azt mondja, hogy amerikai szempontból elhamarkodott lenne, ha javaslatot tennének a Szovjetunióknak a Bundeswehr jövőbeli létszámkorlátozására. A kancellár felajánlása előrelátó, ám még nincs itt az ideje.

Tíz perccel később a kancellár telefonon beszél Bush elnökkel, aki éppen felkészül Gorbacsov látogatására. Kohl minden lehetséges támogatást megígér az elnöknek: tisztában van vele, mennyi mindent tett Bush elnök az elmúlt hetekben és hónapokban Németországért.

Fontos hangsúlyozni Gorbacsovnak, mondja a szövetségi kancellár, hogy az Egyesült Államok és a Szövetségi Köztársaság szorosan együttműködik egymással, függetlenül attól, hogy merre fejlődnek a dolgok. Ennek a barátságnak az egyik kifejeződése az egyesült Németország NATO-tagsága. Azonban Gorbacsov gazdasági támogatására is ugyanúgy szükség van. Gorbacsov kritikus helyzetben van, és tudnia kell, hogy a Nyugat nem akarja kihasználni a gyengeségét.

Bush elnök a Gorbacsovval folytatott tárgyalásokon nem számít áttörésre a németkérdésben. Ő azonban nem változtat az álláspontján, és ragaszkodni fog hozzá, hogy a négy hatalom jogait a német egység megvalósulásával mindenféle korlátozás nélkül a német szuverenitás váltsa fel.

Bush ismét biztosítja Kohlt, mindent meg fog tenni azért, hogy a csúcstalálkozót Gorbacsov is sikerként könyvelhesse el. Leszerelési ügyekben szeretne további haladást elérni a hagyományos fegyverzetek területén is. Gorbacsovnak azonban tudnia kell, hogy ez esetben szövetségi kérdésekről van szó. Bush megköszöni a nagyvonalú javaslatot, hogy Kohl már most felajánlotta a Bundeswehr állományának csökkentését. Egy ilyen ajánlat megtétele azonban a véleménye szerint még túl korai lenne.

Ottawából azt a hírt kapjuk, hogy amikor Gorbacsov tegnap, útban az Egyesült Államokba, ott járt, optimistán nyilatkozott az egyesült Németország szövetségi hovatartozását érintő megállapodás lehetőségeiről. Biztos benne, hogy megtalálják majd azt a formulát, amely szerint Németország a NATO tagja lehet.

1990. MÁJUS 31., CSÜTÖRTÖK

A de Maizière miniszterelnöknek írt levelében a szövetségi kancellár kifejti elképzelését a további eljárásról az Odera-Neisse-határ kérdésében. Tartalmilag a két kormány között nincs semmiféle véleménykülönbség, írja Kohl. A további procedura azonban aggodalomra ad okot a számára. A szövetségi kormány határozottan kiáll amellett, hogy a két német parlament fogadjon el egy azonos szövegű határozatot, s arról a két német kormány hivatalosan értesítse Lengyelországot. Ezzel a lehető legnagyobb politikai összetartozás hatását érik el, ami egyáltalán elérhető a két német állam egyesülése előtt. Egy, a két kormány által parafált határszerződés, ahogy azt Lengyelország javasolta, kisebb politikai súllyal bírna és semmiféle nemzetközi jogi kötelezettségnek nem szolgálna alapjául. Csak a jövőbeli össznémet szuverén állam ismerheti el egy Lengyelországgal kötött szerződéssel végérvényesen és nemzetközi jogilag is kötelező formában a határokat. A levél elkészítésének az adta az apropóját, hogy az NDK külügyminisztériumának képviselői, a korábbi megállapodások ellenére, felvettek egy NDK-s határozati javaslatot és egy szerződéstervezetet a Lengyelországgal folytatott háromoldalú tárgyalások napirendjére.

Washingtonban a mai napon kezdetét veszi az amerikai-szovjet csúcstalálkozó. A két elnök és a két sajtófőnök nyilatkozatai azt a benyomást keltik, hogy mindkét fél részéről számtalan új ötlet merült fel, különösen Németország NATO-tagságának kérdésében, amelyek az álláspontok közeledéséhez vezethetnek. Ismét kiemelik a közös fáradozást, hogy sikerüljön kompromisszumot találni ebben a súlyos helyzetben. Gorbacsov arról beszél, hogy a végén egy olyan megoldásnak kell születnie, amely a Szovjetunió és más országok biztonságát nem csökkenti, s nincs hátrányos hatása pozitív európai folyamatokra. Bush elmagyarázza, nincsenek abban a helyzetben, hogy Washingtonban a németkérdést a maga összességében megoldják. Gorbacsov azon nyilatkozata azonban, amelyben a különbségek csökkenéséről beszélt, ösztönzőleg hatott rá.

1990. JÚNIUS 1., PÉNTEK

Késő délután Frankfurtban, a Dresdner Bankban a kancellár találkozik Hilmar Kopperrel és Wolfgang Rölllerrel, hogy megbeszéljék a Szovjetunióknak nyújtandó ötmilliárdos hitel részleteit. Mindketten megerősítik, hogy néhány órán belül intézkedni tudnak.

Washingtonban Bush és Gorbacsov folytatják a tárgyalásaikat. Gorbacsov meg van győződve róla, hogy a mostani csúcstalálkozó eredményeként mindkét nagyhatalom „az együttműködésnek egy magasabb fokára” lép. Bush nyilvánosan arról beszél, hogy Gorbacsov németkérdéssel kapcsolatos álláspontja „pozitívan” hat rá, és még este a szövetségi kancellárral folytatott telefonbeszélgetésében is jó hangulatúnak nevezi a tárgyalásokat, ám azt is közli Kohllal, hogy az egyesült Németország szövetségi hovatartozásának kérdésében semmiféle előrelépés nem történt. Bakert és Sevardnadzt azonban megbízzák, hogy tanulmányozzák behatóbban a németkérdést.

1990. JÚNIUS 2., SZOMBAT

Baker amerikai külügyminiszter közli a washingtoni sajtóval, hogy az egyesült Németországot érintő biztonságpolitikai kérdésekben nem történt közeledés. A két elnök új ötletekre vonatkozó megnyilvánulásait részben félreértelmezték. Azt, hogy a Szovjetunió új módon viszonyul ehhez a kérdéshez, ő így nem jelentené ki, mondja az amerikai külügyminiszter.

Az a tény azonban, hogy a szovjet–amerikai csúcson tizenhat megállapodást írtak alá, bizonyítja mindkét állam azon törekvését, hogy intenzívebbé tegyék és kibővítsék az együttműködést.

1990. JÚNIUS 3., VASÁRNAP (PÜNKÖSDVASÁRNAP)

Bush és Gorbacsov mai washingtoni záró sajtótájékoztatója bizonyítja, hogy a most véget ért csúcs a két világhatalom vezetőinek egyik legeredményesebb találkozója volt. Nemcsak a megállapodások száma, hanem a szándéknyilatkozatok is aláhúzzák a mindkét oldalon meglévő készséget az együttműködés intenzívebbé tételére. Bush állta a szavát: Gorbacsovot egyenlő félként kezelte, s ezt hangsúlyozta is. Ezzel a csúcstalálkozó nagyban erősítette Gorbacsov otthoni helyzetét is.

Bevezető nyilatkozatában Bush megerősíti azt az általános értékelést, hogy a közös megoldások elérésének esélye még sohasem volt olyan nagy, mint most. Ez a mostani a háború utáni időszak legjobb alkalmát az egyesült Európa megeremtésére. Mindkét oldal egyetért abban, hogy lehetőleg évente egyszer találkozzanak egymással. Az ilyen rendszeres csúcstalálkozók elsősorban az európaiak számára bírnának nagy jelentőséggel. Éppen az elmúlt évek bizonyították, hogy az európaiak annál jobb kapcsolatokat

tudnak kialakítani a Szovjetunióval és egymással, és ezeket annál intenzívebbé tudják tenni, minél jobban alakulnak a két világhatalom közötti kapcsolatok.

Gorbacsov nem cáfolja Bush megállapítását, teljes egyetértés uralkodik azzal kapcsolatban, hogy Németország NATO-tagsága olyan ügy, amelyről – a Helsinkii Záróokmánnyal összhangban – maguknak a németeknek kell döntenüök. Ez hatalmas szenzáció, és ha ez így marad, akkor nagy előrelépést jelent a német egyesülési folyamat egyik központi kérdésében.

Gorbacsov a csúcstalálkozót rendkívüli jelentőségű eseménynek nevezi, és nemcsak a kétoldalú, hanem a nemzetközi kapcsolatok terén általában is. Kijelenti, hogy a német egység külpolitikai vonatkozásait Washingtonban nem lehetett megoldani, de ezt nem is várhatták el tőlük. Azt azonban nyomatékosan hangsúlyozza, hogy fáradozásaik nem voltak hiábavalóak. Élénk eszmecsere zajlott közöttük, amelyben olyan új érvek is előkerültek, amelyek talán új perspektívákat nyitnak előttük. Reménykedik benne, hogy sikerül majd mindkét fél számára elfogadható megoldásokat találni; a német egység megeremtésének útjába a Szovjetunió nem akar akadályokat gördíteni. Különösen örvendetes Gorbacsovnak az a kijelentése, hogy a belső folyamatokat és a német egység külpolitikai vonatkozásait szinkronba kell hozni egymással. Ezzel félre is teszi a Sevardnadze által az első bonni kettő plusz négyes miniszteri találkozón nyilvánosan megfogalmazott elképzeléseket, miszerint a két területet el kellene választani egymástól. A kancellár ezzel igazolva látja, hogy helyesen cselekedett.

Hogy mennyire eredményesen zajlott összességében a csúcstalálkozó, és milyen komolyan fáradozott mindkét fél a harmónia megeremtésén, azt jól mutatja a záró ceremónia, amelyen egy derűs, higgadt és elégedett Gorbacsov vett búcsút magabiztos és nyugodt vendéglátójától, Bush elnöktől.

Kohl egy nyilatkozatban, amelyről telefonon egyeztettem vele, arra hívja fel a figyelmet, hogy a csúcstalálkozó tovább javította a német egyesülési folyamat nemzetközi keretfeltételeit. A kancellár kifejezi bizakodását is, hogy a német egyesülés belső és külső aspektusaira idejében megoldást lehet találni. Ez az egyesült Németország szövetségi hovatartozásának kérdésére is érvényes. A kancellár megerősíti mindkét elnök azon megállapításait, hogy az EBEÉ záródokumentuma és az ENSZ Alapokmánya értelmében a németek dolga önállóan dönteni ebben a kérdésben.

A Gorbacsovval Camp Davidben folytatott tárgyalások befejezése után Bush éjjel felhívja a még Ludwigshafenben tartózkodó kancellárt, hogy tájékoztassa a történetekről. A kancellár rögtön ezután telefonon értesít arról, hogy Bush szerint nagyon jó légkörben zajlottak a Camp David-i tárgyalások. Személyes kapcsolatuk nagyon pozitívan alakul. A németkérdésben még nem értek el áttörést, de azt Bush most már

lehetségesnek tartja. Eközben Baker Genscherrel beszél telefonon. Még soha nem volt ilyen szoros és intenzív a tájékoztatás és az egyeztetés a Fehér Ház és a Szövetségi Kancellári Hivatal, valamint a Szövetségi Külügyminisztérium között, mint most. Lenyűgöző és rendkívül öröndetes ez a vállvetett összetartás.

1990. JÚNIUS 4., (PÜNKÖSDHÉTFŐ)

Bush ma táviratban még egyszer részletesen tájékoztatja a kancellárt a németkérdésről Gorbacsovval folytatott több mint három és fél órás tárgyalásáról. Gorbacsov még mindig sokat fáradozik ezzel a problémával, és igyekszik elérni, hogy mások is belássák, mennyire megváltozik majd a Szovjetunió helyzete Európában az egyesülés után. Ha Gorbacsov többé nem emel kifogást az ellen, hogy a németek a szövetségi hovatartozás kérdésében a Helsinki Záróokmánnyal összhangban maguk dönthesenek, akkor az jelentős előrelépés lenne. Amilyen mértékben sikerül a szovjet biztonsági érdekeket számításba venni a kétoldalú és a bécsi tárgyalásokon, valamint a NATO-csúcson, úgy nőnek az esélyek arra, hogy Gorbacsov az egyesült Németországot teljes jogú NATO-tagként ismerje el. Ebben elsősorban a NATO-csúcsnak lesz majd döntő jelentősége.

Fontos előrelépést sikerült elérni a fegyverzetellenőrzés terén. A CFE-szerződésre mindketten úgy tekintenek, mint a jövőbeli európai biztonság elengedhetetlen alapjára. Ezért a bécsi tárgyalásokat fel kell gyorsítani.

Gorbacsov a Szovjetunióknak nyújtott jelentős nyugati gazdasági segély kérdésére is kitért, és hangot adott azon kívánságának, hogy abban az Egyesült Államok is vegyen részt. Ő azt felelte Gorbacsovna, hogy kész segíteni neki. Ennek előfeltételeként a Szovjetunióknak hatékony gazdasági reformokat kell megvalósítania, és döntő lépést kell lehetővé tennie a németkérdés és a litván helyzet megoldásában, valamint a regionális konfliktusok rendezésében. Bush azt is bejelenti a kancellárnak, hogy a houstoni világgazdasági csúcson beszélni akar a Szovjetunióknak nyújtandó segítség kérdéséről.

1990. JÚNIUS 5., KEDD

Délután egyeztető megbeszélést tartunk Klaus Naumann vezérőrnaggyal. A védelmi minisztérium azoknak a kritériumoknak a kidolgozását végzi éppen, amelyek alapján meg kell majd állapítani a Bundeswehr haderejének maximális létszámát, amely

előreláthatóan 380 000 és 420 000 között lesz. Mi úgy látjuk, hogy elkerülhetetlen a sorkötelezettség 12 hónapra történő csökkentése. Annak viszont döntő jelentősége van, hogy ezt a bejelentést mikor tesszük meg. A legjobb az lenne, ha erre közvetlenül a rendkívüli NATO-csúcs után kerülne sor, feltéve, hogy a szövetségi kormány nem szeretne újfent csak futni az események után. Ezenkívül egy ilyen döntést úgy is meg lehetne indokolni, mint a NATO-csúcsból adódó nemzeti következtetések levonását.

Ma a szövetségi kancellár egy háromnapos látogatásra az Egyesült Államokba utazik. Az utazásra az ad alkalmat, hogy a Harvard Egyetem díszdoktori címet adományozott neki. Kohl kihasználja ezt a lehetőséget arra, hogy még a mai napon beszédet mondjon New Yorkban az American Council on Germany⁸² előtt, amelynek a témája „az egyesült Németország az egyesült Európában”.

1990. JÚNIUS 6., SZERDA

Az NDR „Frühkurier” című műsorában Genscher beszámol az előző napi tárgyalásairól, amelyeket Koppenhágában, az EBEÉ második emberi jogi konferenciájának szüneteiben folytatott Bakerrel és Sevardnadzéval. Genscher utalást tesz rá, hogy a német egyesülés külpolitikai vonatkozásaiban kirajzolódnak bizonyos megoldások. A külügyminiszter ezek feltételeként az EBEÉ-folyamat intézményesítését, a hagyományos fegyveres erők csökkentését, beleértve a Bundeswehrt is, valamint a NATO és a Varsói Szerződés közötti kapcsolatok továbbfejlesztését nevezi meg, amelyeknek az egymással szembeni „ellenségeskedés megszüntetését és az antagonisztikus viszony leépítését” kell célozniuk. Ennek egy közös nyilatkozatban kell megtörténnie. Ehhez jön még a határkérdés rendezése.

Ezzel Genscher a nyilvános vita részévé tette a Bundeswehr létszámcsökkentésének kérdését. A NATO és a Varsói Szerződés közös nyilatkozatának szándéka is új elem. Ez megfelel a kancellár azon ötletének, hogy a NATO és a Varsói Szerződés tagállamai kössenek egymással megnehtámadási szerződést.

Moszkvában ugyanebben az időben ülésezik a Varsói Szerződés Politikai Tanácskozó Testülete. A záró kommunikében nagy hangsúlyt kap a Nyugattal történő együttműködést célzó erőfeszítés és a párbeszéd. A résztvevők elismerik, hogy a NATO

⁸² Az „Amerikai Tanács Németorszáért” pártoktól független nonprofit szervezetet 1952-ben alapították. Célja, hogy elősegítse a párbeszédet az USA és Németország, az üzletemberek, a kormányok és a média között.

konkrét pozitív lépéseket tett a változás eléréséért. A kommuniké azt a felismerést is megfogalmazza, hogy a Varsói Szerződésnek is alapvető változásokra van szüksége. De Maiziére egy „első osztályú temetésről” beszél. Habár erre Moszkvában még nem került sor, de középtávon várható, hogy megtörténik majd. Magyarország és Lengyelország lényegében már eldöntötték, hogy kilépnek a Varsói Szerződésből. Láthatóan csak azért nem tettek még konkrét lépéseket ez ügyben, mert tekintettel akartak lenni Gorbacsovra. Rainer Eppelmann miniszter⁸³ kijelentései szerint Moszkvában hallgatólagos egyetértés alakult ki azzal kapcsolatban, hogy a német egység megvalósulásával az NDK kilép a Varsói Szerződésből. Kelet és Nyugat egyre közelebb kerül egymáshoz.

1990. JÚNIUS 7., CSÜTÖRTÖK

Helmut Kohl a mai diplomakiosztó ünnepség alkalmával megkapja a Harvard Egyetem jogi díszdoktori címét. Az egyik fogadáson Derek Bok, a Harvard elnöke azt mondta, a kancellár azon „maréknyi ember” közé tartozik, akik a mai világban a „történelmet alakítják”. Köszönőbeszédében Kohl felidézi George Marshall⁸⁴ 43 évvel korábbi eszmefuttatásait, amelyeket az európai újjáépítési program bevezetése kapcsán fogalmazott meg. Ezért jelent különösen jó alkalmat számára ez a mai ünnepség, jelenti ki a kancellár, hogy köszönetet mondjon az amerikai népnek mindazért, amit Németország és Európa érdekében az elmúlt években és évtizedekben tett. A kancellárt a beszéde megkezdése előtt, majd annak befejezése után is felállva tapsolják meg.

Bush elnök egy levelében megerősíti, hogy a Gorbacsovval folytatott tanácskozáson megszívlelte Kohl tanácsait. Ez az egyetértés „hatalmas biztonságérzetet” nyújt neki az előttük álló történelmi események előtt. Holnap a Fehér Házban ismét találkoznak egymással. A kapcsolatok ennél intenzívebbek pillanatnyilag nem is lehetnének.

A skóciai Turnberryben megkezdődik az Észak-atlanti Tanács ülése. Baker szerint a tanácsnak az a feladata, hogy megteremtse egy eredményes NATO-csúcstalálkozó alapjait, és gyorsítsa a szövetség megújulási folyamatát. A Bush–Gorbacsov-találkozóról készült jelentésében közli, hogy az amerikai félnek a már ismertetett kilenc

⁸³ Az NDK kormány leszerelési és védelmi minisztere.

⁸⁴ George Marshall (1880–1959) tábornok, külügyminiszter. 1947-ben a Harvardon mondott beszédében jelentette be Marshall-tervként ismertté vált Európai Újjáépítési Programját.

pont formájában sikerült olyan biztosítékokat adnia, amelyek a Szovjetunió számos aggodalmát tekintetbe vették, és hozzájárultak Gorbacsov megnyugtatóához.

1990. JÚNIUS 8., PÉNTEK

Délben az NDK minisztertanácsának épületében de Maiziére, Seitters és Schäuble részvételével egy kétórás tárgyalásra kerül sor. De Maiziére beszámol a felbomlóban lévő Varsói Szerződés Politikai Tanácsadó Testületének moszkvai üléséről. A legnyilvánvalóbban Csehszlovákia foglalt állást a Varsói Szerződés ellen. A jövőben már csak politikai szövetségként kellene működnie, javasolták. Magyarország a legszívesebben kilépne a Varsói Szerződésből, a bécsi tárgyalások miatt azonban átmenetileg még tagja marad a szervezetnek. Antall József miniszterelnök félreérthetetlenül kijelentette, hogy Magyarország jövője Nyugat-Európában van. Ezért legkésőbb 1991 végéig ki fog lépni a Varsói Szerződésből.

Gorbacsov arról beszélt, hogy a Varsói Szerződéstől, a korábbi idősakra emlékezvén, allergiás lesz az ember. Alternatívaként egy új összeurópai biztonsági struktúra javaslatával állt elő, amelynek a körvonalai azonban még nem rajzolódtak ki. De Maiziére Gorbacsovot egy yíziókkal rendelkező, széles látókörű emberként jellemzi, akinek a Szovjetunióban nincs alternatívája.

Az NDK miniszterelnöke arról is beszámolt, hogy Gorbacsov fontosnak tartja azt a javaslatot, különösen lélektani okokból, hogy a Varsói Szerződés és a NATO kössenek szerződést egymással. Ezen felül azt is elvárja, hogy rögzítsék a jövőbeli összénemet haderő maximális létszámát, és Németország mondjon le az ABC-fegyverekről. E tekintetben Gorbacsov nagyon bizakodva várja a küszöbönálló rendkívüli NATO-csúcsot és az alapvető strukturális változásokról ott hozandó döntéseket.

A konferencia egyik szünetében megkérdezte Mazowiecki lengyel miniszterelnököt, folytatja de Maiziére, miért ragaszkodik annyira ahhoz, hogy még a német egyesülés előtt megszülessen egy szerződéstervezet az Odera–Neisse-határ kérdésében. Mazowiecki nagyon bosszús lett a kérdés hallatán. A lengyel miniszterelnök indítékai elsősorban lélektani természetűek, és az a kényszer mozgatja őket, hogy a saját népe előtt igazolja magát. Egy parlamenti nyilatkozat nem eléggé kötelező érvényű szerinte.

Ezt követően Seitters és Schäuble még egyszer visszatérnek de Maiziére-rel az államszerződés kérdéseire.

Este a szövetségi kancellár a Fehér Házban ismét találkozik Bush elnökkel. Két

témát állít a középpontba: a rendkívüli NATO-csúcs előkészületeit és a gazdasági együttműködést a Szovjetunióval. Amellett érvel, hogy a küszöbönálló rendkívüli NATO-csúcson fogadjanak el egy, a Varsói Szerződésnek szánt üzenetet, amely Gorbacsovnak segítséget jelenthet. A kancellár megfontolásra javasolja Bushnak, nem kellene-e javaslatot tenni egy meg nem támadási szerződés megkötésére a NATO és a Varsói Szerződés tagállamai között.

Kohl válaszolja Bushnak a Szovjetunióknak szánt ötmilliárd nyugatnémet márkás német hitel lényegét. Értésére adta Gorbacsovnak, hogy ez esetben egy kölcsönösségen alapuló üzletről van szó. Ezen túlmenően a szovjetek még egy húszmilliárdos további támogatást is szeretnének kapni a Nyugattól. Bush erre kijelenti, hogy a keze ebben a kérdésben továbbra is meg van kötve – elsősorban a Kongresszus miatt.

Vacsora közben Baker arról számol be, hogy meglátása szerint a szovjetek készek lezárni a bécsi CFE-tárgyalásokat. Ugyanakkor azonban biztosítékot akarnak a Bundeswehr jövőbeli létszámának kérdésében. Ha nem kapják meg ezt a biztosítékot, akkor a kettő plusz négyes tárgyalásokat tovább halogathatják. Ezért kellene meg egyezésre jutni velük ebben még a NATO-csúcs előtt.

A beszélgetés rendkívül harmonikus légkörben folyik. Tréfásan még meg is jegyzik a kancellárnak, hogy mindjárt felajánlanak neki egy ágyat a Fehér Házban, mivel mostanában úgyis olyan sokat jár Washingtonban.

Eközben megérkezik Bonnba Mitterrand elnök levele, amelyben a Gorbacsov elnökkel folytatott tárgyalásairól tájékoztatja a szövetségi kancellárt. Mitterrand újfent hangsúlyozza, hogy Gorbacsov határozottan elutasítja az egyesült Németország NATO-tagságát. Még azt is a tudtára adta, folytatódik a francia elnök levele, hogy egy *fait accompli* esetén kénytelen lenne az álláspontját számos területen, elsősorban a leszerelés terén, megváltoztatni. Mitterrand szerint ennek a megjegyzésnek az volt a célja, hogy az ebből adódó feszültségekért már előre a Nyugatra hárítsa a felelősséget.

Erre ő azt válaszolta, hogy Németország NATO-tagságán kívül más megoldás szóba sem jöhet. De a Nyugat bizonyára nem fog majd vonakodni, hogy megadja azokat a biztosítékokat, amelyeket Gorbacsov joggal elvár az országa biztonsága érdekében. Gorbacsov ezt a javaslatot „érdeklődve” fogadta.

Turnberryben véget ér az Észak-atlanti Tanács miniszteri ülése. A külügyminiszterek egy közös üzenetben „a barátság és az együttműködés jegyében kezet nyújtanak” a Szovjetunióknak és valamennyi kelet-európai országnak. Üdvözlük a Varsói Szerződés Szervezetének 1990. június 7-i moszkvai nyilatkozatát. Bejelentik, hogy az új események fényében felül akarják vizsgálni a NATO katonai stratégiáját, valamint struktúráit és eszközeit.

Valamennyi NATO-partner támogatja azokat a fáradozásokat, hogy a kettő plusz négyes tárgyalásokon végleges nemzetközi jogi szabályozásra kerüljön sor, amely a négy hatalom jogait és felelősségét Berlin és Németország – mint egységes egész – tekintetében Németország szuverenitásának korlátozása nélkül megszünteti. Nyomatékosan hangsúlyozzák, hogy a Helsinki Záróokmány alapján el kell ismerni az egyesült Németország azon jogát, hogy tagja legyen a szövetségi rendszernek, amelynek biztonsági garanciái az Észak-atlanti Szerződés 5. és 6. cikkelye alapján egy egyesült Németország teljes területére kiterjednének.

Moszkvában Margaret Thatcher találkozik Mihail Gorbacsovval. Thatcher ragaszkodik Németország korlátozások nélküli NATO-tagságához, Gorbacsov viszont nem akar egyértelműen állást foglalni. Arra szólít fel, hogy mindkét szövetségi rendszert jelentősen alakítsák át; a NATO-nak követnie kellene a Varsói Szerződés tegnapi példáját.

Thatcher ismételt kiáll a rövid hatótávolságú nukleáris rendszerek modernizálása mellett. Gorbacsov, örömteli fejleményként, ezt egy szóval sem kommentálja. A tárgyalásaik összességében semmiféle új fejleményt nem hoztak.

1990. JÚNIUS 11., HÉTFŐ

A kancellár nagy meglepéssel számol be arról, hogy Genscher a hét végén kétóránként felhívta az Egyesült Államokban, hogy tájékoztassa és egyeztessen vele a további lépésekről. Ugyanakkor erről minden alkalommal nyilvánosan is beszámol. Azért ezt Genscher nagyon jól csinálja, állapítja meg a kancellár.

Délelőtt a Konrad Adenauer Házban Kohl nyitja meg a CDU szövetségi elnökségi ülését. A politikai helyzetre vonatkozó beszámolójában először a Bush–Gorbacsov-találkozóra tér ki, amelynek elsősorban abban látja a jelentőségét, hogy a két politikusnak minden érdekellentét ellenére sikerült személyes, bizalmas viszonyt kialakítani egymással. A Szövetségi Köztársaság számára nagyon fontos, hogy Bush elnök úgy képviseli a német érdekeket, ahogy előtte még egyetlen amerikai elnök sem. A Kongresszusban is olyan németbarát hangulat alakult ki, amire korábban még sohasem volt példa. Ez az Egyesült Államokra általában is érvényes. A Harvard Egyetem díszdoktori címének átadásakor a Harvard Szövetségek elnöke így kiáltott fel: „Szövetségi kancellár úr, mi valamennyien németek vagyunk!”

Kohl ezután beszámol a kettő plusz négyes tárgyalások állásáról, és üdvözlök, hogy a Szövetségi Köztársaság valamennyi nyugati szövetségi partnere egyértelműen Né-

metország NATO-tagsága mellett foglalt állást. Néhányan ezt persze azért támogatják, mert félnek az egyesült Németországtól. Ezért szeretnék az országot minél szorosabban bekapcsolni a NATO-ba és az EK-ba. De ezzel ő képes együtt élni, jegyzi meg a kancellár, mivel ez végeredményben megfelel a politikájának.

A kancellár továbbá azt fejtegeti, hogy a szövetségi kormánynak a kettő plusz négyes tárgyalások keretében egy, az országunkat mélyen érintő döntést is meg kell hoznia: az Odera-Neisse-határ végleges elismeréséről van szó. A lakosság többsége ugyan már régen elfogadta ezt a határt, egyesek számára azonban még mindig fájdalmas, sajgó seb. Aki azonban még mindig egy békeszerződésre akar várni, annak tudnia kell, hogy az Odera-Neisse-határ elismerése nélkül nem lesz semmiféle német egység. Ezért ragaszkodik hozzá, folytatja a kancellár, hogy azoknak, akik a pártban és frakcióban nem akarják elismerni az Odera-Neisse-határt, azt is be kell vallaniuk, hogy nem akarnak élni az újraegyesítés esélyével. Tisztaban van vele, hogy ez keserű pillanat lesz sok kitelepített német számára. A lengyel fél ebben a kérdésben – belpolitikai okokból – sajnos nem igazán együttműködő.

Késő délelőtt fogadom a bemutatkozó hivatali látogatásra érkező új nagykövetet, Vlagyiszlav Tyerehovot, aki rögtön át is ad nekem egy levelet, melyet Gorbacsov küldött a szövetségi kancellárnak. Ebben Gorbacsov köszönetet mond a támogatásért, amelyet Kohl a szovjet gazdasági reformok jelen szakaszában előállt néhány átmeneti probléma megoldásában nyújt neki.

A további hosszú lejárati hitelek kérdésében széleskörű konzorciumra lesz szükség, aminek a létrehozása a kancellár támogatásával kétségtelenül felgyorsítható.

A „hatok” tárgyalásaival összefüggésben Gorbacsov mindenkit biztosít afelől, hogy az 1990. február 10-i moszkvai megállapodások továbbra is érvényben maradnak. Ezenkívül biztos benne, hogy az egyesülés külpolitikai vonatkozásainak rendezése még az EBEÉ-csúcs előtt lehetőségessé válik. Ezzel az egyesülés – a két német állam egyetértésével és összhangban a négy hatalom és a többi európai állam érdekeivel – gyakorlatilag megvalósulhat. Gorbacsov amellet érvel, hogy a kancellár képviselőivel szoros kapcsolatban maradva kölcsönösen elfogadható megoldásokat kell előkészíteni.

Ezzel együtt Gorbacsov azt is megerősíti, hogy érdekében áll új perspektívák megnyitása a szovjet-német együttműködésben. Egy politikailag mértékadó és minden tekintetben fajsúlyos szerződés megkötése a Szovjetunió és a jövőbeli Németország között minőségi változásokat vonna maga után.

Végezetül Gorbacsov július második felére meghívja Kohlt, hogy alaposan tárgyalják meg a kétoldalú kapcsolatok jövőjét.

Biztosak vagyunk benne, hogy ez a levél, még ha igen nyakatekert módon fogalmazták is meg, pozitív válasz a kancellárnak arra az utalására, miszerint reméli, hogy a hitelnyújtással a németkérdés megoldása is könnyebbé válik majd.

Tyerehov átadja a Varsói Szerződés moszkvai ülésének záró kommunikéjét, és hozza, hogy a szervezet most egy új szakaszba lépett. A résztvevők egy felhívást is intéztek a NATO-államokhoz, hogy reformálják meg a szövetségüket. A Varsói Szerződés kész az európai stabilitás érdekében konstruktívan együttműködni a NATO-val. Minden kommentár nélkül azt is közli velem, Magyarország amellet érvelt, hogy az egyesült Németország a NATO tagja maradjon.

Késő délután Margaret Thatcher megbízásából Christopher Mallaby brit nagykövet tájékoztat a miniszterelnök asszony június 8-i moszkvai tárgyalásairól. A brit küldöttségnek az volt a benyomása, hogy Gorbacsov ura a helyzetnek, Thatcher pedig biztosította, hogy támogatja a reformpolitikáját. A német NATO-tagság kérdésével kapcsolatban Gorbacsov azt javasolta, hogy a szövetségeknek össze kellene nőniük. Margaret Thatcher azon okfejtésének, hogy az amerikai fegyveres erők európai jelenléte a jövőben is nagyon fontos lesz, Gorbacsov nem mondott ellent, arra azonban felhívta a figyelmet, hogy Európában az Egyesült Államoknak és a Szovjetunióknak a jövőben együtt kellene működnie.

Gorbacsov nagy reményeket fűz a küszöbönálló rendkívüli londoni NATO-csúcs-hoz, és arra biztatja a résztvevőket, hogy a Varsói Szerződés és a NATO dolgozzon ki egy közös nyilatkozatot. Megismételte azt a javaslatát, hogy Németországnak a NATO-ban ugyanolyan státusza legyen, mint Franciaországnak. Erre Margaret Thatcher kifejtette az elnöknek, hogy egyetlen olyan megoldást sem tud támogatni, amely szerint Németország nem maradna teljes jogú tagja a NATO-nak. Ő úgy látja, hogy ezt a konfliktust csak úgy lehet megoldani, ha minden területen, az EBEÉ-folyamatban, a kettő plusz négyes és a bécsi tárgyalásokon, valamint a Varsói Szerződés és a NATO államai közötti megállapodások tekintetében is sikerül előrelépni.

Este a rezidencián a szövetségi kancellár úgy dönt, hogy a lehető leggyorsabban megválaszolja Gorbacsov levelét. A válasznak kifejezésre kell juttatnia, hogy most itt az esély gyorsan egyetértésre jutni egymással.

Azt javaslom, most mindent lépést igyekezzünk úgy előkészíteni, hogy a Gorbacsovval július második felére kitűzött tárgyalásokon már elő tudjunk terjeszteni egy intézkedéscsomagot. Ennek a csomagnak tartalmaznia kell az EBEÉ-intézményekkel kapcsolatos javaslatokat, a rendkívüli NATO-csúcs pozitív zárónyilatkozatát, az egyesült Németország haderejének maximális létszámát, a Moszkva számára nyújtandó hitelre vonatkozó megállapodást, valamint egy javaslatot az egyesülés

után Bonn és Moszkva között megkötendő kétoldalú, alapvető szerződés tartalmi elemeiről.

Egy ilyen szerződéscsomag rábírhatná Gorbacsovot, hogy elvi beleegyezését adja Németország NATO-tagságához.

Seiters az NDK-ban kialakult helyzetet elemzi, és nagy meglepetésünkre bejelenti, hogy a Bündnis '90⁸⁵ Wolfgang Ullmann vezetésével arra készül, hogy még ezen a héten benyújtson egy javaslatot a Népi Kamarában az Alaptörvény 23. cikkelye alapján történő csatlakozásra. Günther Krause, a CDU-frakció elnöke támogatni szeretné ezt a javaslatot, és lehetőség szerint elébe vágna a Bündnis '90 kezdeményezésének. Ezek a megfontolások ismételten azt bizonyítják, hogy a német egyesülés folyamatát nem annyira mi, mint inkább újból és újból magában az NDK-ban gyorsítják fel.

Kohl kijelenti, hogy egyrészt minden olyan esemény jó, ami az egyesülés folyamatát gyorsítja, másfelől azonban az államszerződést nem lenne szabad veszélyeztetni. Az Alaptörvény 23. cikkelye alapján történő csatlakozást mindaddig nem szabad megvalósítani, amíg a kettő plusz négyes tárgyalások nem zárulnak le. A Bündnis '90-nek várnia kellene egy ilyen csatlakozási nyilatkozat kezdeményezésével. A CDU-nak csak de Maiziére-rel egyeztetve szabad cselekednie, nehogy veszélybe sodorja a koalíciós kormányzatot.

Genscher ma Sevardnadze meghívására Bresztbe repült. Sevardnadze testvére a háború elején Bresztben esett el, és most közösen meg akarják látogatni a sírját. Ebben az évben Genschernek ez a hatodik találkozója a szovjet külügyminiszterrel.

A hely megválasztása a mi nézőpontunkból nem egészen problémamentes, hiszen végtére is Breszt 1939-ben mégis csak egy közös német-szovjet győzelmi felvonulás színhelye volt. Ezen kívül az 1918. márciusi breszt-litovszki békediktátum is ehhez a városhoz kapcsolódik. Ezért nem lehet kizárni, hogy a lengyelek nagyon kritikusan reagálnak majd. A Szövetségi Kancellári Hivatalban azt kérdezzük, vajon hogyan viselkedett volna a német sajtó, ha – mit sem törődve a lengyelek érzéseivel – Kohl hajlandó lett volna részt venni egy ilyen találkozón, egy ilyen szimbolikus eseményen Bresztben.

Sevardnadze átadja Genschernek az első szovjet elképzeléseket a két szövetségi rendszer közötti kapcsolatok kiépítéséről. Ezek egy közös nyilatkozat egyes elemeit is

tartalmazzák. Így mindkét szövetségi rendszernek meg kell bizonyosodnia róla, hogy nem ellenséggént tekintenek egymásra, hanem a biztonság és a stabilitás érdekében készek az együttműködésre és az átfogó struktúrák megteremtésére. Az átadott dokumentum továbbá azt is előírja, hogy le kell mondani a területi igényekről és meg kell erősíteni, hogy a fennálló határok sérthetetlenek. Le kell mondani az erőszakról és a nukleáris fegyverek elsőként történő alkalmazásáról, és ki kell alakítani egy állandó konzultációs mechanizmust. További leszerelési intézkedéseket is javasolnak.

A szovjet vezetés azon dolgozik, hogyan tudna engedni úgy, hogy elfogadhassa a NATO-tagságot.

1990. JÚNIUS 12., KEDD

Manfred Wörner NATO-főtitkár társaságában reggelizek Bonnban. A rendkívüli NATO-csúcs előkészítéséről és a zárónyilatkozat lehetséges tartalmáról beszélgetünk. Wörner beszámol róla, hogy az előkészületek beindítása céljából levelet küldött a külügyminisztereknek. Most izgatottan várja a nemzeti kormányok kezdeményezéseit.

Megérkeznak az első hírek a tegnapi hat és fél órás tárgyalásról, amelyeket Genscher és Sevardnadze Bresztben folytatott egymással. Állítólag az egyesült Németország szövetségi hovatartozásának kérdésében is sikerült előrelépni. Részleteket nem közölnek. Sevardnadze arról beszélt, hogy „nagyon kedvezőek a feltételek az elfogadható megoldásokhoz, közöttük Németország katonapolitikai státuszát illetően is”. A NATO és a Varsói Szerződés átalakulása katonai szövetségekből olyan politikai szövetségekké, amelyek között szerződésben szabályozott nemzetközi jogi kapcsolatok állnak fenn, lehetővé tenné, hogy kompromisszumos megoldást találjanak ebben a kérdésben.

Kora este a szövetségi kancellárral a Gorbacsov elnöknek küldendő válaszlevélről egyeztetünk. Kohl üdvözlí, hogy a szóba hozott kérdésekben immár mindkét fél a gyors megegyezésre törekszik. A német egység külpolitikai vonatkozásait érintő átfogó rendezésbe még az őszi EBEÉ-csúcsalálkozó előtt be kell illeszteni a jövőbeli Németország szövetségi hovatartozásának kérdését is. Eközben pedig nemcsak a németek kívánságait kell tekintetbe venni, hanem Németország közvetlen szomszédainak érdekeit is.

Kohl gyors tárgyalásokat helyez kilátásba a szabad felhasználású pénzügyi hitel kapcsán, és hozzáteszi, hogy az érintett bankok képviselői készek azonnal elutazni

⁸⁵ 1990. február 7-én „Szövetség 90” néven az NDK-ban szerveződött polgárjogi csoportok – az Új Fórum (Neue Forum), a Béke és Emberi Jogok Kezdeményezése (Initiative Frieden und Menschenrechte) és a Demokráciát Most (Demokratie Jetzt) – a keletnémet parlamenti választásokon szövetséget kötöttek és közös listán indultak. Az 1990. március 18-i választásokon 12 mandátumot szereztek.

Moszkvába. A további hosszú lejáratú hitelek kérdését a küszöbönálló dublini EK-csúcstalálkozón és a G7 houstoni tanácskozásán fel fogja vetni.

A Gorbacsovval való találkozóra a szövetségi kancellár a július 15. és 19. közti hetet javasolja. A kancellár ezen az egyesült Németország és a Szovjetunió közötti jövőbeli kapcsolatok szerződésben történő rögzítésének lehetőségeit is részletesen meg akarja tárgyalni Gorbacsovval.

Amikor átadom a levelet Tyerehovnak, azt is közlöm vele, hogy a szövetségi kancellár pénteken beszélni szeretne vele. Ezért jó lenne, ha addigra már megérkezne az elnök válasza.

Moszkvában, a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsának mindkét kamarája előtt Gorbacsov beszámol a Bushsal folytatott tárgyalásairól és a Varsói Szerződés tagjaival tartott tanácskozásról. Arról beszél, hogy az egyesült Németország biztonságának két, egy nyugati és egy keleti pilléren kell nyugodnia. Hipotetikusán azt javasolja, hogy az új német állam legyen társult tagja a két szövetségi rendszernek, amíg azok léteznek. Egy ilyen kettős tagság összekötő eleme, egyfajta előfutára lehetne az új európai struktúráknak. Végül Gorbacsov megállapítja, hogy a szovjet vezetés egyet tudna érteni az egyesült Németország NATO-tagságával, ha Németország hajlandó elfogadni a „társult részvételt”.

Gorbacsov joggal beszél maga is egy „bonyolult dialektikáról”. Fontosabb azonban az a kijelentése, hogy továbbra is közösen kell keresnünk a megoldásokat.

A kancellár nyilvánosan elutasítja az egyesült Németország NATO-beli társult tagságára vonatkozó gorbacsovi javaslatot, mivel az teljesen félreérti a nyugati szövetség értelmét és alapvetését.

1990. JÚNIUS 13., SZERDA

Ma délelőtt a szövetségi kancellár vezető politikusokat hívott meg a CDU/CSU-ból, hogy megbeszéljék az Odera-Neisse-határ küszöbönálló parlamenti vitájának kérdéseit. A beszélgetésen Alfred Dregger, Volker Rühe, Rudolf Seiters, Wolfgang Schäuble, Herbert Czaja⁸⁶, Wolfgang Bötsch⁸⁷, Günther Krause, valamint néhány

⁸⁶ CDU politikus, 1970 és 1994 között a „Menekültek Szövetségének” (Bund der Vertriebenen) az elnöke.

⁸⁷ Jogász, CSU-politikus, 1973-tól 1991-ig Würzburg-körzet CSU-elnöke, majd 1993 és 1997 között posta- és távközlési miniszter.

menekültügyi kérdésekkel foglalkozó politikus van jelen. A következő hat-nyolc hét drámai jelentőségű lesz, jelenti ki a kancellár. Az NDK-beli fejlemények napról napra egyre több aggodalomra adnak okot. A problémák lassan maguk alá temetik az NDK politikusait. Ebből az okból most már ő maga is az egyesülési folyamat gyorsítását szorgalmazza, különösen amiatt, hogy bizonyos erők az NDK-ban olyan státusz elérésére törekcszenek, mint amivel Ausztria rendelkezik. Ehhez jön még a felelős politikusok makacssága. Nem az anyagi dolgok kérdése jelenti az NDK problémáját, hanem az, hogy sok embernek „sebzett a lelke”. Ugyanakkor a közvélemény-kutatásokból kiderül, hogy a nyugatnémet lakosság alig akar áldozatot hozni az NDK-ért. Ő arra számít, folytatta a kancellár, hogy az NDK júliusban döntést hoz majd az Alaptörvény 23. cikkelye alapján történő csatlakozásról. Neki az a célja, hogy decemberben sor kerüljön az össznémet választásokra.

A kettő plusz négyes tárgyalások novemberre véget érnek. Ezért most három dolgot kell elrendezni: lehetővé kell tenni, hogy a szovjet csapatok egy meghatározott időre az NDK területén maradhassanak; az össznémet haderő részére meg kell állapítani egy maximális létszámot, a rendkívüli NATO-konferencia után nyilvánosan be is jelentik majd, hogy tizenkét hónapra csökkentik a sorkatonai szolgálat időtartamát; és végezetül végérvényesen el kell ismerni az Odera-Neisse-határt.

Kohl egyértelműen leszögezi, hogy Nyugaton és Keleten egyetlen olyan partnerünk sincs, aki ne követelné az Odera-Neisse-határ elismerését. Aki tehát az Odera-Neisse-határt elismerő Bundestag-határozatot elutasítja, annak el kellene árulnia azt is, hogyan akarja megvalósítani Németország egységét, különösen, hogy az is világosan látszik, nem lesz békeszerződés. Bár azt elismeri, hogy a lengyel hozzáállás nem valami jó.

Az alternatíva így hangzik: elérni Németország egyesülését az ismert határok között, vagy kudarcra ítélni a kettő plusz négyes tárgyalásokat. Kohl tisztelettel megkéri minden jelen lévő képviselőtársát, hogy a német egységet válasszák. Az általa tett javaslat az egyetlen lehetőség az egység elérésére.

Most becsület kérdése, hogy az előterjesztett Bundestag-határozattal végérvényesen lezárják a határkérdést. Alfred Dregger igen optimálisnak nevezi az előterjesztett határozatot, mivel az lehetővé teszi, hogy az egyesült Németország az egyenlő jogú felek szintjén tárgyalhasson Lengyelországgal. Azon, hogy hol húzódjon a határ, nem lehet változtatni, de Németország egyesülése után a lengyelekkel tárgyalni kell a német kisebbség jogairól.

Wolfgang Bötsch határozottan támogatja ezt a véleményt. Valóban szomorú pillanat, hogy a határokat most végérvényesen rögzíteni fogják, de ez a második világháború következménye.

Gerhard Dewitz⁸⁸ berlini Bundestag-képviselő és menekültügyi szakpolitikus kemény bírálatot fogalmaz meg. A kancellár tőle nem követelheti meg az Odera-Neisse-határ feltétel nélküli elismerését.

Helmut Kohl nagyon szenvedélyesen válaszol. Itt most nem az ő személyéről mint kancelláról van szó. Ő most – a miniszterelnökként eltöltött időt is beleszámítva – összességében már tizenöt éve kormányfő, és ezért az a kérdés, hogy továbbra is kancellár marad-e, számára viszonylagos jelentőségű. Most arról az esélyről van szó, hogy valóra lehet váltani egy álmot, és annak az Odera-Neisse-határ elismerése a feltétele. Az Egyesült Államokban rendkívüli németbarátságot lehet tapasztalni, de a határkérdésben az ember betonfalakba ütközik. Megérti, hogy néhány képviselőtársa nem tud egyetérteni vele. Döntő jelentőségű azonban a forma és a stílus, ahogy az elutasításukat megindokolják és előadják. Most egy Bundestag-szavazásról van szó, nem pedig arról, hogy a párton belül nevet szerezzenek maguknak. Ezért ő maga a határozat elutasítását csak akkor tudja elfogadni, ha az olyanoktól származik, akik közvetlenül érintettek a kérdésben.

Herbert Czaja külön is méltatja, hogy a kancellár nagyon hosszan és határozottan igyekezett egy vállalható kiegyezést elérni az elűzöttek és a lengyelek között, amivel történelmi érdemeket szerzett. A novemberi tízpontos beszédével helyes útra terelte az eseményeket. A kijelölt tempó is helyes volt. Czaja abban is egyetért Kohllal, hogy Gorbacsovval szemben ragaszkodott a NATO-tagsághoz. A kancellárnak azt a bejelentését is üdvözlötte, hogy a Bundestag-határozatnak az Odera-Neisse-határ végérvényes elismerése lesz majd a következménye, és abban is egyetért vele, hogy elutasítását kellő mértéktartással és előremutatóan kell megindokolni.

A megbeszélés összességében nagyon tárgyilagosan és jó hangulatban zajlik. A kancellár végérvényesen tiszta helyzetet teremtett a határkérdésben. Ez nyilvánosan is erősíteni fogja a pozícióját.

Délután Dieter Kastrup, a külügyminisztérium politikai igazgatója ad tájékoztatást Genscher és Sevardnadze breszti tárgyalásairól. Kastrup külön kiemeli a helyszín jelentőségét. Az a tény, hogy Genscher kész volt Bresztben találkozni Sevardnadzéval és meglátogatni vele a testvére, Akakij sírját, aki főtörzsőrmesterként már a német támadás első napjaiban az életét vesztette, szimbolikus jelentőségű volt Sevardnadze számára, és rendkívül pozitív hatást gyakorolt a tárgyalások légkörére.

Erre kijelentem, hogy ezt én egyáltalán nem vonom kétségbe. Épp ellenkezőleg! Meg vagyok győződve róla, hogy ez így is volt. A Szövetségi Kancellári Hivatal sem ellenezte sohasem a breszti találkozó megtartását. Viszont nem lehetett nem észrevenni a lengyelek tiltakozását. Mégsem fogom a német sajtóban sehol sem azt olvasni, hogy Genscher elrontotta a dolgot és a Szövetségi Kancellári Hivatalt sikerült nagyon felbosszantania, vagy azt, hogy a Külügyminisztérium amatőr színjátszók gyülekezete. Ugyanakkor meg vagyok győződve róla, hogy a szövetségi kancellár egy hasonló gesztussal rögtön nyilvános szemrehányások tömegét zúdította volna magára, amiért nem mutat elég érzékenységet a lengyelek érzelmei iránt. Genscherről szólva a *Frankfurter Rundschau* viszont úgy fogalmazott, hogy „érzékeny gesztus egy nehéz terepen”. Ennyire eltérően ítélik meg a szimbolikus gesztusokat.

Kastrup arról számol be, hogy Genscher és Sevardnadze Németország szövetségi hovatartozásáról tárgyalt. Különböző változatokat vitattak meg, például Németország kilépését a NATO-ból, vagy a szövetség átalakítását. Most az a cél, hogy újjáalakítsák a kapcsolatokat a két szövetség tagállamai között. Eközben Genscher nyilvánvalóvá tette, hogy Európában nem lehetnek különböző biztonsági zónák, aminek Sevardnadze nem is mondott ellent.

A szovjet külügyminiszter ismét azzal a javaslattal állt elő, hogy a Németország egyesülése utáni legyen egy, a négy nagyhatalom jogaira alapozott átmeneti időszak. Csak azután kerülne sor olyan lépésekre, mint a szovjet csapatok kivonása, ha a négy hatalom jogai megszűnnek. Genscher határozottan tiltakozott a javaslat ellen. Egyetlen kérdést sem hagyhatnak nyitva. Az átmeneti megoldásokról a kétoldali kapcsolatok szintjén kell megállapodni.

Sevardnadze bejelentette, hogy a szovjet csapatokat csak akkor vonják vissza az NDK-ból, ha a szövetséges haderőt is teljesen kivonják, vagy a létszámukat szimbolikus méretűre csökkentik. Genscher azonban visszautasította, hogy a szovjet csapatok kivonását összekapcsolják a nyugati katonai erők németországi jelenlétével. Genscher a német haderő maximális jövőbeli létszámáról is beszélt. Ezt a kérdést azonban Bécsben kell majd megtárgyalni, hogy a németek ne kerüljenek különleges státuszba és ne diszkriminálják őket. Az eredményt pedig majd a kettő plusz négyes tárgyalásokon közölni kell a felekkel. A megbeszélés közben se Genscher, se Sevardnadze nem említett konkrét számokat a német haderő maximális létszámával kapcsolatban.

Kastrup arról beszél, hogy még három „bökkenő” maradt: az egyesült Németország szövetségi hovatartozása, a négyhatalmi jogok megszűnésének időpontja, és a német haderő jövőbeli maximális létszámának kérdése. Ugyanakkor az európai nukleáris rendszerek kérdése a tárgyalásokon nem került szóba.

⁸⁸ A kereszténydemokrata képviselő az Odera partján fekvő és a második világháború után meghúzott határ által kettévágott kisvárosban, Küstrinben született.

A kancellár ma újabb levelet kap Bushtól, amelyben az elnök tájékoztatja a de Maiziére-rel június 11-én Washingtonban folytatott tárgyalásairól. A tárgyalások nagyon barátságos és nyílt légkörben zajlottak. Bush megerősíti, hogy de Maiziére gondolkodó elme, és kifejezetten jellemző rá a felelősségtudat.

Egyébként Bush elnök hangot adott aggodalmának a végső szabályozásra vonatkozó szövegtervezet miatt, ahogyan azt az NDK június 9-én a kettő plusz négyes szakértői szintű tárgyalásokon előterjesztette. Közölte de Maiziére-rel, hogy egy ilyen záródokumentum nem szabályozhat olyan problémákat, mint a németek szövetségi hovatartozása, mint ahogy más lényeges biztonságpolitikai kérdéseket sem, mivel azokban sok más állam, közöttük valamennyi NATO-tagállam is érintett.

De Maiziére a külügyminisztere által készített dokumentumról se egyetértően, se elutasítón nem nyilatkozott. Bush levele egyértelművé teszi, hogy az elnök bizonytalan annak megítélésében, mit is gondol de Maiziére a NATO-tagságról és az egyesült Németország jövőbeli katonai státuszáról. Ezért a britekkel és a franciákkal együtt arra kell összpontosítaniuk, folytatódik a levél, hogy elmagyarázzák de Maiziére-nek közös nézőpontjukat a kettő plusz négyes tárgyalások további lépéseit illetően.

A szövetségi kancellár ma levelet küldött az EK-tagállamok vezetőinek és a houstoni világgazdasági csúcs résztvevőinek, és kéri őket, hogy a küszöbönálló találkozón részletesen vitassák meg a Szovjetunióban kialakult helyzetet. Gorbacsov azt kéri a nyugati államoktól, hogy hosszú lejáratú kölcsönökkel támogassák a reformjait.

A nyugati partnerországok e feladat megoldásának csak együtt láthatnak hozzá. Konkrét lépéseket kell tervbe venniük, amelyek megkönnyíthetik a Szovjetunió betagozódását a világméretű munkamegosztásba, és közelebbi kapcsolatot teremthetnek a Szovjetunió, valamint a nemzetközi gazdasági szervezetek és pénzügyi intézmények között.

Ezzel a kezdeményezéssel a kancellár arra szeretné rábírni a kollégáit, hogy a következő két csúcstalálkozónak olyan üzenetei legyenek, amelyek a német egyesülési folyamat számára is segítséget jelenthetnek. Az EK, a G7 és a NATO küszöbönálló csúcstalálkozó fontos szakaszokat jelentenek a német egységhez vezető úton.

1990. JÚNIUS 15., PÉNTEK

A kancellár reggel fogadja Tyerehov szovjet nagykövetet, aki átadja az elnök, a miniszterelnök és a külügyminiszter üdvözlését, valamint Gorbacsov két levelét. Az első Kohl április 24-i levelére reagál, amelynek tartalma összhangban van a szovjet

elnök megfontolásaival. Második levele ma éjjel érkezett meg, és Kohl 1990. június 12-én kelt levelére válaszol.

Gorbacsov elégedetten nyugtázza, hogy mindkét fél kész a másik várakozásainak megfelelni. Azt javasolja, hogy két napon belül kezdjék meg a tárgyalásokat a szabad felhasználású hitel felvételéről. Nagyon óvatosan a kancellár azon megjegyzésére is reflektál, hogy ezzel a kettő plusz négyes tárgyalások keretei között felvetett problémák megoldásának is könnyebbé kell válnia. Ezek kétségtelenül bonyolult kérdések, írja Gorbacsov, amelyeket a már most is zajló tárgyalások keretei között kell megoldani.

A szovjetunióbeli találkozót, amelyben már korábban megállapodtak, július 15. és 20. között kellene megtartani, és a kancellár által felvetett problémákról nyíltan és konstruktívan kellene tárgyalni. Gorbacsov a Szovjetunió és az egyesült Németország közötti jövőbeli kapcsolatokat érintő tárgyalásokat tartja a legfontosabb témának. Kohlhoz hasonlóan neki is az a véleménye, hogy mindenképpen minőségi változásra van szükség. Az továbbra is nyitott kérdés, hogy pontosan hol kerüljön sor a találkozóra.

Mindkét levél azt igazolja, hogy Gorbacsov kész továbbra is konstruktív módon közeledni a másik félhez és közös megoldásokat keresni. A két- és többoldalú keretek ki vannak jelölve. Ezzel ismertté váltak azok az eszközök, amelyek segítségével a német egyesülés keretében felmerült problémákat meg lehetne oldani. Jelenleg azonban még senki sem tudja, milyen is lesz konkrétan ez a megoldás.

1990. JÚNIUS 18., HÉTFŐ

A mai napon üzenet érkezett Margaret Thachertől. A brit miniszterelnök asszony a levélben tájékoztatja a kancellárt az elmúlt pénteken Gorbacsovval folytatott tárgyalásairól. Gorbacsovot magabiztosnak, sőt lelkesnek találta, bár kissé talán kevésbé, mint máskor, írja Thatcher.

A tárgyalásaik legfontosabb részét az európai biztonság és Németország NATO-tagságának kérdései jelentették. Gorbacsov gondolatai ebben a témában még formálódhatnak, az elképzeléseiben akadnak egyelőre következtelenségek és ellentmondások.

Thatcher joggal találja figyelemreméltónak, hogy Gorbacsov sem a tárgyalásaik közben, sem pedig közös sajtótájékoztatójukon nem beszélt arról, hogy az egyesült Németország nem válhat a NATO tagjává. A brit miniszterelnök asszony jó lehetőséget lát abban, hogy a NATO és a Varsói Szerződés kiadjon egy közös nyilatkozatot.

Az segíthetne a szovjeteknek, hogy elfogadják az egyesült Németország NATO-tagságát. Meglátása szerint Gorbacsov erre hajlandó is lenne.

Margaret Thatcher beszámol egy élénk vitáról Jazov védelmi miniszterrel és a szovjet vezérkarral, akik egészen reálisan ítélik meg a német NATO-tagság és a nukleáris fegyverek kérdését. Ezzel szemben a kelet-európai kivonulás gyakorlati nehézségeivel nehezen boldogulnak.

Ma Münsterben Genscher találkozik Sevardnadzeval. A kettő plusz négyes tárgyalások június 22-én Kelet-Berlinben sorra kerülő, második miniszteri fordulóját készítik elő. Sevardnadze átadja Genschernek a szovjet fél elképzeléseit a Varsói Szerződés és a NATO közötti szerződéses viszonyról kapcsolatban, amelyet június 13-án a szovjetek már Baker külügyminiszterhez is eljuttattak.

Az alapelvek, amelyeken a meg egyezésnek nyugodnia kell, a következők: a két szövetség tagjai többé ne tekintsék ellenségnek egymást, együtt kell működniük és szövetségek fölött átvélő biztonsági és stabilitási struktúrákat kell létrehozniuk, tovább kell fejleszteni a helsinki folyamatot, a tagság valamelyik szövetségi rendszerben nem akadályozhatja meg, hogy egy állam egy másik szövetségi rendszernek is tagja legyen. Teljes lemondás bármiféle területi igényről, és a fennálló európai határok sérthetetlenségének megerősítése. Lemondás minden erőszakról vagy erőszakkal történő fenyegetésről, a nukleáris fegyverek elsőként való alkalmazásáról, minden támogatás megvonása attól, aki erőszakot alkalmaz, és folytatódó leszerelés. Az (éppen) elégséges védelem elvének megvalósítása a haderőcsökkentés és a struktúrák átalakítása révén, az 500 kilométer alatti hatótávolságú nukleáris fegyverzet teljes felszámolása.

A szovjet fél ezt az „intézkedéscsomagot” politikai összefüggésbe hozza a német egyesüléssel, és ezt a csomagot a kettő plusz négyes tárgyalások keretei között és más fórumokon meg kell valósítani. Ehhez a következő témákat nevezik meg: Németország hadereje maximális létszámának megállapítása, Németország lemondása az ABC-fegyverekről, különleges státusz az NDK területe számára, amely nem tartozik majd a „NATO-zónába”, a szovjet csapatok további jelenléte és létszámuk fokozatos leépítése; az NDK-ban állomásozó szovjet haderő és a Szövetségi Köztársaság területén állomásozó külföldi haderő létszámának párhuzamos csökkentése. Ezzel a szovjet fél „árulkapcsolást” hajt végre, amitől Bush elnök mindig is tartott.

Sevardnadze ezeket az elképzeléseket a munka megkezdését lehetővé tevő alapoknak, s nem valamiféle megfellebbezhetetlen bölcsességnek tekinti.

1990. JÚNIUS 19., KEDD

Dieter Kastrup tájékoztat a tegnapi münsteri Genscher-Sevardnadze-tárgyalásról. Egyre nyilvánvalóbb, hogy a Szovjetunió számára a NATO és a Varsói Szerződés közötti kapcsolatok átalakítása szolgál eszközként a német NATO-tagság elfogadásához. Az azonban továbbra is nyitott kérdés, hogy erre egy megállapodás vagy egy nyilatkozat keretében kerüljön-e sor.

A megbeszélések a kétoldalú kapcsolatok minden területét érintették, mondja Kastrup. Kohl és Gorbacsov találkoztóját most július 15-re és 16-ra tűzték ki, a pontos helyszínről azonban még mindig nem született döntés.

A szovjet televízióknak adott interjújában Sevardnadze a Genscherrel folytatott tárgyalások után kijelentette, hogy sok probléma esetében bizonyos közeledés tapasztalható. Ez különösen az összeurópai folyamatot, az összeurópai struktúrák kialakítását és a katonai-politikai szövetségek közötti jövőbeli kapcsolatokat érinti. Jó és tartalmas párbeszéd alakult ki. A kétoldalú kapcsolatok terén is érdekes fejlődés figyelhető meg.

Dumas francia külügyminiszter egy tévéinterjújában elismeri, hogy Németország egyesülési folyamata egyre gyorsul. Kohl nagyon erőteljesen fokozza a tempót, jelel ki Dumas. Az NDK-ban megítélése szerint kissé másként állnak a dolgok. Azt mindenesetre elismeri, hogy a német népet lelkesedéssel tölti el az egység megvalósításának gondolata. Az interjúból egyértelműen kiderül, hogy Dumas-t nyugtalanítja az egyesülési folyamat gyorsasága.

A ZDF „Hogyan tovább, Kohl úr?” című adásában a kancellár megerősíti, hogy a német egység vonata egyre gyorsabban zakatol előre. A kancellár a Népi Kamara tegnapi, az Alaptörvény 23. cikkelyére vonatkozó döntésére hivatkozik, amelyet egyfajta főpróbának nevez. Ebben az interjújában azt is elismeri, hogy rosszul mérte fel a német egyesülési folyamat időbeli lefolyását. Amikor novemberben a Bundestagban megtartotta tízpontos beszédét, akkor még az egyesülés dátumát 1993–1994-re tette.

1990. JÚNIUS 20., SZERDA

Kora reggel a kancellárnál sor kerül egy megbeszélésre Genscherrel, Haussmann-nal és Waigellel, amelyen a Szovjetunióval kötött, két nappal korábban Moszkvában parafált hitelszerződés a téma. Kohl a politikai helyzet egészét figyelembe véve amellet érvel, hogy a szövetségi kormány vállalja a kezességet. A Bundestag költségvetési bizottságát

még e hét péntekén be kell vonni a munkába, aztán a döntést a nyilvánossággal is közölni lehet.

Ezt követően Genscher ismerteti a szovjet féllel folytatott tegnapi tárgyalások eredményét, amelyeken a szovjet fegyveres erők NDK-ban állomásozó Nyugati Hadseregcsoporthoz kapcsolódó finanszírozási kérdésekről volt szó. Genscher azt képviseli, hogy az NDK és a Szovjetunió között fennálló szerződés 1990-re vonatkozó részét teljesíteni kell, ami 1,4 milliárd nyugatnémet márkába kerülne nekünk.

Végül megbeszéljük a lengyel adósság elengedésének és Magyarország újbóli hiteligénylésének kérdését.

Délben a kancellár egy két és fél órás megbeszélés erejéig a Bundestag külügyi bizottságának rendelkezésére áll, és részletesen kifejti, milyen kezdeményezésekkel áll elő a szövetségi kormány a küszöbönálló EK-csúcson a Szovjetunió és a többi közép- és délkelet-európai állam támogatásával kapcsolatban.

Miközben megvitatják a kérdést, a kancellár arra a javaslatára is kitér, hogy a NATO és a Varsói Szerződés tagállamai kössenek egymással egy kötelező hatályú meg nem támadási szerződést. Azt is bejelenti, hogy Lengyelországgal a határszerződésen túlmenően még egy barátsági szerződés is megkötésre kerül, amely ígéretes alapot teremt majd az együttműködéshez. A Szovjetunióval is valami hasonlót tervez, jelenti ki végül.

Míg George Bush az Alabama állambeli Huntsville-ben arról beszél, hogy a Szovjetunió még nem teremtette meg a feltételeket ahhoz, hogy a Nyugat egy átfogó pénzügyi segéllyel támogassa, Mitterrand elnök a *Le Monde*-nak adott interjújában kijelenti, hogy Gorbacsov sikere mindenkinek az érdekében áll, ezért a következő dublini és houstoni csúcson azt a javaslatot szándékozik tenni, hogy gondolják át a Szovjetunióknak nyújtandó pénzügyi, kereskedelmi és műszaki segítség kérdését. Tegnap a kancellár írásban eljuttatott hozzá egy ilyen tartalmú javaslatot, erre Mitterrand ma maga lép a nyilvánosság elé egy ilyen kezdeményezéssel.

Mitterrand az interjúban tagadja, hogy Németország és Franciaország neheztelne egymásra. Csupán arról van szó, hogy másként ítélik meg az egyesülés következményeit. Így Mitterrand például kezdettől fogva szükségesnek tartotta a lengyel nyugati határ elismerését, de ezen mostanra már a túlléptek. A német-francia kapcsolatok szilárdnak bizonyultak. Mitterrand láthatóan nagyon igyekszik meggyőzni mindenkit, hogy harmonikus kapcsolatot ápol Bonnal.

1990. JÚNIUS 21., CSÜTÖRTÖK

A Bundestagban egész napos vita folyik az 1990. május 18-i államszerződésről, a gazdasági, szociális és valutaunió megteremtéséről, a német egység külpolitikai vonatkozásairól és a német-lengyel kapcsolatokról. A kormánynyilatkozatban a kancellár megállapítja, hogy a német Bundestag a története során ritkán állt olyan jelentős döntések meghozatala előtt, mint ma. Az államszerződés és az Odera-Neisse-határ elfogadása egyaránt döntő lépést jelentenek Németország állami egységének helyreállításában. Ő maga személy szerint meg van győződve róla, hogy mindenkit külön-külön annak alapján kell majd megítélni, hogy ebben a döntő órában kishitűen kudarcot vallott-e, vagy sem.

Egy olyan nép, amely nem hajlandó az egység nagy céljért áldozatokat hozni, már régen elveszítette erkölcsi erejét. Kemény munkát és áldozatokat is követel, amíg az egység és a szabadság, a jólét és a szociális egyenlőség minden német számára megvalósulhat.

Lengyelországnak címezve pedig félreérthetetlenül kijelentette: „A Lengyelország és Németország közötti határ, úgy, ahogy most van, végleges.” Ezt Németország egyesülése után a Lengyel Köztársasággal kötendő szerződésben nemzetközi jogilag kötelező érvénnyel meg fogják erősíteni.

Kohl részletesen kitér az elüldözöttek érzéseire, de félreérthetetlenül leszögezi, hogy a németek ma egy teljesen világos döntés előtt állnak: „Vagy elismerjük a fennálló határokat, vagy eljuttassuk az itt és most adódó esélyünket a német egység megvalósítására.”

Kohl határozottan amellet érvel, hogy végérvényesen és tartósan meg kell békélni a lengyel néppel. Megérett rá az idő. Ami a németek és a franciák között lehetséges volt, annak a németek és a lengyelek között is lehetségesnek kell lennie. Kohl kijelenti, hogy kész a német-lengyel együttélés jövőjét az egyesült Európában egy átfogó, a jószomszédi és baráti viszonyról szóló szerződéssel is megerősíteni.

Ezt követően kifejti, melyek lennének azok az elengedhetetlen keretfeltételek, amelyekre a kettő plusz négyes tárgyalások eredményes lezárásához szükség van.

Újabb levél érkezik Bush elnöktől, amelyben egyetért a kancellárral: a NATO-csúcson egy félreérthetetlen üzenetben kell tudatni Gorbacsovval, hogy a NATO változóban van. A londoni ülésnek már csak ezért is a szövetség történetének egyik legjelentősebb konferenciája lesz. Ez a NATO-csúcs fogja meghatározni a szövetségről alkotott képet ebben a történelmi változást hozó korban.

Bush eljuttat a kancellárhoz egy tervezetet a csúcstalálkozó nyilatkozatához,

amelyet jelen pillanatban Kohl-lal, Mitterrand-nal, Thatcherrel, Andreottival és Wörnerrel akar megvitatni.

Az amerikai elnök komoly aggodalmának ad hangot a NATO és a Varsói Szerződés közös nyilatkozatát illetően. Nem szabad azt a benyomást kelteni, jelenti ki Bush, mintha ez a két szövetség egyenlő értékkel bírna. A kancellár meg nem támadási szerződésre vonatkozó ötletét a továbbiakban is támogatni fogja: a Varsói Szerződés egyes tagállamait fel kell szólítani a megfelelő nyilatkozatok megtételére; Bush ehhez is csatolt egy fogalmazványjavaslatot.

Továbbá azt is javasolta, hívják meg Gorbacsovot, hogy tartson beszédet az Észak-atlanti Tanács előtt. Ezenkívül fel kell szólítani a Szovjetuniót és a többi kelet-európai országot, hogy létesítsenek összekötő irodákat a NATO-nál, amelyeknek a követeit a szövetségnél akkreditálni fogják. Ezzel a NATO és a Varsói Szerződés tagállamai között új, bilaterális jellegű kapcsolatok jöhetnek létre.

Bush felhívja a figyelmet, hogy a csúcstalálkozó zárónyilatkozatához készített tervezet a hagyományos fegyverzetek ellenőrzéséről szóló tárgyalások kilencvenes évekbeli folytatásához is tartalmaz javaslatokat, és e tárgyalásokon szó kell, hogy essék a hagyományos fegyveres erők támadó potenciáljának széles körű csökkentéséről is. A NATO-nak nyilvánvalóvá kell tennie, hogy a mai értelemben vett előretolt védelemtől el akar állni. Ugyanígy a *flexible response*⁸⁹ jelenlegi stratégiáját is felül kell bírálni.

Ezzel a javaslattal Bush a szövetségen belül offenzívába ment át. Ezzel pedig a NATO valamennyi tagállamát, bennünket is beleértve, meglepett. A szövetségi kormány még nem kapott semmilyen ezzel kapcsolatos tervezetet. A javaslat azonban nyilvánvalóvá teszi, milyen nagymértékű az egyezés a német és az amerikai elképzelések között, és Bush ismételten rendkívül segítőkésznek bizonyul. Most már biztosak vagyunk benne, hogy a NATO-csúcs sikeres lesz, és a megfelelő üzeneteket fogalmazza meg Gorbacsovnak.

1990. JÚNIUS 22., PÉNTEK

A tegnapi Bundestag-vita sajtóvisszhangját a kancellár nagyon pozitívnak találja. Még maga a *Die Tageszeitung* is azt írja, hogy Kohl a történelmi nagyságok közé emelkedett. Kohl a baloldal testét öltött kudarca.

⁸⁹ A rugalmas reakció stratégiaját 1961-ben John F. Kennedy elnöksége idején dolgozták ki arra az esetre, ha szovjet katonai agresszió érné az USA-t vagy valamelyik szövetségét.

A lengyel kormány hivatalosan egyébként elég visszafogottan reagál a Bundestag tegnapi határozatára. Elégedetten nyugtázzák a bejelentést és előrelépésnek tekintik, ugyanakkor azt is megállapítják, hogy ez még nem nemzetközi jogi szerződés. Lengyelország már nem ragaszkodik hozzá, hogy még az egyesülés előtt parafálják a szerződéstervezetet, de továbbra is sürgeti a szerződésre vonatkozó tárgyalások megkezdését. Ők még mindig a mindent vagy semmit elve szerint cselekszenek. Ez elsősorban Mazowieckire igaz: a lengyel miniszterelnök ragaszkodik hozzá, hogy a szerződéssel kapcsolatos tárgyalások még az egyesülés előtt lezáruljanak. A lengyel sajtó sem fogadja barátságosan a határozatot.

Reggel a kancellár találkozik Leszek Balcerowicz lengyel pénzügyminiszterrel és miniszterelnök-helyetttel. Kohl felhívja a figyelmét a tegnapi elmondott beszédére, és annak a reményének is hangot ad, hogy a lengyel kormány tagjaihoz is eljutnak majd a szavai. Nagyon személyes hangú beszédéről van szó, teszi hozzá a szövetségi kancellár. Nem igazán örül annak, ami ősz óta a két kormány között történik.

Balcerowicz megköszöni a kancellárnak, hogy ilyen nagy történelmi beszédet mondott, valamint azt a támogatást, amelyet Lengyelország gazdasági fejlődéséhez nyújt. A tárgyalás lefolyásából világosan kiderül, hogy a kancellár gyorsan a bizalmába fogadja Balcerowiczot. Lenyűgözi a lengyel miniszterelnök-helyettes eszmefuttatásainak világossága és nyíltsága. Kétségtávol a legkreatívabb kelet-európai reformerek egyike, saját elképzelése van a dolgokról, és a megvalósításukhoz szükséges bátorsággal is rendelkezik.

Ezután helikopterrel Bingen-Büdesheimbe repülünk, ahonnan Kohl és Mitterrand lezuhán a Rajnán Assmannshausenig. A közös munkaebédre is ott, a híres Krone Hotelben kerül sor. A rajnai tejszínes burgonyaleves, gombás panírban megforgatott borjúszelet, valamint a rajnai rizling és az assmannshauseni spätburgundi mellett Helmut Kohl és François Mitterrand a politikai unióról, valamint az Európai Közösség gazdasági és valutauniójáról tárgyalnak. Abban állapodnak meg, hogy a dublini EK-csúcson indítványozzák, hozzanak döntést a politikai unióról szóló kormánykonferencia megrendezéséről, és kitűzik ennek, valamint a gazdasági és valutaunió kérdéseit megtárgyaló konferenciának az időpontját.

Részletesen megvitatják, milyen lehetőségeket látnak a Szovjetunió és a közép- és délkelet-európai reformállamok megsegítésére. Egyetértenek abban, hogy Dublinban és Houstonban tárgyalni és lehetőleg dönteni is kell a közös nyugati segélyről. Őszig ki kell dolgozni egy segélyprogramot a Szovjetunió számára. Houstonban elsősorban az lesz a legfontosabb, hogy erről meggyőzzék az Egyesült Államokat és Japánt. Mitterrand megerősíti, hogy nyilvánvalóan mindketten egyszerre jutottak ugyan-

azokra a gondolatokra anélkül, hogy korábban egyeztettek volna egymással. Éppen akkor kapta kézhez Kohl táviratát, magyarázza Mitterrand, amikor engedélyt adott a *Le Monde*-nak a vele készített interjú megjelentetésére. Ő is úgy gondolja, hogy most meg kell védeni Gorbacsov reformjait, különben túl késő lesz.

Majd áttérnek a német egyesülési folyamat állására. Mitterrand beszámol róla, hogy Moszkvában ő is ugyanúgy érvelt, mint Kohl. Teljesen egyetért a kancellár elképzeléseivel azzal kapcsolatban, hogy az EBEÉ-csúcson javasolni kell, miszerint „a NATO és a Varsói Szerződés kössenek megállapodást egymással, hogy lemondanak az erőszak alkalmazásáról”. Erre úgy is sor kerülhetne, hogy a NATO és a Varsói Szerződés országai kiadnának egy ilyen tárgyú nyilatkozatot.

Ebéd közben Mitterrand elmesél egy történetet, ami a német hadifogságban esett meg vele. A tábor kerítésén keresztül megpróbált cseréüzleteket kötni, például aranytollat adni cigarettáért. A kerítés azonban túl széles volt ahhoz, hogy közvetlenül kicserélhessék a dolgokat. Ezért mindig nagy probléma volt, hogy ki dobja át először a cseretárgyat a kerítésen. Bíróval, játékvezető-félével próbálták megoldani a helyzetet, aki elszámolt háromig, amikor a két félnek egyszerre kellett átdobnia a dolgait, de ez is nagyon kockázatosnak bizonyult. Mitterrand ezt a tapasztalatot a jelenlegi kelet-nyugati tárgyalásokhoz hasonlítja. Itt is az a nagy kérdés, hogy ki mozdul először.

Ebéd után a verőfényes napsütésben elhajóznak St. Goarshausenbe. A kaubi magaslaton Kohl egy Kaubot ábrázoló régi Merian-metszetet ajándékozik a francia elnöknek. Mitterrand nagyon megörül ennek a gesztusnak, és ő is rögtön átadja Kohlnek a maga ajándékát – egy modern szobrot. Ilyen kölcsönös ajándékozással szinte minden Kohl-Mitterrand-találkozón sor kerül. Mindketten látható élvezettel ajándékozzák meg a másikat, és közben mindig újabb és újabb ötleteik támadnak. Emlékszem, hogy Mitterrand egyszer az egyik párizsi találkozón elmesélte, hogy korábban mindig különösebb cél nélkül látogatta a galériákat és kiállításokat. Amióta azonban egyfolytában azon töri a fejét, hogy mit is ajándékozzon majd a következő alkalommal Helmutnak, ez már nem így van.

Kelet-Berlinben ma kerül sor a kettő plusz négyes tárgyalások második külügyminiszteri találkozójára. Korábban a hat külügyminiszter – Baker ösztönzésére – jelen volt a Checkpoint Charlie-nál lévő korábbi határátkelő ellenőrzőépületének lebontásánál. Elfogadják „A határkérdések alapelvei” címet viselő szakértői elemzést, a lezáró szabályozáshoz pedig az egyes témák felosztásának tervezetét.

A négy hatalom külügyminiszterei határozottan üdvözlik a két német parlamentnek a lengyel nyugati határral kapcsolatos határozatát. Roland Dumas még hozzátette, hogy a két német kormánynak meg kell kezdenie a tárgyalásokat Lengyelor-

szággal a szerződésről. A francia külügyminiszter később a párizsi sajtótájékoztatón is megismétli ezt a követelést. Párizs tehát továbbra is Lengyelország pártján van.

Eduard Sevardnadze nagy meglepetést kelt, amikor nyilvánosságra hozza „A Németországgal aláírandó nemzetközi jogi rendezés alapelveit”. A javaslata arra fut ki, hogy a négy hatalom jogai és felelőssége Németország egyesülése után is még legalább öt évig érvényben maradjanak. Ebben az időszakban az NDK és a Szövetségi Köztársaság valamennyi nemzetközi szerződésének érvényben kell maradnia, ahogy abban sem történne változás, hogy az NDK változatlanul a Varsói Szerződés, a Szövetségi Köztársaság pedig a NATO tagja. Ebben az átmeneti időszakban a négy hatalom csapatkontingensei továbbra is német területen állomásoznának, de a létszámukat tárgyalások útján erősen lecsökkentenék.

A német fegyveres erőket illetően Sevardnadze azt javasolja, hogy a három fegyvernem maximális létszámát három éven belül csökkentsék 200-250 000 főre.

Meckel, az NDK külügyminisztere Sevardnadze követeléseit az ülésen, majd később a sajtótájékoztatón is elfogadja anélkül, hogy erről korábban Genscherrel egyeztetett volna. Baker ezzel szemben félreérthetetlenül kijelenti, hogy Németországnak az újraegyesülés napján teljes mértékben szuverén állammá kell válnia, és nem szabad semmilyen kikötéssel szingularizálni vagy diszkriminálni. Genscher ezt azzal egészíti ki, hogy az egyesült Németországot nem kellene nyitott kérdésekkel terhelni.

Végül sikerül Sevardnadze beleegyezését is megszerezni ahhoz a megállapodáshoz, hogy a kettő plusz négyes záródokumentumnak a november 7-i EBEÉ-csúcsra el kell készülnie. Genscher – Baker és Hurd támogatásával – azzal érvel az időpont mellett, hogy az össznémet választásokra december elején kerül sor.

Sevardnadze javaslata jól mutatja, hogy az egyesült Németország NATO-tagságával kapcsolatos negatív szovjet hozzáállás semmit sem változott. Inkább egyfajta merevség tapasztalható, ami megnehezítheti a további tárgyalásokat. Az a sejtésünk, hogy ez a kemény szovjet álláspont összefüggésben van a küszöbönálló SZKP-kongresszussal. Abban azonban egyetértünk, hogy a Nyugatnak egyáltalán nem is szabad belemennie ezeknek a szovjet javaslatoknak megvitatásába. A Genscher és Sevardnadze között lezajlott breszti és münsteri tárgyalások pozitív légköre a szovjet követelések listáján egyáltalán nem érződik.

Sevardnadze a sajtótájékoztatón arról beszél, hogy az általa előterjesztett tervet nem a „végső igazság”. Készek kompromisszumos megoldásokat keresni, és lehetségesnek is tartják azokat. Ezért nem áll szándékában mélyebben belemenni a véleménykülönbségekbe. Nagyon sok minden függ majd attól, milyen válaszokat ad az észak-atlanti szövetség az Európában bekövetkezett változásokra. A londoni

NATO-ülés hatalmas lökést adhat majd ahhoz, hogy meghaladjuk Németország és a kontinens megosztottságát, jelenti ki Sevardnadze. Jó hangulatban távozik Berlinből, teszi hozzá, és nagyon reméli, hogy a közös munka a jövőben sikeres lesz.

Sevardnadzenak ezek a nagyon személyes megjegyzései nyilvánvalóvá teszik, hogy az általa előterjesztett javaslatot minden bizonnyal a régről ismert szovjet Németország-szakértők fogalmazták meg, akiknek igen komoly erőfeszítésükbe kerül lépést tartani Sevardnadze elképzeléseivel.

Három csúcstalálkozó pozitív üzenetei

1990. JÚNIUS 25., HÉTFŐ

Reggel a kancellár Ramsteinből Dublinba repül az Európai Közösség állam- és kormányfőinek csúcstalálkozójára. Lothar de Maizière és Markus Meckel meghívott vendégként vesznek részt a kétnapos tanácskozáson.

1990. JÚNIUS 26., KEDD

A második nap a kancellár Mitterrand-nal reggelizik, és mindketten elégedettnek tűnnek az EK-csúcs eddigi lefolyásával. Nem tartják ugyanakkor kielégítőnek a Szovjetunió támogatásával kapcsolatos szándékokat. Végül is azonban ezzel akár együtt is tudnak élni, mivel az a saját nézeteiken semmit sem változtat.

Ezt követően Bush elnök NATO-kommuniké-tervezetéről beszélgetnek. Mitterrand az amerikai javaslat legtöbb pontjával egyet tud érteni, a többnemzeti dandárok felállítását azonban elutasítja, mivel azzal még tovább erősítenék a NATO katonai struktúráját. A rövid hatótávolságú nukleáris rendszerek kérdésében mindketten egyetértenek abban, hogy tovább kell csökkenteni, ha teljesen nem is lehet feladni őket, és abban állapodnak meg, hogy a Szövetségi Kancellári Hivatal és az Élysée erről a kérdéssel a későbbiekben még tárgyalni fog.

Délben véget ér a csúcstalálkozó. A sajtótájékoztatón a kancellár nagyon elégedetten nyilatkozik az Európai Tanács eredményeiről. Rögzítették a politikai, a gazdasági és valutaunióval foglalkozó két kormánykonferencia időpontját. A szövetségi kancellár biztos benne, hogy ez a döntés jelentős lépés Európa jövőjét illetően. A megállapodásoknak 1993. január 1-jén kell majd hatályba lépniük, miután a nemzeti törvényhozó testületek ratifikálták őket.

Kohl arról is beszámolt, hogy részletekbe menő eszmecsere folytattak a közép-, kelet- és délkelet-európai államokban és különösen a Szovjetunióban zajló reform-

folyamatokról. A Nemzetközi Valutaalap, a Világbank, az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank támogatásával egy bizottság konzultációkat kezd a szovjet kormánnyal, és azonnali javaslatokat dolgoz ki a pénzügyi segítségre vonatkozóan.

Kohl számára fontos volt, hogy állja a szavát, és a többoldalú keretek között megpróbáljon támogatást szerezni a Szovjetunióknak. Mitterrand segítségével ez vált az európai csúcs fő témájává. Ez bizonyára abban is a segítségünkre lesz, hogy javuljon a közöttünk és a Szovjetunió között kialakult általános légkör.

Délután a Fehér Házból Bob Blackwill hív. Arról számol be, hogy Sevardnadze Bakerrel tárgyalva nyilvánvalóvá tette, milyen jelentősége lesz a német egyesülést illetően – különösen Gorbacsov szerint – a rendkívüli NATO-csúcs zárónyilatkozatának. Blackwill arra kér, hogy egyeztessük az álláspontunkat Franciaországgal. Margaret Thatchernek komoly problémái vannak az amerikai tervvel, amely szerint túl messzire megy. Ezért fontos, hogy az Egyesült Államok, a Szövetségi Köztársaság és Franciaország egyetértsen egymással.

1990. JÚNIUS 27., SZERDA

Ma reggel bemutatom a kancellárnak az Egyesült Államoknak a NATO-csúcsához készített, átdolgozott nyilatkozattervezetét, amelyet ő minden változtatás nélkül el is fogad. Az ezt követő megbeszélésen Genscherrel abban állapodnak meg, hogy sor kerül még egy egyeztetésre a Külügyminisztériummal és a Védelmi Minisztériummal. Ezt követően Kastruppal és Naumann-nal el kell majd utaznunk Washingtonba, hogy a szöveget az amerikai kollégákkal is megbeszéljük.

Délután bejelentem Bob Blackwillnek a látogatásunkat. Alig néhány perccel később visszahív Brent Scrowroft, és arra kér, hogy mondjunk le erről az útról: a britek nagyon érzékenyen reagálnának rá, ha kiderülne, hogy tárgyalásokat folytattunk egymással. Wörner is felhívta, mondja Scrowcroft, és arra kérte, hogy ne tartsanak szűk körű megbeszéléseket. Brent azt javasolja, hogy küldjem el neki levélben a változtatási javaslatainkat, hogy telefonon egyeztetni tudjunk róluk.

1990. JÚNIUS 28., CSÜTÖRTÖK

Dél előtt sor kerül a kancellár második megbeszélésére a gazdaság és a szakszervezetek képviselőivel az NDK-ban zajló gazdasági fejleményekről. A kancellár ismerteti

a menet közben megteremtett új keretfeltételeket. A gazdasági, szociális és valutaunióról szóló államszerződés július 1-jével lép hatályba. Ezzel egy időben az NDK átveszi az NSZK legfontosabb gazdasági és szociális törvényeit. Ott most lényegesen kedvezőbb gazdaságpolitikai keretfeltételek között lehet befektetni. A kancellár az NDK polgárai iránti szolidaritásra apellál, és kijelenti, hogy nekik is joguk van jobb életfeltételek között élni a szülőföldjükön, még ha negyven év rossz gazdálkodásának a következményeit nem is lehet egyik napról a másikra felszámolni.

Kohl arra is nyomatékosan felhívja a figyelmet, hogy nem elegendő az NDK-piacot csak a Szövetségi Köztársaságból ellátni. Egy új cégalapítási és részvételi hullámra van szükség, jelenti ki a szövetségi kancellár, hogy új munkahelyeket teremtsenek – és ez az adott helyzethez igazított bérpolitikára is érvényes, amelynek a munkaerő-piaci követelményekhez és a megvalósuló termelésnövekedéshez egyaránt igazodnia kell. Ezért az érintett partnereknek különösen nagy a felelőssége például a szakképzési intézkedésekben, vagy a fiataloknak szánt képzési helyek megteremtésében.

Egy levél érkezik Bush elnöktől a houstoni világgazdasági fórum előkészületeivel kapcsolatban. Bush attól tart, hogy a kereskedelem és a környezetvédelem kérdéseiben jelentős konfliktuspotenciál rejlik. A levélével ahhoz szeretne hozzájárulni, hogy elkerüljék a komolyabb csatározásokat, és hogy mindkét téren lényeges eredményeket érjenek el. Hajlandó rá, teszi hozzá, hogy a világgazdasági csúcson összefogja azokat a fáradozásokat, amelyek segíteni kívánnak a Szovjetunióknak egy gazdasági reformprogram megvalósításában.

Este a Szövetségi Kancellári Hivatalban ismét összeül külpolitikai szakértőcsapatom. Mindenekelőtt a Szovjetunióknak kialakult helyzetről beszélünk, és egyetértünk abban, hogy a mostani SZKP-kongresszus rendkívüli jelentőségű lesz Gorbacsov számára. Minél sikeresebb lesz Gorbacsov szempontjából, annál előnyösebb hatással lesz majd Kohl vele folytatandó tárgyalásaira és a kettő plusz négyes tárgyalások keretében meghozandó döntésekre. Gorbacsov bukását elég valószínűtlennek tartjuk. Az csak háromféleképpen lehetséges: államcsínnyel, alulról induló forradalommal, vagy a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa által kétharmados többséggel elfogadott döntéssel. Jelenleg egyik lehetőségre sem lehet számítani. Számunkra az a fontos, hogy a szovjet kormány külpolitikailag cselekvőképes maradjon.

Részletesen beszélünk a kettő plusz négyes tárgyalásokról és arról, hogy mi történjen abban az esetben, ha nem sikerül időben lezárni őket. Megállapítjuk, hogy a Szovjetunió könnyen kiegyezne ezzel, mivel ez esetben a négyhatalmi jogok az egyesülés után is érvényben maradnának, és a szovjet katonai jelenlét is biztosítva lenne. Ehhez a Szovjetunióknak mindenképpen fűződne bizonyos érdeke.

1990. JÚNIUS 29., PÉNTEK

Délután felkeres Keizo Kimura japán nagykövet, és átadja nekem Kaifu miniszterelnök válaszát a kancellár világgazdasági csúccsal kapcsolatban írott levelére. Ha Japán hatékonyan hozzájárulhat ehhez a Németország számára oly fontos folyamathoz, írja a japán miniszterelnök, akkor nem fogja sajnálni rá a fáradságot. Kohl azon felfogását is osztja, hogy a peresztrojka sikere nemcsak a Szovjetunió számára nagy jelentőségű, hanem Európa, Ázsia és az egész világ számára is.

Kaifu a rövid és hosszú lejáratú hitelek vonatkozásában megfontolandónak tartja, hogy a Szovjetunió még nem hozott olyan politikai döntést, amely az új, piaci elveken nyugvó gazdasági rendszer megteremtését visszafordíthatatlanná tenné. Nagy érdeklődéssel konstataulta, hogy a kancellár a pénzügyi támogatást és a német egységhez való szovjet hozzáállást összefüggésbe hozza. Ebben nem lát kifogásolnivalót, de arra szeretné felhívni a figyelmet, hogy ezzel összehasonlítható pozitív fejleményekre Ázsiában és a csendes-óceáni térségben még nem került sor. Ez elsősorban a Szovjetunió és Japán viszonyát érinti. Az északi területek⁹⁰ kérdése továbbra is megoldatlan.

Délután felhív Brent Scowcroft. Megkapta a NATO-csúcs nyilatkozatával kapcsolatos változtatási javaslatainkat. Nagyon biztatónak találja őket, a véleményünk majdnem minden pontban megegyezik. Nincs semmilyen alapvető különbség. A rendkívüli NATO-csúcson az elnök maga szeretné előadni a tervezetet, közli Scowcroft, és utána azt a külügyminisztereknek kell megtárgyalniuk.

1990. JÚNIUS 30., SZOMBAT

Ma Brent Scowcroft táviratot küld, amelyben részletes megjegyzések találhatók a módosítási javaslatainkhoz. Kiemeli azon közös érdekünket, hogy a rendkívüli NATO-csúcson egy nagy jelentőségű politikai dokumentumot kell elfogadni, amely új elképzeléseket fogalmazna meg a szövetség átalakításával kapcsolatban. A londoni csúcs legnehezebb feladatának a többiek meggyőzését tekinti arról, hogy itt nem egyszerűen egy újabb NATO-kommunikéről van szó, amelyet a korábbiakhoz hasonlóan csak „ki kell javítani”. Scowcroft egyetért abban, hogy a NATO-nak ki kellene adnia egy megneemtámadási nyilatkozatot, ugyanakkor a két szövetség közös dokumentuma ellen foglal állást: a tagállamoknak sokkal inkább külön-külön kellene kiadniuk olyan kölcsönös nyilatkozatokat, amelyekben lemondanak az erőszak alkalmazásáról.

⁹⁰ Utalás a vitatott hovatarozású Kuril-szigetekre.

Brent a Bundeswehrre vonatkozó létszámcökkentési javaslatunk miatt is aggodalmának ad hangot. Úgy véli, hogy még túl korai ilyen engedményt tenni a Szovjetuniónak. Gorbacsov úgy könyvelhetné el ezt az engedményt, hogy közben továbbra is elutasíthatná az egyesült Németország teljes jogú NATO-tagságát és a négyhatalmi jogok megszűnését a német egység megvalósulásával. Továbbá a Bundeswehr szingularizálását is meg kell akadályozni. A bécsi CFE-tárgyalásokon részt vevők katonai állományának államonkénti felső határára vonatkozó megbeszélések ezzel szemben a beláthatatlan jövőbe tolnák ki a szerződés lezárását. Gorbacsov ezt arra használhatná fel, hogy a kettő plusz négyes tárgyalások lezárását is ugyanígy késleltesse.

1990. JÚLIUS 1., VASÁRNAP

A mai napon hatályba lépett a gazdasági, szociális és valutaunióról a Németországi Szövetségi Köztársaság és az NDK által megkötött államszerződés. A mai naptól a német-német határon mindenféle ellenőrzés megszűnik. A szövetségi kancellár az egyik televíziós beszédében ezt az egység felé tett jelentős lépésnek nevezi, és a német nemzet történetének egyik nagy napjáról beszél.

Kohl nyomatékosan felhívja a figyelmet, hogy kemény munkára lesz még szükség, amíg az egység, a szabadság, a jólét és a szociális egyenlőség minden német számára valósággá válik. Az NDK polgárai közül még sokaknak kell majd hozzászoknia az új és szokatlan életkörülményekhez. Közös erőfeszítéssel azonban sikerülni fog az életkörülményeket gyorsan és átfogóan jobbá tenni, és az új szövetségi tartományokat hamarosan ismét virágzó vidékekké változtatni, ahol megéri élni és dolgozni. Ha mindenki nekiveselkedik, akkor közösen meg tudjuk csinálni.

Kohl azt is hangsúlyozza, hogy a Szövetségi Köztársaság részéről áldozatokra van szükség. Egy nép, amely erre nem kész, már régen elveszítette az erkölcsi erejét. A kancellár arra hívja fel a Szövetségi Köztársaságban élő németeket, hogy továbbra is támogassák az NDK-ban élő honfitársaikat. Ez a nemzeti szolidaritás magától értetődő parancsa.

1990. JÚLIUS 2., HÉTFŐ

Reggel a kancellár beszámol az európai kereszténydemokraták hétvégi budapesti kongresszusáról. A rendezvényen Mazowieckiről szólva a kancellár csodálkozásának

adott hangot, hogy Lengyelországban támadások érik azt az egyetlen embert, aki ténylegesen akar és tud segíteni. Azt javasolja a lengyel miniszterelnöknek, hogy a szerződéseken kívül dolgozzanak ki egy koncepciót a német-lengyel határkérdésen túlmutató együttműködésre.

Délután Kohllal, Stoltenberggel és Seitersszel a jövőbeli biztonság- és védelempolitika kérdéseiről beszélgetünk. Stoltenberg nagyon aggódik az FDP nyilvános közleményei miatt, különösen Möllemann oktatási miniszternek a védelmi kiadások csökkentésével és a sorkatonai szolgálat idejének lerövidítésével kapcsolatban tett nyilatkozatai miatt.

Stoltenberg a kettő plusz négyes tárgyalások még nyitott kérdéseire vonatkozóan ismerttet egy különféle megoldási javaslatokat tartalmazó dokumentumot. Az egyesült Németország szárazföldi haderejénél és légierejénél szolgáló aktív katonaság létszámának korlátozását egyrészt attól tenné függővé, hogy miként állapítják meg a kettő plusz négyes tárgyalásokon a szovjet csapatok kivonását Németországból, másrészt attól, hogy készek-e ezzel egyidejűleg a Szovjetunió nyugati felében állomásozó haderő létszámát is úgy korlátozni, hogy az sem közvetlen közép-európai szomszédai, sem pedig a szárnyakon elhelyezkedő NATO-államok számára nem jelent majd elfogadhatatlan kockázatot. Végül a CFE-tárgyalásokon részt vevő többi államnak is hajlandónak kell mutatkoznia arra, hogy az Európában állomásozó szárazföldi haderejüket és a légierejüket illetően megállapodjanak egy kötelező érvényű, alacsonyabb maximális létszámban. Ilyen feltételek között Stoltenberg azt javasolja, hogy a Bundeswehr aktív katonáinak számát csökkentsék 370 000 főre, melyet 25 000 főnyi haditengerészeti állomány egészítene ki. Ezzel Stoltenberg először ment le a 400 000 fős határ alá; a Szövetségi Köztársaság szingularizálását a többi állam kötelezettségvállalási nyilatkozata akadályozná meg. A szövetségi kancellár elfogadja ezeket a javaslatokat, anélkül, hogy elkötelezné magát a létszámok mellett.

1990. JÚLIUS 3., KEDD

Véglegesítették a választások időpontját. Tegnap az NDK kormánypártjainak koalíciós bizottsága azt a döntést hozta, hogy a tartományi választásokat, amennyiben a Népi Kamara is jóváhagyja, október 14-én, az össznémet választásokat pedig december 2-án rendezik meg. Ezzel az egyesülési folyamat újabb fontos dátumai kerültek rögzítésre.

A kancellárral a reggeli helyzetértékelőn az SZKP 28. kongresszusának tegnapi megnyitójáról beszélgetünk. Gorbacsov megvédte a reformpolitikáját a konzervatív

kommunisták támadásaival szemben. A Szovjetunió választás előtt áll: vagy továbbmegy a mélyreható átalakítás útján, vagy átengedi a terepet a peresztrojka ellenzőinek. Gorbacsov óva intett azoktól, akik csökkönyösen ragaszkodnak a múlthoz és fékezik a társadalom megújulását. Nagyon biztató, ahogy Gorbacsov hitet tett a piacgazdaság és a világgazdaságba történő integráció mellett. Három órán át tartó beszámolójában a német egyesülési folyamatot egyetlen szóval sem említi. Számunkra az a fontos, hogy jut túl Gorbacsov a kongresszuson.

Ezt követően a kancellár ismét magához kérte Genschert, Stoltenberget és Seiterst egy miniszteri tanácskozásra, amelyen Kastrup és Naumann társaságában én is részt vettem; a téma az volt, hogy mekkora legyen a Bundeswehr maximális létszáma az egyesült Németországban.

A sajtó mostanra már részletesen be is számolt erről a megbeszélésről, habár az ott elhangzottakat bizalmasan kellett volna kezelni; a cikkek számos utalást tartalmaznak a Genscher és Stoltenberg közötti véleménykülönbségre. Utóbbi attól fél, hogy ez csak a Szovjetunióknak válhat hasznára, mivel így a Szovjetunió a maximális haderőlétszám kérdésében fokozni tudná a nyomást a szövetségi kormányra. A kancellár minősíthetetlennek nevezi a sajtó indiszkrétcióját. Elege van belőle, hogy nyilvánosan mindig nyomást gyakorolnak rá. Nem hajlandó elfogadni a Bundeswehr haderejének csökkentését, ami gyakorlatilag hatályn kívül helyezné a sorkötelezettséget, jelenti ki.

A beszélgetés időnként éles hangnembe vált. A jövőbeli maximális felső határ tekintetében Kohl egy 400 000 fő alatti számról beszél, Genscher viszont minden 350 000 fő fölötti számot túl magasnak tart. Ezt nem tudjuk keresztülvinni, érvel, 350 000 főnél magasabb létszámmal biztosan nem fog menni a dolog.

A kancellár érvelése szerint egy 350 000 fős ajánlat oda vezetne, hogy a végeredmény végül 280 000 körül alakulna. Ezért ő a maga részéről egy 400 000 főre vonatkozó javaslattal kezdené meg a tárgyalásokat. Genscher ragaszkodik a 350 000-hez; ez megfelelő és elérhető létszám lenne. A maximális létszám kérdését nem a kettő plusz négyes tárgyalásokon, hanem NATO-kommunikében, egy általános közlemény formájában kell felvetni. Továbbá ebben a kérdésben kétoldalú tárgyalásokat kell kezdeményezni az Egyesült Államokkal.

A megbeszélés másfél óra elteltével megegyezés nélkül ér véget. Kastruppal és Naumann-nal együtt azt a feladatot kapjuk, hogy szövegezzünk meg egy tájékoztatót a kérdéssről. A tájékoztató egy szándéknyilatkozatot is tartalmaz arról, hogy a CFE-tárgyalásokon a szerződésbe bevont terület egészére, mind a 23 részt vevő államra vonatkozóan meg kell állapodni a szárazföldi haderő és a légierő országokénti ma-

ximális létszámában. Egy ilyen megállapodás hatálybalépéséig a szerződésben érintett valamennyi állam kötelezettséget vállal arra, hogy nem növeli a szárazföldi haderejének és légierijének létszámát. A két német állam által az egyesült Németország aktív katonai létszámának maximális mértékéről vállalt kötelezettségekkel kapcsolatban azt fogalmazzuk meg, hogy az egyesült Németország szárazföldi haderejének és a légierijének létszáma nem lehet nagyobb X aktív katonánál. Ez a kötelezettség egy CFE-szerződés megkötésével nemzetközi jogilag kötelező érvényűvé válik. Az egyesült Németország akkor kezdi el a létszámcsökkentést, s azt úgy valósítja meg, hogy akkor záruljon le, amikor a szovjet csapatokat végleg kivonják a mai NDK területéről.

A kormányülésen az 1991-es költségvetés van napirenden. A védelmi kiadásokkal kapcsolatban az FDP nevében Möllemann ellenvetéseket fogalmaz meg. A kancellár szavaira hivatkozik: békét teremteni egyre kevesebb fegyverrel; a védelmi költségvetés csökkentését követeli, valamint azt, hogy a sorkötelezettség időtartamát középtávon csökkentsék le kilenc hónapra, majd hozzáteszi, hogy már a konkrét költségcsökkentési javaslatokat is előkészítette. Genscher támogatja Möllemann felvetéseit. Kohl elutasítja, hogy a védelmi költségvetést tetszés szerint indokként használják fel megállapodásaik megszegéséhez.

A kormányülés után odajön hozzám Genscher. Érti, mondja, hogy Kohl a Bundeswehr maximális létszámát illetően meg akarja őrizni mozgásterét a tárgyalásokon. Ő azonban meg van győződve róla, hogy nemzetközi szinten csak a 350 000 fős maximális létszám fogadtatható el. Egyébként sincs semmi értelme magasabb számokkal kezdeni, mivel erről a kérdésről nem fognak tárgyalni. Én ezt a megjegyzést tudomásul veszem. A kancellár erről a kérdésről személyesen akar beszélni Gorbacsovval.

Délután találkozom Tyerehov szovjet nagykövettel. A kancellár és Gorbacsov találkozója készíttük elő, és abban egyezünk meg, hogy tárgyalásaiknak három súlypontja kell, hogy legyen: először is elő kell készíteni és meg kell vitatni az átfogó német-szovjet szerződés tartalmi elemeit. A második súlypontot a gazdasági és pénzügyi együttműködés jelenti, amelyet Kohl az EK-csúcson és a houstoni világgazdasági csúcson előbb még meg akar vitatni a kollégáival. Végül pedig időlegesen mérleget kell vonni a német egység külpolitikai vonatkozásairól folytatott tárgyalások jelenlegi állásáról. Közösén meg kell vizsgálni, mi van a mérleg két serpenyőjében, és hogyan lehet megteremteni az egyensúlyt. Egyetértünk annak fontosságában, hogy a tárgyalások végén mindkét fél előrelépésekről számolhasson be.

Közvetlenül a beszélgetés után tájékoztatom a szövetségi kancellárt, aki a tartalmi súlypontokkal, úgy, ahogy azokban Tyerehovval megállapodtam, egyet is ért. Még egyszer megvitatjuk a Bundeswehr jövőbeli maximális létszámának kérdését. A kan-

cellár a 370 000 fős létszámot elérhetőnek tartja. De a 350 000 fős létszám ellen sem fog tiltakozni, ha közben valamennyi egyéb kérdést meg lehet oldani. Ezzel megőrzi a mozgásterét.

Miközben a mai napon Mazowiecki lengyel miniszterelnök levélben arra kéri a kancellárt, hogy támogassa a lengyeleknek a külső államadósságuk csökkentését célzó fáradozásait, Skubiszewski külügyminiszter egy, a német Bundestag július 21-i Odera-Neisse-határozata kapcsán átnyújtott jegyzékében ismét azzal a követeléssel áll elő, hogy Németország kialakuló egységének nagyon gyors tempójára tekintettel nem szabad az egységes össznémet szuverén hatalom létrejöttének időpontjára halasztani a lengyel-német szerződés szövegére vonatkozó tárgyalásokat. Lengyelország továbbra is kitart azon álláspontja mellett, hogy a határszerződésről még Németország egyesülése előtt tárgyalni kell, amit Kohl eddig határozottan elutasított.

1990. JÚLIUS 4., SZERDA

Berlinben véget ér a kettő plusz négyes tárgyalások szakértői szinten zajló hatodik köre, amelyen Lengyelország is részt vett. A találkozó súlypontját két téma alkotja: egy leltár összeállítása a végleges rendezés, illetve a határrendezés alapelvei számára. A lista húsz pontot tartalmaz, és lényegében biztonságpolitikai kérdésekre és az egyesült Németország jövőbeli katonai státuszára vonatkozik.

Az SZKP moszkvai kongresszusán beszédet mond Eduard Sevardnadze: visszautasítja azt a kritikát, hogy biztonságpolitikai téren engedményeket tett volna. A Nyugattal való ideológiai konfrontáció csak az elmúlt két évtizedben nagyjából 700 milliárd rubel katonai többletkiadást okozott a Szovjetunió számára. Az államháztartás egynegyedét a katonai kiadások teszik ki, és az ország emiatt szegénységbe süllyedt.

A kelet-európai helyzettel kapcsolatban Sevardnadze kijelenti, hogy ezeknek az államoknak a belügyeibe nem avatkozhatnak be, még akkor sem, ha az ottani fejlemények nem felelnek meg a szovjet érdekeknek.

Németország megosztottságát Sevardnadze „művinek és természetellenesnek” nevezi. Nagyon bízik benne, jelenti ki nyomatékosan, hogy a Szovjetunió átfogóan, mindkét fél kölcsönös hasznára, a politikában, a gazdaságban és egyéb területeken is együttműködik majd az egyesült Németországgal. Összességében azonban Sevardnadze védekezőnek és idegesnek tűnik.

A kongresszus egyik szünetében Valentyin Falin interjút ad a dpa német hírügynökségnek. A szovjet vezetés nagy reményeket fűz a szövetségi kancellár július 15-16-ra

kitűzött moszkvai látogatásához, nyilatkozza Falin. A szovjet fél kész a konstruktív tárgyalásokra, amihez jók a feltételek. Helmut Kohl és Mihail Gorbacsov olyan személyes kapcsolatban vannak egymással, amely bármilyen téma tárgyalagos, konstruktív és alapos megvitatását lehetővé teszi.

Falin ugyanakkor megerősíti azt az ismert moszkvai álláspontot, hogy az egyesült Németország belépése a NATO-ba szóba sem jöhet. Az ugyanis nagyon erős minőségi változást jelentene az erőviszonyokban. Falin már régóta az az ember Moszkvában, aki a legkevésbé kész a kompromisszumra a Németország-ellenes álláspontot illetően.

1990. JÚLIUS 5., CSÜTÖRTÖK

Londonban kezdetét veszi a rendkívüli NATO-csúcs. Miután elkészítették a tizenhat állam- és kormányfő szokásos csoportképét, Manfred Wörner NATO-főtitkár és Margaret Thatcher a londoni Lancaster House-ban megnyitják az együttes ülést. Üdvözlőbeszédében a brit miniszterelnök asszony az európai történelemnek csak az 1949-es évvel összehasonlítható fordulópontjáról beszél. A NATO az azóta eltelt években végig biztosította a szabadságot és a biztonságot. Most elérkezett az esély, hogy megváltoztassuk az európai berendezkedést, jelenti ki.

François Mitterrand francia elnök nyitja a tizenhat tagállam hozzászólásainak sorát. Ő is megállapítja, hogy a csúcs megtartására egy döntő időpontban kerül sor. A NATO-nak most igazodnia kell a politikai helyzethez. Szenvedélyesen érvel amellett, hogy a szövetségnek össze kell tartania, meg kell erősíteni az amerikai jelenlétet, és megismétli, hogy az egyesült Németországnak NATO-tagnak kell maradnia. Ugyanakkor a szövetségnek meg kell győznie szomszédait a védelmi jellegéről éppúgy, mint elrettentési szándékáról is. Ezért a nukleáris stratégiai céljának annak kell lennie, hogy megakadályozza egy háború kirobbanását, nem pedig annak, hogy megnyerjen egy háborút.

Mitterrand megerősíti, hogy Bush elnöknek a NATO-nyilatkozathoz készített tervezete túlnyomórészt ebbe az irányba mutat. Ő maga egyetért e nyilatkozat szellemiségével. Itt az idő, hogy Európában új kapcsolatok teremődjenek. Ezek kialakításában a NATO-nak kettős feladata lesz: garantálni a biztonságot és elősegíteni az együttműködést.

Mitterrand amellett érvel, hogy a bécsi tárgyalásokat már nem a két szövetségi rendszer tagállamai, hanem a harmincöt EBEÉ-állam között kellene folytatni. Ugyanígy támogatja a francia elnök azt is, hogy a harmincöt EBEÉ-állam adjon ki

egy ünnepélyes nyilatkozatot, amelyben lemondanak az erőszak alkalmazásáról és más államok megtámadásáról.

Franciaország kész minden olyan megoldásban részt venni, amely segíti a szövetség alkalmazkodását a megváltozott helyzethez. Eközben európai tagjainak az Európai Közösség keretein belül erősebb szerepet kell játszaniuk. Azzal zárja a beszédét, hogy most közösen egy magas hegyet akarnak megmászni, és nem szabad lezuhanniuk.

Mitterrand után Bush mond beszédet. Eljutottak arra a pontra, jelenti ki az amerikai elnök, ahol fel kell tenni a kérdést, hogy egyáltalán szükség van-e még a NATO-ra. Azt ugyanakkor senki sem vonhatja kétségbe, hogy továbbra is szükség van egy olyan kollektív biztonsági rendszerre, mint a NATO, amely meg kell, hogy feleljen a 21. század kihívásainak. Bush négy feladatot lát a szövetség előtt: a NATO-nak keznet kell nyújtania egykori ellenségének, hogy együtt tudjanak működni egymással. Az elnök mellett foglalt állást, hogy hívják meg Gorbacsovot, és a Varsói Szerződés államai számára összekötő irodákat kell létesíteni a NATO-ban. Másodszor, meg kell változtatni a hagyományos haderő struktúráját. Harmadszor: a nukleáris rendszereket csak végső eszközként szabad bevetni. Negyedszer pedig az EBEÉ keretében meg kell teremteni az új Európát.

Az Egyesült Államok európai hatalom akar maradni, jelenti ki az elnök, méghozzá politikailag, katonailag és gazdaságilag egyaránt. Ennek az alapja az atlanti szövetség. Készek addig Európában maradni és a sorsukat az európaiakkal összekapcsolni, amíg szövetségi partnereik azt kívánják.

A NATO katonai átalakulásának ahhoz kell igazodnia, hogy a Varsói Szerződés fel fog bomlani, a szovjet csapatokat ki fogják vonni, a CFE-szerződést alá fogják írni, az utótárgyalásokat pedig rögtön a CFE I aláírása után el fogják kezdeni. Egyetlen európai nemzetnek sem szabad katonai fölénybe kerülnie és támadó képességekre szert tennie. Minél kisebb a fenyegetés, annál kisebb katonai erőre van szükség. Az előretolt védelem stratégiájának lassan el kell tűnnie. A nukleáris rendszerek vonatkozásában is új stratégiát kell kifejleszteni. Ezeknek a rendszereknek a végső eszköznek (*last resort*) kell lenniük. A teljes nukleáris leszerelést azonban az amerikai elnök elutasította, és azt is kijelentette, hogy ugyanígy az első csapás alkalmazásáról sem mondhat le.

Bush bejelenti, hogy kész kivonni a nukleáris tüzérseget, ha valamennyi szovjet egység elhagyja Németországot. Az amerikai elnök részletesen kitér az EBEÉ keretében megnyíló lehetőségekre.

Ezt követően kiemeli, hogy a mai találkozó nagy hatással lesz Németország jövőjére. A német egyesülés megvalósulását az Egyesült Államok a többi országnál is nagyobb örömmel üdvözlí. Az Egyesült Államok Németországban jelen akar ma-

radni, és a NATO-kötelezettségeket az egyesített Németországra is ki kell terjeszteni. A Szovjetunió számára világossá kell tenni, hogy Németország NATO-integrációja a Szovjetunióknak is érdeke. A német haderő jövőbeni nagyságrendjének meghatározása nem az Egyesült Államok feladata.

Bush azt is világossá teszi, hogy a mai találkozó a Szovjetunió számára is különös jelentőséggel bír, amit Sevardnadze Bakernek eddig már négyszer is egyértelműen megfogalmazott. Ezért egy politikai zárónyilatkozat megfogalmazására is szükség van, amely világossá teszi a NATO átalakulását.

Margaret Thatcher teljesen egyetért Wörnerrel és Bushsal. Mindenki fel fogja ismerni a jelentőségét ennek a NATO-csúcsnak, amelynek jelzéseket kell adnia. Beszédében elemzi az európai változásokat és a szovjetunióbeli fejleményeket. Nem akar olyan színben feltűnni, mintha a hidegháború híve volna, de nagyon óvatos maradna. Egy bizonytalan világban a szabadságot még mindig meg kell védeni, és ahhoz a nukleáris elrettentésre továbbra is szükség van.

A brit miniszterelnök asszony is szót emel az egyesült Németország NATO-tagsága mellett: Németország a NATO köldöke. Ugyanígy az amerikaiak németországi jelenlétét is fenn kell tartani a hagyományos és a nukleáris fegyverzet terén egyaránt. Ez a Németországban állomásozó szövetséges csapatokra is érvényes. Nem arról kellene beszélni, hogy mit kell leszerelni, hanem arról, hogy minek kell megmaradnia. Így a NATO nem mondhat le az első csapás lehetőségéről, mivel ezzel növelné a háborús veszélyt. Ugyancz érvényes a nukleáris rendszerek csökkentésére is. Ha ezekről úgy beszélünk, mint az utolsó eszközről, az kétértelmű és összezavarja az embert. A szubstratégiai nukleáris rendszerek fontos feladatot látnak el, ahogy az az egész koncepcióban kifejezésre is jut. A NATO-nak a csapatlétszám csökkentésére kell összpontosítania. Annak azonban koordináltan kell lezajlania. Thatcher arról is nyomatékosan szól, hogy a NATO-nak továbbra is a legmagasabb technikai fejlettséget kell képviselnie, ami miatt nem mondhat le az SDI-ről⁹¹.

Ezt követően a brit miniszterelnök asszony kifejti, hogy a NATO-nak lépést kell tartania a korról és kapcsolatokat kell kiépítenie a Kelettel, valamint elő kell készítenie egy nyilatkozatot, amit azonban nem szabad megnevezni szerződésnek hívni.

Negyedikként a szövetség kancellár szólal fel. Először is köszönetet mond a három nyugati hatalomnak a Berlin és Németország mint egész ország iránt tanúsított rendkívüli felelősségvállalásukért. Megerősíti, hogy Németország kész a NATO tag-

ja maradni. Ez a szövetség az Észak-Amerika és Európa közötti biztonságpolitikai együttműködés kifejeződése, amely a jövőben is létfontosságú Németország számára.

Kohl kifejezetten támogatja egy közös nyilatkozat kiadását a Varsói Szerződés államaival, amelyben összeurópai szinten lemondanának az erőszak alkalmazásáról. Ennek fontos szerepe lenne abban, hogy megnyugtassák a Szovjetuniót és Németország többi keleti szomszédját.

A szövetségi kancellár megindokolja, hogy miért olyan fontos a NATO-nak alkalmazkodnia a megváltozott európai viszonyokhoz, és bejelenti, hogy a szövetségi kormány a bécsi tárgyalások keretei között kész tárgyalni az egyesült Németország haderejéről. A jövőbeli maximális létszámmal kapcsolatban a kancellár számokat nem említ.

A 16 állam- és kormányfő felszólalása után Manfred Wörner megállapítja, hogy meggyőző konszenzus alakult ki.

Délután az állam- és kormányfők ülésével párhuzamosan a külügyminiszterek is összeülnek, hogy betűről betűre megvitassák a csúcsról kiadandó közös nyilatkozatot. A kancellár megbízásából én is részt veszek ezen az ülésen. Genscher szinte már demonstratívan engem is bevon mindenbe.

Elsősorban Roland Dumas francia külügyminiszter tesz rá kísérletet, hogy „felvizezze” az amerikaiak által megfogalmazott szöveg egyes kijelentéseit. Baker mindenkit határozottan óva int az ilyesmitől, méghozzá azzal az indoklással, hogy a nyilatkozatnak éppen az a célja, hogy a szövetségek megváltozott viszonyát nyilvánvalóvá tegye, és ezzel biztosítsa Németország NATO-tagságát. Genscher és Hurd brit külügyminiszter Bakert támogatják Dumas-val szemben.

Különösen intenzív vita alakul ki az Európában állomásozó hagyományos haderők létszámának a bécsi CFE-tárgyalások keretei között megállapítandó felső határáról. Genscher ezt nevezi a NATO-nyilatkozat döntő pontjának. Közben mi az amerikai és a brit kollégákkal visszavonulunk az egyik szobába, hogy egyeztessünk a megfogalmazásokkal kapcsolatban, néha Genscher, Baker és Hurd is csatlakozik hozzánk. Egy majdnem háromórás vita után megállapodunk egy közös szövegben.

1990. JÚLIUS 6., PÉNTEK

A rendkívüli NATO-csúcs második napja a kancellár és Mitterrand közös reggelijével kezdődik a francia nagykövetségen. Először a küszöbönálló houstoni világgazdasági csúcsról beszélnek, s egyetértenek abban, hogy a közép- és kelet-európai államok

⁹¹ Strategic Defense Initiative, azaz Stratégiai Védelmi Kezdeményezés. Az 1980-as évek amerikai „csillagháborús programja”.

támogatásáról nem lenne szabad csak beszélni, hanem ezt a közös ügyet konkrét megállapodásokkal és pénzügyi finanszírozási javaslatokkal kell összekapcsolni.

Ezt követően folytatódik a NATO-csúcs, és végül az állam- és kormányfők megvitatják a külügyminiszterek által előkészített „londoni nyilatkozatot”. Mitterand kijelenti, hogy nagyon jónak tartja a nyilatkozat szellemiségét. A NATO nyit a korábbi ellenségei felé, politikaibbá, emberibbé, taktikusabbá és kevésbé katonáivá vált. A francia államelnök ezért külön üdvözlözi a csúcst lezáró nyilatkozat általános irányát.

Helyesli ugyan a nyilatkozat szellemiségét, alapvetően azonban mégis kénytelen bizonyos kételyeinek hangot adni, mivel Franciaország nem tagja a katonai szervezetnek. Franciaország ugyanakkor, szemben a korábbi időszakokkal, kész az együttműködésre, hogy így fejezze ki szolidaritását a partnereivel. A határozatok következménnyel lesznek a stratégiára és annak alkalmazására, amelyhez ő francia nézőpontból hozzá szeretne fűzni néhány megjegyzést. Franciaország a nukleáris fegyverek bevetésével összefüggésben nem szeretné magát kiszolgáltatni olyan döntéseknek, amelyeket mások hoznak meg. A nukleáris fegyverek nem a végső eszközök egy hagyományos fegyverekkel vívott háborúban, hanem kizárólag a háború megakadályozását szolgálják. Egy ellenségnek kezdettől fogva számolnia kell nukleáris fegyverek bevetésével. Ezért Franciaország tartózkodni fog a NATO-nyilatkozat e részének elfogadásától. Mitterrand ugyanakkor kifejezetten dicséri azon politikusok kezdeményezéseit, akik most politikai ajánlatot akarnak tenni a Keletnek.

A csúcstalálkozó Wörner főtitkár zárszavával ér véget, aki még egyszer kiemeli a találkozó konstruktív szellemiségét. A kétnapos csúcstalálkozón ismét nyilvánvalóvá vált, milyen széles egyetértés van a szövetségi kormány és az Egyesült Államok kormányzata között. De emellett valamennyi szövetségi partner is kész volt számításba venni a német egyesülés európai beágyazottságát és válaszokat adni a szovjet biztonsági érdekekre. Így a „Londoni nyilatkozat – a változó észak-atlanti szövetség” címet viselő dokumentum fontos üzeneteket tartalmaz a Szovjetunió és a Varsói Szerződés tagjai számára.

Ezért aztán Helmut Kohl a záró sajtótájékoztatón a nyilatkozatot mérföldkőnek nevezi a szövetség történetében. A londoni nyilatkozat birtokában utaznak majd el Genscherrel és Waigellel Moszkvába, folytatja Kohl, még ha ettől nem is várhatja senki, hogy egy-két napon belül sikerüljön automatikusan áttörést elérni. A kancellár joggal emeli ki, hogy milyen vezető szerepet játszott az amerikai elnök ezen a csúcson. Nemcsak arról van szó, hogy az amerikaiak tervezete alapján vitatták meg a kérdést, hanem arról is, hogy minden fontos kérdésben követték is őket.

A NATO-csúcstalálkozó eredményét most még nem lehet pontosan megbecsülni. A kancellár fontos javaslatai bekerültek a nyilatkozatba, így például az a valamennyi EBEE-tagállamhoz intézett felhívás, hogy csatlakozzanak a NATO-államok vállalásához, amelyben lemondanak a támadásról. Ebbe a felhívásba felvették a csúcs résztvevői a Szövetségi Köztársaság azon készségét is, hogy a CFE-szerződés aláírásával kötelező érvényű nyilatkozatot tesz az egyesült Németország hadereje személyi állományának létszámáról. Az EBEE-folyamat alakításának és intézményesítésének részletes katalógusa számos pontban hivatkozik a kancellár és Genscher külügyminiszter javaslataira. Mindketten kifejezetten elégedettek a NATO-csúcson történtekkel. Az, hogy a csúcstalálkozó közben Wörner főtitkárt meghívták Moszkvába, fontos jelzése annak, hogy a szovjet vezetés helyesen értékeli az eredményeket.

Moszkvában folytatódik az SZKP kongresszusa. A nemzetközi politikai szekció ülésén Jurij Kvicinszkij külügyminiszter-helyettes a német egység mellett foglal állást. Ennek nincs semmiféle reális alternatívája. A német egyesülés folyamata visszafordíthatatlan, jelenti ki Kvicinszkij, ugyanúgy, ahogy a szovjet csapatok kelet-európai kivonása is.

Moszkvában ma nyilvánosságra hozzák Gorbacsov július 4-én az amerikai elnöknek írott levelét, amelyben a tizenhatodik, houstoni világgazdasági csúcstalálkozó elnökéhez fordul: Európa megosztottsága egyre inkább a múlté, a blokkok és szuperhatalmak közötti ellentétek lassan átadják a helyüket a partnerségi kapcsolatoknak és az együttműködésnek. Elérkezett az idő, hogy napirendre tűzzék a világ gazdasági megosztottságának meghaladását.

Gorbacsov arra is felhívja a figyelmet, hogy a Szovjetunió a peresztrojka egy igen kritikus szakaszában tart éppen: zajlik az elöregedett gazdasági struktúrák széttörése és a piacgazdaságba való átmenet. Ezért a szovjet vezetés most éppen olyan lehetőségeket keres, amelyek a belső átalakulásokat külső pénzügyi és gazdasági támogatással egészíthetik ki.

Gorbacsov tárgyalásokat ajánl a hitelezés és a befektetés területét érintő, széles körű és hosszú távú együttműködési megállapodások kidolgozására. Megítélése szerint ehhez a Szovjetunió és a „hetek” közötti további gazdasági párbeszéd is nagyban hozzájárulhatna.

Kelet-Berlinben a két német állam képviselői ma tartják meg az egyesülési szerződés tárgyalásainak első fordulóját.

1990. JÚLIUS 9., HÉTFŐ

Hajnali öt órakor száll le a repülőnk Houstonban. A labdarúgó világbajnokság római döntőjéről visszatérve Bonnban rögtön átszálltunk a minket a világgazdasági csúcsra szállító repülőgépre.

Délután Bush elnök rezidenciájára megyünk. A hőmérséklet ekkor árnyékban is negyven Celsius fokra emelkedett, és nagyon magas a levegő páratartalma. Az ing rátapad az ember testére, a nyakkendő kínzóeszközzé válik. Bush gratulál a kancellárnak a német válogatott világbajnoki győzelméhez. Kohl átnyújt neki egy kazettát a londoni NATO-csúcs után adott egyik interjújával; az interjú egy része „egy szerelmi vallomás az amerikai elnökhöz”.

Bush azt kérdezi a kancellártól, hogy elégedett-e a rendkívüli NATO-csúcsra adott szovjet válaszokkal. Nagyon baráti válaszokat kaptak, feleli Kohl, amelyek kifejezetten bizakodóvá teszik. A szovjet sajtóban ma részletes írások jelentek meg a rendkívüli londoni NATO-csúcson jelen volt tudósítók tollából, amelyek elmagyarázzák a szovjet népnek, hogy a csúcson elért eredmények történelmi áttörést jelentenek. A csúcsot két történelmi korszak közötti „vízválasztóként” értékelik. Ezzel előkészítik a terepet a szovjet közvéleményben az egyesült Németország NATO-tagságának elfogadásához. A Szovjetunió a fennállása óta nem volt annyira biztonságban, mint ma, írja az *Izvesztijja*. Bush azt a megállapítást teszi, hogy mindaddig nem nyújthat segítséget a Szovjetunióknak, amíg az pénzügyileg támogatja Kubát, de azzal egyetért, hogy a kancellár segítsen a Szovjetunióknak.

Kohl kijelenti: arra törekszik, hogy a csúcson értelmes szabályozás szülessen arról, milyen formában valósuljon meg a Szovjetunióval folytatandó jövőbeli együttműködés. S itt most nemcsak a Szovjetunióról van szó, hanem Magyarországról, Lengyelországról és Csehszlovákiáról is, amelyek ugyancsak nagy reményekkel tekintenek a G7-re.

Ezen a tárgyaláson, ahogy az azt követő világgazdasági csúcson is a küszöbönálló GATT-tárgyalásokon megvitatandó agrárproblémák, a szén-dioxid-kibocsátás korlátozásával kapcsolatos német javaslat, valamint a trópusi esőerdők védelmét célzó intézkedések állnak a középpontban.

Délben a Rice Egyetemen⁹² katonai tiszteletadás mellett hivatalosan is megnyitják a világgazdasági csúcsot, majd ezután következik a „csoporkép hölgygel”. Ezeket a „családi fényképeket” az amerikaiak egyszerre megint fontosnak találják.

⁹² A William Marsh Rice University magánegyetem a Texas állambeli Houstonban.

A csúcs rendkívüli biztonsági intézkedések mellett zajlik, még a legközelebbi munkatársakat is háttérbe szorítják. A protokolláris előírásokat olyan szigorúan betartják, hogy már csak emiatt sem megy minden zökkenőmentesen.

A kormány- és államfők tanácskozásaira csak a csúcs előkészítését végző személyes megbízottakat, a serpákat engedik be. A kétórás ülésen minden résztvevő elmondja előre elkészített nyilatkozatát, amelyet azután általában nyilvánosságra is szoktak hozni. Ezt követően ismét egy „családi fénykép” következett a perzselő texasi napfényben. A nap az elnöknel megrendezett ünnepi vacsorával ér véget.

1990. JÚLIUS 10., KEDD

A világgazdasági csúcson a külügyminiszterek és a pénzügyminiszterek, valamint a serpák jelenlétében a politikai nyilatkozat, a kereskedelmi kérdések és a Szovjetunióhoz, valamint Kelet-Európához való viszony vannak a napirenden.

Margaret Thatcher érthetőnek találja, hogy Németország az egyesülési folyamatra tekintettel átfogó segítséget nyújt a Szovjetunióknak. A Szövetségi Köztársaság azonban nem járhat el egyedül. Mindannyian azt kívánják, hogy Gorbacsov sikeres legyen; arra viszont nincs lehetőség, hogy a Nyugat kívülről oldja meg egy 280 milliós ország problémáit. Erre csak akkor van lehetőség, ha a Szovjetunió a Nyugat segítségét felhasználva képes lesz segíteni magán, aminek viszont a piacgazdaság a feltétele. Hiba lenne nem megkövetelni a Szovjetuniótól a piacgazdaság bevezetését. Most nem egy általánosságban vett tervről van szó, hanem konkrét döntésekről és intézkedésekről, amelyeket pontosan meg kell határozni.

Mitterrand erre megjegyzi, ha azt várjuk el a Szovjetuniótól, hogy előbb az összes – így a Kuril-szigetek, Kuba és a belső reformok – problémáját oldja meg, akkor a tárgyalásokat legkorábban tíz év múlva lehet csak folytatni.

Mulroney kanadai miniszterelnök kijelenti, hogy ezen a konferencián a szövetségi kancellárt senki sem tudja túllícitálni: Németország labdarúgó világbajnok lett, megkapta a világkiállítás megrendezésének jogát, és éllovas a környezetvédelmi kérdésekben.

Eközben én Brent Scowcrofttal az egyesült Németország haderejének maximális létszámáról konzultálok. Egyetértünk abban, hogy ennek meghatározása kizárólag a Szövetségi Köztársaság ügye. A CFE-szerződés aláírásakor a Szövetségi Köztársaságnak kötelező érvényű kötelezettséget kell vállalnia. Annak megvalósítását össze kell kapcsolni a szovjet csapatok teljes kivonásával az NDK-ból. Ezzel fenntartanánk

a nyomást a Szovjetunió, hogy kivonja a csapatait Németországból. Így azt is lehetne akadályozni, hogy bármilyen formában összefüggésbe hozzák egymással a szovjet csapatok és az amerikai egységek kivonását. Abban is egyetértek Brenttel, hogy a kancellárnak már hétfőn fel kellene ajánlania Gorbacsovnek a maximális létszámba vonatkozó javaslatát, ha az hajlandó elfogadni Németország teljes NATO-tagságát. Az időpont nagyon kedvező lenne egy ilyen tárgyaláshoz, mivel a NATO- és most a világgazdasági csúcs új mozgásteret teremtettek. Eljött az idő, hogy mérleget vonjunk a német egység külpolitikai vonatkozásait érintő tárgyalások állásáról. A szolgáltatás és ellenszolgáltatás kérdését Moszkvában kell megvitatni és további előrelépést elérni.

Brent egyetért abban, hogy Kohlnek tájékoztatnia kell Gorbacsovot a világgazdasági csúcs eredményeiről. Előbb azonban Bush még írásban meg fogja válaszolni a Gorbacsovtól kapott levelet. Ily módon egyértelműen kifejezésre lehet majd juttatni Gorbacsov számára, milyen szoros egyetértés van Bush és Kohl között.

Moszkvában Gorbacsovot egyértelmű többséggel megerősítik az SZKP főtítkári tisztségében.

1990. JÚLIUS 11., SZERDA

Ma reggel az állam- és kormányfők „A demokrácia megszilárdítása” címmel elfogadnak egy közös politikai nyilatkozatot. Ebben hangsúlyozottan üdvözik a mélyreható és történelmi európai változásokat. A londoni NATO-nyilatkozatot a korábbi ellenségek közötti, egy stabil, biztonságos és békés Európa felépítését célzó együttműködés új alapjának nevezik.

A résztvevők támogatják Németország küszöbönálló egyesülését, amely megítélésük szerint látható módon kifejezésre juttatja az emberek elidegeníthetetlen önrendelkezési jogát, és jelentősen hozzájárul Európa stabilitásához. Készek együttműködni a Szovjetunióval a nyitott társadalom, a plurális demokrácia és a piacorientált nemzetgazdaság megvalósítására irányuló törekvéseiben.

A Szovjetunióval való együttműködésről folytatott vitában Bush támogatásáról biztosítja a peresztrojkát, de még nem látja elérkezettnek az időt a pénzügyi segítségnyújtásra. Ismét felhívja a figyelmet a Szovjetunió magas védelmi költségvetésére, Kuba támogatására és a leszerelési tárgyalások akadozására. Az Egyesült Államoknak még nincs teljes áttekintése a szovjet politikai és gazdasági reformokról. Ezek nélkül a reformok nélkül a hitel csak kidobott pénz. Ugyanakkor az Egyesült Államoknak nincs kifogása a bilaterális segítség ellen.

Bush azt javasolja, hogy állapodjanak meg néhány alapelvben arról, hogyan viselkedjenek a Szovjetunióval szemben. Így a piacgazdasági reformok megvalósítását és a Szovjetunió integrálását a világgazdaságba a pénzügyi segítség feltételül kell szabni. A Szovjetuniónak továbbá késznek kell lennie arra, hogy csökkentse a védelmi kiadásait, valamint tartózkodnia kell a demokráciaellenes államok támogatásától.

Mivel Japán azzal a javaslattal állt elő, hogy szüntessék meg a Kínával szembeni szankciókat, Mitterand arra hívja fel a figyelmet, hogy Kínával és a Szovjetunióval szemben különböző mércét alkalmaznak. Semmi haszna, ha előbb reformokat követelünk, és utána akarunk segíteni, jelenti ki a francia elnök. Ez ugyanolyan, mint a közismert vita arról, hogy mi volt előbb, a tyúk vagy a tojás. Most az a legfontosabb, hogy beindítsák a reformok motorját a Szovjetunióban. El kell kerülni, hogy a csúcsról kiadandó nyilatkozatot valamiféle Gorbacsovra mért csapásként értelmezzék.

Mitterand utal az EK-államok egységes álláspontjára. Bírálja az amerikaiak szövegjavaslatát, mivel az feltételeket sorol fel, amelyeknek Gorbacsovnek meg kell felelnie, mielőtt megkapná a nyugati gazdasági segítséget. A segítségnyújtás ígérete csak a technikai támogatásra vonatkozik. Minden további lehetőséget egyelőre csak vizsgálni kell. Mitterand a szövegjavaslat hangvételt kontraproduktívna nevezte.

Habár a kancellár megértően nyilatkozik az amerikai állásponttól, az amerikai szövegtervezetet ő is elfogadhatatlannak nevezi. Itt mindenki azt kívánja, jelenti ki, hogy Gorbacsov sikeres legyen, mivel vele szemben nincs semmiféle alternatíva; Gorbacsov nélkül a megoldás végül még sokkal többbe kerülne. Most itt a lehetőség a Szovjetunióval a kapcsolatok átalakítására, amit Gorbacsov Bushnak írt levele is bizonyít. Elemi hiba lenne erre a levélre az amerikai szövegtervezet modorában válaszolni. A közös válasz semmiképpen sem lehet megalázó.

Bush beadja a derekát, és megerősíti, hogy ez a csúcs nem adhat negatív jelzéseket, és kijelenti, hogy egyetért Kohl javaslataival.

A gazdasági nyilatkozat elfogadásával véget ér a houstoni világgazdasági fórum. A Szovjetunióra vonatkozó szövegben sikerült egyezségekre jutni. Mindenki üdvözi a Szovjetunió erőfeszítéseit, amelyek a liberalizálást, valamint egy nyitottabb, demokratikusabb és pluralistább társadalom megteremtését célozzák, és lépéseket tesznek a piacorientált gazdaság kialakítására. A pénzügyi támogatás vonatkozásában azonban csupán annyit állapítanak meg, hogy egyes államok már most abban a helyzetben vannak, hogy jelentős hiteket nyújtsanak a Szovjetunióknak. Ebben a pontban az Egyesült Államok akarata érvényesült. Felszólítják a Szovjetuniót, hogy a katonai kiadások területéről csoportosítson át bizonyos eszközöket máshová, és mérsékelje a regionális konfliktusokat támogató államoknak nyújtott segítségét.

Azt is elhatározzák, hogy az IMF, a Világbank, az OECD és az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank az EK Bizottságával szorosan egyeztetve tanulmányt készít a szovjet gazdaságról, ajánlásokat fogalmaz meg a reformokkal kapcsolatban, és feltételeket határoz meg, amelyek alapján a reformokhoz nyújtandó nyugati gazdasági segítség megadható lesz. Ezt a munkát az IMF-nek kell megkezdenie, és a munkának az év végéig le is kell zárulnia.

Délután Bush elnök – valamennyi állam- és kormányfő jelenlétében – ismerteti a sajtó képviselőivel a világgazdasági fórum eredményeit. Kiemeli a „hetek” egyöntetű kívánságát, hogy támogassák a reformokat a Szovjetunióban.

Helmuth Kohlnak az Európai Tanács dublini és a NATO londoni értekezlete után két héten belül ez volt a harmadik csúcstalálkozója. A résztvevők mindhárom csúcstalálkozón hangsúlyozottan támogatták a német egyesülés folyamatát, és kiálltak az egyesült és szabad Európa mellett. Mindhárom csúcson kifejezésre juttatták szükségüket a Kelet-Európában és a Szovjetunióban zajló mélyreható történelmi változások bátorítására és támogatására.

A hotelba visszatérve a helyettesemtől, Peter Hartmantól érkezett fax vár, amelyben közli velem, hogy a szovjet nagykövet átadott egy Gorbacsov által a szövetségi kancellárnak küldött üzenetet. Abban ez olvasható: „Amint erről már korábban megállapodás született, Gorbacsov elnök úr meghívja a szövetségi kancellárt, hogy a Szovjetunióban teendő látogatása alkalmával látogassa meg Sztavropol városát.” Sikerült! Gorbacsov meghívta Kohlt a szülőföldjére. Ezzel már egyértelmű, hogy a látogatás nem fog kudarcra végződni. Egyetértünk egymással abban, hogy Gorbacsov nem hívta volna meg Kohlt a Kaukázusba, ha konfliktust akarna a kancellárral. A sztavropoli meghívás jelzés, hogy további előrelépésekre lehet számítani. Ez pedig, négy nappal azelőtt, hogy Moszkvába repülnénk, nagyon reménykeltő.

Biztos vagyok benne, hogy a kancellárnak a dublini EK-csúcson és most, a houstoni világgazdasági csúcson tanúsított határozott fellépése a szovjet reformok támogatása mellett, valamint a londoni rendkívüli NATO-csúcs sikere kedvezően befolyásolták Gorbacsov e döntését. Azonnal tájékoztatom a kancellárt, aki elégedetten a vállamra csap. Tudja, hogy mit jelent ez a meghívás. Most igazán elégedett vagyok, jegyzi meg a szövetségi kancellár.

Még egy másik jó hírt is kapunk Moszkvából. Az SZKP-pártkongresszus szavazásán megrendítő vereséget szenvedett Jegor Ligacsov, Gorbacsov fő ellenfele. A pártkongresszus Gorbacsov diadalát hozza. A pártfőtitkár nagy tétben játszott – és végül nyert. A jövő heti moszkvai és sztavropoli tárgyalásokra ez is kedvező hatással lesz majd.

A visszautat Bonnba oldott és derűs hangulatban tesszük meg. Mindenki halálosan fáradt, ám mégis elégedett.

1990. JÚLIUS 12., CSÜTÖRTÖK

A több mint tízórás repülőút után reggel száll le a gépünk a köln-bonni repülőtérre. Habár az éjszaka csak az ülésben tudtunk aludni, egyenesen a Szövetségi Kancellári Hivatalba megyünk.

A kancellárnál a helyzetértékelőn Mazowiecki lengyel miniszterelnök egyik nyilatkozata a téma, amelyben azt követelte, hogy a négy hatalom Németországra vonatkozó felelősségét addig érvényben kell tartani, amíg a német–lengyel határszerződést alá nem írják. Helmut Kohl feltétlenül írni akar Mazowieckinek, és világosan és félreérthetetlenül vissza akarja utasítani ezt a követelést.

A Német egység-kormánybizottságban Genscher beszámol a kettő plusz négyes tárgyalások állásáról. A következő külügyminiszteri tanácskozás július 17-én Párizsban lesz, majd szeptember első hetében Moszkvában, egy másik találkozó pedig Londonban. A szakértői szintű tárgyalásokra, amelyekből már hatot tartottak, csak Bonnból és Kelet-Berlinből kerül sor. Emellett két- és többoldalú tárgyalások is zajlanak a három nyugati hatalommal. A Meckellel folytatott eszmecsereje nem hozott meg egyezést, mondja.

Genscher a biztonságpolitikai kérdésekre vonatkozó szovjet javaslatokat nem tartja elfogadhatónak. Azokat a három nyugati hatalom is elutasítja. Ugyanakkor Sevardnadze maga is kijelentette, hogy ezek a javaslatok nem valamiféle végső bölcsességek.

Késő délután a szövetségi kancellár találkozik Manfred Wörner NATO-főtitkárral, aki már szombaton el fog utazni Moszkvába. Ebben a látogatásban mindketten annak kifejeződését látják szovjet részről, hogy tovább szeretnének nyitni a NATO felé.

Este fogadom a három nyugati hatalom nagyköveteit, Walterst, Mallabyt és Boidevaix-t, hogy tájékoztassam őket a szövetségi kancellár útjának céljairól. Kohl számára mindenekelőtt az a fontos, hogy előzetes mérleget vonjanak a kettő plusz négyes tárgyalásokat és minden biztonságpolitikai kérdést illetően. Vigyázok, hogy ne keltsék túl nagy reményeket, így arról sem beszélek, hogy bármiféle előrelépésre lehetne számítani, áttörésre pedig különösen nem.

A moszkvai csoda

1990. JÚLIUS 13. PÉNTEK

Dél előtt egy háttérbeszélgetésen tájékoztatom a bonni sajtót, melyek a kancellár céljai a moszkvai és sztavropoli tárgyalásain. A találkozóról már februárban megállapodtak Gorbacsovval. A meghívás Gorbacsov szülőföldjére világosan jelzi, hogy a két politikus között nagyon jó személyes kapcsolat alakult ki.

Helmut Kohlnek láthatóan sikerült a mögöttünk hagyott három csúcstalálkozó eredményeit befolyásolnia. Ő az első kormányfő, aki most lehetőséget kap rá, hogy részletesen tájékoztassa Gorbacsovot ezekről az eredményekről.

Ráadásul Kohl közvetlenül az SZKP 28. kongresszusa után fog találkozni Gorbacsovval. Kohl abból indul ki, hogy egy megerősödött főtitkárral és elnökkel találkozik majd.

Wörner NATO-főtitkár látogatása közvetlenül a kancellár moszkvai tárgyalásai előtt, valamint Delors EK-bizottsági elnök látogatása közvetlenül a tárgyalásai után nyilvánvalóvá teszi azt a nemzetközi beágyazottságot, amely már a csúcstalálkozók is kifejezésre jutott. A német politika nyugati kötődése mozgásteret teremt a szövetségi kormány számára a Szovjetunióval szemben és összességében a keleti politikát illetően is, jelentem ki. Ezt külön ki is emelem, hogy nyilvánvalóvá tegyem, a szövetségi kancellár útja tartalmilag a legapróbb részletekig egyeztetésre került a partnerekkel.

A látogatás céljai közül hármat állítok a középpontba: először is, a kancellár ideiglenes mérleget szeretne vonni. A nyári szünet előtt éppen alkalmas az időpont arra, hogy Gorbacsovval együtt és a kettő plusz négyes szerződéssel összefüggésben kiértékeljék a helyzetet. A nyugati csúcstalálkozók, a szövetségi kormánynak a Szovjetuniót érintően tett politikai szándéknyilatkozatai és a kétoldalú együttműködés konkrét eredményei egyaránt aláhúzták azon készségünket, hogy jelentősen közeledjünk a Szovjetunióhoz. Ennek tudatában most közösen meg kell vizsgálnunk, hogyan lehet megoldani a még nyitva maradt kérdéseket, és milyen lépésekre van még szükség a kettő plusz négyes tárgyalások eredményes lezárásához.

Másodszor, folytatom, Kohl az egyesült Németország és a Szovjetunió közötti jövőbeli kapcsolatok alakulásáról is beszélni kíván Gorbacsovval. Közös érdekük ugyanis, hogy már most megkezdjék a tárgyalásokat, és az együttműködés konkrét elemeit is megbeszéljék. A Szovjetunióknak fontos tudnia, hogy az egyesült Németország hogyan akarja alakítani a jövőben a kapcsolatait a Szovjetunióval.

Harmadszor pedig részletesen meg kell vitatni azoknak a gazdasági-pénzügyi együttműködéseknek a kérdéseit, amelyek egyfelől a Nyugat, másfelől a Szövetségi Köztársaság és a Szovjetunió között állnak fent. Emlékeztetem az újságírókat Gorbacsov kétszer is megismételt kérésére, hogy kétoldalú együttműködést alakítsunk ki, és készítsünk elő egy nemzetközi konzorciumot, amelynek az a célja, hogy áthidaló segítséget nyújtson a Szovjetunióknak a reformprogramja megvalósításához.

Nyomatékosan említem, hogy a szövetségi kormány már ebben az évben segítséget nyújtott a Szovjetunióknak: élelmiszerszállítmányt küldött, amelyet a szövetségi kormány 220 millió nyugatnémet márkával támogatott; kezességet vállalt egy ötmilliárdos hitel felvételéhez, és ígéret tett a bizalomvédelemre a Szovjetuniót érintő valamennyi NDK-s kötelezettséget illetően. Ezen kívül a szövetségi kormány kész az NDK-nak az ott állomásozó szovjet hadsereggel kapcsolatos 1990. évi kötelezettségeit 1,25 milliárd nyugatnémet márkás nagyságrendben átvállalni és a szovjet katonáknak az NDK-ban a Feldbanknál tartott pénzét átváltani.

Emlékeztetek Sevardnadze azon kijelentésére, hogy az egész folyamat végére egy intézkedéscsomagnak kell összeállnia a külpolitikai vonatkozások megoldódása érdekében. A szövetségi kancellár egy tekintélyes mennyiségű német és nyugati támogatást visz majd magával Moszkvába, jelentem ki: a szövetségeken átnyúló és összeurópai biztonsági struktúrákkal kapcsolatban a NATO-csúcs az EBEÉ-folyamattal összefüggésben is konkrét javaslatokról és kezdeményezésekről döntött. Ezek közé tartozik a meg nem támadásra és az erőszak alkalmazásáról történő lemondásra vonatkozó közös nyilatkozat, valamint a NATO ajánlata a diplomáciai kapcsolatok felvételére a Varsói Szerződés tagállamaival, Gorbacsov meghívása az Észak-atlanti Tanácsba, és a szövetség készsége, hogy átalakítsa a stratégiát és a katonai struktúrákat. Mindezt a szovjet vezetés nagyon pozitívan fogadta, jelentem ki. Ehhez társulnak még a szövetségi kormány egyoldalú bejelentései az ABC-fegyverekről történő lemondásról, a csatlakozás a terjesztésüket tiltó szerződéshez, a hajlandóság, hogy egy átmeneti időszakra elfogadják a szovjet csapatok jelenlétét a jelenlegi NDK területén, valamint a német haderő jövőbeli maximális létszámának rögzítése. Ez a legfontosabb rész valamennyi döntés közül, amelyet a szövetségi kormánynak és az

egész Nyugatnak az elmúlt fél évben meg kellett hoznia, hogy a Szovjetunió biztonsági igényeit és gazdasági érdekeit számításba vegye. Ez a hatásos intézkedéscsomag, amelyet a szövetségi kormány a nyugati partnereivel közösen, célzottan állított össze, készített elő és vitt keresztül, azt a célt szolgálja, hogy a kettő plusz négyes tárgyalások időben lezárásra kerüljenek és az egyesülési folyamatot eredményre vezessék.

Ezzel az intézkedéscsomaggal összefüggésben, fejtegetem az újságírók előtt, most Moszkvában is arról kellene beszélni, hogy ezzel megteremtődtek a feltételek ahhoz, hogy a Szovjetunió el tudja fogadni az egyesült Németország szövetségi hovatartozását, és a négyhatalmi jogok végleg megszűnjenek. Arra is felhívom a figyelmet, hogy az egyesült Németország NATO-tagságának kérdésével kapcsolatos szovjet álláspont az elmúlt fél évben változott. A kancellár utasítására igyekszem a moszkvai találkozó lehetséges eredményeire vonatkozó elvárásokat visszafogni.

Délben Kohllal a Mazowieckinek szánt leveléről egyeztetünk. A kancellár a válaszában kifejti az Odera-Neisse-határral kapcsolatos álláspontját, és nem rejt véka alá a lengyel reakció miatti csalódottságát. A szövetségi kancellár kifejti, hogy a két német parlament határozata alapján kell lezárni a határszerződést. Az azt célzó tárgyalásokat az össznémet parlament megalakulása után három hónapon belül le kell zárni. A szövetségi kormánynak az a célja, biztosítja Mazowieckit, hogy az össznémet állam az egyesülésével egy időben a teljes szuverenitást megkapja. Ennek a kérdésnek az összekapcsolása a német-lengyel határszerződés hatályba lépésével a szövetségi kormány számára elfogadhatatlan.

Moszkvában véget ér az SZKP 28. pártkongresszusa. Az újonnan megválasztott Központi Bizottságban sok olyan párttag kapott helyet, akik eddig reformok híveinek mutatták magukat. Gorbacsov nagy ellenfelének, Ligacsovnak viszont véget ért a politikai karrierje.

Gorbacsov egy egyre-másra erős tapssal megszakított beszéddel zárja le a pártkongresszust. Ebben a beszédben üdvözlí az egyenjogúságon és a kölcsönös előnyökön alapuló gazdasági együttműködésre vonatkozó nyugati ajánlatot.

Gorbacsovt a pártkongresszus közvetlenül pártfőtíkárrá is választja, szemben a korábbi eljárással, amikor a főtíkárt a Központi Bizottság választotta meg. Ez nagyobb legitimitációt ad, és megnöveli a mozgásterét.

Waigel pénzügyminiszter ma írásban közli a kancellárral, hogy az elmúlt héten a szövetségi kormány kezessége mellett folyósított ötmilliárd nyugatnémet márkás hitelt a Szovjetunió már teljes egészében igénybe is vette. Ez bizonyítja, milyen kritikus a Szovjetunió fizetési mérlegének helyzete.

1990. JÚLIUS 14., SZOMBAT

Késő délután a Bundeswehr Boeing 707-esével felszállunk a köln-bonni repülőtér-ről Moszkva felé. Helmut Kohl jókedvű, nagyszerű hangulatban van. Csak a néha túlságosan is harsányra sikerült tréfái utalnak arra, hogy belül azért nagyon feszült és ideges.

A repülő fedélzetén elfogyasztott vacsora után még egyszer megbeszéljük a moszkvai tárgyalás irányvonalát. Tisztában vagyunk vele, hogy valószínűleg ez lesz a szövetségi kancellár legfontosabb külföldi utazása. Az egységhez vezető úton még két jelentős akadályon kell túljutni. Egyrészt el kell érni, hogy a négy hatalom teljes egészében lemondjon a Németországra mint egészre vonatkozó jogairól és kötelezettségeiről, másrészt azt, hogy az egyesült Németország a NATO teljes jogú tagja legyen. Nagyon bizakodóak vagyunk, hogy ebben a két kérdésben jelentősen előre léphetünk. A két- és többoldalú kapcsolatok terén is sok feltételt megteremtettünk, amelyeknek meg kell könnyíteniük a szovjet vezetés számára, hogy az utolsó lépést is megtegye. Mivel a repülő indulása előtt már jelezték, hogy készek a megegyezésre törekedni, ezért az áttörést nem zárjuk ki, habár alig merünk hinni benne.

A szövetségi kancellár elhatározta, hogy további engedményeket fog tenni abban az esetben, ha Gorbacsov most valóban szabaddá teszi a német egységhez vezető utat. Az első ajánlat egy általános szerződés, amely átfogó biztonsági garanciákat tartalmaz a Szovjetunió számára, és intenzívebb gazdasági együttműködést kínál fel. A kancellár továbbá arra is hajlandó, hogy jelentősen csökkentse az össznémet haderő maximális létszámának felső határát. Ezek az ajánlatok és Gorbacsovnak a belső pártpolitikában, valamint belpolitikában megerősödött helyzete lehetővé teszi a számára, hogy az utolsó ellenállásokat is leküzdje.

A kancellár a szó szoros értelmében kioroszakol egy vitát, amikor kijelenti, hogy az egyesült Németország haderejének jövőbeli legfelsőbb határát illetően 400 000 főből indul ki, és nyomatékosan utasítja Genschert, hogy a felső határt végérvényesen 350 000 főben határozza meg, beleértve ebbe a haditengerészet 25 000 fős állományát. Kohl azzal vádolja meg Genschert és az FDP-t, és mindenekelőtt Müllemann, hogy ily módon egy hivatásos hadsereg létrehozására törekszik. Genschert ezt a vádat, melyet már-már sértésként fog fel, határozottan visszautasítja, egyetlen ember sincs az FDP-ben, aki ezt akarná, mondja. Amikor Kohl utalásokat tesz Müllemann vonatkozó kijelentéseire, Genschert határozottan vitába száll vele. Kohl azt követeli, hogy az FDP elnöksége hozzon határozatot ebben a kérdésben. Genschert vissza-

utasítja, hogy az FDP magától értetődő dolgokról határozatot hozzon, ennyi erővel ő is felszólíthatná a CDU-t, hogy hozzon határozatot arról, hogy keresztény párt.

Amilyen gyorsan kiváltotta Helmut Kohl ezt a vitát, olyan gyorsan túl is lép rajta. Az ilyesmi az ő számára gyakran csak egy eszköz a céljai eléréséhez. Egyrészt meg akarja mutatni, hogy „ki az úr a házban”, másrészt eléri, mint ebben az esetben is, hogy az ellenfele tartalmilag tisztázza az álláspontját, ami fontos neki.

A fogadásunkra Sevardnadze külügyminiszter jön ki elénk a moszkvai Vnukovo-2 repülőtérre. Az üdvözlés rendkívül szívélyes. Kvicinszkij el akarja venni tőlem az aktatáskámat, hogy megnézze, hoztam-e magammal valami jó tervezetet a kétoldalú német-szovjet szerződéshez. Erre én felajánlom neki, hogy cseréljük ki az aktatáskáinkat.

Kohl Sevardnadze kíséretében a Lenin-hegyre hajt. a Koszigin utca 38.-hoz. Már majdnem odaérünk, amikor Kohl megállítja a kocsisort, hogy vethessen egy pillantást a fényárban úszó Moszkvára. A megérkezésünk előtt esett az eső. A nedves tetők és utcák visszatükrözik az utcai lámpák tompa fényét. Most felhőtlen az éjszakai égbolt. Erről a helyről nézett le 1812-ben Napóleon a lángokban álló Moszkvára.

Röviddel éjfél előtt Kohl és Sevardnadze rövid beszélgetést folytatnak. Sevardnadze beszámol róla, hogy az SZKP-kongresszus első öt napja rendkívül nehéz, a hangulat pedig rendkívül ingadozó volt, csak a kongresszus végére tudták bebiztosítani a sikerüket. A kongresszus nagyon megerőltető volt, és ez idő alatt rendkívül keveset aludtak, különösen Gorbacsov. Kohl gyorsan lecsap a „túl kevés alvásra”, és elköszön Sevardnadzétól.

Ezután az étkezőben még összeülünk egy könnyű vacsorára. Eduard Ackermann, Juliane Weber és Walter Neuer vannak még jelen. Az ismert orosz ételek kerülnek az asztalra: füstölt fehér szalonna, fekete és vörös kaviár, füstölt tok, lazac, kolbász, paradicsom és uborka, italként sör és vodka. A kancellár elmeséli, hogy Sevardnadze az autóban azt mondta neki, hogy a szovjet vezetés nagyon szeretné, ha a látogatása eredményes lenne. A szövetségi kancellár nagyszerű hangulatban van, és nagy mennyiségben pusztítja a szalonnát és a kaviárt. A vodkához hozzá sem nyúl.

A vacsora közben átadnak nekem egy üzenetet Wörner Gorbacsoval és Sevardnadzéval folytatott mai tárgyalásairól, amelyek nagyon biztatónak alakultak. A vitás témákat a szovjet fél inkább elkerülte, és a németkérdés sem került szóba. A légkör nagyszerű volt, és a személyes rokonszenv határozta meg. Az atlanti szövetség londoni nyilatkozatát rendkívül pozitívan és szinte kritikamentesen fogadták. Wörner arról számol be, hogy Gorbacsov láthatóan nagyon kimerült volt. Az SZKP-kongresszus kimeneteléről ugyanakkor nagyon megkönnyebbülten nyilatkozott.

A mai benyomások alapján Kohl bizakodó, hogy a holnapi tárgyalások Gorbacsovval pozitívan zajlanak majd és sikerül előrelépni.

1990. JÚLIUS 15., VASÁRNAP

Reggel a szovjet külügyminisztérium vendégházához megyünk. Az Alekszej Tolsztoj utcában álló, a századfordulón neogótikus stílusban épített belvárosi palota egykor egy gazdag kereskedő tulajdona volt. Az októberi forradalom után Georgij Csicserin külügyi népbiztos vendégházzá alakíttatta át. A bejáratnál Sevardnadze vár ránk és felkísér bennünket a széles díszlépcsőn az első emeletre. Ott Gorbacsov fogad bennünket. Egyszerre tűnik barátságosnak és komolynak.

A négy szemközti tárgyaláson a tolmácsokon és rajtam kívül csak Anatolij Csernyajev, Gorbacsov külpolitikai tanácsadója van jelen.

Mihail Gorbacsov azokkal a szavakkal üdvözlöi Helmut Kohlt, hogy a Föld kerek, ők pedig egyfolytában repkednek körülötte. Az ő ez irányú igényei teljesen ki vannak elégítve, feleli a szövetségi kancellár; nagyon örül a tárgyalásnak, és nagyon reméli, hogy az eredményes lesz. Sevardnazénak már kifejtette, hogy most történelmi jelentőségű éveket élünk. A kínálkozó esélyeket ki kellene használni. Bismarck egyszer arról beszélt, hogy a történelem köpenyét meg kell ragadni. Gorbacsov azt feleli erre, hogy nem ismeri Bismarcknak ezt a gondolatát, de nagyon érdekesnek találja és egyet is ért vele. Kohl arra emlékezteti Gorbacsovot, hogy ők ketten ugyanahhoz a nemzedékhez tartoznak, amely a második világháború idején még túl fiatal volt ahhoz, hogy maga is bűnöket kövessen el, másfelől viszont elég idős már ahhoz, hogy tudatában legyen annak, mi történt ezekben az években. E közös tapasztalatok birtokában most az a feladatuk, hogy éljenek az esélyekkel.

Gorbacsov rögtön folytatja is ezeket a gondolatokat. Ő a háború kitörésekor tíz éves volt, és nagyon jól emlékszik a történtekre. Ezért teljesen egyetért Kohllal, hogy az ő nemzedékük egyedülálló tapasztalatokkal rendelkezik. Ha most nagy esélyek nyílnak meg előttük, akkor az ő nemzedékük feladata, hogy éljenek velük és alakítsák őket. Mindenekelőtt az a tény nyűgözi le, hogy ma kevesebb szó esik arról, hogy annak idején ki nyert és ki veszített. Közös a felismerés, hogy egy világ van.

A kancellár felidézi az 1989 júniusában a Szövetségi Kancellári Hivatal kertjében folytatott beszélgetésüket. Annak idején a Rajna partján sétálgatva leültek az egyik mellvédre, beszélgettek a tapasztalataikról és arról a közös feladatról, hogyan alakítsák népeik jövőjét és baráti kapcsolatokat építsenek ki egymással. Kohl ezt

az egy évvel korábbi bonni beszélgetést kulcsfontosságú eseménynek tartja, amely a közöttük kialakult bizalmi viszonyt megalapozta.

Gorbacsov elnök azt mondja, hogy egy alapvető jelentőségű gondolatot szeretne előre venni. Most egy olyan helyzet van kialakulóban, amelynek Oroszországot és Németországot össze kell hoznia egymással. Gorbacsov nem a Szovjetunióról beszél. Ha két nép korábban el volt választva egymástól, akkor most ismét egymásra kell találniuk. Ennek a két népnek pedig most ők állnak az élén, és meg kell oldaniuk a feladatukat, jelenti ki Gorbacsov. Számára ez a cél egyenrangú azzal, hogy normalizálják a kapcsolataikat az Egyesült Államokkal. Ha sikerül Oroszország és Németország kapcsolataiban új minőséget elérniük, az a két népnek és Európának is a javára válik majd.

A szövetségi kancellár ebben egyetért vele, és kész egy éven belül megkötni egy átfogó szerződést a Szovjetunióval. Ennek az a feltétele, hogy az aktuális problémákat közösen megoldják. Habár ő most választások előtt áll, mondja, biztos benne, hogy hivatalában marad. Azután pedig közösen új korszakot kell nyitnunk a kapcsolatokban, és ezt mindenki számára világossá kell tenniük.

Kohl azt javasolja, hogy már most lássanak hozzá egy ilyen szerződés kidolgozásához, amelynek az együttműködés minden területét át kell fognia. Ebbe bele kell venni az erőszakról való lemondás és a meg nem támadás gondolatát, hasonlóan a londoni NATO-csúcson kiadott nyilatkozathoz. Megérett az idő egy ilyen szerződésre, állapítja meg a szövetségi kancellár.

Helmut Kohl ismerteti, hogy milyen eredményeket hozott az Európai Tanács dublini csúcstalálkozója, illetve a londoni NATO- és a houstoni G7-csúcs. Valamennyi konferencián érezhető volt az a közös meggyőződés, hogy támogatni kell a Szovjetunióban zajló reformfolyamatokat. A kancellár ehhez még hozzáteszi, hogy nézete szerint a gazdasági és pénzügyi együttműködést célzó fáradozások egy intézkedéscsomag részét alkotják.

Kohl ismerteti az NDK-ban kialakult helyzetet, amely napról napra egyre rosszabb lesz. Nem ő fokozza a tempót, neki kezdettől fogva egy teljesen más időbeli elképzelése volt. Sokkal jobban örült volna neki, ha több ideje lett volna, de az NDK gazdasági hanyatlása drámai méreteket ölt. Ezért tartja olyan fontosnak, érvel a szövetségi kancellár, hogy az össznémet választásokat december 2-án megtartsák.

Gorbacsov közbeveti, hogy most Kohl is átéli a maga peresztrojáját. Ez pedig nem csak kellemes dolgokkal jár. A nagy célok nagy nehézségekkel járnak együtt, ezért kölcsönösen segíteniük kell egymásnak. Amit a kancellár tesz, annak nemcsak Németország számára van nagy jelentősége, hanem a Szovjetunió számára is. Óva-

tosan kell eljárniuk, és el kell érniük, hogy újfajta bizalom, kölcsönös megértés, az együttműködés új módja alakuljon ki közöttük. A kancellár három területről beszél, ahol megállapodásokat kellene elérniük, ha be szeretnék tartani a kettő plusz négyes tárgyalások és az EBEÉ-csúcstalálkozó időbeli kereteit: a szovjet csapatok kivonását az NDK-ból, az egyesült Németország NATO-tagságát és az egyesült Németország haderejének jövőbeni maximális létszámát. A kettő plusz négyes tárgyalások végén el kell érni Németország teljes szuverenitását.

Gorbacsov Hérakleitosz régi bölcsességét idézi, amely szerint minden mozgásban van és minden változik. Ma minden más, mint amilyen annak idején volt, amikor elkezdtek megvitatni a problémákat. Most eljött az idő, hogy tisztázzák a kérdéseket, és döntsenek a további munkáról.

Gorbacsov megerősíti, hogy a szovjet-amerikai kapcsolatokban sikerült lényegi előrelépést elérni. Különösen az volt fontos, hogy Bush a Szovjetunióhoz fűződő kapcsolatok megújítása mellett döntött. Erre nagy hatással volt a kancellárnak az amerikai kormányzatra gyakorolt befolyása. Bush nagyon meglepettnek tűnt, amikor azt mondta neki, hogy az Egyesült Államok európai jelenléte hozzájárul a stabilitáshoz.

A kancellár hangsúlyozza, milyen fontos szerepet játszott Bush elnök a NATO-csúcson és a houstoni világgazdasági csúcstalálkozón. Döntő jelentőségű, hogy Washington ne váljon bizalmatlanná Németországgal szemben akkor sem, ha a német-szovjet kapcsolatok továbbfejlődnek és intenzívebbé válnak. Sokkal inkább annak kell nyilvánvalóvá válnia, hogy a jó német-szovjet kapcsolatok az Egyesült Államok számára is előnyökkel járnak.

Gorbacsov elismeri, hogy a NATO politikai szövetséggé kezd változni. Erre különösen figyelemmel kell lenni, mivel ezzel egy új helyzet jön létre. A londoni nyilatkozat megfelelő lépés a helyes irányba, igaz, egyelőre még a múlt ballasztja terheli. Az együttműködésre vonatkozó kijelentéseket, és azokat, amelyek szerint a Szovjetuniót többé már nem tekintik ellenségnek, nagyon fontos politikai lépéseknek és az alapvető reformok igazolásának tekinti.

Ez a szövetségi kormány és a szövetségi kancellár kijelentéseire is érvényes. Amit a kancellár az utóbbi időben mondott, az a kétoldalú kapcsolatokban rendkívüli szerepet játszik és nagyon nagy jelentőséggel bír. Bizonyára észrevette, folytatja Gorbacsov, ahogy ők a népeiket lépésről lépésre szembesítették a problémákkal. Ezzel természetesen nem tudnak mindenre fátlyat borítani, ami a múltban történt. Most az a legfontosabb, hogy előre tekintsenek, és elsősorban a nagy német néphez való viszonyukat tudatosítsák az emberekben. A helyzet egyre jobb lesz.

Teljesen egyetért Kohllal abban, hogy az együttműködést el kell mélyíteni. Meg-

fogalmaztak néhány gondolatot a jövőbeli német-szovjet viszonyt illetően, és ezeket papírra is vetették. Gorbacsov ezzel átnyújtja a kancellárnak a „Gondolatok a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége és Németország közötti partnerségi és együttműködési szerződés tartalmához” címet viselő dokumentumot, amely egyenesen neki készült. Ezt követően Kohl is átadja Gorbacsovnak a maga javaslatait. Mindketten hangsúlyozzák, hogy a dokumentumokban kifejezetten személyes gondolatokat fogalmaztak meg.

Gorbacsov áttér a kettő plusz négyes tárgyalások témáira. Abból indul ki, mondja, hogy az egyesült Németország a Szövetségi Köztársaságból, az NDK-ból és Berlinből fog létrejönni. Második pontként arról beszél, hogy Németország lemond az ABC-fegyverekről. Tisztában van vele, jelenti ki Gorbacsov, hogy a kancellárnak ez az álláspontja. A NATO katonai struktúráit nem szabad kiterjeszteni az NDK területére, folytatja. A szovjet csapatok jelenlétét illetően meg kell állapodni egy átmeneti szabályozásban. Végül, érvel Gorbacsov, a négyhatalmi jogokat meg kell szüntetni.

A szövetségi kancellár rögtön rá is kérdez, hogy Gorbacsov egyetértene-e azzal, miszerint Németország az egyesüléssel a teljes szuverenitást megkapja. Ez teljesen magától értetődik, feleli az elnök.

Gorbacsov szerint a legfontosabb kérdés az egyesült Németország NATO-tagsága. A kérdés *de jure* teljesen világos, *de facto* azonban arról van szó, hogy a NATO az NDK területére nem terjesztheti ki a fennhatóságát. Ezen a téren átmeneti szabályozásokra lesz szükség.

Gorbacsov egészen nyugodt és komoly marad, amikor beleegyezik, hogy Németország továbbra is a NATO tagja maradjon. Erre a meglepő kijelentésre a szövetségi kancellár bármiféle látható izgatottság nélkül reagál. Az én golyóstollam viszont csak úgy száguld a papíron. Erősen összpontosítok, hogy a tolmács minden szavát pontosan jegyezzem le. Tudom, hogy most nagyon fontos a szó szerinti jegyzőkönyvezés, hogy elkerüljük a későbbi félreértéseket. Eközben megpróbálom leolvasni Gorbacsov és Kohl arcáról a reakcióikat és az érzéseiket. Mindketten rendkívül nyugodtak és nagyon összpontosítanak.

Gorbacsov megismétli a kijelentését, hogy Németország a NATO tagja maradhat. A NATO-nak azonban egy átmeneti időszakot illetően figyelembe kell vennie, hogy a fennhatóságát mindaddig nem terjesztheti ki az NDK területére, amíg ott szovjet csapatok állomásoznak. Egy ilyen döntéssel, teszi hozzá Gorbacsov, mindkét oldal elégedett lehet.

Rögtön ezután következik a második meglepetés: Gorbacsov bejelenti, hogy a kettő plusz négyes tárgyalások záródokumentuma azt fogja megállapítani, hogy a négy ha-

talom felelőssége átmeneti időszak nélkül meg fog szűnni. Lennie kell majd azonban egy külön szerződésnek arról, hogy a szovjet csapatok három-négy év időtartamra a jelenlegi NDK területén maradhatnak. A kancellár még egyszer megismétli Gorbacsov előbbi, döntő jelentőségű kijelentéseit, hogy azok félreérthetetlenül rögzítésre kerüljenek. Gorbacsov rábólint a kancellár összefoglalására, és még egyszer pontról pontra megismétli valamennyi kijelentését. Ezzel minden félreértés ki van zárva.

Elértük az áttörést! Micsoda szenzáció! Nem számítottunk rá, hogy Gorbacsov ilyen egyértelmű kijelentéseket tesz. Az előjelek nagyon biztatóak voltak, de ki merete volna megjósolni, hogy ekkora sikert érünk el? A szövetségi kancellár számára ez hihetetlen diadal. De mindebből semmit sem lehet látni rajta, csak egyszer vet rám egy sokatmondó pillantást, amelyből kiderül, mennyire elégedett valójában. Történelmi pillanatnak vagyok a tanúja!

A tárgyalás majd két órával később ér véget. Ekkor az addig Kohlékkel párhuzamosan ülésező külügyminiszterek és pénzügyminiszterek is csatlakoznak hozzájuk. Gorbacsov kijelenti, hogy a mai találkozóznak rendkívüli jelleget tulajdonít, nagyon fontos helyet fog elfoglalni a kétoldalú kapcsolatok történetében. Ezen az első tárgyaláson megtörtént a bemelegítés, s most nagyon jók a kilátások egy megegyezésre.

Gorbacsov beszámol a Szovjetunióban kialakult helyzetről, és először a lezajlott SZKP-kongresszusról beszél, amely az amerikai író, John Reed *Tíz nap, amely megrengette a világot* című könyvét juttatta az eszébe. A könyv egy szemtanú leírása az 1917-es forradalomról. Gorbacsov párhuzamot von a forradalom tíz napja és a tizenegy napos SZKP-kongresszus között, amely rendkívül fontos volt, méghozzá nemcsak a Szovjetunió, hanem Európa és a világ számára is. Az ultraradikálisok kísérleteit, amelyekkel meg akarták rendíteni a pártot, egytől egyig kivédtek. A támadások mögött álló erők egyértelmű vereséget szenvedtek.

A következő héten az a döntés vár rájuk, hogy megindítsák az átmenetet a piacgazdaság felé. A miniszterelnöknek szeptemberben a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa elé kell terjesztenie egy átfogó akciótervet. A nyári hónapok tehát rendkívül tevékenyen telnek majd. Ezzel egy időben az unió egészére vonatkozó szerződést is meg kell újítani. Mélyreható változások előtt állunk.

Gorbacsov elismerően szól a kezességről, amelyet a szövetségi kormány vállalt az ötmilliárdos hitelhez. Erre a „sakklépésre” éppen a megfelelő pillanatban került sor. Ezért nagyon nagyra értékeli a szövetségi kormánynak ezt a döntését. A szövetségi kancellár köszönetet mond a rendkívül jól sikerült tárgyalásért. Most olyan pillanathoz értek, amely történelminek számít a világpolitikában, jelenti ki Helmut Kohl. Gorbacsov ebédre invitálja a jelenlévőket, amelyre már-már derűs és vidám han-

gulatban kerül sor. A szovjet elnök vodkás poharát emelve kijelenti, hogy a vodka az egyetlen olyan termék, amely ökológiai szempontból még rendben van. Rizskov miniszterelnök egy, a német és a szovjet sörökre vonatkozó rövid beszélgetés után azzal a javaslattal áll elő, hogy építsenek együtt sörfőzdeket a Szovjetunióban. Majd a háromoldalú gazdasági tárgyalások kérdését is felveti. A Szovjetunió 370 keretszerződést kötött az NDK-val, amelyekhez valamiféle közös szabályozást kellene találni. Rizskov amellet is szót emel, hogy szülessen megállapodás az 1991 után az NDK-ban tartózkodó szovjet csapatok finanszírozásáról.

Mint a Szovjetunióban a hivatalos étkezésekkor mindig, a résztvevők ezúttal is nagyon gyorsan esznek – ha valaki egy pillanatra leteszi az evőeszközét, már el is vitték előle a tányért, ha üres, ha nem. Közben Gorbacsov a német labdarúgó világbajnokokra emeli a poharát. Negyven perc után az ebéd véget ér.

Ezután a kancellár kívánságára mindketten kiállnak a sajtó képviselői elé. Ilyen közös fellépést a protokoll nem tervezett. Mivel két órakor egy szovjet különgéppel Sztavropolba akarunk repülni, csak így lehet biztosítani, hogy tudósítsanak a tárgyalásokról.

Bevezetőjében Gorbacsov kijelenti, hogy nagyon nagy jelentőségűnek tartja a szövetségi kancellár moszkvai látogatását. Ez egy nagyon fontos szakasz. A tárgyalások éppen most vettek lendületet. Egyelőre még a bemelegítésnél tartanak. Ezért még túl korai bármilyen mérleget vonni. Megerősíti, hogy a tárgyalások jó hangulatban zajlanak, és konstruktív vitákat folytatnak egymással.

Már nagyon komoly kérdéseket is szóba hoztak, és megpróbálták a diókat, mogorókat fel is törni, ami sikerülni is fog nekik, mivel nagyon jók a fogaik. A kancellárral kialakított jó viszony megkönnyíti e kérdések megvitatását. Egyetlen kérdést sem fognak megkerülni, bármilyen bonyolult és bármilyen nehéz legyen is az. A kezdet mindenesetre nagyon reményteli, jelenti ki.

A NATO-tagság kérdésével kapcsolatban Gorbacsov szerint még minden nagyon képlékeny. Az elmúlt két hónapban nagyon sok lényegi változtatás történt. Ezek új lehetőségeket nyitottak meg arra, hogy új típusú kapcsolatot alakítsanak ki.

A Kaukázust illetően Gorbacsov elmeséli, hogy a Kohl és a Gorbacsov házaspár már Bonnban, a kancellári rezidencián beszéltek arról, hogy egy majdani látogatás alkalmával megismerkednek a másik fél szülőföldjével. Egy rég megbeszélte dolgot valósítanak most meg. A Kaukázusban pompás a levegő és tisztábban gondolkodik az ember.

A szűk fél órás sajtótájékoztató nagyon oldott hangulatban zajlott, és helyenként derűs párbeszéd is tarkították. Végül a szövetségi kancellár kijelentette, bizakodó

abban a tekintetben, hogy még ebben az évben sikerül lezárni a kettő plusz négyes tárgyalásokat és megvalósítani a német egységet.

Ezt követően konvojban a repülőtérré hajtunk. Az autóban röviden elmesélem a kancellár és Gorbacsov közötti tárgyaláson történeteket Klaus Blech nagykövetnek és Dieter Kastrupnak, és arra is teszek egy célzást, hogy a NATO-tagság kérdésében áttörés előtt állunk. Azt azonban még nem árulom el nekik, hogy ez az áttörés már megtörtént. Nem szeretném, ha elrontanák a meglepetést. Erről először magának a szövetségi kancellárnak kell beszélnie.

A repülőgépen útban Sztavropol felé Kvicinszkij mellett ülök. Kvicinszkij, mint mindig, most is rendkívül kellemes beszélgetőpartnernek bizonyul, most már egyszerűen megértjük egymást. Ő is arról érdeklődik, hogyan zajlott a tárgyalás Kohl és Gorbacsov között. Elmondom, de részleteket neki sem árulok el.

Két órával később leszállunk Sztavropolban, a 200 000 lakost számláló, Moszkvától 1600 kilométerre délre fekvő városban. Az égen zivatarfelhők gyülekeznek. Nagyon meleg és fülledt az idő, a levegő mintha állna. Hosszú konvojunk behajt a városba, ahol rövid autós városnézés következik, mielőtt meglátogatnánk a tanácsházát. Itt dolgozott Gorbacsov kilenc és fél éven keresztül. Akkori dolgozószobájában az ő fényképei és Lenin-képek díszítik a falakat. Gorbacsov megmutatja régi íróasztalát. Az épület előtti téren és az elesett hősök emlékművénél, ahol Kohl egy koszorút is elhelyezett, rengeteg orosz, köztük sok háborús veterán gyűlt össze, akik német és szovjet zászlókat lobogtattak, Kohl és Gorbacsov sokukkal kezét fogott. Egy veterán elmondta, hogy nagyon elégedett, amiért a németek és az oroszok ismét békében együtt élnek, ez nagyon fontos a számára.

Gorbacsov egy Sevardnadzéval közösen tett sétáról mesél, akivel Sztavropolban ismerkedett meg. Ezen az 1979-ben tett sétán teljes egyetértésre jutottak egymással abban, hogy meg kell menteniük az országot, mivel minden szétrothadt. Ez különösen az afganisztáni katonai bevonulás után vált nyilvánvalóvá a számukra. Ebben a sok szenvedéssel terhes időszakban született meg a peresztrojka.

A rövid városnézés után visszamegyünk a sztavropoli repülőtérré. Onnan Aeroflot-helikopterekkel a Kaukázusba repülünk. A tágas helikopter utasterében az egyik oldalon Genscher és Sevardnadze ül egymással szemben a kényelmes párnázott ülésekben, közöttük egy fa asztal. A másik oldalon, egy hosszú párnázott padon ülök én, Kvicinszkij és Kastrup társaságában. A repülőút alatt egy stewardess teát és kekszet szolgál fel. Beszélgetés nem igazán akar kialakulni, igaz, ahhoz a zaj is túl nagy.

Oldalra húzódtam, a sarokba, hogy jobban kilássak az ablakon. Mesés látvány, a hatalmas térség fürdik a napsütésben. Olykor-olykor felhők árnyékai suhannak át

az alattunk elterülő, végtelen búzamezőkön. Ezüstösen csillogó folyók kígyóznak a tájban. Jellegtelen települések, általában falvak fölött repülünk el, amelyek az egyetlen kiépített út mellett követik egymást. A kis alacsony házakat nagy, intenzíven művelt kertek veszik körül. A nagyobb falvakban az országúttal párhuzamosan földutak futnak, amelyek mellett további házak sorakoznak. Az úton csak nagy ritkán lehet egy-egy teherautót látni. Az ember érzi, milyen óriási, milyen hatalmas ez az ország. Milyen kilátásaik lehetnek ezekben a falvakban az embereknek? Vajon mikor jutnak majd el hozzájuk is Gorbacsov változtatásai és reformjai? Hogyan lehet megoldani a Szovjetunió problémáit, ha ilyen hatalmas ez az ország?

Késő délután egy hatalmas gabonatóbla közelében szállunk le, amelyen óriási, egymás mögött kissé elcsúsztatva haladó kombájnok éppen aratnak. Ahogy kiszállunk, leállítják a gépszörnyek motorját; bennünket vártak. A férfiak és nők elénk jönnek, és üdvözlésképpen kenyeret és sót nyújtanak át nekünk. Gorbacsov megmutatja Kohl-nak, hogyan kell letörni egy darabot a hatalmas cipóból, majd megszózza és megeszi a darab kenyeret. A barnára sült, vastag héjú kenyér nagyon zamatos és kissé savanykás.

Kohl és Gorbacsov élénken társalognak a parasztokkal, akik barátságosan, de kissé félénken válaszolgatnak. A napégette arcokon nyomot hagyott a nehéz munka, a kezük kérges. Gorbacsov arra bízta Kohl-t, hogy üljön be az egyik rikító piros színű kombájnbába, amelyet még ő szerzett be annak idején. Mindketten mennek néhány métert a kombájnnal. A levegőt por üli meg; az orrunkban az összevágott szalma szaga.

Biztos vagyok benne, hogy Kohl mindent elő fog adni, amit csak a mezőgazdaságról tud, hiszen egyébként is mindig büszkén meséli, hogy egyszer még a mezőgazdasági tanulmányokba is belekezdett. De Gorbacsov is nagyon természetesen és fesztelenül mozog a parasztok között. Szorosan odaáll eléjük, elkapja a karjukat, beszédbe elegyedik velük. Úgy tűnik, jól érzi magát közöttük. A gabona pompásan áll. Ha az Észak-Kaukázusban a mezőgazdaság fejlettebb eszközökkel rendelkezne és modernizálva lenne, a termés kétszeresét is learathatnák, magyarázza Gorbacsov.

Egy fél óra után ismét útra kelünk. Átrepülünk a Csapajev kolhoz fölött, amelynek az állapota első pillantásra elámulja, milyen problémákkal kell szembenéznie az országnak. A learatott gabonát teherautókra rakják, a kolhozba viszik, és ott egy udvaron, a szabad ég alatt tárolják. Az alacsonyan úszó szürke felhők a vihar közeledtét jelzik, de az is lehet, hogy a vihar éppen most vonul el. A földeken legalább harmincöt fok van, amelyhez magas páratartalom is társul. El lehet képzelni, milyen gyorsan befülled ebben a nedves hőségben a szabadon tárolt gabona. Eszembe jut az a májusban Gorbacsovval folytatott moszkvai tárgyalás, ahol ő maga mondta nekem,

hogy a learatott gabona harminc-negyven százaléka befülled. Ennek az egyik okát itt láthatjuk alattunk.

A táj lassan lankásabb és zöldőbb lesz. A mezőket legelők és erdők váltják fel. Közeledünk a Kaukázus hegyeihez. Egyre magasabbra emelkedünk, hegláncok között repülünk át. Alattunk sűrű erdőségek, lombos erdők és tűlevelű erdők váltakoznak; néha az az érzésünk, mintha csak karnyújtásnyira lennének. Most már egyetlen emberi települést sem látni, a táj egyre jobban hasonlít az Alpok nyúlványaira Felső-Bajorországban. Érintetlen hegyi világ, egyszerre elhagyatott és lenyűgöző. A rotorok dübörgése ellenére is az az ember érzése, hogy ez a táj végtelenül csendes és nyugodt.

Kora este a Zelencsuk folyó szűk völgyében, egy jókora tisztáson szállunk le. Lélegzetelállítóan szép vidék. Az esti nap utolsó sugarai beragyogják a teljes virágdíszbe öltözött hegyi rétet. A fű majdnem térdig ér, hihetetlen sokféle és gyönyörűbbnél gyönyörűbb virágok és növények tömege; rengeteg olyan is akad közöttük, amelyekkel Németországban már csak elvétve lehet találkozni. Raisza Gorbacsova egyszer csak besétál a rétre, letép néhány virágot, és egy bájos mosollyal átnyújtja a kis csokrot Helmut Kohlnek. Mindenki el van ragadtatva. Gorbacsovnak ragyog az arca. A levegő hűvös és tiszta. A háromezer méteres hegyek árnyéka lassan odaér hozzánk. A láthatáron még magasabb, hófödte vagy gleccserek szabdalta hegyeket is látni.

Odamegyünk a várakozó autókhoz. Egészen kis küldöttséggel jöttünk. Kohlon kívül csak Genschier, Waigel és Klein van jelen, mi munkatársak pedig csak öten vagyunk itt: Kastrup, Haller, Neuer, én, valamint „Ecki” Seeber, aki évek óta a kancellár sofőrje és „mindenese”.

Alig néhány száz métert megyünk, amikor a küldöttséget kettéosztják. Kohl és Gorbacsov azt a házat foglalják el, amely csodálatos mezők között egy tisztás közepén áll. Bennünket, munkatársakat egy üdülőben szállásolnak el. Nagy élvezettel sétálok a jó kétszáz méter hosszú gyalogúton, mélyet szippantok a tiszta levegőből, a pompás rétek elbűvölnek. A szoba berendezése spártai. Se meleg víz, se asztal, az ajtót nem lehet becsukni.

A nap már lement, amikor átsétálok a szövetségi kancellár házához. A hegyek szürke szörnnyetegékként magasodnak fölém, az ég acélkék. A tisztás fölött hihetetlen a csend, csak a biztonsági emberek hangját, az adóvevőiket, és a hegyi folyó távoli zúgását lehet hallani.

A vadászház egyszerűen van berendezve: világos fenyőfa bútorok, a bejáratnál, a fűzőld futószőnyeg mellett egy kitömött hegyi kecske és egy cipőtisztító gép. A Kohl házaspár lakrészé egyszerű és komfortosan berendezett. Kimegyek az erkélyre. Kohl ekkorra már kényelembe helyezte magát, levette a nyakkendőjét és belebújt a kötött

kardigánjába. Kimegyünk a ház elé és ott várjuk meg a Gorbacsov házaspárt. Ők is átöltöztek. Az elnök nagyon jól néz ki. Elegáns szürke szabadidőnadrágot és sötétkék pulóvert visel, amelyre egy sielő alakot hímeztek. Raisza nadrágkosztümben van.

Lesétálunk a folyóhoz vezető úton: ez egy sebesen rohanó hegyi patak, sok kis zúgóval. Esti félhomály, a fák és a hegyek sötét árnyai, a tiszta égbolt, a friss esti levegő, a víz zúgása – csupa jó érzést, csupa boldogságot áraszt. Mindannyian derűsek és vidámak vagyunk, tréfálkozunk és jókat kacagunk. Gorbacsov lemegy egészen a patakpartra, ami nem egészen veszélytelen vállalkozás. Amikor leér, kinyújtja a kezét Kohl felé, és felszólítja, hogy kövesse. A többiek fent maradnak, és onnan nézik a két férfit, akik láthatóan nagy békességben vannak mind egymással, mind a grandiózus hegyvidékkel és a sebesen rohanó hegyi patakkal. Elég nehéz elképzelni, hogy még bonyolult politikai kérdéseket kell megvitatnunk egymással. De mennyivel jobb lenne, ha elmennénk inkább pisztrángozni, vagy megmáshoznánk valamelyik környező hegyet.

Néhány méterre a folyótól egy pihenőhely van, fatörzsekből faragott asztalokkal és székekkel. Kohl, Gorbacsov és Genschier odamennek és leülnek. Szellemes beszélgetés veszi kezdetét, mindenki nagyokat nevet, amitől a tolmács szavait sem mindig lehet érteni. De mindenki érzi, milyen vidámsággal, milyen szívéllyességgel beszélnek egymással. Már-már olyan ez az egész, mintha barátok találkoztak volna itt fent a hegyek között, hogy eltöltsenek egymással néhány órát az érintetlen természetben. Visszamegyünk a házhoz. A vacsora már tálalva, a hegyi levegőn alaposan megéheztünk.

A hangulat a vacsora alatt is oldott marad. Gorbacsov elmeséli, hogy egyszer egy német nőtől megtanult egy dalt, az „O, Tannenbaum”-ot. A beszélgetés ide-oda csapong, hol komoly témákról folyik a szó, hol tréfás anekdotákat mesélnek.

Vodkázás közben Gorbacsov jót viccelődik saját magán, mivel a főtitkári székbe kerülve elkövette azt a hibát, hogy be akarta tiltani a vodkát, és ezzel kapcsolatban elmesél egy viccet: miután bevezette a tilalmat, már csak néhány üzlet maradt Moszkvában, ahol legálisan alkoholt lehetett árusítani. Ezek előtt a boltok előtt mindig nagyon hosszú sorok kígyóztak. Egyszer nagy csetepaté támadt, mert egy férfi egyre jobban kikelt magából, amiért ilyen sokáig kell sorban állnia: ezt Gorbacsovnak köszönhetjük, kiabálta, ezért meg kellene ölni. A körülötte állók is egyre jobban felháborodtak, és felszólították a férfit, hogy ne csak a szája járjon, hanem cselekedjen is. Az erre elment a Kremlhez, de rövid idő múlva már vissza is tért. A többiek, akik még mindig sorban álltak, izgatottan kérdezték, hogy megölte-e már Gorbacsovot. Sajnos nem sikerült, felelte a férfi, mivel a Kremlnél még hosszabb a sor.

Gorbacsov azt mondja, az a legnehezebb feladata, hogy megváltoztassa az emberek gondolkodását. Az emberek most elmenekülnek a szabadság elől, amelyet eleinte

még ők maguk követeltek. De rá kell venni őket, hogy vállalják a felelősséget. Gorbacsov részletesen beszámolt az SZKP kongresszusáról. Esténként éjszakába nyúlóan elbeszélgetett a parasztokkal, alapszervezeti párttitkárokkal és munkásokkal. Ez még keményebb volt, mint maga a pártkongresszus. De valószínűleg ezzel sikerült fordulatot elérnie.

Raisza a férje mellett ül. Ő is egyre-másra bekapcsolódik a beszélgetésbe, nyitott-nak, közvetlenné tűnik, nagyon rokonszenves és egy pillanatig sem tola-kodó. Közte és a férje között szemlátomást teljes az egyetértés.

A vacsora végén Gorbacsov megkéri a szövetségi kancellárt és a minisztereket, hogy még egyszer üljenek le egymással, még hozzá a munkatársaik nélkül, és készítsék elő a másnapi tárgyalásokat. Este tizenegy órakor Gorbacsov, Sevardnadze és Sztarjan elbúcsúzik tőlünk. Kohl, Genscher, Waigel, Klein és mi, a munkatársaik még éjfél-ig együtt töltjük az időt és iszunk egy sört, egy dobozos sört, egy müncheni Löwenbräut.

Útban a szobám felé nagyon kellemesen érzem magam a hűs éjszakai levegőn, a csillagfényes éjkék égbolt alatt, körülöttem a hegyek fekete sziluettjeivel, fülemben a vad hegyi patak zúgásával. Csak a biztonsági emberek zavarják az éjszakai idillt.

A szobámba visszatérve előkészítem a szövetségi kancellár másnapi sajtónyilatkozatát. Az ágyban ülve megírok egy első tervezetet, és abban reménykedem, hogy minden témát úgy veszek bele a szövegbe, ahogy azokban Kohl és Gorbacsov holnap majd megállapodnak. A kancellár még a reggeli előtt el akarja olvasni a tervezetet. Már majdnem két óra van, amikor lekapcsolom a villanyt.

1990. JÚLIUS 16., HÉTFŐ

Kora reggel az ágyam mellett térdelek és nagy nyomtatott betűkkel írom a sajtónyilatkozat végső változatát a kancellár számára. Írógép nem áll rendelkezésre. Titkárnőt pedig nem hozhattunk magunkkal Arhizba. Ezután Kohlhoz sietek, aki az erkélyen ül, és a fenséges reggelt élvezzi. Egyetért az általam írt szöveggel, amelyet a tárgyalások lezárása után úgyis át kell majd még dolgozni.

A hosszú asztalnál tartjuk meg a küldöttségek tárgyalását, amelynél az előbb közösen megreggeliztünk: a német oldalon a kancellár, Genscher, Waigel, Klein, Blech nagykövet, Kastrup, Haller, Neuer, Weiss, a tolmács, és én. A szovjet oldalon Gorbacsov, Sevardnadze, Sztarjan miniszterelnök-helyettes, Kvicinszkij, Tyerehov nagykövet, Maszlennikov szóvivő és Kurpakov, a tolmács.

A szövetségi kancellár bevezetésként az egyesült Németország és a Szovjetunió

közötti hosszú távú szerződésről beszél; Gorbacsov teljesen természetesnek, a történelem és a valóság logikájának megfelelően nevezi, hogy mindkét fél egy ilyen szerződés megkötésére törekszik. A Szovjetuniónak a nyugati államok közül már most is a Szövetségi Köztársasággal vannak a legátfogóbb kapcsolatai. Mindketten egyetértenek abban, hogy egy ilyen szerződéssel hosszú távú perspektívákat kell nyitni a német-szovjet kapcsolatok számára.

Ezt követően Kohl a kettő plusz négyes tárgyalásokat hozza szóba, amelyeknek számára az jelenti a fő célját, hogy megvalósuljon az újracsatolt Németország teljes szuverenitása. Nagyon gyorsan egyetértés alakul ki azzal kapcsolatban, hogy a kettő plusz négyes tárgyalások eredményének nemzetközi jogilag kötelező érvényű dokumentumnak kell lennie. Az egyesült Németország a jelenlegi Szövetségi Köztársaságot, az NDK-t és Berlint is magában foglalja majd. Gorbacsov még egyszer megismétli a feltételeket: az egyesült Németország lemond az ABC-fegyverekről, a NATO katonai struktúráit nem terjesztik ki a jelenleg az NDK-hoz tartozó területekre, és külön szerződést kötnek a szovjet csapatoknak az NDK területén való tartózkodásáról.

Genscher arra hívja fel a figyelmet, hogy a záró dokumentumnak tartalmaznia kell a németeknek azt a jogát, hogy az EBEÉ-záróokmányának megfelelően szabad választásuk alapján csatlakozhassanak egy szövetséghez; nyilvánvaló, hogy a németek a NATO teljes jogú tagjai akarnak lenni. Gorbacsov reakciója örömdetes konzekvens: magától értetődő, ha Németország a teljes szuverenitást akarja. A NATO-t azonban nem kell kifejezetten említeni. Kohl erre összefoglalja, hogy az egyesült Németország teljes szuverenitása a szövetségi hovatartozást is magában foglalja, és hogy ezen a NATO-t értik, amit viszont nem kell kifejezetten hangsúlyozni, amire Gorbacsov megjegyzés nélkül rá is bólint.

Gorbacsov az egyik legfontosabb pontnak a keletnémet területen állomásozó szovjet csapatok kérdését nevezi, amit egy korlátozott időre szóló külön szerződésben kell szabályozni, és össze kell kapcsolni azzal a kötelezettséggel, hogy a NATO struktúráit nem terjesztik ki az NDK-ra. Az egyesült Németország szuverenitását ezzel nem vonnák kétségbe. Most Genscher foglalja össze az álláspontját, amire Gorbacsov ismét rábólint. Ez pontról pontra megismétlődik. Minden egyes téma lezárása után egy egyetértő összefoglalás.

Ezt követően Gorbacsov Németország azon kötelezettségéről beszél, hogy a NATO struktúráit mindaddig ne terjessze ki az NDK területére, amíg ott szovjet csapatok állomásoznak. Ha ez így történik, akkor könnyen sikerül majd elfogadtatnia a Szovjetunióban, hogy az egyesült Németországnak joga van megválasztania azt a szövetséget, amelybe tartozni akar, és azt, hogy ez a NATO. Világos, hogy az egyesült Németország

a NATO-ban marad. A javasolt megoldás az egyesült Németország szuverenitásának helyreállításával kapcsolódik össze.

Kohl és Genscher megállapítják, hogy ez a korlátozás csak a szovjet jelenlét időszá-
kára érvényes. A szovjet csapatok kivonása után már a szuverén Németország dolga
lesz, hogyan dönt. Ugyanakkor mindkét fél tisztában van vele, hogy az akkor meg-
hozandó intézkedéseknek figyelembe kell majd venniük a bécsi leszerelési tárgyalások
eredményeit. Németországot azonban nem fogják korlátozni döntési szabadságában.
Gorbacsov egyetért az elhangzottakkal, miközben Sevardnadze annak a kívánságá-
nak ad hangot, hogy a NATO struktúráit a Szovjetunió akarata ellenére a szovjet
csapatok kivonása után se terjesszék ki a mai NDK területére, ami mindenekelőtt
a nukleáris rendszerek állomásoztatására vonatkozik.

Gorbacsov a következő megoldást javasolja: abból a mindkét fél által elfogadott
elgondolásból induljanak ki, amely szerint a NATO-tagság kérdése és a NATO-
terület kibővítése a szovjet csapatok kivonása után egyaránt és kizárólag a teljesen
szuverén Németország ügye lesz majd, anélkül azonban, hogy ezt így kimondottan
leírják. A Szovjetunió abból indul ki, hogy a biztonságát nem veszélyeztethetik,
és nem állomásoztathatnak nukleáris fegyvereket. Egyetértés van abban is, hogy
a Bundeswehr az NDK egykori területén is állomásozhat. Ebben ugyanis szintén
Németország teljes szuverenitása jut kifejezésre.

A következő pont a négyhatalmi haderő berlini tartózkodására vonatkozik. Meg-
egyezés születik arról, hogy a négy nagyhatalom hadereje a szuverenitás helyreállítása
után a kétoldalú egyezmények alapján a szovjet csapatok NDK-beli állomásozásának
időszakára Berlinben marad. A csapatlétszám, a felszerelés és a fegyverzet nem halad-
hatja meg a mai szintet. A jelenlegi NDK területén állomásozó német csapatokat erre
az időre nem integrálják a NATO-ba. Gorbacsov ismét elfogadja az összefoglalást, és
még azzal egészíti ki, hogy erre a területre a NATO sem nukleáris fegyvereket, sem
NATO-támaszpontokat nem fog telepíteni.

Genscher leszögezi, hogy nem lehetnek különböző biztonsági zónák, és ennek
a mai NDK területére is érvényesnek kell lennie. Ezért a NATO védelmi biztosítéka, a
NATO-csapatok állomásoztatásától függetlenül, Németország egész területére kiterjed
majd. Gorbacsov ezt is elfogadja. Nyomatékosan rögzítik, hogy a NATO-szerződés
5. és 6. cikkelye a szuverenitás helyreállításával egész Németországra érvényessé válik.

A szövetségi kancellár újból összefoglalja, hogy a szovjet csapatok ott-tartózkodá-
sának időtartamára a Bundeswehr katonái az egykori NDK területén állomásozhat-
nak majd, de nem lehet őket a NATO-ba integrálni, és hozzáteszi, hogy Berlinben
is lehetnek majd Bundeswehr-alakulatok. Genscher még egyszer megerősíti, hogy

a szovjet csapatok kivonása előtt a Bundeswehrnek csak a nem integrált alakulatai
állomásoznak a mai NDK területén. Később pedig NATO alá rendelt egységeket
is áthelyezhetnek arra a területre. Gorbacsov igennel felel, azt azonban hozzáteszi,
hogy se külföldi csapatokat, se nukleáris fegyvereket nem helyezhetnek át az említett
területre, amit Kohl még egyszer megerősít.

A következő kérdés arra vonatkozik, hogy előreláthatóan milyen időtartamig ma-
radnak a szovjet csapatok az NDK területén. Gorbacsov öt-hét évről beszél, mire
a kancellár rögtön emlékezteti a tegnapi kijelentésére, amelyben három-négy évet
mondott. Ez realisztikusabb, jelenti ki a kancellár, és támogatást ígér a katonák át-
képzéséhez és elhelyezéséhez. Gorbacsov elégedetten nyilatkozik a javaslatról.

A tárgyalás most a gazdasági együttműködés témájára vált át. Mindenekelőtt az
NDK-nak a Szovjetunióval szembeni kötelezettségeiről van szó. Szitarjan az NDK-
ban állomásozó szovjet haderő problémájára hívja fel a figyelmet. A Szovjetunió szá-
mára mindez évi hatmillió tonna kőolaj ellenértékébe kerül. A költségek az egyesülés
után csak tovább emelkednek majd, jelenti ki Szitarjan. Gorbacsov gyors megoldást
sürgét, hogy a katonák körében ne alakuljon ki nyugtalanság, ami az egész hadse-
regre kihatással lehet. Waigel a hozzászólásában utal arra, hogy a szövetségi kormány
megígérte, bizalomvédelmet nyújt a KGST-államoknak.

Gorbacsov felvázolja, milyen hatalmas gazdasági esélyek rejlenek a Szovjetunióban
a Szövetségi Köztársaság számára. A Szovjetunió nem fél attól, hogy gazdasági függés-
be kerül Németországtól. Ahogy fordítva sem kell hasonló félelmeket táplálni. Kohl
megerősíti, hogy a Szovjetunió a németek legfontosabb keleti partnere. Az átfogó
szerződés megkötésének új minőséget kell jelentenie a kapcsolatokban, hogy kilép-
jenek a közelmúlt történetének ördögi köréből. A szövetségi kancellár még egyszer
aláhúzza, hogy nagyon érdekelt Gorbacsov és az általa bevezetett reformok sikerében.
Ő maga, ahogy azt Dublinban és Houstonban is tette, továbbra is azon fog fáradoz-
ni, hogy a Nyugat támogassa a reformpolitikáját, mivel az egyedül Németországnak
meghaladja az erejét.

Gorbacsov a maga részéről összefoglalja az eredményeket. Rizskov miniszterelnök
eljuttat majd egy levelet a szövetségi kancellárhoz az NDK-s vállalkozások és szovjet
partnereik közötti szerződésekről. Egy újabb pontként szóba hozza az NDK-beli
szovjet ingatlanok ügyét. Ebben is szükség lesz valamiféle szabályozásra, jelenti ki
Gorbacsov. Kohl hajlandónak mutatkozik a tárgyalásra.

Amikor a kancellár visszatér arra a kérdésre, hogy milyen hosszán tartózkodjanak
majd a szovjet csapatok a jelenlegi NDK területén, a két politikus egy három-négy
éves időtartamban állapodik meg. Két szerződést kell majd kötni, egyet a szovjet

csapatok jelenlétéről, egy átmeneti időre szóló szerződést pedig a szovjet csapatok kivonásáról.

A következő pont az össznémet haderő jövőbeli maximális létszámának a kérdése. Sevardnadze 350 000 főről beszél. Genscher kifejti a német álláspontot: a szövetségi kormány kész Bécsben kiadni egy nyilatkozatot arról, hogy négy éven belül 370 000 főre csökkenti a haderejének a létszámát, és hogy ez a folyamat a CFE-szerződés hatálybalépésével venné kezdetét. Az utótárgyalásokon (CFE Ia) a NATO mind a 23 országának és a Varsói Szerződés valamennyi tagállamának kötelezettséget kellene vállalnia arra, hogy tárgyalásokat kezdenek nemzeti haderejük legmagasabb létszámáról, és ugyanakkor arra is biztosítékot kellene vállalniuk, hogy addig a meglevő haderőlétszámot nem növelik. A szövetségi kormány hajlandó ezt a haderőcsökkentést Bécsben nemzetközi jogilag kötelező érvényűnek elismerni. A 370 000-es létszám a haditengerészet egységeit is tartalmazza. A kancellár ezt azzal egészíti ki, hogy a Bundeswehr létszámcökkentése összekapcsolódik a szovjet csapatok Németországból történő kivonásával. Ezen az időkereten belül a Bundeswehr létszámát 370 000 főre fogják csökkenteni.

Kohl tegnap este még azt mondta nekem, hogy Gorbacsov a repülőn Moszkvából Sztavropol felé megkérdezte tőle, milyen messze hajlandó elmenni a haderőcsökkentésben. Erre ő a 370 000 fős létszámot nevezte meg, amire Gorbacsovtól azt a választ kapta, hogy ő ennél nagyobb mértékű csökkentésre számított. Miután a kancellár kifejtette neki az okokat, amelyek miatt nem akar és nem is tud 370 000 fő alá menni, Gorbacsov már nem ragaszkodott a korábbi véleményéhez. Gorbacsov ma is egyetértőnek mutatkozik.

Genscher felveti a lengyel–német határ rendezésének kérdését. Lengyelországnak az az elvárása, hogy a német szuverenitást csak akkor állítsák helyre, ha már megkötötték a határszerződést Németország és Lengyelország között. Ezzel a szövetségi kormány nem tud egyetérteni. Ugyanez érvényes Lengyelország azon követelésére is, hogy a Szövetségi Köztársaság változtasson a belnémet törvényeken, mivel itt a németek szuverén jogáról van szó. Ugyanilyen kevésbé fogadható el a lengyelek azon követelése is, hogy az egyesült Németország és Lengyelország közötti határok rendezésének alapvetően egy európai békerendezés részének kell lennie. Genscher azon kérdésére, hogy egyetértene-e egymással ebben a kérdésben, Sevardnadze igennel válaszol.

Végül Gorbacsov Kohl kifejezett kérésére hajlandónak mutatkozik a Szovjetunióban élő németek helyzetének rendezésére. Az erre vonatkozó tárgyalásokat majd folytatni kell.

A tárgyalás lezárásaként a résztvevők abban is megegyeznek, mit mondjanak majd

el a sajtó képviselőinek. A kancellár a már előkészített sajtónyilatkozat alapján összefoglalja a tárgyalások eredményeit. Gorbacsov egyetért az összefoglalójával.

Helmut Kohl meghívja a Gorbacsov házaspárt egy vizontlátogatásra a Szövetségi Köztársaságba, és a szülővárosába, Ludwigshafenbe. Gorbacsov elfogadja a meghívást. Majd elégedetten nyugtázza, hogy az elmúlt két-három hónapban sikerült hosszú utat megtenniük.

Négy óra elteltével szenzációs eredménnyel ér véget a tárgyalás: Gorbacsov meglepetésre beleegyezett, hogy Németország egyesülése után rögtön Bundeswehr-kötelékek állomásozhassanak az NDK egykori területén és Berlinben, és a szovjet csapatok kivonása után integrálhassák őket a NATO-ba. Ezen kívül a NATO segítségnyújtási kötelezettsége az egyesülés napjától kezdve az egész Németország területére érvényes lesz. Ezzel olyan pozíciókat sikerül visszanyernünk, amelyeket például Genscher és Stoltenberg a februári nyilatkozatában, valamint számos más politikus az állásfoglalásában már régen feladott. Elértük a nagy célt! A tegnapi moszkvai áttörés után most minden kérdést sikerült tisztázni az egyesült Németország jövőbeli katonai státuszát illetően. Most már semmiféle kétség nem férhet hozzá, hogy Németország az egyesülése napján a teljes belső és külső szuverenitását visszakapja. Ezeket a nagy döntéseket pedig, Sevardnadze közreműködésével Gorbacsov személyesen hozta meg.

Örömteli volt Kohl és Genscher együttműködése, amely ma súrlódásmentesen zajlott, és a két politikus között semmiféle nézetkülönbséget nem lehetett felfedezni.

Kissé mindenki kimerültnek tűnik. Minden kérdést sikerült egyetértésben megoldani. Micsoda eredmény!

Rövid szünet után felszolgálják az ebédet. A már előre beharangozott és Gorbacsov által híressé tett kaukázusi rablólóhúst. Tegnap este Sevardnadzéval együtt még azt ígérték, hogy lent a folyónál grillezünk majd. A négyórásra nyúlt tárgyalás azonban meghíúsította ezt a szándékot.

Visszavonultam a szobámba, és a mai eredmények alapján átdolgozom a kancellár sajtónyilatkozatát. Örülök, hogy csak néhány helyen kell változtatnom a szövegen.

Ezután Minyeralnije Vodiba repülünk, ami ásványvizet jelent. Ismét Genscher és Sevardnadze mellett ülök a helikopterben. A két külügyminiszter már a kettő plusz négyes tárgyalások másnap Párizsban kezdődő harmadik köréről beszél. Genscher számára az a legfontosabb, hogy megszerezze Sevardnadze támogatását Lengyelországgal szemben. Sevardnadze nem igazán lelkes, és amennyire csak lehet, ki akar maradni ebből a dologból.

Minyeralnije Vodi repülőteréről Zseleznovodszk városába megyünk, ahol hatalmas tömeg fogad bennünket. Néhány száz méterrel a szanatórium előtt, ahol a közös

sajtótájékoztatóra sor kerül majd, az autókonvoj megáll. Elmerülünk a tömegben: az emberek sokkal lelkesebbek, mint Sztavropolban.

Mire elkezdődik a sajtótájékoztató, a terem teljesen megtelt, fojtogató a levegő, szinte tapintható a feszültség. Gorbacsov úgy jellemzi a szövetségi kancellárral folytatott találkozót, mint a megoldáskeresés intenzív részét egy olyan korban, amelyben Európa és a világ döntő jelentőségű változáson megy át. Az újságírók reménykedhetnek, hogy érdekes híreket hallanak, állapítja meg Gorbacsov, és ezzel átadja a szót a kancellárnak.

A kancellár a Gorbacsovval folytatott kétnapos találkozót a német-szovjet kapcsolatok történetének új csúcspontjaként jellemzi. Ez a moszkvai tárgyalásokon, a repülőgépen és a Gorbacsov szülőföldjén folytatott tárgyalások gyakoriságára és intenzitására is egyaránt érvényes. Az arhizi meghívást az elnök különleges gesztusként értékeli. Elmélyítették az egymás iránti bizalmat, a tárgyalások nyitottak voltak és kölcsönös megértés, valamint személyes rokonszenv jellemezte őket. A találkozó különleges jelentőségét azonban az eredmények maguk adják meg.

Kohl messzire kiható előrelépésről és egy áttörésről beszél, amely azért vált lehetségessé, mert mindkét oldal tudatában van a történelmi változásokból rá háruló felelősségnek. Ő és Gorbacsov is kész vállalni ezt a történelmi kihívást és annak együtt megfelelni. Most itt van előttük az a hatalmas, talán egyszeri esély, hogy a kontinens jövőjét tartósan békessé, biztossá és szabaddá tegyék. A német-szovjet kapcsolatokat a két nép és Európa sorsa szempontjából is egyaránt központi jelentőségűek.

A szövetségi kancellár bejelenti, hogy abban állapodtak meg Gorbacsovval, miszerint közvetlenül Németország egyesülése után egy átfogó és alapvető kétoldalú szerződés megkötésére kerül sor, amely a kapcsolatokat minden területen tartósan és jószomszédi alapon rendezni fogja, s így ezek a stabilitás, a kiszámíthatóság, a bizalom és a közös jövő alapján állnak.

Teljes a szenzáció, amikor Kohl a moszkvai és az arhizi tárgyalások eredményeit nyolc pontba foglalva közli a jelenlévőkkel:

1. Németország egyesülése a Szövetségi Köztársaságot, az NDK-t és Berlint foglalja magában.
2. Az egyesülés megvalósulása után a négyhatalmi jogok és felelősségek megszűnnek. Az egyesült Németország az egyesülés időpontjában visszanyeri teljes és korlátozásoktól mentes szuverenitását.
3. Ezen korlátozásoktól mentes szuverenitást alkalmazva az egyesült Németország szabadon és önállóan dönthet arról, hogy melyik szövetségi rendszerhez akar tartozni.

A kancellár ezt azzal egészíti ki, hogy világossá tette a szövetségi kormány azon álláspontját, amely szerint az egyesült Németország az atlanti szövetség tagja szeretne lenni.

4. Az egyesült Németország kétoldalú szerződést fog kötni a Szovjetunióval az NDK-ban állomásozó csapatok kivonásának lebonyolításáról, amit három-négy éven belül be kell majd fejezni. Ezzel egy időben szerződést kötnek azoknak a következőknek a kezelésére, amelyek a nyugatnémet márka NDK-beli bevezetéséből adódnak.
5. A NATO-struktúrákat mindaddig nem terjesztik ki az NDK területére, amíg ott szovjet csapatok állomásoznak. A NATO-szerződés 5. és 6. cikkelyének azonnali alkalmazását azonban ez kezdettől fogva nem érinti. A Bundeswehr nem NATO-irányítás alatt álló kötelékei Németország egyesülése után azonnal állomásozhatnak a mai NDK és Berlin területén.
6. Amíg a szovjet csapatok az egykori NDK területén maradnak, addig a három nyugati nagyhatalom csapatai Berlinben maradnak.
7. A szövetségi kormány a most folyó bécsi tárgyalásokon kötelezettségvállalási nyilatkozatot tesz arra, hogy az egyesült Németország haderejét három-négy éven belül 370 000 főre csökkenti. Ezt az első bécsi megállapodás hatálybalépésével kezdik majd meg.
8. Az egyesült Németország lemond az ABC-fegyverek előállításáról, birtoklásáról és a fölöttük való rendelkezésről, és továbbra is tagja marad az ezek terjesztését tiltó megállapodásoknak.

Az újságírók morajlása pontról pontra erősebb lesz. Hatalmas a meglepetés. Ez a közös megállapodás, folytatja Kohl, nagyon jó kiindulási helyzetet teremt ahhoz, hogy a német egyesülés külpolitikai vonatkozásait a kettő plusz négyes szerződés keretei között a megfelelő időben és eredményesen lezárhassák. Végül Kohl köszönetet mond Gorbacsovnak és a feleségének, Raiszának a szíves vendéglátásért. A személyes bizalom tovább nőtt közöttük. Kohl nyomatékosan hangsúlyozza, milyen fontos szerepet játszott Genscher és Sevardnadze a tárgyalások eredményes előkészítésében.

Gorbacsov aláhúzza az elmúlt hónapokban megtartott számos csúcstalálkozó jelentőségét a most elért eredmények szempontjából. Különösen a NATO-csúcsot emeli ki, amely történelmi fordulópont volt, és előfeltételnek bizonyult mindannak az eléréséhez, amiről a kancellár az előbb beszélt. A találkozó eredményei közel hozták egymáshoz a két fél álláspontját, jelenti ki Gorbacsov. Még egyszer megerősíti, hogy az egyesült Németországnak a teljes szuverenitást el kell nyernie. Ez az arra vonatkozó döntést is magában foglalja, hogy melyik szövetségi rendszerhez akar tar-

tozni és milyen kapcsolatokat kíván ápolni. Ezek a teljes szuverenitás ismertetőjegyei. Ha akarja a Szovjetunió, ha nem, egyszer bizonyára el fog jönni az az idő, amikor az egyesült Németország a NATO-hoz fog majd tartozni, ha arra esik a választása.

A szovjet haderő ott-tartózkodásának időtartamát és feltételeit illetően sok mindent sikerült tisztázni. Abból indulnak ki, folytatja Gorbacsov, hogy a NATO-struktúrákat az egykori NDK területére nem fogják kiterjeszteni. A szovjet haderőt a megállapított határidőig tervszerűen ki kell vonni. Három-négy évről volt szó – utána az említett területen sem atomfegyverek, sem külföldi haderő nem állomásozhat.

Gorbacsov összefoglalóan kijelenti, hogy az elért eredmények konstruktív jellegűek és mindkét fél, illetőleg mindkét nép érdekeit jól tükrözik. Az újságírókkal folytatott kérdezz-felelek során Gorbacsov arról beszél, hogy a politika a lehetőségek művésze. Aki ellentmondásokat keres, az találni is fog. A Szovjetunió nem vitathatja el a német néptől azt, amit másoknak megenged. Németország tanult a történelemből. A szövetségi kancellár nyilatkozatában kifejezésre jut, hogy német földről többé nem fog háború kiindulni.

A sajtótájékoztató és rengeteg interjú után visszamegyünk Minyeralnije Vodi repülőtérre. A búcsúzás rendkívül szívélyes hangulatban zajlik. Fáradtan, de hihetetlenül boldogan szállunk be a repülőgépbe.

1990. JÚLIUS 17., KEDD

Bonnban ragyogó a hangulat. Bel- és külföldről egyaránt sorra érkeznek a telefonos gratulációk. Simon Wiesenthal⁹³ és Louis Ferdinand von Preussen⁹⁴ herceg is ott van a gratulálók között, aminek Kohl különösen örül. A mai lapok egyenesen lenyűgözőek: „Szerencsés Kohl” – „Kohl nagy sikere” – „A szövetségi kancellár Szovjetunióbeli látogatásából történelmi jelentőségű esemény lett”, „Az áttörés”.

Helmut Kohl láthatóan fellelkesülve megy a szövetségi sajtótájékoztatóra. Annak levezetője szokatlan módon nyitja meg az eseményt: „Szövetségi kancellár úr, amint azt tudja, ezen a helyen mi mindenféle kritikától és dicsérettől tartózkodni szoktunk. A sajtómegjelenések egyöntetű visszhangja azonban valószínűleg mégis

⁹³ Zsidó származású osztrák építész. 1977-ben az egyik legnagyobb zsidó cionista emberjogi szervezet az ő tiszteletére Simon Wiesenthal Centernek nevezték el.

⁹⁴ Louis Ferdinand von Preussen herceg (1907–1994), 1951-től a Hohenzoller-Ház feje, nevét zeneszerzőként is ismerték.

csak felhatalmaz, hogy szívélyesen gratuláljak a látogatás eredményeihez.” A termet zsúfolásig megtöltő újságírók megtapsolják a kancellárt, és a ceruzáikkal az írópultot kopogtatják.

A szövetségi kancellár összefoglalja az arhizi eredményeket. A Gorbacsovval tartott sajtótájékoztatóval ellentétben ezúttal nem nyolc, hanem tíz pontban, mivel a moszkvai és az arhizi tárgyalásokat még egyszer rendszereztük. A véletlen hozta, hogy ismét tíz pont lett belőle. Kohl most először közli a nyilvánossággal, ő abból indul ki, hogy az össznémet választásokat december első vasárnapján fogják megtartani.

Délután a szövetségi kancellár telefonon beszél Bush elnökkel, és tájékoztatja a Gorbacsovval folytatott tárgyalásokról. Busht szemlétemást lenyűgözik a hallottak és rögtön gratulál is a kancellárnak a kiváló „leadershiphez”, a kitűnő eredményhez, amely mindent még inkább lendületbe hoz majd. Kohl büszke lehet a teljesítményére, jelenti ki az amerikai elnök.

Egy táviratban Margaret Thatcher is szívélyes jókívánságait küldi a kancellárnak. Az, hogy Gorbacsov beleegyezett az egyesült Németország NATO-tagságába, hatalmas lépés előre, amely Európa és a Nyugat érdekeit egyaránt szolgálja.

Kohl levében részletesen beszámol Mitterrandnak, Thatchernek és Andreottinak a Szovjetunióban folytatott tárgyalások eredményeiről.

Ezzel párhuzamosan rendezik Párizsban a kettő plusz négyes tárgyalások harmadik külügyminiszeri találkozóját, amelynek egyes megbeszélésein a lengyel külügyminiszer is részt vesz. Genschernek itt alkalma van arra, hogy tájékoztassa a három nyugati kollégáját a moszkvai és az arhizi eredményekről. A találkozó valamennyi résztvevője abból indul ki, hogy a legfontosabb kérdések ezzel megoldódtak. Ezért a tárgyalásokat 1990. szeptember 12-én Moszkvában le kell zárni. Mindenki bizakodó azzal kapcsolatban, hogy a kettő plusz négyes tárgyalásokat még a novemberi párizsi EBEE-csúcs előtt sikerül majd befejezni, és alá tudják írni a záródokumentumot, amely a német egyesülést és az egyesült Németország teljes szuverenitását lehetővé teszi.

1990. JÚLIUS 18., SZERDA

Eduard Ackermannnt lenyűgözte a tegnapi sajtókonferencia sikere; elismerik, hogy a szövetségi kancellár győzelmi gesztusoktól és diadalittasságtól mentesen, szuverén módon és higgadtan lépett fel.

A kormányülésen a kancellár megállapítja, hogy a Szövetségi Köztársaság nemzetközileg egy új minőségi szintre lépett. Az egyesült Németország erőszak nélkül

és valamennyi szomszédja beleegyezésével jön létre, mondja Kohl. Európának most hatalmas esélye van egy békés jövőre.

Genscher a Német egység-kormánybizottság ülésén, amely a kormányülést követi, arról számol be, hogy a párizsi tárgyalásokon sikerült egyezsége jutni Lengyelországgal. A lengyelek három követeléssel álltak elő: Németország csak a határszerződés ratifikálása után nyerje el teljes szuverenitását, a határrendezést az „európai béke-rendezés részének” kell tekinteni, és a szövetségi kormány változtasson a belnémet törvényeken. Mindhárom követelést azzal az utalással tisztázták, hogy a lezáró nemzetközi jogi rendezéssel a kettő plusz négyes dokumentumban a lengyel nyugati határ végérvényes elismerése is össze lesz kapcsolva. Egyetértés volt abban is, hogy az egykori NDK területén a Bundeswehr-egységeknek sem a számát, sem a fegyverzetét illetően nem lesz majd semmiféle korlátozás. A józan ész ugyanakkor azt követeli, hogy ne hajtsunk végre nagy költözést nyugatról keletre.

1990. JÚLIUS 19., CSÜTÖRTÖK

A szovjet sajtó is pozitív. Megállapítják, hogy a német egyesülés külpolitikai vonatkozásait illető alapvető kérdések gyakorlatilag megoldódtak. Az *Izvesztijja* azt írja, hogy Moszkva az adott helyzetben az egyetlen lehetséges és ésszerű lépést tette. Moszkva végül is elismerte a népek önrendelkezéshez való jogát. A két államférfi megállapodásai valós biztonságot és olyan partnereket szereztek a Szovjetuniónak, akik gazdaságilag is készek támogatni az országot. Most már nem kérdés, hogy ki a nyertes és ki a vesztes: a Kelet és a Nyugat letértek a „hadiösvényről”, és elindultak a bizalom és az együttműködés útján.

Este, hosszú idő óta először, ismét kint ülünk egy kis társasággal a kancellári rezidencia teraszán. Helmut Kohl önfeledt hangulatban van. Nagy események vannak mögöttünk, és holnap kezdetét veszi a nyári szabadság.

Diplomáciai utójáték

1990. AUGUSZTUS 13. HÉTFŐ

Véget ért a nyári szabadság. Az elmúlt hetekben két döntő fejleményre került sor. Az egyesülési szerződés előkészítő tárgyalásai a terveknek megfelelően zajlanak. Az NDK gazdasági helyzete drámaian tovább romlik. A *Spiegel* augusztus 8-án az NDK összeomlásáról írt.

A második egy fenyegető esemény: augusztus 2-án megindult az iraki katonai beavatkozás. Egy új konfliktus uralja a nemzetközi politikát. Az Egyesült Államok azonnali reakciója és határozott elszántsága nyilvánvalóvá teszik, mennyire örülhetünk, hogy a német egységgel összefüggő legfontosabb külpolitikai kérdéseket már tisztáztuk. Az év első felében a világhatalmak energiája kizárólag Németországra összpontosult. Nagy szerencsénk volt, hogy amerikai partnerünk figyelmét egyetlen döntő jelentőségű esemény sem vonta el. Vajon akkor is sikerült volna, tessenek fel magamnak a kérdést, az amerikai-szovjet csúcstalálkozón, a rendkívüli NATO-csúcson és a világgazdasági csúcson ilyen gördülékenyen keresztülvinni a szükséges döntéseket, ha az öbölkonfliktus mondjuk két hónappal korábban kezdődött volna?

Számunkra most az a fontos, hogy szerződéses formába foglaljuk a Szovjetunióval a moszkvai és az arhizi megállapodásokat. Az általános szerződésre, a szovjet csapatok kivonására és a Berlinben állomásozó haderőre, a három nyugati nagyhatalommal megkötendő szerződésekre vonatkozóan a külügyminisztérium, az átmeneti időre szóló szerződés tekintetében pedig a pénzügyminisztérium az illetékes.

A szövetségi kancellár már beleegyezett, hogy ezek a szerződések bilaterálisan kerüljenek megtárgyalásra a Szovjetunióval. Az NDK kormányát időben tájékoztatni fogjuk az eredményről, hogy csatlakozni tudjon a tárgyalásokhoz. Azokat a kérdéseket ezzel szemben háromoldalú tárgyalásokon kell rendezni, amelyek az NDK-s vállalkozások szovjet vállalatokkal történő együttműködését érintik.

Délben telefonon beszélek de Maizière miniszterelnökkel, aki megerősíti, hogy az NDK-ban egyre kiélezettebb a helyzet. Nagyon örül neki, hogy ennek az egésznek nemsokára vége lesz. Igyekszem lelket önteni belé: történelmi feladatot kell megoldania, mondom neki. Bizonyára ott fent akarja valaki, hogy ezen a helyen legyen, feleli már-már lemondóan a miniszterelnök. Megdöbbsent, mennyire csüggedt. Nyilvánvalóan úgy érzi, hogy ez a hatalmas feladat meghaladja az erejét – amit igazán meg lehet érteni.

Tovább folyik a vita az egység finanszírozásáról. Theo Waigel a ZDF-nek adott legújabb interjújában kijelenti, el kell dönteni, hogy az egységet rendkívüli áldozatok és rendkívüli, új adók révén, vagy egy növekvő nemzetgazdaság segítségével akarjuk-e finanszírozni. A második a helyes út, mondja Waigel. A pénzügyminiszter váratlan támogatást kap Herbert Ehrenberg SPD-s Bundestag-képviselőtől, az NDK munka- és szociálisügyi miniszter asszonyának tanácsadójától, és úgy nyilatkozik, hogy az egység nagy valószínűséggel adóemelések nélkül is menni fog.

1990. AUGUSZTUS 14., KEDD

Délben a Steigenberg hotelben egy kétórás beszélgetés erejéig találkozom Ivan Milasszal, a horvát parlament egyik képviselőjével, Franjo Tuđman elnök személyes bizalmasával. A tárgyalásra a Szövetségi Kancellári Hivatalon kívül keríttek sort, a külügyminisztérium tudta nélkül. Amikor egyszer korábban azt ajánlottam, hogy állami szinten is vegyük fel a kapcsolatot Litvániával, a külügyminisztérium elutasította a javaslatomat. Én azonban nem szeretném megfosztani magam attól a lehetőségtől, hogy ilyesfajta tárgyalásokat folytassak. A találkozót magánjellegűnek nyilvánítottuk, de ezt a tárgyalást, amely a horvát fél kezdeményezésére jött létre, fontosnak tartom. A jugoszláviai fejlemények komoly aggodalomra adnak okot, és mi sem becsülhetjük alá ezek lehetséges hatását az egész régióra.

Milas tolmácsolja az elnök kívánságát, hogy szorosabban működjenek együtt a Szövetségi Köztársasággal. A horvátok kizárólag Németországhoz igazodnak. Azt várják, hogy a Szövetségi Köztársaság ismerje el a szuverenitásukat, amelyet az új jugoszláv konföderációban érvényesíteni szeretnének. Megállapodunk, hogy kapcsolatban maradunk.

1990. AUGUSZTUS 15., SZERDA

Az öbölkonfliktus egyre inkább háttérbe szorítja a német egység kérdését. A Szövetségi Kancellári Hivatal, a Külügyminisztérium, a Védelmi Minisztérium, valamint a Gazdasági Minisztérium és a Pénzügyminisztérium most intenzíven azon dolgoznak, hogy a négy hatalommal megkötendő sokrétű szerződéseket és megállapodásokat időben tető alá hozzák. Ezzel párhuzamosan zajlanak a tárgyalások az NDK-val az egysülési szerződésről. Dieter Kastrup ma tájékoztat arról a kétnapos tárgyalásról, amelyet Jurij Kvicinszkijjal folytatott Moszkvában a kétoldalú szerződések előkészítéséről és a kettő plusz négyes tárgyalások állásáról. A Szovjetunió két szerződést szeretne kötni a haderő állomásoztatásáról, illetőleg kivonásáról, ezek közül az egyik a mai NDK területén állomásozó szovjet csapatokra vonatkozna, a másik pedig Berlinre, mondja Kastrup. Miközben Genscher kész eleget tenni ennek a szovjet kívánságnak, nekem fenntartásaim vannak, mivel a kettő szétválasztása eddig nem felelt meg Moszkva elképzeléseinek.

A kettő plusz négyes tárgyalásokat illetően még nyitott kérdés, hogy a Szovjetunió a négyhatalmi jogok és felelőségek idő előtti, az egység napján életbe lépő megszüntetését elfogadja-e, bár a közös záródokumentum csak később lép hatályba, amikor valamennyi résztvevő ratifikálta. A három nyugati hatalom alapvetően már egyetértett ezzel.

Délután az első alkalommal beszélek Rudolf Seitersszel arról, hogyan kellene megrendezni a német egység napját. Én azt javaslom, hogy rendezzünk egy hatalmas népiünnepélyt Berlinben, amelyre mind a négy nagyhatalom állam- és kormányfőjét meghívjuk.

1990. AUGUSZTUS 18., SZOMBAT

Tegnap véget értek Genscher kétnapos moszkvai tárgyalásai. A külügyminiszter bizakodóan nyilatkozik arról, hogy sikerül majd mindegyik fél számára vállalható eredményeket elérni a kettő plusz négyes tárgyalások záródokumentumát illetően. Ezzel kapcsolatban már nincs semmiféle alapvető véleménykülönbség. Sevardnadze a négyhatalmi jogok azonnali megszüntetését sem zárta ki.

A két fél kicserélte a partnerségre, a jószomszédi viszonyra és az együttműködésre vonatkozó szerződéstervezeteit, valamint előkészítették a szovjet csapatok kivonására és ott-tartózkodására vonatkozó szerződések tervezeteit is. A szovjet fél ismét előter-

jesztette a gazdasági, ipari és műszaki együttműködésre vonatkozó, augusztus 13-án már felvetett javaslatát. A szövetségi kormány alapvetően hajlik egy ilyen szerződés megkötésére; a tárgyalásokat Haussmann gazdasági miniszter vezeti majd. Ezekről a szerződésekről, valamint a pénzügyi kérdésekre vonatkozó átmeneti szerződés ügyében szeptember 12-ig, a kettő plusz négyes tárgyalások lezárásáig egyezsége kell jutni.

1990. AUGUSZTUS 20., HÉTFŐ

A szövetségi kancellár visszatér a nyári szabadságáról. Először Jacques Delors-ral, az EK Bizottságának elnökével telefonál. Kohl ismét hangsúlyozza, hogy a német egységet semmilyen körülmények között nem szabad összefüggésbe hozni a Németországnak nyújtott EK-támogatás megemelésével. Az első pillanattól az a célja, hogy ne adjon alkalmat a többi EK-államnak arra, hogy egy ilyen vitával megnehezítse az egyesülési folyamatot. Emellett megalkuvás nélkül ki is tart.

Delors megígéri, hogy holnap a sajtó képviselői előtt egyértelművé teszi: a német egység anélkül fog megvalósulni, hogy a Közösség pénzbeli támogatását megemelik, és az elsősorban Görögországnak, Olaszországnak és Portugáliának előírt támogatás összegét csökkentenék.

Délután Genscher tájékoztatja a kancellárt a moszkvai tárgyalásairól. Ő támogatja azt a szovjet kérést, hogy két külön szerződést kössenek a szovjet csapatok NDK-ból és Berlinből történő kivonásáról. Azt a fenntartásomat, hogy ezt politikai optikája miatt elég nehéz megértetni a három nyugati hatalommal, akiket kifejezetten arra kértünk, hogy maradjanak Berlinben, visszautasítja. Kohl Genscher álláspontjához csatlakozik.

1990. AUGUSZTUS 22., SZERDA

Délután a szövetségi kancellár telefonon beszél Bush elnökkel. Hogy megváltozott a helyzet: a német egység már szóba sem kerül! Kizárólag az öbölben kialakult helyzetről beszélnek. Kohl közli Bushsal, hogy tegnap a Nyugat-Európai Unió és az Európai Politikai Együttműködés⁹⁵ keretei között külügyminiszeri találkozót tartottak. Arra kérte Genschert, folytatja a szövetségi kancellár, tegye mindkét ülésen

⁹⁵ 1970 óta az EK külpolitikai egyeztető mechanizmusa, 1993-tól a közös kül- és biztonságpolitika váltotta fel.

nyilvánvalóvá, hogy az Egyesült Államok ebben a helyzetben a Szövetségi Köztársaság teljes támogatására és szolidaritására számíthat. Ő maga tárgyalásokat kezdett az Alaptörvény módosításáról, mivel az eddig a Bundeswehr számára semmiféle katonai szerepvállalást nem tett lehetővé a NATO területén kívül. Az Alaptörvény módosításához egyébiránt kétharmados többségre van szükség, amely a Bundestag-ellenzék hozzáállásának ismeretében csak nagyon nehezen érhető el. Neki az a célja, hogy az Alaptörvényt abban az értelemben módosítsák, hogy a Bundeswehr a jövőben az ENSZ megfelelő határozatainak megfelelően működhesen. Számára az a fontos, hogy a nyilvánosság előtt egyértelművé tegye, a szolidaritás nem lehet egyirányú utca.

1990. AUGUSZTUS 23., CSÜTÖRTÖK

A kancellár beszédet mond az NDK Népi Kamarájának csatlakozási nyilatkozatával kapcsolatban. Ma éjjel Kelet-Berlinben a leadott szavazatok több mint nyolcvan százalékaival megszavazta az NDK csatlakozását az Alaptörvény érvényességi területéhez, amelyre az Alaptörvény 23. cikkelye alapján, 1990. október 3-i hatállyal kerül majd sor. Kohl üdvözlözi, hogy végre sikerült tisztázni, mikor is valósul meg Németország egysége. Ami most történik, az példa nélküli Európa újabb történelmében. Minderre háború, véres forradalom és erőszak nélkül, a nyugati és keleti barátainkkal, partnereinkkel és szomszédainkkal teljes egyetértésben kerül sor.

Ugyanakkor a szövetségi kancellár arra a rendkívüli kihívásra is felhívja a figyelmet, amely most Németországra vár. A létező szocializmus negyven évén nem lehet néhány hét alatt túljutni. Az NDK újjáépítése nem napok vagy hónapok, hanem évek kérdése.

1990. AUGUSZTUS 24., PÉNTEK

Kelet-Berlinben Helmut Kohl a CDU népi kamarai frakciója előtt mond beszédet: számára egy álom teljesedik be, ha ezen a helyen beszélhet a barátaival, jelenti ki a szövetségi kancellár. Azért jött most ide, hogy minden képviselőnek kifejezze a köszönetét és a különös tiszteletét mindazért, amit tettek. Ez elsősorban de Maiziére-re és Krauséra vonatkozik. A közöttük lévő ismerettségből barátság lett.

Kohl szemlélatomást elérékenyül a pillanat hatása alatt. Mondatai akadozva követik egymást, egyik gondolatról a másikra ugrál.

Részletesen kitér a gazdasági problémákra. Mindig mondta, hogy igen nagy ne-

hézségek adódnak majd. Áldozatok nélkül az egység nem lehetséges. Mindazok, akik folyamatosan azt követelték tőle, hogy nyilvánosan szólítson fel az áldozathozatalra, gyakran azok közé tartoztak, akik maguk a legkevésbé hajlandók áldozatot hozni. A Szövetségi Köztársaságban nagyon gyakori a képmutatás. De ő továbbra is tartja magát ahhoz a megállapításához, hogy sikerülni fog az új szövetségi tartományokat néhány éven belül virágzó tájakká alakítani. Csak esélyt kell adni az embereknek. Nem elég papolni a szolidaritásról. A szolidaritást a gyakorlatban is bizonyítani kell. A Szövetségi Köztársaságban nő a leggyorsabban a bruttó nemzeti termék. Mikor tudja Németország a német egységet finanszírozni, ha nem most?

A kancellár felszólítja a képviselőket, hogy tartsák ezt az irányvonalat. A CDU nem politizálhat annak alapján, hogy megnyálazza az ujját és feltartja a szélbe. Az ő politikai nevelőapja egy alkalommal azt mondta neki, hogy aki a templomtornyon akar kakas lenni, annak állnia kell a szelet, bárholnan fűjön is.

1990. AUGUSZTUS 27., HÉTFŐ

Genschert levelet kap Sevardnadzétól, aki köszönetet mond azért, hogy az Arhizban megbeszélte a szerződésekre vonatkozó tárgyalások olyan gyorsan elkezdődtek. Nem vesztegethetjük az időt, írja Sevardnadze, hogy a „hatok” dokumentumát még a szeptember 12-i moszkvai találkozó előtt alá lehessen írni. Sevardnadze ezután hangot ad néhány szovjet aggodalomnak. A katonáknak az a véleményük, hogy a csapatkivonás az NDK területéről technikailag három-négy éven belül nem valósítható meg, ahhoz ugyanis legalább öt-hét évre lesz majd szükség. Ez egy rendkívül kényes kérdés. Sevardnadze arra is emlékezteti Genschert, hogy Gorbacsov Arhizban a csapatkivonást a német fél anyagi és pénzügyi támogatásának mértékével kapcsolta össze. Az erre vonatkozó német javaslatok azonban még elégtelenek. Ha nem tudnak megoldásokat találni, akkor meg kell változtatni a csapatkivonásra vonatkozó határidőket.

A másik probléma az általános szerződés. A biztonságra, valamint a gazdasági és tudományos-műszaki együttműködés új feltételeire vonatkozó cikkelyek szövegjavaslataival elégedetlenek, írja Sevardnadze; az nem elegendő, ha pusztán megismétlik a korábban használt megfogalmazásokat.

Utolsó pontként Sevardnadze szóba hozza a kettő plusz négyes záródokumentumot. Felszólítja Genschert, hogy fogadjon el további biztonságpolitikai rendelkezéseket Németországra vonatkozóan. Ezek befektetések a jövőbe, és egyáltalán nem korlátoznák a német szuverenitást.

1990. AUGUSZTUS 28., KEDD

Este a Szövetségi Kancellári Hivatalban egy több mint egyórás tárgyalás erejéig találkozom Jurij Kvicinszkij szovjet külügyminiszter-helyetttel. Kvicinszkij közli, hogy Sevardnadze bízta meg ennek a tárgyalásnak a lefolytatásával; ő pedig azért van itt, mert komoly aggodalmai vannak. A Szovjetunióban egyre jobban kiéleződik a helyzet. A jövőbeli uniós szerződésről és az alapvető gazdasági reformokról folyó tárgyalások kapcsán Sevardnadze arra szeretné felhívni a figyelmet, hogy a szovjet vezetés igen kritikus helyzetben van. Ennek tudatában a haderő-kivonási tárgyalások állása különös aggodalommal tölti el. A szovjet katonák hozzáállása nagyon kritikus. Ha nem állnak majd rendelkezésre eszközök a szállításra, az új lakásokra és a szovjet csapatok NDK-beli tartózkodására, akkor azt sem lehet kizárni, hogy zendülés tör ki a szovjet hadseregben. A hadsereg kivonásával kapcsolatban Kvicinszkij is egy hat éves időtartamról beszél.

A kétoldalú politikai szerződésre vonatkozóan Kvicinszkij nyomatékosítja azt a szovjet érdeket, hogy jobban emeljék ki a kapcsolatok új minőségét. Külön hangsúlyt kell fektetni a biztonság, az erőszakról történő lemondás, a meg nem támadás, valamint a gazdasági, műszaki és tudományos együttműködés területére. A Szovjetunió számára fontos a széles körű együttműködés. A Szovjetunió szeretne Németországra „támaszkodni”: világosabbnak kell lennie, hogy itt egy privilegizált együttműködésről van szó.

Meglehetősen nagy sikernek nevezi Kvicinszkij Kastrup tárgyalásait a kettő plusz négyes záródokumentumról. Sevardnadze külön kérése, hogy a szövegben szerepeljen az a mondat, hogy német földről a jövőben már csak béke indulhat ki. A Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsában annak a benyomásnak kell kialakulnia, hogy az egyesült Németország maga „a békeszeretet reinkarnációja”.

Hatalmas segítség lenne a szovjet vezetés számára, jegyzi meg Kvicinszkij, ha az általános szerződést a szövetségi kormány, az NDK-kormány és a szovjet kormány még október 3-a előtt parafálná, és a szerződést közvetlenül Németország egységének megvalósulása után alá is írnák. Ez már csak azért is előnyös lenne, mivel Franciaország is egy hasonló szerződésről tárgyal a Szovjetunióval, amelyet a feleknek még októberben, Gorbacsov párizsi látogatása alkalmával alá kellene írniuk.

A beszélgetés azt a benyomást kelti bennem, hogy a szovjet fél javítani próbál a pozícióján.

1990. AUGUSZTUS 29., SZERDA

A Kvicinszkijel folytatott tegnapi beszélgetésemtől indítva a szövetségi kancellár ma délben találkozik Genscherrel, Waigellel és Haussmann-nal, hogy megbeszéljék a szovjet kifogásokat. Abban egyeznek meg, hogy a Szovjetunióval megkötendő általános szerződést szeptember 12-én parafálni kell, és Gorbacsovot még az őszre meg kell hívni Bonnba a szerződés aláírására. Hosszabb vita bontakozik ki arról, hogy a szövetségi kormánynak milyen nagyságrendben kellene eszközöket rendelkezésre bocsájtania a visszatérő szovjet katonáknak szükséges lakások építéséhez. Genscher arra hívja fel a figyelmet, hogy Moszkva ebben a kérdésben még szeptember 12. előtt szintén döntést vár. Kohl úgy dönt, hogy a szövetségi kormány a lakásépítés kérdésében nagyvonalúan fog eljárni, az állomásoztatás költségeit illetően azonban keménynek kell maradnia.

1990. AUGUSZTUS 30., CSÜTÖRTÖK

Bush elnök újból felhívja a kancellárt, hogy tájékoztassa az legújabb öbölbeli fejleményekről. Elsősorban azokra a hatalmas költségekre mutat rá, amelyek az Egyesült Államok számára az embargóval és a csapatáthelyezéssel keletkeznek. Az emelkedő olajárak és a gazdasági helyzet általános romlása elsősorban Törökországot, Egyiptomot, Jordániát, néhány kelet-európai országot, Pakisztánt, Indiát, Marokkót és a Fülöp-szigeteket hozza kényszerhelyzetbe.

Bush arra kéri Kohlt, hogy a következő hetekben fogadja Bakert, aki tudatni fogja vele a gazdasági és pénzügyi támogatással kapcsolatos amerikai elgondolásokat. Bush elnök megértőnek mutatkozik azzal kapcsolatban, hogy Németországot az új-raegyesülés már így is nagyon megterheli. A költségkérdéseket ennek ellenére mégis közösen kell megoldani, hogy az Irakra gyakorolt nyomást fenn lehessen tartani.

Este eljön hozzám Tyerehov szovjet nagykövet, akinek a kancellár megbízásából átadom Kiechle mezőgazdasági miniszter memorandumát a Szovjetunióknak szánt új élelmiszerakcióról. Ez keletnémet mezőgazdasági termékek szállítási programja, nagyjából egymilliárd nyugatnémet márka értékben. Ezzel az akcióval egyszerre segítünk az NDK mezőgazdaságán és a Szovjetunióban élő embereken.

Genscher ma a bécsi CFE-tárgyalások plenáris ülésén az NDK kormányával történt egyeztetés után és a szövetségi kormány nevében felolvas egy kötelező érvényű

nyilatkozatot, amelyben a szövetségi kormány vállalja, hogy az egyesült Németország haderejét három-négy éven belül 370 00 főre csökkenti. Ennek a létszámcsoökkentésnek az első CFE-szerződés életbelépésével kell megkezdődnie. Genscher kifejti, hogy a szövetségi kormány úgy látja, ez a kötelezettségvállalás jelentős német hozzájárulás az európai hagyományos haderők korlátozásához. A szövetségi kormány abból indul ki, hogy a további tárgyalásokon a többi tárgyaló fél is a személyi állomány csökkentésével fog hozzájárulni az európai biztonság és stabilitás megerősítéséhez.

Ezzel a kötelezettségvállalással a jövőbeli egyesült Németország hadereje, a Bundeswehr és az NVA eddigi névleges békelétszámahoz képest a felére csökken.

1990. AUGUSZTUS 31., PÉNTEK

A mai kormányülés egyetlen napirendi pontját a „Szerződés Németország egységének megteremtéséről – egyesülési szerződés” alkotja. Az erre vonatkozó tárgyalások ma éjjel fejeződtek be. A szövetségi kancellár köszönetet mond valamennyi közreműködőnek; fantasztikus munkát végeztek, mondja.

Délben Wolfgang Schäuble és Günther Krause – Lothar de Maizière jelenlétében – Kelet-Berlinben aláírják az egyesülési szerződést. Ezzel megteremtődött a jogi alapja annak, hogy az október 3-i csatlakozás után létrejöjjön az egyesült Németország, és adottak a feltételek az október 3-a, vagyis az egység napja és a december 2-i össznémet választások közötti időszak áthidalására.

1990. SZEPTEMBER 3., HÉTFŐ

Délben telefonon beszélek Jacques Attalival. A küszöbönálló német-francia csúcstalálkozót illetően azt javasolom, hogy a szövetségi kancellár és a francia elnök adjanak ki egy közös politikai nyilatkozatot. Az összefogás ilyesfajta demonstrálása éppen most, Németország hamarosan bekövetkező egyesülésével összefüggésben fontos külpolitikai jelzés lehetne. Jacques e javaslatomat ragyogó ötletnek nevezi. Jacques, mint mindig, most is arra számít, hogy eljuttatunk hozzá egy tervezetet. Már dolgozunk rajta.

Azt, hogy mennyire meghatározza az öbölválság a kancellár napirendjét, a mai napon esedékes két látogatás is jól mutatja. Délben a kancellár Mose Arensz izraeli védelmi minisztert fogadja. Délután Husszein jordán királlyal van találkozója.

1990. SZEPTEMBER 4., KEDD

Késő délelőtt a kancellár egy Genscherrel folytatott megbeszélésre kéret magához, aki továbbra is amellet kardoskodik, hogy a Szovjetunióval megkötendő általános szerződés szeptember 12-én, a kettő plusz négyes miniszteri tárgyalások moszkvai fordulóján kerüljön parafálásra. A kancellár ezzel szemben fenntartásokat fogalmazott meg, mivel attól fél, hogy a lengyelek újból neheztelni fognak, ha a szövetségi kormány most hajlandó lenne még az egyesülés előtt parafálni egy szerződést a Szovjetunióval, amit Lengyelország esetében határozottan elutasított. Genscher nem osztja ezeket a félelmeket, mivel a Szovjetunióval megkötendő szerződés más, mint a lengyel határszerződés. Ezenkívül a Szovjetunióval kötendő szerződés parafálásában az NDK-kormánya nem fog részt venni. Genscher továbbá azt is javasolja, hogy a Szovjetunióval kötendő általános szerződést Kohlnek és Gorbacsovnak még októberben alá kellene írnia. Ezzel el kell érni, hogy az még a francia-szovjet szerződés előtt aláírásra kerüljön.

Még egyszer visszautalok Lengyelország lehetséges negatív reakcióra, ha mi parafálunk egy szerződést a Szovjetunióval, miközben a lengyel kormány még azt sem tudhatta meg tőlünk, mikor leszünk hajlandóak megkezdeni a tárgyalásokat. Ezért arra biztatom Kohlékat, hogy azonnal írjanak egy levelet Mazowieckinek és közöljék vele, hogy hajlandóak vagyunk megkezdeni a tárgyalásokat. Kohl és Genscher elfogadják a javaslatot.

Később a szövetségi kancellár átküldi nekem egy Genschernek írott levél másolatát, amelyben kijelenti, hajlandó elfogadni, miszerint az általános szerződés tartalmazzon egy olyan kitételt, hogy nem támogatnak egy támadó felet, ahogy azt a szovjet fél kéri. A szöveget azonban úgy kell megfogalmazni, hogy félreérthetetlenül elkerüljenek bármiféle közeli hasonlóságot a Hitler-Sztálin-paktummal vagy az NDK és a Szovjetunió között megkötött szerződésekkel.

1990. SZEPTEMBER 5., SZERDA

Délben Bush elnök tájékoztatja a szövetségi kancellárt, hogy mik a céljai a közötté és Gorbacsov között következő vasárnap Helsinkiben sorra kerülő csúcstalálkozón. Elsősorban a Szaddám Huszein elleni nemzetközi erőfeszítésekkel kapcsolatos további szovjet támogatást akarja biztosítani; a szovjet politika eddig rendkívül segítőkész volt, jelenti ki.

Ezen kívül ezt a találkozót szeretné kihasználni arra is, hogy újabb lökést adjon

a – főként Bécsben zajló – leszerelési tárgyalásoknak, és néhány regionális kérdést is szóba kíván hozni. Bush azt is még egyszer szeretné megerősíteni, hogy a kettő plusz négyes miniszteri tárgyalásoknak szeptember 12-én Moszkvában le kell zárulniuk. Különös aggodalomra ad okot, folytatja az amerikai elnök, hogy a Szovjetunió a német NATO-tagság korlátozását illetően a már megbeszélteken túl is újabb követelésekkel állhat elő. A csúcs után személyesen szeretné majd tájékoztatni a kancellárt a fejleményekről.

Délután a szövetségi kancellár megbízásából ismét találkozom Tyerehovval. Egyetértünk vele abban, hogy ezekben a napokban a valaha volt legátfogóbb, leggyakoribb és legsokrétűbb tárgyalások zajlanak a Szovjetunió és a Szövetségi Köztársaság között. Az idő egyébiránt rendkívül sürgeti őket, ami a végén még a segítségünkre lehet. Ez a kettő plusz négyes tárgyalásokra ugyanúgy érvényes, mint a négy kétoldalú tárgyalásra. Ehhez jön még a mezőgazdasági termékek szállítására vonatkozó egyezmény, amelyre Kielche tett javaslatot.

A gazdasági együttműködésre vonatkozó egyezmény nem vet fel semmiféle problémát. Nehezebb kérdést jelent az átmeneti szerződés. A témákkal kapcsolatban már megegyeztek, magáról a tartalomról azonban még semmiféle egyezés nem született. Tyerehov közli, hogy Moszkva a négy éves állomásoztatási költségekre 3,5 milliárd nyugatnémet márkára számít, a szállítási költségekre nagyjából három milliárdot, a 72 000 lakás, valamint az azokhoz szükséges infrastruktúra, mint például óvodák, üzletek, gyógyszertárak építésére 11,5 milliárdot, képzési és továbbképzési programokra 500 milliót, az NDK-ban található szovjet ingatlanvagyonért pedig 17-17,5 milliárdot kíván kapni.

Erre én azt válaszolom, hogy a kancellár a szövetségi kormány pénzügyi teljesítését a lakásépítésre szeretné összpontosítani, és hajlandó ahhoz 6 milliárd nyugatnémet márkát rendelkezésre bocsátani, amivel valamennyi követelést kiegyenlítettnek kell tekinteni. De erről Kohl maga még telefonon szeretne egyeztetni Gorbacsoval.

1990. SZEPTEMBER 6., CSÜTÖRTÖK

Délután a kancellár telefonon beszél Bush elnökkel és tájékoztatja, hogy a Jim Bakerrel folytatandó tárgyaláshoz előkészített egy, az Egyesült Államoknak, Egyiptomnak, Jordániának és Törökországnak szóló segítségnyújtási ajánlatot. Őt magát nagyon nyomasztja, teszi még hozzá, hogy a Szövetségi Köztársaság oly sok szolidaritás után, mint amennyit az Egyesült Államok tanúsított, most nem tehet ennél többet.

Ezután tájékoztatja Busht a Szovjetunióval folytatott tárgyalások állásáról. Ebben az összefüggésben arra kéri az elnököt, hogy mint már májusban is, most is tegyen meg mindent, hogy a helsinki csúcs Gorbacsov számára is eredményes legyen.

A szövetségi kancellár ma elkészíti a korábban már Genscherrel egyeztetett levelet Mazowiecki miniszterelnök részére. Ebben a kancellár Mazowieckinek november 8-át javasolja egy protokollmentes találkozóra a német–lengyel határ közelében. Akkorra már megtartják az NDK-s tartományi választásokat, és így lehetőségük lesz rá, hogy a határkérdéssel kapcsolatos két szerződést és a kapcsolatok széles körű kiépítését is megbeszéljék.

Ezzel az időpontjavaslattal a kancellár megpróbál időt nyerni Lengyelországgal szemben. Meg akarja akadályozni, hogy a két szerződésre vonatkozó tárgyalások még a Bundestag-választások előtt megkezdődjenek, hogy semmilyen sürgősség, az elüldözöttekkel kapcsolatos vitát ne provokáljanak vele a választások előtt.

Hausmann gazdasági miniszter ma írásban közli a kancellárral, hogy Sztarjan miniszterelnök-helyettessel egyetértésben lezárták a tárgyalásokat az átfogó gazdasági szerződésről. Már készen van egy parafálható szöveg. A Szovjetunióval megkötendő négy kétoldali szerződés közül tehát az első már tető alá került.

1990. Szeptember 7., Péntek

A szövetségi kancellár telefonon beszél Gorbacsovval, aki bevezetésként rögtön megállapítja, hogy az élet nem egyszerű a számára – ahogy a szövetségi kancellár számára sem –, amikor arra van szükség, hogy változtasson a nézetein. Ez az első közvetlen kapcsolatfelvétel Arhiz után, amelyre Kohl rögtön vissza is utal: számára elsősorban a kettejük között kialakult emberi kapcsolatok miatt volt olyan fontos az a találkozó. Ezt Gorbacsov is megerősíti: számára az volt a legkomolyabb tárgyalás, amelyre kettejük között eddig sor került. Most sok feladatot meg kell oldaniuk, amihez nagy felelősségtudattal kell nekilátniuk. Azt azért reméli, folytatja a pártfőtitkár, hogy egyszer majd még lesz rá idejük, hogy teljesen nyugodt körülmények között túrázzanak egyet a hegyekben.

Mindketten egyetértenek abban, hogy az általános szerződésre vonatkozó tárgyalások megnyugtatóan haladnak, és hogy ezt a szerződést nem sokkal Németország egyesülése után alá is kell majd írniuk. Az átmeneti szerződéssel és a csapatkivonási szerződéssel azonban gondok adódtak.

A szövetségi kancellár felvázol Gorbacsovnak egy összetett pénzügyi ajánlatot

nyolcmilliárd nyugatnémet márka értékben, és azt javasolja, hogy a hangsúlyt a lakásépítésre helyezték. Gorbacsov nagyon keményen reagál: ezzel az összeggel zsákutcába juttatja a dolgot. A szovjet számítások szerint csak a lakásépítések és az ahhoz tartozó infrastrukturális fejlesztések költsége tizenegy milliárd márkára becsülhető. Ha a szállítási költségeket és a csapatok ott-tartózkodásának a költségeit is hozzászámoljuk, akkor ez az összeg még jóval magasabb is lesz. Erről őszintén kell beszélniük, mivel minden szervesen összefügg, és ez az összefüggés a szovjet fél részéről nem is bontható meg. Egyértelmű, hogy Gorbacsov világossá akarja tenni a kancellár számára: a kétoldali szerződések eredményessége és a pénzügyi kérdések megoldása nélkül a kettő plusz négyes tárgyalások zárodokumentuma is veszélybe kerülhet.

Kohl azt válaszolja, hogy ha mindkét fél részéről megvan a jó szándék, akkor meg fogják találni a megoldást. Gorbacsov nagyon riasztónak nevezi a helyzetet. Most az a fontos, hogy kibogozzák a csomót, megtegyék az első lépést. A kancellár megerősíti, hogy ezen fog fáradozni. Jó szándékát aláhúzó megemlíti a Moszkvában éppen most zajló tárgyalásokat, amelyek témája egy körülbelül egymilliárd nyugatnémet márka értékű élelmiszer- és fogyasztásicikk-szállítmány. A hétvégét mindketten arra akarják kihasználni, hogy még egyszer átgondolják a felmerült problémákat, és abban állapodnak meg, hogy hétfőn telefonon ismét beszélnek egymással.

Ez igazán drámai beszélgetés volt. Gorbacsov meglepően keményen próbált nyomást gyakorolni a kancellárra, hogy további pénzügyi hozzájárulást kapjon tőle. A nyolcmilliárd nyugatnémet márkás ajánlat láthatóan csalódásként érte. Ezzel azonban az is nyilvánvalóvá vált, hogy Gorbacsov számára a pénzügyi csomag a megállapodás központi részét alkotja, amelyet odahaza fel akar mutatni, és amit bizonyára fel is kell mutatnia. Biztos vagyok benne, hogy ezzel az ajánlattal nem mondtuk még ki az utolsó szót.

Kelet-Berlinben ma ér véget a kettő plusz négyes tárgyalások utolsó szakértői szintű fordulója. Két pont kivételével elkészült a zárodokumentum. A szovjetek, a szövetségi kancellárral történt állítólagos korábbi megegyezésre hivatkozva, keresztül szeretnék vinni, hogy ne csak ABC-fegyvereket, hanem kettős felhasználású hordozórendszereket se lehessen bevinni a mai NDK területére. Ez a repülőgépek és nagy kaliberű tüzérség állomásoztatását is kizárná. A második pontot az a kérdés jelenti, hogy azok a szövetséges csapatok, amelyek nem az NDK területén állomásoznak, tarthatnak-e azon a területen hadgyakorlatot.

A szövetségi kancellárnak továbbra is az a véleménye, hogy ő Gorbacsovval csak abban állapodott meg, hogy hagyományos haderő állomásoztatható a mai NDK területén, ABC-fegyverek azonban nem. Semmi másban nem állapodtak meg. Másfelől

azonban arra sem hajlandó, hogy akceptálja az amerikaiak kívánságait. Megállapodtak, hogy a mai NDK területén külföldi egységek nem állomásozhatnak. Ezért ott szövetséges hadgyakorlatokat sem tarthatnak. Van erre épp elég katonai gyakorlótér a Szövetségi Köztársaságban.

Moszkvában lezárulnak az NDK-ból a Szovjetunióba irányuló élelmiszerszállítmány-csomaggal kapcsolatos tárgyalások. Elsősorban a 255 000 tonna húst és 60 000 tonna vajat tartalmazó szállítmányról van szó. A szállításra még ebben az évben sort kell keríteni. A kancellár azt reméli, hogy ez a segélyakció jó hatással lesz a további tárgyalások légkörére.

1990. SZEPTEMBER 10., HÉTFŐ

Délben a kancellár ismét beszél telefonon Gorbacsovval. Először gratulál neki a helsinki tárgyalások eredményeihez. Majd ismét a pénzügyi csomag áll a középpontban. A szövetségi kancellár biztosítja Gorbacsovot, hogy segíteni akar, mivel tudja, hogy ő is segíteni akar neki. Szitarjan Waigelnek egy 16-18 milliárd nyugatnémet márkás összeget nevezett meg. Ezek a szovjet számítások rendkívül túlzottak. Ezért ő maga egy tizenegy-tizenkét milliárd nyugatnémet márka nagyságrendű összeget javasol.

Gorbacsov köszönetet mond a kancellárnak a megértésért. A munkatársai azonban biztosították afelől, hogy a szovjet elképzelések egyáltalán nem túlzóak. Nem szeretné azt a benyomást keltetni, hogy a Szovjetuniót csak a haszon érdekli. A gazdasági reformok miatt azonban most nehéz helyzetben van, mégsem szeretne alkudozásba bocsátkozni a szövetségi kancellárral. Ugyanakkor nagyon reméli, hogy a kancellár elő tud majd teremteni egy 15-16 milliárdos összeget. Végül is arról van szó, hogy egy hatalmas gépezetet kell mozgásba hozni ahhoz, hogy az egyesült Németország megvalósíthatóvá váljon.

A kancellár szintén kijelenti, hogy nem akar alkudozni, különösen, mivel az ajánlatát csak egy első lépésnek kell tekinteni, amelyet az év végén egy második is követni fog, ha a Nyugat dönt a Szovjetunióknak nyújtandó közös támogatásról.

Gorbacsov erre azt feleli, őszintén megvallva, itt nem is annyira a Szovjetunióknak nyújtandó segítségről van szó, sokkal inkább az egyesülési folyamatról. A szövetségi kancellár a támogatásával végül saját magán és a Szovjetuniókn is segít. Rengeteget harcolt a kormánnyal, a katonai és pénzügyi szakemberekkel. Az eredmény az általa megnevezett 15 milliárd nyugatnémet márka; mivel azonban úgy látja, hogy ezt a célt nem lehet elérni, most gyakorlatilag mindent még egyszer előről újra kell tárgyalni.

A kancellár, aki az előbb még egyszer Gorbacsov megértését kérte az ajánlatát illetően, most érkezettnek látja az időt, hogy a tizenkét milliárd nyugatnémet márkán felül felajánljon egy hárommilliárd nyugatnémet márkás kamatmentes hitelt. A munkatársai már holnap megtárgyalhatják a dolgot Moszkvában.

Gorbacsov érezhetően megkönnyebbül: így meg tudják oldani a problémát; a szakértők jöjjenek holnap Moszkvába, mondja. Ez egy jó dolog, teszi hozzá Gorbacsov. Úgy gondolja, hogy ezzel ezt a bonyolult szakaszt eredményesen le is lehet majd zárni. Gondolatban megszorítja a szövetségi kancellár kezét, mondja búcsúzóul.

Ezzel ért véget az a nehéz beszélgetés, amely végül csak úgy lett eredményes, hogy megemeltük a pénzügyi ajánlatunkat. Öröndetes módon a pénzügyminisztérium már előkészítette és időben átküldte ezt a pótjavaslatot a szövetségi kancellárnak. Horst Köhler, az illetékes államtitkár nemcsak kiváló szakértő, de egy politikusán gondolkodó csúcshivatalnok is egyben.

Késő délután Moszkvából felhív Jurij Kvicinszkij és közli velem, Gorbacsovna a kancellárral folytatott megbeszélése alapján hozott utasítása szerint az átmeneti szerződés tárgyalásait holnap le lehet zárni. Tehát végre itt is sikerült az áttörés!

1990. SZEPTEMBER 11., KEDD

A szövetségi kancellárral folytatott telefonbeszélgetésben Bush kielégítőnek nevezi a Gorbacsovval folytatott szombati helsinki tárgyalások eredményeit. A tárgyalások pozitívabban zajlottak, mint ahogy ő várta. Az Irak elleni együttműködést illetően alapvetően mindent elért, ami szükséges.

Azt, hogy a német egyesülési folyamat lezárása már közel van, az a tény is bizonyítja, hogy a csúcstalálkozón az öbölválság megoldása, egy nemzetközi közel-keleti konferencia és Kambodzsa problémája állt a tárgyalások középpontjában. Az öbölválság háttérbe szorította a németkérdést. Az utóbbi ugyanakkor ahhoz is hozzájárult, hogy a nemzetközi politika más területein most olyan szoros együttműködés alakult ki az USA és a Szovjetunió között.

1990. SZEPTEMBER 12., SZERDA

Moszkvában véget érnek a május 5-én megkezdett kettő plusz négyes külügyminiszteri tárgyalások. A hat külügyminiszter aláírja „A Németországra vonatkozó végleges

szabályozásról szóló szerződés” című dokumentumot. Ezt az egyezményt négy hónap alatt sikerült tető alá hozni. A szerződés szabályozza a német egység külpolitikai vonatkozásait, amelyek megteremtésével a négy hatalom jogai és kötelezettségei Berlin és egész Németország vonatkozásában érvényüket veszítik. A külügyminiszterek megállapodnak, hogy a Berlinre és Németországra vonatkozó szövetséges ellenőrzési jogok október 3-án, a német egység napján megszűnnek. Az egyesült Németország belső és külső ügyeit illetően is megkapja a teljes szuverenitását. Németország az atlanti szövetség tagja marad.

Az egyesülési szerződés három héttel korábbi aláírása után ezzel minden szerződéses feltétel teljesült Németország egységének helyreállításához!

A kormányülésen a kancellár külön kiemeli azt a tényt, hogy a német egység 1990-ben valamennyi európai egyetértésével megy végbe. Különös tekintettel Lengyelországra, folytatja a szövetségi kancellár. Ez a modern történelemben az első alkalom, hogy egy ország egyesülésére háború, szenvedés és összezapások nélkül kerül sor.

Kohl bejelenti, hogy Genscher holnap a Szovjetunióval parafálni fogja a jó szomszédságról, partnerségről és együttműködésről szóló szerződést. Ez a szerződés új szintre fogja emelni a német-szovjet kapcsolatokat. Ezt annak a közös kívánságnak a jegyében kötötték meg, hogy végérvényesen lezárják a múltat és a kölcsönös megértés és megbékélés által fontos hozzájárulást tegyenek Európa megosztottságának meghaladásához.

A Németországi Szövetségi Köztársaság és a Szovjetunió közötti másik három kétoldalú szerződés is elkészült vagy lezárás előtt áll. Ezek a következők: „Szerződés egy átfogó együttműködés fejlesztéséről a gazdaság, az ipar, a tudomány és a technika területén”, „Szerződés néhány átmeneti intézkedésről”, illetve „Szerződés a szovjet csapatok korlátozott idejű tartózkodásának feltételeiről és tervszerű kivonásuk módosításairól”. Valamennyi szerződést közvetlenül október 3. után az össznémet kormány fogja majd aláírni és az össznémet parlamentnek ratifikálásra előterjeszteni. A Szovjetunió és Németország közötti jószomszédi viszony, új partnerség és átfogó együttműködés jövőjéhez vezető kapu ezzel szélesre tárult, állapítja meg elégedetten a kancellár.

1990. Szeptember 13., csütörtök

A jószomszédsági szerződés moszkvai parafálása alkalmával Genscher jelenlétében Sevardnadze a második világháború lezárásáról beszél. Új időszámítás vette kezdetét. A kettő plusz négyes tárgyalási mechanizmusra vonatkozó ottawai egyezmény óta hét

hónap telt el. Akkor senki sem hitte, hogy már szeptemberben célegyesbe érhetünk. A döntő áttörést Kohl és Gorbacsov júliusi tárgyalásain sikerült elérni, amikor Moszkvában és Sztavropolban megoldásokat találtak a bonyolult katonapolitikai kérdésekre, állapítja meg Sevardnadze. A most aláírásra került dokumentumot a szovjet külügyminiszter kiegyensúlyozottnak nevezi. Az új szerződés felváltja a négy hatalom jogait és felelősségét. A realitásokhoz az is hozzátartozik, folytatja Sevardnadze, hogy a Szovjetunióval egy új Németországgal lesz majd dolga, amely levonta a tanulságokat a történelméből. A szovjet közvéleménynek semmi oka nincs az aggodalomra. Sevardnadze azzal a kijelentéssel fejezi be az értékelését, hogy itt okosan és felelősségteljesen tárgyaltak, fogják egyszer majd mondani a későbbi nemzedékek.

A szövetségi kancellár levelet kap Bushtól. Az elnök még egyszer kifejti, hogy közte és Gorbacsov között megállapodás született az öbölkonfliktusban való együttműködésről. Bush megkéri Kohlt, hogy Németország is vállalja a rá háruló részt azoknak a fáradozásoknak a felelősségéből, amelyek az öbölválság megoldását célozzák. Megérti, hogy a kancellárnak rengeteg a tennivalója az egyesülés költségeinek rendezésével és az európai stabilitás kérdéseivel kapcsolatban. Annak a módja azonban, ahogyan Németország az öbölválságra reagál, az Egyesült Államokra és az öböltérsegre is nagy hatással lesz. Bush tehát többé-kevésbé nyíltan azt követeli Németországtól, hogy ugyanúgy fejezze ki a szolidaritását, ahogy annak ő az elmúlt években velünk szemben tanúbizonyságát adta.

1990. Szeptember 14., péntek

A reggeli helyzetértékelőn a szövetségi kancellárnál részletesen megbeszéljük a német-szovjet általános szerződés parafálása kiváltotta pozitív sajtóvisszhangot. A szerződés megkötésére irányuló kezdeményezés a kancellártól indult ki, és a szerződés végül kulcsszerepet játszott a kettő plusz négyes problémák megoldásában. Alig két éven belül 22 szerződést és megállapodást írtunk alá a Szovjetunióval. A kapcsolatoknak nincs olyan területe, amelyet ne szabályozna szerződés. Most az lesz a legfontosabb, hogy ezeket a szerződéseket és megállapodásokat élettel töltsük meg.

Délután találkozom Uszicsenko szovjet ügyvivővel, aki Sevardnadze utasítására fordult hozzám egy igen sürgős tárgyalást kérve. A szovjetek arra kérnek bennünket, hogy a hárommilliárd nyugatnémet márkás kamatmentes hitelt még szeptemberben utaljuk át nekik. Én a kancellár megbízásából közlöm az ügyvivővel a Gorbacsov bonni látogatásának időpontjára tett javaslatokat. Az általános szerződést

novemberben kell aláírni. Helmut Kohl mindezek mellett arra is javaslatot tesz, hogy a szülővárosában, a Pfalz tartományban fekvő Ludwigshafenben is tartsanak egy találkozót.

Kora délután Walters amerikai nagykövet – Baker külügyminiszter megbízásából – átad nekem egy listát azokról az amerikai javaslatokról, hogyan járulhatna hozzá Németország az öbölben tartózkodó amerikai haderő, és a háborúban érintett államok, Egyiptom, Törökország és Jordánia költségeihez.

1990. SZEPTEMBER 15., SZOMBAT

Délután Bakerrel és Waltersszel a Hotel Petersbergből Mannheimbe repülök, ahonnan autóval Ludwigshafen/Oggersheimbe megyünk, ahol Helmut Kohl háza található. Kohl részletesen kifejti, milyen támogatást tud nyújtani a Szövetségi Köztársaság az Egyesült Államoknak, Egyiptomnak, Jordániának, Törökországnak és Izraelnek, valamint arról a 3,3 milliárd nyugatnémet márkás összegű támogatásról, amelyre az EK keretei között van lehetőség. Baker nagyon elégedett az ajánlattal: ez több annál, mint amennyit ők kértek. Ő maga ennek különösen örül, mivel a szövetségi kormány ezzel nyilvánvalóvá teszi, hogy nem akar lemaradni Japán mögött, és az ajánlatával kifogja a szelet az amerikai kongresszus vitorlájából.

1990. SZEPTEMBER 17., HÉTFŐ

Délután Münchenbe repülünk a német–francia konzultációra. Először a kancellár találkozik egy négyszemközti tárgyalásra Mitterrand-nal, aki kifejezetten jó hangulatban van. Gyorsan megállapodnak egy közös nyilatkozat kiadásában, amelyet a tárgyalások eredményeként másnap nyilvánosságra is kell hozni. Mitterrand még egyszer hangsúlyozza azt a kívánságát, hogy a francia csapatok Németországban maradhassanak. Ezért nagyon hálás a kancellár azon kijelentéséért, hogy a francia csapatokat Németországban nagyon szívesen látják.

Kohl azt javasolja Mitterrand-nak, hogy közösen kezdeményezzék a gazdasági, a valuta-, és a politikai unió ügyében a decemberi két kormánykonferencia előkészítését. Ebbe Mitterrand bele is egyezik. Miután áprilisban csak az eljárásban állapodtunk meg egymással, most meg kell kísérelni, hogy a tartalmi kérdésekben is megegyezésre jussunk.

Mindketten a Gorbacsov elnöknek szánt támogató intézkedésekről beszélnek. Mitterrand kertelés nélkül kijelenti, hogy kölcsönösen gratulálhatnak egymásnak: Gorbacsovnak szüksége van rájuk, nekik pedig szükségük van Gorbacsovra.

Este a bajor tartományi kormány meghívott bennünket a Cuvilliés-színházba, a „Figaro házassága” című operára. Azt követően az egykori királyi palota Antiquariumában⁹⁶ kerül sor a közös vacsorára. Papír nélkül elmondott pohárköszöntőjében Mitterrand arról beszél, hogy Kohllal való találkozóikkal rekordot állítottak fel. Mostanra már nyolcvan körül járnak, ami világrekord. Ismeretségük hosszú évei alatt mindig úgy beszéltek Európáról, mint ami mindennek a szíve-lelke. Közösben léptek arra az útra, amelyet Európa alapítói tapostak ki a második világháború után, és messzire jutottak rajta. A franciák úgy érzik, hogy a szövetségi kancellárral közösen tették meg az egységhez vezető utat és eközben számtalan akadályt elhárítottak, mivel ugyanaz a víziójuk.

Mitterrand hangsúlyozza, hogy az egység nagy eseménye nem lett volna lehetséges, ha a franciák bizalmatlanok lettek volna Németországgal szemben. Németország nagy hatalom. Ők azonban nagy örömmel és minden komplexus nélkül tekintenek a nagy szomszédra. Az ő perspektívájuk Európa felépítése. A történelmet nemcsak az emberek száma, a terület nagysága, a hadsereg létszáma, vagy a gazdasági erő határozza meg. A múlt ezt már megmutatta. Az a közös feladatuk, folytatja, hogy az európai célokat 1993 januárjáig megvalósítsák. Ez a közösségben kialakult demokrácia és az intézmények továbbfejlesztését jelenti. Ezzel a sikerrel Európa ismét elfoglalhatja azt a helyet a világban, amelyet soha nem is lett volna szabad elveszítenie.

Mitterrand hangsúlyozza a barátságot az Egyesült Államokkal. Ez a barátság továbbra is fontos marad, de Európának a saját kezébe kell vennie a sorsát. Ha a német egység nemsokára megvalósul, ő abban reménykedik, hogy azzal a közös célként kitűzött Európa is közelebb kerül majd. A szövetségi kancellár nagyon büszke lehet; Franciaország szerepe pedig az, hogy a neki kijáró nagyrabecsülésének hangot adjon. A világ azonban tovább változik. A jövőben minden problémát közösen kell megoldani, mivel a világ más részein a béke továbbra is veszélyben van. Később Kohl még elviszi Mitterrand-t a „Franziskanerbe”, ahol búzasört isznak és fehér bajor kolbászt esznek.

⁹⁶ A királyi palotának a bajor uralkodók antik gyűjteményét bemutató díszes terme.

1990. SZEPTEMBER 18., KEDD

Dél előtt mind a Kohl és Mitterrand, mind a két küldöttség közötti konzultáció folytatódik. Délben a királyi palota Max Joseph termében Kohl és Mitterrand közösen állnak ki a sajtó képviselői elé. Mitterrand kijelenti, az a legfontosabb, hogy a német egység küszöbén állunk. Ez egy nagyon fontos dátum Németország, Európa és a világ számára. Ő már 1989. november 3-án, hat nappal a berlini fal leomlása előtt megmondta, hogy Franciaországnak a német egységgel szemben semmilyen fenntartása nincs.

Különös hangsúlyt fektet arra, hogy egyértelművé tegye: Franciaország világosan és korlátozások nélkül a német egység mögé állt, amely elkerülhetetlen fejlemény volt. Most új feladatok várnak Németországra az Európai Közösség továbbfejlesztésének tekintetében is.

Kohl és Mitterrand közös nyilatkozata aláhúzza, hogy Németország és Franciaország viszonya egyedülálló példaképpé vált bármely két szomszédos állam és nép baráti és bizalomra épülő kapcsolataihoz. A baráti szerződés a sorsközösség kifejeződése és a békét szolgáló rendkívüli mű, amely a közös politika sarokköve marad. Különösen fontos Mitterrand azon megállapítása, hogy mindkét fél mindent meg fog tenni országaik egyre szorosabb kapcsolatának további erősítéséért. Mindketten eltökéltek abban, hogy a jövőben is az európai egyesülés művének motorjai maradjanak. A cél az Európai Unió, amely egész Európa egyesülésének szilárd alapja.

Sikerült elérnünk, hogy elfogadták egy közös külpolitika kidolgozását. Erre a kancellár két éve már nyilvánosan javaslatot tett Párizsban, anélkül, hogy a francia kormány arra bármit is reagált volna. Német kezdeményezésre azt is sikerült közös európai célként elfogadni, hogy az észak-afrikai és a Földközi-tenger keleti medencéjében található államokkal is erősíteni kell az együttműködést, és egy közös földközi-tengeri politikát kell kidolgozni. A válsághelyzetre tekintettel erre már igencsak megérett az idő.

Megerősítik a szoros egyeztetést a védelmi és biztonságpolitikai kérdésekben és a francia fegyveres erők és a Bundeswehr közötti együttműködés közös struktúrájának továbbfejlesztését. Összességében nagyon elégedettek vagyunk a nyilatkozatban megfogalmazott eredménnyel. A kérdés az, hogy ebből a végén mi valósul meg. Számunkra az a fontos, hogy Franciaországnak jelezzük, a két ország közötti privilegiált viszony semmiben sem fog változni.

1990. SZEPTEMBER 21., PÉNTEK

Tegnap a Bundestag és a Népi Kamara nagy többséggel elfogadta az egyesülési szerződést. Schäuble és Genscher e szerződés, valamint a Németországra vonatkozó végleges rendezésről szóló dokumentum kapcsán kiadott kormánynyilatkozatainak a sajtóban pozitív visszhangjuk volt. A képviselők mintegy kilencven százalékának egyetértése jól mutatja, hogy az ügyben pártokon túlmutató konszenzus alakult ki.

1990. SZEPTEMBER 24. HÉTFŐ

Sevardnadze a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa Külügyi Bizottságában figyelemreméltó beszédet tart a kettő plusz négyes szerződésről és a német-szovjet szerződésekről. Németország megosztottsága nem természetes állapot volt, jelenti ki Sevardnadze. A szerződések a szovjet politika számára két stratégiai fontos kérdést oldanak meg: úgy alapozzák meg az új Németország helyzetét Európában, hogy a kellő tekintettel vannak valamennyi állam, így a Szovjetunió érdekeire is, és megnyitják az utat egy különösen aktív együttműködés előtt a Szovjetunió és Németország mint Európa vezető hatalma között.

Sevardnadze megállapítja, hogy a Szovjetunió 1989 ősze óta eltökélten képviselte azt az álláspontot, hogy a németeknek joguk van önállóan megválasztani, milyen utat szeretnének járni. Ez volt az egyetlen helyes és perspektivikus döntés. Sevardnadze joggal mutat rá arra, hogy a németkérdés és annak végérvényes megoldása a világpolitika központi problémája volt. Ez túlságosan is kiélezett helyzetekhez vezetett, amelyek a világot korábban már a háború szélére sodorták. Ez így nem mehetett tovább, és nem is volt szabad így tovább mennie, jelenti ki a szovjet külügyminiszter. Ez a veszély valóságos veszély volt, amíg Németország megosztott volt, Európa közepén súlyos katonai konfrontációt okozott. Ez a fenyegetés szeptember 12. óta már nem létezik. Azon a napon Moszkva lezárta a második világháborút, és végérvényesen megoldotta a német egység külpolitikai vonatkozásait.

A szovjet külügyminiszter részletesen bemutatja az eredményeket. Külön kiemeli, hogy az aláírásra került dokumentumok teljes mértékben megfelelnek a Szovjetunió minden népe és minden tagköztársasága érdekeinek.

Sevardnadze vázolja a Szovjetunió megváltozott biztonságpolitikai helyzetét. Az új Németország már egy másfajta európai politikai és katonai koordinátarendszerben jön létre. Nehéz lett volna elfogadni Németország NATO-tagságát, ha nem

alakult volna ki új viszony a NATO és a Varsói Szerződés között. Sevardnadze hosszú távon kilátásba helyezi, hogy a NATO és a Varsói Szerződés összeurópai biztonsági struktúrákban fog feloldódni.

A szovjet külügyminiszter megállapítja, hogy a németek megváltoztak: megérik, hogy más módon hozzáállással és bizalommal viszonyuljanak hozzájuk. Még ha bírálat éri is őket, folytatja Sevardnadze, ő meg van győződve róla, hogy a Szovjetunió az optimális eredményt érte el. A Szovjetunió és az egyesült Németország közötti jószomszédi, partnerségi és együttműködési szerződés a kapcsolatokat és az együttműködést minőségileg új szintre emeli. Sevardnadze Németországot a Szovjetunió utáni második legnagyobb és második legfontosabb európai államnak nevezi. A Szovjetunió egy olyan időszakba lép be, amelyben ténylegesen új kapcsolatok alakulnak ki Németországgal. A történelemnek voltak sötét korszakai. Most azonban elérkezett az idő, hogy a békés és kölcsönös együttműködés hagyományainak erős, éltető forrásaira összpontosítsanak.

Sevardnadze beszéde rendkívül öröndetes indoklása a Németország egyesülésével összefüggő tárgyalások eredményeinek. Ezt a beszédet csak megtapsolni lehet.

1990. SZEPTEMBER 25., KEDD

A kormányülésen a szövetségi kancellár arra hívja fel a figyelmet, milyen óriási nyomást jelentenek az NDK polgárainak az október 3. utáni időszakra vonatkozó elvárásai. A szövetségi kormánynak minden erőt mozgósítania kell, hogy ezeknek az elvárásoknak meg tudjon felelni.

A kormányülés elfogadja „a Németországi Szövetségi Köztársaság és a Szovjetunió között az NDK területén található szovjet csapatok korlátozott idejű tartózkodásának feltételeiről és azok tervszerű kivonásának módozatairól” szóló szerződést.

1990. SZEPTEMBER 26., SZERDA

Délután Tyerehov szovjet nagykövet átadja nekem Gorbacsov Kohlnek küldött levelét. A levél tartalma rendkívül meglepő. Gorbacsov azon aggodalmának ad hangot benne, hogy most majd elkezdődik a leszámolás az NSZEP-tagokkal az NDK-időszaki viselkedésük és a politikájuk miatt: állítólag arra kényszerítik őket, hogy fenékiig ürítsék a méregpoharat. Gorbacsov felszólítja Kohlt, hogy csillapítsa le mind-

azoknak a buzgalmát, akik a hidegháborút a belpolitika frontján akarják tovább folytatni. Gorbacsov úgy próbál meg nyomatókat adni a követeléseinek, hogy utalásokat tesz a szovjet közvélemény várható reagálására és a Szovjetunió Legfelső Tanácsára, amelynek még ratifikálnia kell a kettő plusz négyes szerződést.

A levél tartalma és hangvétele arra enged következtetni, hogy a tervezetet a Központi Bizottság „kockafejűi” készítették. Másként ezt a beavatkozást a német belügyekben csak nehezen lehetne értelmezni. A kancellár nagyon bosszús és a következő adandó alkalommal személyesen is beszélni akar erről a levélről Gorbacsovval.

Párizsban, a *Forum Européen 90-en* Mitterrand a német egységről beszél. Bemutatja, hogyan alakult a francia Németország-politika 1989 novemberétől, és közben néhány kitérőt is tesz. A decemberi kelet-berlini és kijevi útjaival az volt a szándéka, mondja a francia államelnök, hogy előremozdítsa Németország egyesülési folyamatát. Kijelenti, hogy a Modrow-val Kelet-Berlinben, Gorbacsovval pedig Kijevben lezajlott találkozója előtt is telefonon beszélt a szövetségi kancellárral. Ezek a fejtegetések egyértelművé teszik, hogy Mitterrand-t még mindig nagyon foglalkoztatja az általa az elmúlt tíz hónapban képviselt Németország-politika kritikája, amely nálunk is egyre újabb és újabb kérdéseket vetett fel.

1990. SZEPTEMBER 28., PÉNTEK

A *Rheinischer Merkur*nak adott interjújában Helmut Kohl kijelenti, hogy az egységhez a németek számára rendkívüli kihívás társul. Nemcsak a gazdasági teljesítőképességről van szó, hanem elsősorban az emberek szellemi és morális erejéről. A németeknek be kell bizonyítaniuk, hogy képesek szolidaritásra. Ehhez megértésre és toleranciára van szükség. A németeknek erőt kell meríteniük a belső megbékéléshez.

1990. OKTÓBER 1., HÉTFŐ

Helmut Kohl a mai napon nyolc éve szövetségi kancellár. Mindannyian gratulálunk neki. A CDU összeolvadásának, Németország egyesülésének és a közvélemény-kutatások alapján várható egyértelmű választási győzelemnek a kilátásai csak még jobb kedvre hangolják a kancellárt és a munkatársait.

Délben Helmut Kohl megnyitja a CDU 38. pártkongresszusát. A majd 10 000 résztvevő feláll a helyéről és tapsviharral üdvözlí. Ezt követően a brandenburgi,

mecklenburg-felső-pomerániai, szászországi, szász-anhalti, türingiai és (kelet-) berlini tartományi pártszervezetek képviselői lépnek a mikrofonhoz és igen személyes hangú, megindító beszédek tartanak a nyugatnémet CDU-hoz történő csatlakozásról. Néhányukon egyértelműen látható, mennyire megindították őket az események; sokan a könnyeikkel küszködnek. Ez most egy boldog pártkongresszus, a harmónia és a belső összhang pártkongresszusa.

Tizenharmadik programpontként a szövetségi pártelnök megválasztása szerepel a napirenden. A küldöttek 98,5 százaléka Helmut Kohlra szavaz. Csak tizennégy küldött szavazott nemmel. Álomszerű eredmény! Jól megérdemelt fizetség az eredményes egyesülési politikáért. Senki sem használta ki és érzett rá oly tévedhetetlenül biztos ösztönrel a kínálkozó történelmi esélyekre, mint ő.

1990. OKTÓBER 2., KEDD

A pártkongresszus után a Bundeswehr egyik gépével egyenesen a berlini Tempelhof repülőtérre repülünk. Ilyen korábban sohasem fordult elő. Habár a német egység csak holnap valósul meg, a szövetségi kancellár egy német gép fedélzetén már a mai napon egyenesen Berlinbe repül – amire 1949 óta nem volt példa.

A német egység napjára vonatkozó televíziós beszédében Helmut Kohl egy álmóról beszél, amely néhány órán belül valóra válik. Az ő számára az egyesülés e pillanata egész életének egyik legboldogabb pillanata. Megemlékezik a negyven éven át fennálló, a jogokat lábbal tipró NDK-rezsim áldozatairól, és köszönetet mond az NDK polgárainak, akik a változásokat lehetővé tették.

Az Amerikai Egyesült Államoknak, mindenekelőtt Bush elnöknek, valamint franciaországi és nagy-britanniai barátainknak is köszönetet mond, akik a nehéz időkben is kiálltak a németek mellett, valamint a közép-, kelet- és délkelet-európai reformereknek, a magyaroknak, a lengyeleknek és a csehszlovákoknak, ahogy Gorbacsovnak is, aki nélkül ez a nap, a német egység napja nem jöhetett volna el.

Este kilenckor a kelet-berlini Schauspielhausban kezdetét veszi az ünnepi koncert. A lipcsei Gewandhaus Kurt Masur által vezényelt zenekara Ludwig van Beethoven 9. szimfóniáját játssza. Lothar de Maizière miniszterelnök hatásos beszédet mond.

A koncert után hatalmas autókönvoj indul el a Reichstag felé. Ott már több száz-ezer ember gyűlt össze, az ünnepség végén a tömeget kétféle millióra becsülik. A hangulat leírhatatlan. Petárdák és világító gömbök emelkednek fel a fényszórók sugarai szabdalta, felhőtlen égboltra.

Röviddel éjfél előtt Richard von Weizsäcker, Helmut Kohl, Hans-Dietrich Genscher, Willy Brandt, Oskar Lafontaine és még mások is kimennek a Reichstag főlépcsőjére. Lengnek a zászlók, Helmut-Helmut kiáltásoktól hangos az éjszaka. Az egész teret ünnepi hangulat tölti be. Egy kórus énekel, de hangjukat elnyeli a tömeg morajlása. Már a Szabadságharangot is alig lehet hallani. A hangulat még tovább fokozódik, amikor pontban éjfélkor felvonják a szövetségi lobogót. Elénekeljük a Deutschlandliedet.

Az ünneplés egyszerűen leírhatatlan. Az emberek áttörnek a kordonokat. Úgy tűnik, mindjárt káosz tör ki: hogy ez nem így történt, abban a rendőri erőknél és a józan emberi észnek egyaránt szerepe volt. A szövetségi kancellár több száz emberrel ráz kezét.

Micsoda év! 328 nap, amelyről oly gyakran elakad a lélegzetünk. Egészen valószínűtlennek tűnik a számomra, hogy az egyesülést sikerült elérni. Nap mint nap és majd minden hétvégén ezért dolgoztunk. Gyakran csak futottunk az események után. A szövetségi kancellár idejében felismerte és határozottan kihasználta a történelmi esélyt, s a megfelelő időben meghozta a megfelelő döntéseket.

Hajnali fél kettő van. Helmut Kohl és Lothar de Maizière még a Reichstag egyik szobájában üldögélnek. Hannelore Kohl is ott van, ahogy Ilse de Maizière és az egyik lányuk is, továbbá Eduard Ackermann, Wolfgang Bergsdorf, Juliane Weber, Johannes Ludwig⁹⁷, Norbert Prill és de Maizière néhány barátja. Odakint még mindig több tízezer ember várakozik. A „Helmut, Helmut”-kórus csak nem akar csendesedni. A kancellár időről időre odalép az ablakhoz és kiintetget az embereknek, és minden alkalommal megkéri de Maizière-t is, hogy csatlakozzon hozzá. A miniszterelnök azonban tétozódik: fáradtnak, már-már fásultnak tűnik.

Wolfgang Bergsdorf megkérdezi de Maizière lányát, hogy mit érez most. A lány bizonytalanul válaszol. Az NDK-ban született, mondja, az NDK az élete része volt.

Hajnali két órakor gyalog indulunk el a szállodánk felé. A földön mindenütt üvegcserepek.

Németország egyesült.

⁹⁷ CDU-politikus, a Kancellári Hivatal munkatársa.

Névmutató

A

Ackermann, Eduard 15, 23–24, 36, 45,
47, 49, 53, 92, 130, 188, 281, 301,
327
Adam-Schwaetzer, Irmgard 144
Adenauer, Konrad 13, 15, 75, 100,
Andreotti, Giulio 57, 59–60, 108, 191,
250, 301
Andropov, Jurij Vlagyimirovics 81
Antall József 76, 233
Arensz, Mose 137, 311
Arnold, Karl-Heinz 83, 87
Attali, Jacques 33, 43, 55, 108, 138, 160,
163, 173, 177, 187, 223–224, 311
Augstein, Rudolf 36, 161

B

Bacher, Gerd 100, 174
Baker, James III. (Jim) 44, 61, 68–69,
95, 112, 115–117, 122, 125–126,
128, 133, 137, 145–148, 159, 176,
194, 196–197, 199–200, 216–218,
223–225, 228, 230–232, 234, 246,
252–253, 256, 266–267, 310, 313,
320
Balcerowicz, Leszek 251
Berghofer, Wolfgang 70
Bergsdorf, Wolfgang 23, 45, 92, 327
Bianco, Jean-Louis 87, 159
Binder, Heinz-Georg 70
Bismarck, Otto von 282
Blackwill, Bob 146, 159, 164, 256

Blech, Klaus 28, 72, 76, 125, 288, 292
Blüm, Norbert 139
Blumenwitz, Dieter 153
Böhme, Ibrahim 107
Boidevaix, Serge 52, 67, 275,
Bok, Derek 232
Bondarenko, Alekszandr 192
Bötsch, Wolfgang 240–241
Brandt, Willy 16, 18, 33, 42–43, 98,
107, 327
Breit, Ernst 141
Brezsnyev, Leonyid 81
Brunner, Georg 100
Bush, Barbara 145
Bush, George 8, 16, 20–21, 31–33,
44–47, 49, 51, 56–61, 67–69, 72, 77,
85, 104, 107–108, 112, 115–116,
122, 133, 145–148, 150, 155–156,
160, 163–164, 167, 172, 176, 178,
183–185, 189, 194, 196–197,
212–215, 217, 219–220, 223–230,
232–235, 240, 244, 246, 248–250,
255, 257, 264–266, 270, 272–274,
284, 301, 306, 310, 312–314, 317,
319, 326

C, CS

Ceausescu, Nicolae 87
Chévènement, Jean Pierre 54
Csernyajev, Anatolij Szergejevics 40, 126,
168, 282
Csernyenko, Konsztantyin 81

Csicserin, Georgij Vasziljevics 282
Czaja, Herbert 240, 242

D

Delors, Jacques 91, 93, 101, 131, 157,
165, 191, 277, 306
Dewitz, Gerhard 242
Dienstbier, Jiří 182
Diestel, Peter-Michael 177, 221
Domes, Jürgen 100
Dregger, Alfred 203, 240–241
Dubinyin, Jurij 95
Duisberg, Carl J. 46, 71
Dumas, Roland 24, 28, 43, 67–68, 89,
113, 121, 150–151, 247, 252, 267

E

Eagleburger, Lawrence (Larry) 107–108
Ebeling, Hans-Wilhelm 103, 107, 113,
141
Ehrenberg, Herbert 304
Eisel, Stephan 45
Engelhard, Hans. A. 140
Eppelmann, Rainer 67, 232

F

Fabius, Laurent 29
Falin, Valentyin 39–40, 102–103, 129,
192, 263–264
Fischer, Oskar 81, 90

G

Gates, Robert (Bob) 107–108, 224, 226
Genscher, Hans-Dietrich 8, 16, 18–19,
44, 52–53, 56, 61, 62–63, 65, 71–72,
85, 95, 105–108, 111–112, 115–117,
123, 125–126, 129–130, 132–133,
136–137, 139–140, 146, 149–152,
157, 159, 162, 164, 166–169, 172–
173, 200–201, 203–204, 214, 218,
221–225, 230–231, 235, 238–239,
242–243, 246–248, 253, 256,
261–262, 267–269, 275, 280, 288,
290–294, 296–297, 299, 301–302,
305–306, 308, 310–312, 314, 318,
323, 327

Geraszimov, Gennagyij 24
Geremek, Bronisław 11–13
Gerlach, Manfred 86
Gibowski, Wolfgang 45
Gonzalez, Felipe 26, 34
Gorbacsov, Mihail 7–8, 16, 18–21,
24–26, 28–31, 33, 40–41, 44–45,
49–53, 55–58, 60–64, 66–69, 72,
74–77, 89, 91–92, 96, 98–100,
102–103, 105, 108–111, 113,
115–116, 121–122, 125–133,
137–138, 132–144, 147–148,
150–151, 154–155, 163–164,
167–168, 170, 172, 175–176, 179,
182, 185–186, 189, 192, 196–199,
203–205, 209–211, 213–214,
217–230, 232–240, 242, 244–250,
252, 256–257, 259–262, 264–265,
269, 271–274, 277–301, 308–310,
312–317, 319, 321, 324–326
Gorbacsov, Raisza 290–292, 299
Graham, Katharine 99
Gracsov, Andrej 50
Grewe, Wilhelm 100
Gromiko, Andrej 192
Grotewohl, Otto 112
Guigou, Elisabeth 138, 160
Gysi, Gregor 99

H

Hacke, Christian 100
Haller, Gert 290, 292
Hanf, Theodor 100
Hartmann, Peter 8, 46, 167, 274
Haughey, Charles 181, 192
Haussmann, Helmut 8, 247, 306, 310,
314
Havel, Václav 159, 220
Herrhausen, Alfred 53, 62, 75
Herrhausen, Traudl 53
Herzog, Roman 94
Honecker, Erich 22, 35, 57, 64
Horn Gyula 35, 73, 75, 182
Hornhues, Karl-Heinz 71
Horváth István 31, 35, 182
Hruscsov, Nyikita Szergejevics 75

Hurd, Gouglas 31, 140, 211, 223, 253,
267
Huszein, Szaddám 312

I

Isensee, Josef 153

J

Jaruzelski, Wojciech 13, 17, 152, 156,
159
Jazov, Dmitrij 246

K

Kaas, Rüdiger 46
Kabel, Rudolf 170
Kaestner, Uwe 8, 46, 130, 146, 148
Kaifu, Tosiki 93, 258
Kastrup, Dieter 167, 173, 242–243, 247,
256, 261, 288, 290, 292, 305, 309
Kennan, George F. 104
Kiechle, Ignaz 91, 104, 310
Kielmannsegg, Peter Graf 100
Kimura, Keizo 258
Kirchner, Martin 67
Kissinger, Henry 57
Klein, Hans (Johnny) 20, 23, 45, 47
Klein, Hans-Hugo 153, 290, 292
Kögler, Brigitta 67
Kohl, Hannelore 75, 145, 327
Kohl, Walter 174
Köhler, Horst 317
Kopper, Hilmar 199, 204–205, 207, 209,
211, 218
Kocsemaszov, Vjacseszlav 30, 67, 71,
179–181
Krack, Erhard 82
Krause, Günter 178, 180, 215, 238, 240,
307, 311
Krenz, Egon 12, 20, 22–25, 28, 36,
41–42, 57, 62
Kurpakov, Ivan 292
Kvicinskij, Jurij 18, 25, 52–53, 60–61,
76–77, 91–92, 98, 111, 113, 155,
163–164, 185–187, 192, 195–198,
204–205, 207, 209, 211, 269, 281,
288, 292, 305, 309–310, 317

L

Lafontaine, Oskar 48, 60, 106, 221,
327
Lambsdorff, Otto Graf 60, 94, 118–119,
151, 216
Landsbergis, Vytautas 189
Ligacsov, Jegor Kuzmics 121, 274, 279
Lindenberg, Klaus 42
Louis Ferdinand, von Preussen,
Poroszország hercege 300
Lubbers, Rudolphus (Ruud) 34, 57, 60
Ludewig, Johannes 9, 327
Lugar, Richard G. 156–157

M

Maizière, Ilse de 327
Maizière, Lothar de 29, 35–36, 95, 113,
116, 123, 141, 161, 165, 168, 170,
177–183, 194, 197, 212, 216, 223,
227, 232–233, 238, 244, 255, 304,
307, 311, 326–327
Mallaby, Christopher 52, 67, 105, 237,
275
Marshall, George 232
Martens, Wilfried 34, 57
Maszlennyikov, Arkagyij Afrikanovics 292
Masur, Kurt 326
Matthäus-Maier, Ingrid 113
Mayer-Vorfelder, Gerhard 117
Mazowiecki, Tadeusz 11–12, 14–17,
102, 146, 149, 152–153, 156,
158–160, 162–164, 166–167, 174,
178, 220, 233, 251, 259, 263, 275,
279, 312, 314
Meckel, Markus 178, 180, 196,
220–221, 253, 255, 275
Meissner, Boris 100, 174
Mertes, Michael 9, 45–46
Michelis, Gianni de 54
Milas, Ivan 304
Mischnick, Wolfgang 62
Mittag, Günter 58
Mitterand, François 88, 138, 151, 156,
252, 268, 273
Modrow, Hans 27, 32, 36–37, 40–42,
45, 60–62, 64–65, 70, 72, 74,

79–83, 85, 87, 90–91, 94–97,
99–101, 103–120, 123, 131–132,
137, 141, 154, 325
Möllemann, Jürgen 260, 262, 280,
Momper, Walter 16, 18–19
Moszkovszkij, Jurij Szergejevics
208–209
Mulroney, Brian 271

N

Naumann, Klaus 173, 230, 256, 261
Németh Erzsébet 75
Németh Miklós 31, 35–36, 41, 73–75
Neuer, Walter 9, 56, 129–130, 138,
146, 281, 290, 292
Nunn, Sam 54

P

Pfeffer, Franz 89
Pöhl, Karl Otto 87, 118–120, 123, 165,
184, 215–216
Portugalov, Nyikolaj 39–42, 45, 103,
168–170, 175, 192
Powell, Charles 121–122
Prill, Norbert 9, 23, 45–46, 327

R

Reckers, Johannes 178
Reichenbach, Klaus 178, 180, 216
Reinelt, Joachim (Drezda püspöke) 70
Riedmiller, Josef 131, 143
Rizskov, Nyikolaj 35, 199, 204–205,
208–209, 211, 287, 295
Rocard, Michel 24, 156, 187
Röller, Wolfgang 199, 204–205, 207,
209, 211, 218, 227
Romberg, Walter 212, 216
Rosenzweig, Luc 55
Roth, Wolfgang 113
Rovan, Joseph 100
Rühe, Volker 28–29, 71, 240

S

Samir, Jichák 31–32, 137
Santer, Jean Jacques 34, 57
Schabowski, Günter 12

Schalck-Golodkowski, Alexander 19–20,
58
Schäuble, Wolfgang 8, 19–21, 28, 71,
92–93, 153, 163, 233, 240, 311, 323
Sevardnadze, Eduard 61–63, 84, 91–92,
102, 115, 120–121, 125, 129, 136,
139–140, 143–144, 149, 152, 155,
162, 164, 167, 176–177, 182, 187,
192, 195–205, 208–211, 214,
217–218, 221–225, 228–229, 231,
238–239, 242–243, 246–247,
253–254, 256, 263, 266, 275,
278, 281–282, 288, 292, 294,
296–297, 299, 305, 308–309,
318–319, 323–324

Schlüter, Poul 191
Schmitz, Hans 100
Schnur, Wolfgang 67, 85, 113, 141, 158
Scholz, Rupert 71, 153
Schulz, Sylvia 178
Schulze, Franz Joseph 100
Schwarz, Hans-Peter 100
Scowcroft, Brent 21, 56, 107, 146–148,
212, 218, 224, 226, 258, 271
Seeber, Eckart (Ecki) 290
Seiters, Rudolf 8, 12, 19–20, 23, 25, 28,
41–42, 45–47, 49, 51, 61–62, 70–71,
76, 80, 85–86, 90–92, 101, 104–105,
111, 118, 139, 153, 162, 173, 233,
238, 240, 260–261, 305
Szilajev, Ivan 53
Sztarjan, Sztjepan 208–209, 211, 292,
295, 314, 316
Skubiszewski, Krzysztof 120, 167, 182,
263
Späth, Rudolf 117–118, 123
Stavenhagen, Lutz 23
Stern, Klaus 153
Sterzinsky, Georg 85
Stoltenberg, Gerhard 8, 62, 108, 136,
139, 157, 162, 172–173, 224–225,
260–261, 297
Strassmeir, Günter 17
Sudhoff, Jürgen 71
Sununu, John 56
Süssmuth, Rita 29

T, TY

Thatcher, Margaret 8, 16, 20, 31, 34,
46, 51, 60, 65, 67, 105, 108, 116,
121–122, 136, 147, 154, 156,
171–173, 177–178, 183–184, 189,
220, 235, 237, 245–246, 250, 256,
264, 266, 271, 301
Tiessler, Frank 221
Tietmeyer, Hans 184
Tisch, Harry 58
Tudman, Franjo 304
Tyerehov, Vlagyislav Petrovics 236–237,
240, 244, 262, 292, 310, 313, 324

U

Ulbricht, Walter 112
Ullmann, Wolfgang 107, 238
Uzicsenko, Leonyid Grigorjevics 218,
319

V

Vedrine, Hubert 24
Vogel, Bernhard 173
Vogel, Hans-Jochen 131, 144
Voigt, Karsten 52

W

Wagner, Baldur 9, 23, 45
Waigel, Theo 8, 20, 114, 118–119, 165,
215–216, 247, 268, 279, 290, 292,
295, 304, 310, 316
Wałęsa, Lech 11–14, 16
Walters, Vernon A. 17, 29–31, 52, 67,
104, 117, 275, 320
Warnke, Jürgen 102
Weber, Juliane 9, 23, 45, 92, 130, 205,
281, 327
Weidenfeld, Werner 71, 100
Weiss, Andreas 292
Weizsäcker, Richard von 48, 143, 327
Wettig, Gerhard 100
Wiesenthal, Simon 300
Wilms, Dorothee 8, 20, 71
Wohlrahe, Jürgen 17–18
Wörner, Manfred 155, 214, 239, 250,
256, 264, 266–269, 275, 277, 281

Z

Zaglagyin, Vagyim Valentyinovics 68,
102, 129, 192
Zapevalov, Valentyin 68

HORST TELTSCHIK

329 sorsfordító nap

A német újraegyesülés 25. évfordulóján e sorsfordító napok bennfentes krónikásának, Kohl kancellár egykori tanácsadójának visszaemlékezését veheti kezébe az olvasó. Horst Teltschik az akkori folyamatok aktív részeseként szinte napról napra meséli el annak a 329 napnak a történetét, mely a berlini fal 1989. november 9-i leomlásától a két országrész hivatalos egyesüléséig, 1990. október 3-ig ível. Könyvéből kiderül: szinte minden hétre jutott egy-egy olyan esemény, amely a ma ismert Németország, illetve az elszigetelt blokkok nélküli jelen Európájának sorsát másképp alakíthatta volna. Ahogy ő fogalmaz: „A német egységhez vezető ajtó csak egy rövid, szerencsés pillanat erejéig nyílt meg, akkor is csak résnyire.”

Az egyesülési folyamatban a kor vezető politikusainak – Thatcher, Gorbacsov, Bush, Mitterrand, Delors – szerepét elemzi, miközben a német belpolitikai elit, valamint az NSZK és az NDK átlagpolgárainak reakcióit is felidézi. Többször szó esik az eseményekre befolyással bíró magyar politikusokról: Németh Miklósról, Horn Gyuláról és Antall Józsefről. Az események irányítója, a visszaemlékezés főszereplője azonban mindvégig az NSZK akkori szövetségi kancellárja, Helmut Kohl marad.

Horst Teltschik könyve mementó a ma már magától értetődőnek tűnő európai együttműködés kezdeteiről.

329 sorsfordító nap

A német újraegyesülés – belülről

HORST
TELTSCHIK